

VANHA RAUMA

AK 01-102

ASEMAKAAVAN ERITYISMÄÄRÄYKSET

Ehdotusvaihe, versio 22.1.2025 taittoluonnos

Vanhan Rauman asemakaavamuutos AK 01-102

Vanhan Rauman erityismääräykset

Vanhan Rauman asemakaavan AK 01-102 ehdotusvaiheen erityismääräykset.

Erityismääräyksiä täydennetään havainnollistavilla kuvilla.

Erityismääräykset ovat nähtävillä osana asemakaavamuutoksen ehdotusta.

Asiakirjaluonnosta täydennetään.

Erityismääräysten laatijat:

Rauman kaupungin tekninen toimiala / kaavoitus

Kaavoitusarkkitehti Mervi Tammi
Kanalinranta 3
26100 Rauma
Puh. 044 793 3664

Kaavoitusarkkitehti Henri Raitio
Kanalinranta 3
26100 Rauma
Puh. 044 793 3670

Sisälllys

1.	Johdanto.....	5	12.1.	Vesikattojen historiaa.....	43
2.	Eriitysmääräysten tarkoitus.....	6	12.2.	Vesikattoja koskevat määräykset.....	45
3.	Suojelu.....	7	12.3.	Katon huoltaminen.....	48
3.1.	Maailmanperintö.....	7	12.4.	Kattovarusteet ym.....	50
3.2.	Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.....	8	12.5.	Kattovarusteita koskevat määräykset.....	50
4.	Tavoitteet ja yleiset periaatteet.....	9	12.6.	Kattomuotoja, kattokoristeita ja katon teknisiä laitteita koskevat määräykset.....	51
4.1.	Suojelun kohdentuminen.....	10	12.7.	Aurinkopaneeleita ja –keräimiä koskevat määräykset.....	51
4.2.	Materiaalit ja käsityöperinteen jatkumo.....	11	13.	Ullakot.....	52
4.3.	Kerroksellisuus.....	12	13.1.	Ullakkoja koskevat määräykset.....	53
4.4.	Ajan jälki.....	13	13.2.	Räystäitä koskevat määräykset.....	54
4.5.	Käsitteitä.....	14	14.	Hormit ja piiput.....	54
5.	Asemakaavan toteuttaminen.....	16	14.1.	Hormeja ja piippuja koskevat määräykset.....	54
5.1.	Kiinteistön omistajat ja käyttäjät.....	16	15.	Seinäarakenteita koskevat määräykset.....	56
5.2.	Vanhan Rauman asemakaava.....	17	16.	Julkisivut.....	56
5.4.	Määräys koskien Vanhan Rauman Eriityselintä.....	19	16.1.	Tyylit.....	56
5.5.	Suunnittelun ohjaus.....	20	16.2.	Hierarkia.....	56
5.6.	Korjausneuvonta.....	33	16.3.	Julkisivujen.....	56
5.7.	Avustukset.....	20	16.4.	Julkisivuihin kiinnitettäviä laitteita koskevat määräykset.....	56
5.8.	Luvitus.....	21	17.	Ikkunat.....	57
5.9.	Suunnittelu.....	22	17.1.	Ikkunoita koskevat määräykset.....	60
5.10.	Tutkimus ja dokumentointi.....	23	18.	Helat, ruuvit.....	62
5.11.	Arkeologia.....	25	18.1.	Heloja, ruuveja ym. koskevat määräykset.....	62
6.	Historiaa.....	26	19.	Ulko-ovet.....	63
6.1.	Rakentamisen historia.....	26	19.1.	Ulko-ovia koskevat määräykset.....	63
6.2.	Suojelun historia.....	29	20.	Yläpohjat, alapohjat ja välipohjat.....	64
6.3.	Kunnostamisen historia.....	30	20.1.	Yläpohjia, alapohjia ja välipohjia koskevat määräykset.....	64
6.4.	Suunnittelun historia.....	31	21.	Kellarit.....	65
7.	Korjaaminen ja rakentaminen.....	34	21.1.	Kellareita koskevat määräykset.....	66
7.1.	Korjausrakentaminen ja muutokset.....	34	22.	Perustukset.....	67
7.2.	Täydennysrakentaminen.....	34	22.1.	Perustuksia koskevat määräykset.....	67
7.3.	Yksikerroksisuuden merkitys.....	35	23.	Kuistit ja verannat.....	68
7.4.	Korjausrakentamista, muuttamista ja uudisrakentamista koskevat määräykset.....	35	23.1.	Kuisteja ja verantoja koskevat määräykset.....	68
8.	Käyttötarkoitukset.....	36	23.2.	Liikerakennusten yhdyskäytäviä koskevat määräykset.....	68
9.	Perustamisolosuhteet.....	38	24.	Saavutettavuus ulko- ja sisätiloissa.....	69
10.	Paloturvallisuus.....	39	25.	Sisätilat ja kiinteä sisustus.....	70
10.1.	Paloturvallisuuden historiaa.....	39	25.1.	Sisätiloja koskevat määräykset.....	71
10.2.	Paloturvallisuus, nykytilanne ja tausta.....	39	25.2.	Sisäseiniä ja -listoituksia koskevat määräykset.....	71
10.3.	Paloturvallisuuteen liittyviä määräyksiä.....	40	25.3.	Sisäkattoja koskevat määräykset.....	72
11.	Kantavat rakenteet.....	41	25.4.	Sisäovet ja oviaukot.....	74
11.1.	Hirsikehikkoa koskevat määräykset.....	42	25.5.	Sisäovia ja oviaukkoja koskevat määräykset.....	74
11.2.	Muita rakenteita koskevat määräykset.....	42	25.6.	Lattioita koskevat määräykset.....	75
12.	Vesikatto.....	43	25.7.	Tulisijat.....	76
			25.8.	Tulisijoja koskevat määräykset.....	76
			25.9.	Tilojen käyttö, tilajako ja tilahierarkia.....	77
			25.10.	Tilojen käyttöä, tilajakoa ja tilahierarkiaa koskevat määräykset.....	78

25.11.	Talousrakennukset	79	33.	Pihat ja puutarhat	95
25.12.	Talousrakennuksia koskevat määräykset	79	33.1.	Piharakenteita ja materiaaleja koskevat määräykset	96
25.13.	Märkätilat ja saunat	80	34.	Kasvillisuus.....	97
25.14.	Märkätiloja ja saunoja koskevat määräykset.....	80	34.1.	Kasvillisuutta koskevat määräykset	98
26.	Energiatehokkuus	81	35.	Jätehuolto	98
26.1.	Energiatehokkuutta koskevat määräykset	82	35.1.	Jätehuoltoa koskevat määräykset	98
27.	Tekniset järjestelmät	84	36.	Hulevedet	99
27.1.	Teknisiä laitteita ja järjestelmiä koskevat määräykset.....	84	37.	Autojen ja polkupyörien pysäköinti	99
28.	Aidat ja portit	85	38.	Yleiset alueet	100
28.1.	Aitoja ja portteja koskevat määräykset	86	38.1.	Puistot	100
29.	Talojen nimikyltit	89	38.2.	Puistosuunnittelua koskevat määräykset	104
29.1.	Talojen nimikylttejä ja numerokylttejä yms. koskevat määräykset	89	38.3.	Torit ja aukiot	104
30.	Valaistus	90	38.4.	Liikenne ja kadut.....	106
30.1.	Valaistusta koskevat määräykset.....	90	38.5.	Katuja koskevat määräykset	107
31.	Värit.....	92	38.6.	Kaupunkitilan taideteokset.....	108
31.1.	Julkisivun värejä koskevat määräykset	92	39.	Kauppaan ja liiketoimintaan liittyvät määräykset	109
32.	Maalaaminen ja pintakäsittely	93	40.	Lähteet ja kirjallisuus	111
32.1.	Julkisivujen maalaamista ja pintakäsittelyä koskevat määräykset.....	94			

1. Johdanto

Vanha Rauma on ainutlaatuinen, laaja ja hyvin säilynyt pohjoismainen puukaupunki. Alueen syntyminen ja säilyminen ovat pitkän kehityskaaren tulos. Siihen on tarvittu määrätietoisuutta, näkemystä, käden taitoa, perinteen ja kauneuden tajua, sydämen sivistystä, vaurautta, niukkuutta ja hyvää tuuria. Samat asiat ovat edelleen läsnä säilyttämisessä, tekemisessä ja olemisessä Vanhassa Raumassa.¹

Vanha Rauma erottuu muista pohjoismaisista historiallisista puukaupungeista sillä, että sen viimeinen suurpalo tapahtui vuonna 1682. Lähes kaikki muut kaupungit kohtasivat suurpaloja vielä 1800-luvulla. Muita historiallisia kaupunkeja myös uudistettiin ruutukaavaan. Toisen maailmansodan jälkeen puukaupunkikokonaisuuksia tuhoutui uuden sopimattoman rakennuskannan myötä. Näitä vastoin käymisiä Vanha Rauma ei kohdannut. Vanhan Rauman järjestelmällinen määrätietoinen suojeleminen ja korjaaminen erottaa kaupungin niistä monista muista kaupungeista, jotka ovat menettäneet arvokkaita ominaispiirteitään sekä viehättävyyttään. Tämä on nostanut Vanhan Rauman maailmanperintökohteeksi. Tästä perinnöstä tulee pitää kiinni, sitä vaalien ja kehittäen.

Vanhan Rauman säilyminen edellyttää panostamista kiinteistönomistajilta, asukkailta, yrittäjiltä ja yhteiskunnalta. Vanhan rakennuksen ja sen pihapiirin ylläpito vaativat paljon aikaa ja vaivaa. Tämä panos antaa kuitenkin paljon itselle ja kanssaihmisille, Vanhan Rauman tapauksessa koko maailmalle.²

Vanhan Rauman kohdalla ei riitä, että sitä vain kunnostetaan, vaan sitä tulee vaalia niin, että arvot ja ominaispiirteet säilyvät. Siisteillä julkisivuilla, kivetyillä pihoidilla ja stailatuilla sisustuksilla ei ole merkitystä, jos arvot ja ominaispiirteet on menetetty.³

Jokainen Vanhan Rauman tontti rakennuksineen on oma ainutkertainen yksilönsä. Kuitenkin ne liittyvät samaan kokonaisuuteen, samaan historiaan. Rakentamiseen ja korjaamiseen pitää näin ollen paneutua tapauskohtaisesti.

Vanha Rauma on eheänä säilynyt ja elävä puukaupunkikokonaisuus. Alueeseen liittyy fyysisen ympäristön lisäksi myös aineettomia arvoja. Elävyys on kuitenkin vain osa kokonaiskonseptia, ilman fyysistä ympäristöä ei voi olla aineetonta osaa kohteesta.

Rakennusperintö muodostaa osan kansallisesta kulttuuriperinnöstä, josta vastuu perustuslain 20 §:n mukaan kuuluu kaikille. Kulttuuriperinnön säilyttämistä koskeva vastuu yhteiskunnan yleisen vastuun ohella on niillä, joiden omistuksessa tai hallinnassa on tällaista omaisuutta. Vanhassa Raumassa on kyse koko ihmiskunnan kulttuuriperinnöstä.

Asemakaava määrittelee Vanhan Rauman suojeleminen. Asemakaavakartan määräykset ja erityismääräykset ovat sitovia määräyksiä. Tekstissä on taustoitettu historiaa, jotta määräykset eivät ole irti kontekstistaan. Lisäksi erityismääräyksissä on asukasopasmaisia piirteitä. Näin lukija ymmärtää paremmin asiakokonaisuuden.

Erityismääräykset ovat laatineet kaavoitusarkkitehti Mervi Tammi ja kaavoitusarkkitehti Henri Raitio.

¹ Vanha Rauma – säilyttämisestä ja tekemisestä, s.7.

² Vanha Rauma – säilyttämisestä ja tekemisestä, s.7.

³ Vanha Rauma – säilyttämisestä ja tekemisestä, s.7.

2. Erityismääräysten tarkoitus

Vanhan Rauman säilyminen, ominaispiirteiden turvaaminen ja harkittu kehitys vaativat strategiaa ja sopimista. Asemakaava on tärkein Vanhan Rauman kehityssuuntaa ohjaava instrumentti. Alueen säilyminen vaatii aikaa, vaivaa, elämää ja hyötyä. Asemakaavaprosessissa ja –päätöksessä on sovittu yhteen erilaiset intressit. Asemakaava on ikään kuin yhteinen sopimus, johon on sitouduttu aina yksilötasosta kansainväliseen yhteisöön saakka.

Asemakaavakartalla on esitetty muun muassa alueiden ja rakennusten käyttötarkoitukset, suojelustatukset ja rakennusoikeus. Asemakaavassa Vanhan Rauman erityismääräykset on sidottu noudatettaviksi kaavamääräyksillä, jotka koskevat koko kaava-aluetta. Erityismääräykset on mainittu maailmanperintöalueen merkinnässä, muinaismuistoaluemerkinnässä, päämääräyksissä sekä katu, aukio- ja torialueiden määräyksissä.

Erityismääräykset ovat osa kaavamääräyksiä eli ne eivät ole toissijaisia suhteessa kaavakartalla esitettyihin määräyksiin. Erityismääräyksissä on esitetty olennaisimmat asiat, jotka tulee ottaa huomioon Vanhassa Raumassa maailmanperintökohteena, rakennettuna kulttuuriympäristönä, elinympäristönä, kaupungin keskustana, asuinalueena, muinaismuistoalueena ja luonnonympäristönä.

Maailmanperintökohteena ja valtakunnallisesti merkittävänä kohteena Vanhan Rauman suojelu on turvattava ja suojeluvälineenä on asemakaava. Lainsäädännön mukaan, mikäli suojeluarvoja ei voida turvata riittävästi asemakaavalla, sovelletaan maankäyttö- ja rakennuslain/ alueidenkäyttölain sijasta lakia rakennusperinnön suojelusta.

Lain rakennusperinnön suojelemisesta mukaan suojelu voi koskea myös rakennuksen osaa, rakennuksen kiinteää sisustusta taikka muuta rakentamalla tai istuttamalla muodostettua aluetta. Lainsäädännön mukaan asemakaavasuojeluun voidaan sisällyttää rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain mukaisia määräyksiä.⁴ Näin ollen Vanhan Rauman asemakaavassa on yleisiä määräyksiä sisätilojen suojelusta sekä tarkemmin kohdennettuja suojelumääräyksiä koskien tiettyjä sisätiloja ja niiden kiinteitä osia.

Vanhan Rauman erityisyydestä johtuen lupakynnys on huomattavasti matalampi kuin normaalisti.

Erityismääräykset ovat korjaus- ja rakentamistapamääräyksiä, mutta ne on nimetty yksinkertaisemmin erityismääräyksiksi. Erityismääräykset ja Erityiselin muodostavat sanaparin.

Erityismääräykset ovat osittain seikkaperäiset ja tarkat, jotta eri tahoilla on mahdollisuus saada mahdollisimman yhtenäinen käsitys vaatimuksista. Kaavan valmistelussa on tullut esille kaikkien tahojen toivomus selkeistä määräyksistä ja perusteluista. Määräysten tarve on tullut esille myös Vanhan Rauman Erityiselimen ja suunnittelun ohjauksen toiminnassa sekä korjausneuvonnassa.

Erityismääräyksissä on kerrottu mitä määrätään, määräyksen tausta ja perustelut sekä mahdollinen liikkumavara ja poikkeukset. Merkittävä osa määräyksistä koskee normaalia säilyttämistä, vaalimista, kunnostamista ja huoltamista. Kaikkea mauttoman tai muuten epäsovivan käyttöä ei ole järkevää ohjata asemakaavalla vaan kiinteistöjen omistajien ja käyttäjien on itse arvioitava tekemisensä sopivuutta.

Ohjeet ovat pitkät, mutta suhteessa ympäristön ja rakennuksen vaatimaan huomioon, määräykset ovat kohtuulliset ja omaksuttavissa. Uudisrakennusten ja muutosten suunnittelussa on mukana ammattilaisia, joilta edellytetään erityistä osaamista eli tuntemusta kulttuuriympäristöistä ja erityismääräysten omaksumista. Erityismääräysten huomioon ottamista ei voi pitää liian työläänä tai muutenkaan kohtuuttomana. Ammattilaiset, esimerkiksi peltisepäntyössä ja muurauksessa, pystyvät ottamaan huomioon erityismääräykset. Muutoksissa ja uuden tekemisessä Vanhan Rauman Erityiselimen tulee arvioida erityismääräysten toteutuminen ja yhteensovittaminen.

Mikäli erityismääräykset joiltain osin osoittautuvat epäselviksi, vanhentuneiksi tai vaikeiksi, voi Vanhan Rauman Erityiselin arvioida tilannetta ja tehdä tarkennuksia määräysten soveltamisesta ja vähäisin osin poiketa näistä.⁵ Esimerkiksi uusissa teknisissä laitteissa voidaan soveltaa määräyksiä, jotka koskevat vastaavanlaisia laitteita.

Asemakaavan vastaiset hankkeet tulee ratkaista poikkeamislupamenettelyllä.

⁴ Rakennusperinnön suojelemisesta annettu laki (498/2010)

⁵ Mikäli Erityiselintä ei ole asetettu, Museovirasto tekee linjauksen.

3. Suojelu

3.1. Maailmanperintö

Vuosisatoja on kunnioitettu historiallisia paikkoja. Valistuksen aikana alettiin puhua kansallisesta kulttuuriperinnöstä. Ensimmäisen kerran vuonna 1931 tehtiin kansainvälinen lausunto historiallisten monumenttien suojelusta. Toisen maailmansodan ja sen aiheuttaman korjaustyön sekä Unescon⁶ perustamisen myötä kehittyi ajatus kansainvälisesti merkittävien kohteiden suojelusta. Abu Simbelin temppelin siirtämisen käynnistäminen vuonna 1959 aloitti laajan kansainvälisen yhteistyön. Kehitys johti lopulta siihen, että vuonna 1972 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta.

Unescon maailmanperintölistalle pääsemiseksi kohteelta edellytetään erityistä yleismaailmallista arvoa (Outstanding Universal Value, OUV). Sen lisäksi kohteen pitää täyttää vähintään yksi maailmanperintökohteille asetetuista valintakriteereistä⁷. Valintakriteereiden perusteella Vanha Rauma on yksi parhaiten säilyneistä ja laajimmista Pohjois-Euroopan arkkitehtuurin ja urbanismin esimerkeistä sekä ainutlaatuinen esimerkki pohjoismaisesta puukaupungista, ja se on todisteena Pohjois-Euroopan perinteisestä asumismuodosta. Maailmanperintökohteen tulee täyttää eheyden (integrity) ja autenttisuuden (authenticity) vaatimukset ja kohteella pitää olla asianmukainen suojelu- ja hallintojärjestelmä kohteen säilymisen turvaamiseksi. Integriteetillä eli eheydellä tarkoitetaan, että kohteen tulee sisältää mahdollisimman kokonaisina ja koskemattomina kaikki ne elementit, jotka ovat välttämättömiä kohteen yleismaailmallisen arvon ilmaisemiseksi. Autenttisuudella tarkoitetaan aitoutta kohteen omassa kulttuurisessa kontekstissaan esimerkiksi muodon, materiaalin, funktion tai perinteen puolesta.⁸

Vanhan Rauman maailmanperintöstatus liittyy rakennettuun kulttuuriympäristöön. Nykyihminen on tämän kulttuuriympäristökehityksen yksi hetkellinen osanen. Vanhassa Raumassa talot, ympäristö ja ihmiset ovat symbioosissa. Talot vaativat jatkuvaa huolenpitoa ja kunnostamista ja vastavuoroisesti ne tarjoavat käyttäjilleen miellyttävän ja moniulotteisen ympäristön. Vanhan Rauman säilyttäminen vaatii talonpidolta paljon aikaa, vaivaa ja rahaa, mutta alueen monipuolinen vetovoima luo paljon mahdollisuuksia.

Maailmanperintöstatus on erittäin haluttu ehkä jopa himoittu. Potentiaaliset kohteet ja niitä edustavat valtiot käyttävät huomattavia resursseja tutkimukseen ja selvityksiin sekä suoraaniseen lobbaamiseen maailmanperintöstatuksen saamiseksi. Maailmanperintö on ensisijaisesti suojelustatus,

mutta siihen liittyy myös kansainvälistä ja kansallista identiteetin muodostamista, syväkin poliittisia aspekteja ja tietysti positiivista talouskehitystä erittäin vahvana markkinointibrändinä.

Joskus kuulee väitettävän, että Vanha Rauma olisi valikoitunut maailmanperintökohteeksi sattumanvaraisesti. Kaupungin oma rooli ei välttämättä ollut aktiivinen kohteeksi haluamisessa. Mutta suojelutyö, korjaaminen ja sitoutuminen on pitänyt olla sinnikästä ja aktiivista. Vahvana perusteena Vanhan Rauman valinnalle oli, että alueen kaavallinen suojelu ja korjaamisen ohjaus oli järjestetty. Museoviraston entisen osastonjohtaja Pekka Kärjen arvion mukaan Vanha Rauma erottui edukseen suhteessa muihin puukaupunkeihin siinä, että vanhakaupunki oli toiminnallisesti ja sosiaalisesti monipuolinen asunto- ja liikealue, sellainen kuin vanhat kaupungit olivat aina olleet.⁹

Vuonna 1987 Suomi ratifioi maailmanperintösopimuksen. Pekka Kärjen mukaan tämä liittyi Suomen laajempaan aktivoitumiseen kansainvälisesti. Jo edellisenä vuonna 1986 Norjan Bergenissä pohjoismaat kokoontuivat koordinoimaan yhteistä linjaa alueen kohteista. Tuolloin Vanha Rauma tuotiin esille Suomen mahdollisena kohteena edustamaan pohjoismaista puukaupunkia. Pitkän valmistelutyön tuloksen vuonna 1991 Karthagossa Vanha Rauma ja Suomenlinna hyväksyttiin maailmanperintölistalle Suomen ensimmäisinä kohteina. Vanha Rauma oli kokouksessa pykälänä ennen Suomenlinnaa.

Nimeämisprosessissa valintakriteerit ovat pysyneet melko samoina, mutta analyysiä ja tutkimustietoa edellytetään nykyisin enemmän ja tarkempana. Potentiaalisia kohteita arvioidaan tietysti myös suhteessa olemassa olevien kohteiden edustavuuteen. Vanha Rauma on yhä laajin ja edustavin pohjoismainen puukaupunki ja maailmanperintölistalle pääseminen on vain vahvistanut sitä.

Maailmanperintöstatus on edesauttanut Vanhan Rauman säilymistä. Sen arvo on ymmärretty paremmin paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Vanhan Rauman kasvanut maine on tuonut kaupunkiin lisää matkailijoita ja yrityksille asiakkaita sekä lisännyt tutkijoiden ja opiskelijoiden kiinnostusta. Maailmanperintöstatus on aiheuttanut joissain kohteissa lieveilmiöitä kuten liikaa kävijöitä. Vanhan Rauman kadut ja liikkeet sietävät suuria kävijämääriä. Eiffel-torni tunnettaisiin yhtä hyvin ilman sen maailmanperintöstatusta, mutta Suomen lounaisrannikon pienen puukaupunki Vanhan Rauman tunnettavuudelle statuksella on suuri merkitys.

⁶ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

⁷ Kulttuurikriteerit: 1. inhimillisen luovuuden mestariteos, 2. aikojen saatossa tapahtuneiden arvojen muuttuminen esimerkiksi arkkitehtuurin, teknologian, monumentaalitaiteen, kaupunki- tai maisemasuunnittelun suhteen, 3. poikkeuksellisen merkittävä todiste olemassa olevasta tai jo hävinneestä kulttuurista, 4. merkittävää historiallista aikakautta edustava rakennustyyppi, arkkitehtoninen tai teknologinen kokonaisuus tai maisema, 5. kuvastaa tietyn kulttuurin perinteistä asutusta, maankäyttöä tai meren käyttöä tai ihmisen vuorovaikutusta ympäristön kanssa, 6.

liittyy suoraan tai aineettomasti tapahtumiin, eläviin perinteisiin, aatteisiin, uskontoihin ja uskomuksiin tai taiteellisiin ja kirjallisiin teoksiin (komitea suosittelee tätä kriteeriä käytettäväksi muiden kriteerien yhteydessä)

⁸ <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>

⁹ Pekka Kärjen haastattelu 12.4.2021, haastattelijoina kaavoitusarkkitehdit Henri Raitio ja Mervi Tammi.

3.2. Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historian kuvastajia. Kyse on sekä perinteen säilyttämisestä, että alueiden kehittämisestä niiden ominaisuutensa ja erityispiirteitä vahvistavalla ja niihin sopeutuvalla tavalla. On tärkeää, ettei näillä alueilla tapahdu muutoksia tai rakentamista, joka on olennaisesti ristiriidassa niiden kulttuuriympäristöarvojen kanssa.

Tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rakenteen, kaupunkikuvan ja alueilla jo olevien rakennusten ja ympäristön säilymisen turvaaminen sekä mahdollisen täydennysrakentamisen ja muiden muutosten sopeuttaminen kulttuuriympäristön ominaisluonteeseen ja erityispiirteisiin.

4. Tavoitteet ja yleiset periaatteet

Vanha Rauma muodostaa kokonaisuuden, joka on enemmän kuin osiensa summa. Se on arkkitehtuuriltaan tyyppillinen ja kokonaisuutena ainutlaatuinen esimerkki vanhasta pohjoismaisesta puukaupungista. On harvinaista, että keskiajalta peräisin oleva puukaupunki on säilynyt eheänä ja elävänä kokonaisuutena.

Vanha Rauma on satojen vuosien aikana syntynyt kokonaisuus. Se on muodostunut luonnollisen muutosprosessin kautta. Vanhan Rauman kohdalla ei yleensä ole hyvä käyttää käsitettä alkuperäinen, koska muutosprosessi ulottuu usein hyvin pitkälle historiaan eikä alkuperäisyydestä ole varmuutta. Luontevampaa ja perustellumpaa on käyttää esimerkiksi sanoja vanha ja autenttinen, millä voidaan viitata aitouteen ja todistusvoimaisuuteen. Erityismääräyksissä on käytetty termiä historiallinen¹⁰, jolla viitataan asian arvokkuuteen, ikään, säilytettävään sekä autenttiseen materiaaliin tai muotoon. Termi historiallinen kytkeytyy myös käsityöperinteen jatkumoon.

Vanhassa Raumassa on aina tapahtunut muutoksia ja muutos on edelleen jatkuvaa. Muutoksen tulee kuitenkin olla harkittua ja hallittua, jotta alueen autenttisuus säilyy. Autenttisuuden vaatimus ei rajoitu vain alkuperäiseen muotoon ja rakenteeseen, vaan koskee myös myöhempiä muutoksia ja lisäyksiä, jotka itsessään sisältävät historiallista arvoa.

Vanhan Rauman rakennukset ja muu ympäristö ovat palvelleet käyttäjiään jo satoja vuosia ja monien sukupolvien ajan. Ne tulevat myös jäämään meidän jälkeemme tuleville sukupolville. Rakennukset ovat paikalla pidempään kuin ihmiset, ja tämä ajallinen näkökulma tulee ottaa huomioon kaikissa toimitissa.

Erityismääräyksillä pyritään pitkäikäisiin ratkaisuihin, jotka ovat kulttuurisesti, taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä. Perinnerakentaminen on lyhyellä aikavälillä kalliimpaa kuin teollisen ajan tavanomainen rakentaminen, mutta pitkällä aikavälillä vertailukelpoinen. Perinteisten materiaalien ja rakennustapojen lopputulos on pitkäikäinen, korjattavissa oleva ja kauniisti vanheneva. Hyvin ylläpidetty ja korjattu Vanhan Rauman rakennus säilyttää sekä historiallisen että rahallisen arvonsa.

¹⁰ Usein muodossa historiallisesti arvokas.

4.1. Suojelun kohdentuminen

Maailmanperintöalue on merkitty rajauksella, johon liittyy määräys unwh eli YK:n kulttuuri- ja tiedejärjestö Unescon maailmanperintösopimuksen mukainen kohde, valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY) ja maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, Vanha Rauma. Määräyksessä kuvataan aluetta yhtenäisenä kaupunkikokonaisuutena, millä halutaan tuoda esiin, että rakennusten ohella kaikki muut elementit ovat myös osa arvokasta ympäristöä. Määräyksessä todetaan Vanhan Rauman erityiselimen tarve ja tehtävä sekä korjaus- ja rakentamistapamääräykset, jotka sidotaan noudatettaviksi.

Koko maailmanperintöalue on myös osoitettu muinaismuistoalueeksi sm, joka on lailla rauhoitettu kiinteä muinaisjäänös. Määräys sisältää veloitteen pyytää Museoviraston lausuntoa kaikista aluetta koskevista maahan kajoavista toimenpiteistä.

Rakennusten suojelumääräyksiä on kolme hieman erisisältöistä: wh1, wh2 ja wh3. Suurin osa rakennuksista on wh1-merkinnällä eli ne ovat erityisen merkittäviä rakennuksia ja erityisen herkkiä muutoksille. Muutamia rakennuksia on suojeltu wh2-merkinnällä, mikä tarkoittaa, että rakennukset ovat osittain menettäneet arvojaan suhteessa wh1 merkittyihin rakennuksiin. Kirkko on wh3 merkinnällä osoitettu kirkkolain nojalla suojelluksi.

Kaavamääräyksissä annetaan yleiset linjaukset suojelun kohdentumisesta:

Määräyksessä unwh todetaan: *Suojelu koskee Vanhan Rauman yhtenäistä kaupunkikokonaisuutta, johon kuuluvat muun muassa rakennukset, rakenteet, aidat, portit, katokset, pihat, puistot, kadut, aukiot, maasto, luonto, kasvillisuus ja joki sekä Vanhalle Raumalle tyypillinen tilahierarkia, tilojen jäsentely ja sijoitus tontilla. Rakennusten suojelu koskee koko rakennusta eli esimerkiksi julkisivua, vesikattoa, rakenteita, rakennusosia, sisätiloja ja kiinteää sisustusta.*

Korttelialueiden päämääräyksissä todetaan: *Suojelu koskee koko kulttuurihistoriallista kokonaisuutta: rakennuksia sisätiloineen, kiinteää sisustusta sekä pihaa rakenteineen, rakennelmineen, portteineen, aitoineen ja kasveineen.*

Suojelumääräyksissä todetaan: *Suojelu koskee koko rakennusta eli esimerkiksi julkisivua, vesikattoa, rakenteita, rakennusosia, sisätiloja ja kiinteää sisustusta. Suojelumääräys koskee rakennukseen tai rakennelmaan liittyviä avoimia kuisteja, kuisteja, halsseja, kellareita, portaita, susiportteja, portteja, aitoja, porraskiviä ja kaiteita, vaikka ne sijaitsisivat rakennusalan ulkopuolella.*

Suojelu koskee Vanhan Rauman arvokkaita ominaispiirteitä. Tällä tarkoitetaan fyysisiä autenttisia piirteitä, niiden laadukkaita kopioita ja heikentyneitä, mutta vahvistettavissa ja korjattavissa olevia piirteitä sekä sitä, että muutokset tulee sovittaa Vanhan Rauman ominaispiirteisiin.

Vanhassa Raumassa on säilynyt paljon autenttisia ominaispiirteitä ja niitä on paljon taidokkaasti korjattu ja korvattu sekä palautettu.

Vanhassa Raumassa on paljon ominaispiirteitä, joita on ajan saatossa tarvelty. Kuitenkin niiden edustama idea on säilynyt hahmotettavana. Esimerkiksi huonosti toisen maailmansodan jälkeen korjattu tai korvattu halssi, josta hahmottaa, että se on halssi ja se suojaa kellarin sisäänkäyntiä. Tarvittaessa halssi voidaan korvata uudella rakennuksen ja Vanhan Rauman ominaispiirteet paremmin huomioivalla. Sitä ei kuitenkaan voi kokonaan purkaa pois, koska halssit ovat tärkeä ominaispiirre Vanhassa Raumassa.

Asemakaavassa koko kaava-alue on osoitettu muinaismuistoalueeksi.

4.2. Materiaalit ja käsityöperinteen jatkumo

Vanha Rauma on suurimmaksi osaksi tehty käsityönä. Aikaisemmin myös materiaalit jalostettiin käsin eli puu kaadettiin, veistettiin, sahattiin ja höylätettiin. Toiminta saattoi olla teollista, mutta käsityövaltaista. Osa Vanhassa Raumassa näkyvästä käsityötaidosta on erittäin hyvää ja suuressa osassa näkyy vähintään yritys laadukkuuteen.

Suurimmaksi osaksi Vanhaa Raumaa korjataan käsityöperinteen jatkumoa kunnioittaen. Monet omistajat korjaavat itse talojaan tai heillä on luottotekijät. Vaikka maailman koko ajan kehittyä, jatkossakin tarvitaan osaavia tekijöitä ja on tärkeää, että yhteiskunta huolehtii riittävästi käytännön tekijöiden koulutuksesta.

Vanhan Rauman korjaamisella on paikallistaloudellisia vaikutuksia, koska korjaukset vaativat ainakin jonkinlaista Vanhan Rauman tuntemusta. Vanhan Rauman rakentaminen on käsityövaltaista, mutta modernit työkalut helpottavat ja nopeuttavat korjaustyötä.

Vanha Rauma on rakennettu aitoja perinteisiä vähän jalostettuja luonnonmateriaaleja käyttäen. Pääperiaatteena on, että materiaali ei jäljittele toista, vaan on rehellisesti sitä mitä on. Toisaalta klassisten puurakennusten esikuvina ovat olleet kivirakennukset. Ennenkin on tehty jäljitelmiä, kuten mäntypinnan tammioottraus tai pönttöuunin metallipinnan marmorioottraus. Nämä edustavat käsityötaitoja ja ovat sidoksissa historialliseen kontekstiin.

Perinteiset, aidot ja oikein käsitellyt materiaalit vanhenevat kauniisti ja kestävät aikaa. Käytettyjen materiaalien laatuun ja vahvuuteen on kiinnitettävä huomiota, jotta tehdään pitkäikäisiä ratkaisuja.

Korjausten yhteydessä tulee uusia vain vahingoittunut osa. Korjaus erottuu ensin muusta vanhemmasta materiaalista, mutta ajan kuluessa ero häviää. Uudistettuja osia ei ole tarpeen yrittää keinotekoisesti vanhentaa.

Vanhan Rauman asemakaavan keskeisenä periaatteena on *käsityöperinteen jatkumo*. Termillä ei viitata ainoastaan käsin tehtyihin rakennuksiin, vaan myös monet teollisuuden ajan tuotteet ovat osa käsityöperinteen jatkumoa kuten esimerkiksi kamarilukot. Usein toisen maailmansodan jälkeen tehdyt heikkolaatuiset, jäljittelevät, vaikeasti korjattavat rakennusosat tai materiaalit eivät yleensä edusta käsityöperinteen jatkumoa. Toisaalta kovamuovinen 1950-70 –lukujen muotituote Leea-salpa edustaa oman aikansa laadukasta toteuttamista.

Toisen maailmansodan jälkeen tulleita teollisia tuotteita, joita ei voida pitää käsityöperinteen jatkumona ovat esimerkiksi lastulevy ja lasivilla. Usein nämä materiaalit olivat materiaalin tunnultaan, teknisiltä ominaisuuksiltaan ja erityisesti ulkonäöltään Vanhan Rauman historiallisiin rakennuksiin soveltumattomia. Lastulevyä ei saanut sovitettua seinien vinouksiin ja lasivilla vaati kosteussulkua.

Käsityöperinteen jatkumon kautta tulee arvioida Vanhan Rauman rakennuksia, niihin tehtyjä muutoksia, niihin suunniteltuja muutoksia sekä toteutettuja ja suunniteltuja uudisrakennuksia.

Hyvä suunnitelma vaatii taitavan toteuttajan, joka tuntee ja ymmärtää vanhat rakenteet ja työmenetelmät. Taitava tekijä omaa silmää sovittaa tekemisensä vanhaan ja vinoon. Onnistunut lopputulos vaatii myös suunnittelijan ja työmaan välistä vuorovaikutusta. Kummankin kohteeseen liittyvä tietämys täydentävät toisiaan.

Hyvien tekijöiden palkkaamiseen kannattaa panostaa esimerkiksi selvittämällä muiden kokemuksia rakentajista ja heidän työnsä laadusta. Kokemuksia saa muilta asiakkailta ja suunnittelijoilta. Pelkkiin markkinointipuheisiin ei kannata aina luottaa.

Huonosti tehdyt remontit tulevat kalliiksi, kun ne joudutaan maksamaan pahimmillaan moneen kertaan. Siksi on edullisempaa panostaa laatuun sekä korjauksen valmistelussa, että toteutuksessa.

Korjaustyölle laadittu seikkaperäinen korjaustapaselostus selkeyttää hankkeen teettämistä. Sen avulla kaikki osapuolet tietävät tarkkaan mistä on sovittu ja se helpottaa hankkeen dokumentointia. Rakentamistapaselostus palvelee työn ohjausta ja tiedonkulkua.

Työn tekemisen valvonnalla on suuri merkitys laadun takaamisessa. Myös korjaushankkeissa pätevän valvojan palkkaaminen kannattaa.

Työn jälki tulee olla sellaista luokkaa, että tekijä kehtaa laittaa nimensä ja päivämäärän muistiin tulevien sukupolvien löydettäväksi ja arvioitavaksi.

4.3. Kerroksellisuus

Vanhan Rauman rakennuksiin on ajan saatossa tehty muutoksia: osa onnistuneesti rakennuksen arvo säilyttäen, osa kulttuurihistoriallista perintöä ja ympäristöä köyhdyttäen. Rakennuksissa on löydettävissä osia menneiltä vuosisadoilta ja vuosikymmeniltä. Näin voidaan puhua alueen kerroksellisuudesta. Ajallisista kerroksista on nähtävissä rakennuksen eri vaiheita, joiden avulla on hahmotettavissa sekä itse rakennuksen, että koko alueen luontainen kronologinen muutosprosessi. Tehdyt muutokset ovat osa rakennusta ja sen historiaan eri rakennusvaiheineen on syytä tutustua ennen korjaustöihin ryhtymistä.

Rakennuskannan monimuotoisuuden vuoksi ei ole mahdollista tehdä kaiken kattavia yleispäteviä ohjeita vaan rakennuksia on käsiteltävä yksilöinä, joista kullakin on omanlaisensa historia. Automaattisesti kaikkia rakennuserroksia ei voida pitää arvokkaina. Niitä tulee arvioida rakennustaiteellisten ansioiden, kulttuurihistoriallisen arvon, autenttisuuden, käytettävyyden, teknisen toimivuuden ja esteettisyyden kannalta. Eri rakennusvaiheet on arvioitava ja tämän pohjalta päätettävä, mitä vaiheita jätetään osaksi rakennusta ja mitkä vastaavasti on hyväksyttävää poistaa tai muuttaa. Erityisen arvokkaita ovat kerrokset, jotka edustavat selkeästi oman aikansa hyvää suunnittelua ja rakentamista sekä ovat osa laajempaa alueen kehityskaarta.

Vanhassa Raumassa on viime vuosikymmeninä toteutettu niin sanottuja palauttavia muutoksia, joissa on esimerkiksi muutettu julkisivut edustamaan varhaisempaa rakennustyyppiä. Suunnittelu on perustunut esimerkiksi vanhojen piirustusten ja valokuvien tulkintaan. Tämänkaltaiset muutokset saattavat parantaa kaupunkikuvaa ja sen historiallista tuntua, mutta heikentävät sen aitoutta ja todellista historiaa.

4.4. Ajan jälki

Vanhan Rauman rakennukset ovat ajan saatossa kuluneet ja rapistuneet. Kuluneisuus ja nuhruisuus voivat aiheuttaa negatiivisia mielleyhtymiä. Mutta Vanhassa Raumassa on paljon patinaa¹¹ ja kuluneisuutta, joka kauniilla tavalla ilmentää aikaa ja historiaa materiaalisissa.

Emme välttämättä tiedä edellisten asukkaiden ulkonäköä, luonnetta, ammattia ja tuskin edes nimeä, mutta elämme ja käytämme samoja huoneita ja samoja oven kahvoja, istumme saman omenapuun alla kuin he. Vaikka muodostumme kadonneiden sukupolvien perimästä, silti usein vahvin linkki menneeseen on elinympäristö. Voimme ajatella miten menneet sukupolvet ovat eläneet ja miten myös tulevat sukupolvet pääsevät nauttimaan historian jatkumosta.

Sateessa ja auringonpaisteessa tai ihmisen toistuvan pitkäaikaisen käytön kuluessa oksat ja puun vuosirenkaita kovempi kesäpuu jää koholle ja pehmeämpi kevätpuu kuluu syvemmälle. Pitkän ajan kuluessa syntynyt pinta on aitoa historiaa, kun taas keinotekoinen patina on epäaito ja kulissimainen. Vanhoissa saranoissa näkyy uniikki käsityön jälki ja ajan tekemä rosoisuus.

Suomalaisessa maailmankuvassa on tyyppillistä uuden ja ehjän arvostaminen, mikä helposti näkyy muun muassa ylikorjaamisena. Ehjän arvostaminen johtuu ainakin menneestä niukkuudesta ja kansallisesta moderniuden hyveestä. Maamme vaatimattomia oloja on hävetty ja historian hienoutta ei ole ymmärretty.

Arkkitehti Juhani Pallasmaan mukaan nykyihminen kärsii kronofobiasta eli ajan pelosta, joka on peräisin pakkomielleisestä ikääntymisen, rapistumisen ja kuoleman torjunnasta¹². ”Ajallinen ja tyyllinen kerrostuneisuus ja suoranaisesti kosketukseen vetoava aikakokemus antavat ympäristölle rauhoittavan jatkuvuuden tunteen. Samalla kun kerrostuneisuus tuo ympäristökokemukseen menneen ajan, se antaa psykkinen perustan tulevaisuudensuoralle”¹³

Uudisosissa aidot materiaalit patinoituvat jatkossakin, mutta niillä ei kuitenkaan ole samaa yhteyttä menneeseen. Aidon 1700-luvun oven on tehnyt paikallinen taitaja saatavilla olleista puista kokonaan käsityövälinein. Ovi ilmentää sen tekohetkeä materiaaliiltaan, työtavoiltaan ja tyyliiltään. Oppeja on ammennettu naapurustosta, naapurikaupungeista ja maailmalta. Ovea on käytetty Suomen sodan, Krimin sodan, itsenäistymisen, toisen maailmansodan ja jälleerakennuskauden hetkinä. Tarkkakaan 1700-luvun oven rekonstruktio ei koskaan tule saavuttamaan samaa ajallista syvyyttä kuin aito.

¹¹ Patina on laaja-alainen käsite, jonka etymologiasta on erilaisia käsityksiä. Kielitoimiston sanakirja 2020 tarkentaa patinan kuvailevaa merkitystä arvokkaaksi vanhuuden leimaksi.

¹² Pallasmaa 2005 s. 309 ”Our era has an especially frustrated relation to time. Modern man suffers from khronophobia, the fear of time. This anxiety originates in an obsessive rejection of aging, decay and death.”

¹³ Pallasmaa 2011 a s. 201

4.5. Käsitteitä

Määritely yhtenäinen terminologia helpottaa ja tarkentaa ymmärtämistä ja keskustelua.

Ympäristöministeriö on hyväksynyt keskeisimmän kulttuuriympäristösananaston määrittelyn.¹⁴ Kieleen liittyy kuitenkin aina tulkinta- ja painotuseroja. Lisäksi kieli muuttuu ajan kuluessa. Tavanomaista rakentamisen, kiinteistöalan ja alueidenkäytön terminologiaa ei ole tarpeen erikseen selittää.

Ympäristöministeriön mukaan kulttuurihistoriallinen arvo ilmentää kohteen kulttuurihistoriallista laatua. Rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden kulttuurihistoriallista arvoa määriteltäessä tarkastellaan muun muassa niiden historiallisia, rakennushistoriallisia, arkkitehtonisia, rakennusteknisiä, rakennustaiteellisia, kaupunkikuvaallisia tai maisemallisia arvoja.

Rakennusten, rakennelmien ja rakennettujen alueiden kulttuurihistoriallista merkittävyyttä voidaan arvioida ja perustella esimerkiksi rakennusperinnön suojelemisesta annetussa laissa mainituilla kriteereillä, jotka ovat harvinaisuus, tyyppisyys, edustavuus, alkuperäisyys, historiallinen todistusvoimaisuus historiallinen todistusvoimaisuus ja historiallinen kerroksellisuus. Kulttuurihistoriallisesti merkittävä kohde erottuu edukseen muista vastaavista kohteista.

Rakennusperinnön hoito on rakennusperinnön säilymistä edistävää toimintaa. Rakennusperinnön suojelemisella tarkoitetaan kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennusperinnön hoitoa, joka perustuu säädökseen tai viranomaisen päätökseen. Usein käytetään termiä *rakennussuojelu*. Sanaa pidetään usein ongelmallisena siihen liitettyjen negatiivisten mielleyhtymien takia, joita suojeluun kriittisesti suhtautuvat ovat luoneet. Toisaalta suojelu on vakiintunut ja lainsäädännön tuntema käsite.

Kansainvälinen merkittävyys on asema, joka kohteella on, kun se on arvioitu kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi kulttuurihistoriallisesti merkittäväksi kansainvälisen vertailun perusteella. Maailmanperintökohde on yleismaailmallisesti erityisen arvokasta kulttuuriperintöä tai luonnonperintöä edustava kohde, jonka Unescon maailmanperintökomitea on hyväksynyt maailmanperintöluetteloon. Maailmanperintöluettelo perustuu maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta tehtyyn yleissopimukseen, jonka Unesco on hyväksynyt vuonna 1972. Erityisestä yleismaailmallisesta arvosta käytetään englanninkielistä termiä outstanding universal value (OUV). Unescon maailmanperintökomitea päättää siitä, onko esitetyllä kohteella erityistä yleismaailmallista arvoa.

Asemakaava osoittaa alueet eri käyttötarkoituksia varten ja ohjaa rakentamista ja muuta alueidenkäyttöä paikallisten olosuhteiden, kaupunki- ja maisemakuvan, hyvän rakentamistavan, olemassa olevan rakennuskannan käytön edistämisen ja kaavan muun ohjaustavoitteen edellyttämällä tavalla.

Ominaispiirteellä tarkoitetaan niin tärkeää piirrettä, että sen häviäminen muuttaa kohteen luonnetta merkittävästi. Erityispiirre erottaa kohteen muista samantapaisista kohteista. Ominaisluonne on kohteen ominaispiirteiden ja erityispiirteiden muodostama kokonaisuus.

Edustavuus on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se erottuu vastaavista kohteista malliesimerkinä. Edustava kohde voi olla esimerkki muun muassa tietystä tyyliuunnasta, rakennustyyppistä, ajanjaksosta, tietyn alueen rakennusperinnöstä rakennusperinnöstä tai jonkin arkkitehdin tuotannosta.

Alkuperäisyys on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se on säilynyt materiaaleiltaan, arkkitehtuuriltaan, tyyliltään, rakennustavaltaan tai käyttötarkoitukseltaan rakennus- tai syntyajankohtansa mukaisena.

Harvinaisuus on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun vastaavia kohteita on rakennettu, valmistettu tai säilynyt vähän tai niitä tunnetaan vain harvoja. Historiallinen kerroksisuus on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se ilmentää esimerkiksi käyttöä, rakentamista, korjaamista tai hoitoa eri ajankohtina. Historiallinen kerroksellisuus voi olla nähtävissä esimerkiksi kohteen rakenteissa, materiaaleissa, tyylipiirteissä, rakennetun alueen osissa tai rakennuskannassa. Historiallinen todistus voimaisuus on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun sitä voidaan pitää jonkin historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä.

Maisema on ihmisen havaitsema ja mieltämä osa ympäristöä, joka muodostuu elollisista ja elottomista tekijöistä, ihmisen tuottamasta kulttuurivaikutuksesta sekä näiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Kulttuurimaisema on maisema, jonka syntymiseen ihmisellä on ollut merkittävä

¹⁴ Ympäristöministeriö on hyväksynyt 3.4.2024 käyttöön rakennetun ympäristön sanastoja.

vaikutus. Kaupunkimaisemalla on kaupunkirakentamisen tuloksena syntynyt kulttuurimaisemaa. Kaupunkikuva-termiä käytetään erityisesti silloin, kun halutaan viitata kaupunkiympäristön näkyviin osatekijöihin.

Kiinteällä sisutuksella tarkoitetaan rakennuksen sisäpintoja ja sisätiloihin pysyvästi kiinnitetyt rakenteita tai kalusteita. Kiinteään sisustukseen voidaan lukea kuuluvaksi esimerkiksi ovet, ikkunat, listat, tulisijat, pinnoitteet, kiintokalusteet ja tekniset laitteet sekä rakennuksen käyttötarkoituksen mukaiset, siihen pysyvästi kiinnitetyt koneet ja laitteet.

Rakennustaiteella tarkoitetaan arkkitehtuurin ilmaisukeinoja käyttäen syntyneet rakennuksia ja laajemmin rakennettuja kokonaisuuksia sekä niitä koskevia suunnitelmia, jotka koetaan taiteellisesti merkityksellisiksi. Yleiskielessä termejä rakennustaide ja arkkitehtuuri käytetään usein synonyymisesti. Arkkitehtuuri voidaan kuitenkin käsittää rakennustaidetta laajemmaksi käsitteeksi.

Tyypillisuus on ominaisuus, joka kohteella on silloin, kun se ilmentää ympäristönsä, rakennus- tai syntyjankohtansa tai rakennus- tai kohdetyyppinsä tunnusomaisia piirteitä.

5. Asemakaavan toteuttaminen

5.1. Kiinteistön omistajat ja käyttäjät

Kiinteistön omistajat ja käyttäjät ovat keskeisessä asemassa Vanhan Rauman vaalimisessa eli Vanhan Rauman asemakaavan toteuttamisessa. Vanhan Rauman rakennukset vaativat omistajiltaan aikaa, paneutumista ja resursseja.

Vanhan Rauman säilyminen vaatii vireän kaupungin ympärilleen. Vanhassa Raumassa asuu noin 2% Rauman asukkaista. Keskustan erikoistavarakaupan määrästä noin puolet on Vanhassa Raumassa. Suhteessa kaupungin kokoon ja sijaintiin Vanhan Rauman ylläpitotaakka ei ole kohtuuton. Jos ja kun Rauman kaupunki pysyy vetovoimaisena, Raumalla riittää kysyntää asunnoille ja liikeiloille. Rauman väestöpohja mahdollistaa sen, että Vanhaan Raumaan hakeutuu kiinteistönomistajiksi ja käyttäjiksi ihmisiä, joilla on halu ja mahdollisuus säilyttää ja ylläpitää yksittäisiä rakennuksia ja ympäristöä. Usein kiinteistöt edustavat merkittävää osaa omistajiensa varallisuudesta. Vanhan Rauman kiinteistönomistajat ovat yleisesti hyvin sitoutuneita alueen vaalimiseen.

On selvää, että Vanhan Rauman tyyppisellä alueella tarvitaan kiinteistönomistajilta enemmän paneutumista rakennuksen korjaamiseen, hoitoon ja ylläpitoon kuin kiinteistöissä yleensä. Yhteiskunnan pitää mahdollisimman paljon tukea omistajia rakennusten korjaamisessa ja kehittämisessä. Rakentamisen puitteissa tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi suunnittelun ohjaus, korjausneuvonta ja erilaiset koulutukset ja julkaisut sekä muilla osa-alueilla koulutus- ja markkinointitapahtumat alueen kehittämiseksi.

Maankäyttöä, rakentamista, kaupunkikuvaa ja suojelua sekä muutosmahdollisuuksia määritellään asemakaavassa. Alueen kehitystä maailmanperintökohteena ohjataan muilta osin Vanhan Rauman hoito- ja käyttösuunnitelmalla. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisessa osallistetaan alueen kiinteistönomistajia ja käyttäjiä.

Vanha Rauma on kansallisesti tunnettu brändi. Sitä voidaan kuitenkin huomattavasti kehittää ja vahvistaa. Vanhan Rauman tunnettavuutta voidaan hyödyntää yritysten ja tuotteiden brändäämisessä.¹⁵ Nimen käyttäminen parantaa kohteen sekä tuotteen näkyvyyttä.

Vanha Rauma on nimenä tunnettu ja vakiintunut käsite, joka näyttää olevan yleisessä käytössä jo ainakin 1800-luvun puolella välissä. Aika pitkään käytettiin kirjoitusasua, jossa sana vanha aloitettiin pienellä kirjaimella. On käytetty myös sanamuotoja Puu-Rauma, Puurauma, Rauman vanhakaupunki ja vanhakaupunki, jotka ainakin nykyisin tuntuvat vierailta.

¹⁵ Vanhan Porvoon markkina arvoa on hyödynnetty kansallisissa brändeissä selvästi enemmän kuin Vanhaa Raumaa. Vanhan Porvoo näkyy esimerkiksi juomissa, makeisissa ja jäätelöissä sekä elokuvissa.

5.2. Vanhan Rauman asemakaava

Vanhan Rauman asemakaava on...

5.3. Vanhan Rauman Erityiselin

Ensisijaisesti Museovirasto vastaa Vanhan Rauman asemakaavan toteuttamisen ohjaamisesta ja valvomisesta. Alueen laajuus, monipuolisuus ja monimutkaisuus sekä sijainti ydinkeskustassa asettavat erityisiä vaatimuksia ohjaamiselle ja valvomiselle. Työ edellyttäisi Museovirastolta resursseja ja jatkuvaa läsnäoloa Vanhassa Raumassa. Vanhan Rauman asemakaavan toteuttamiselle ja ohjaamiselle on vakiintuneeksi käytännöksi muodostunut vuoden 1981 kaavassa määritelty Vanhan Rauman Erityiselin. Erityiselintoiminta on osoittautunut toimivaksi järjestelyksi Vanhassa Raumassa.

Erityiselimen kokoonpanoksi on vakiintunut neljästä viiteen luottamushenkilöä ja museoviraston edustaja. Rauman kaupungin kaupunginhallitus on nimennyt luottamusjäsenet eri puolueista. On pidetty tärkeänä, että jäsenet valitaan välillisesti kuntavaalien kautta ja jäseniä on riittävästi kattamaan demokratian toteutumisen. Erityiselimen luottamusjäsenille on nimetty myös varajäsenet. Lisäksi Erityiselimessä on asiantuntijajäsenenä kaupungin viranhaltijoita. Suunnittelunohjaus on vaatinut Rauman kaupungilta resurssointia ja viranhaltijoilta huomattavaa paneutumista¹⁶. Erityiselimen valmisteluun liittyy suunnittelun ohjaus, jossa suunnittelun ohjauksesta vastaava viranhaltija ohjaa hanketta siten, että Vanhan Rauman arvot ja hankkeen tavoitteet pystytään mahdollisimman hyvin sovittamaan yhteen. Usein hankkeissa pitää yrittää sovittaa yhteen huomattava määrä erilaisia asioita. Yleensä suunnittelun ohjaus tehdään ja se otetaan huomioon suunnitelmissa ennen suunnitelmien viemistä Erityiselimen käsiteltäväksi. Joissain yksittäisissä tapauksissa saattaa olla tarpeen käsitellä hanketta Erityiselimessä keskeneräisenä, Erityiselimen kannan saamiseksi suunnittelun jatkokehittämistä varten. Museovirasto on nimennyt oman edustajansa.

Erityiselintoimintaa on kehitetty ajan saatossa ja se on hyvin pystynyt ottamaan huomioon Vanhan Rauman tarpeet. Erityiselin on pystynyt tekemään toiminnassaan yksimielisiä päätöksiä, jotka Museovirasto on hyväksynyt, ovat olleet toteutettavissa ja ovat nauttineet yleistä hyväksyntää. Näin ollen myös uusi asemakaava ohjaa Erityiselimen asettamiseen. Vanhan Rauman Erityiselin mahdollistaa järjestäytyneen ja laajan keskustelun alueen muutoksista, säilyttämisestä ja asioiden yhteensovittamisesta sekä painottamisesta.

Erityiselimen luottamushenkilöiden kautta parannetaan päätösten paikallista hyväksyttävyyttä. Voidaan arvioida, että Erityiselimen lausunnot ja kannanotot ovat olleet linjassa Museoviraston ja asiantuntijoiden näkemysten kanssa.

¹⁶ Erityiselimen kokouksia on ollut noin 5-6 vuodessa. Suunnittelun ohjaus –palavereja on ollut vuosittain yli 100 kpl. Suunnittelun ohjausta hoitaa yksi asiantuntijaviranhaltija muun työn ohessa.

5.4. Määräys koskien Vanhan Rauman Erityiselintä

Maailmanperintökohde Vanhan Rauman asiantuntijaviranomainen on Museovirasto. Kaikista Vanhan Rauman lupaa vaativista tai muuten merkittävistä hankkeista tulee pyytää lausunto Museovirastolta. Museoviraston lausunto tai kannanotto voidaan korvata Vanhan Rauman Erityiselimen lausunnolla tai kannanotolla, mikäli kaupunki on asettanut Erityiselimen asemakaavan edellyttämällä tavalla. Vanhan Rauman Erityiselimen lausuntoa tulee rakennusvalvontaviranomaisen sekä muiden tahojen käsitellä kuten käsiteltäisiin Museoviraston antamaa lausuntoa.

Vanhan Rauman asemakaavan toteuttamista ohjaa Vanhan Rauman Erityiselin. Rauman kaupunki asettaa Erityiselimen. Erityiselimen valmistelussa vaaditaan erityistä perehtyneisyyttä rakennettuun kulttuuriympäristöön, arkkitehtuuriin sekä korjaus- ja täydennysrakentamiseen.

Erityiselimen tulee lausunnossaan selostaa ja arvioida kohde, sen historia, esitetty hanke, hankkeen vaikutukset kohteeseen ja Vanhaan Raumaan, suhde asemakaavaan sekä suunnittelijan osaamisen riittävyys. Merkitykseltään vähäisissä tai kiireellisissä erityiselimen linjaa noudattavissa hankkeissa tai aisoissa erityiselin voi antaa mahdollisuuden valmistelusta vastaavalle asiantuntijalle suoran lausunnon tai kannanoton esittämiseen. Sisällöltään sen tulee olla saman laajuinen kuin mitä Erityiselimen valmistelulta on vaadittu. Valmistelijan antamat lausunnot ja kannanotot annetaan tiedoksi Erityiselimelle. Erityiselimen tulee arvioida tarvittaessa suunnittelijan osaamisen riittävyttä Vanhan Rauman hankkeisiin. Arviossa tulee ottaa huomioon hankkeen laajuus ja merkittävyys sekä aikaisempi onnistuminen vastaavissa suunnittelutehtävissä. Arviota ei voi tehdä pelkkien pätevyysasiakirjojen perusteella.

Mikäli Vanhan Rauman Erityiselin ei ole lausuntopäätöksessään yksimielinen, tulee Museoviraston antaa oma lausuntonsa. Museovirasto antaa itsenäisen lausunnon niissä tapauksissa, joissa Erityiselin on esteellinen, asia koskee vaikutuksiltaan merkittävästi maailmanperintöä tai asia koskee arkeologiaa.

Museovirasto nimeää Vanhan Rauman Erityiselimeen edustajansa ja tälle varajäsenen. Museoviraston tulee kirjallisesti ilmoittaa nimeämisestä Rauman kaupunginhallitukselle. Erityiselin ei ole päätösvaltainen ilman Museoviraston edustajaa.

Erityiselimellä tulee olla käytössään riittävä lausuntopyyntömateriaali hankkeen arvioimiseksi. Erityiselin voi pyytää esimerkiksi energiaratkaisuissa tarkempia selvityksiä, mikäli niitä tarvitaan hankkeen vaikutusten arvioinnissa. Erityiselimen tulee antaa lausunto kohtuullisessa ajassa siitä, kun kaikki vaadittavat asiakirjat on toimitettu erityiselimen käyttöön.

Erityiselimen tulee arvioida annettujen lausuntojen linjausten toimivuutta ja tarvittaessa tehdä tarkennuksia tai linjan muutoksia, jos aiempi linjaus on todettu toimimattomaksi tai vanhentuneeksi. Erityiselintä on syytä kuulla Vanhaa Raumaa koskevissa poikkeamislupavalmisteluissa.

Nimettävän erityisen elimen voi tarvittaessa nimetä jollain muulla tarkoituksenmukaisella nimellä.

5.5. Suunnittelun ohjaus

Erityiselimen valmisteluun liittyy suunnittelun ohjaus, jossa suunnittelun ohjauksesta vastaava viranhaltija ohjaa hanketta siten, että Vanhan Rauman arvot ja hankkeen tavoitteet pystytään mahdollisimman hyvin sovittamaan yhteen. Usein hankkeissa pitää yrittää sovittaa yhteen huomattava määrä erilaisia asioita. Suunnittelun ohjauksen taustalla on paljon vakiintuneita linjanvetoja ja oppeja, jotka ovat erityismääräyksissä auki kirjoitettuina tai osin täydennettyinä tai muutettuina.

Yleensä suunnittelun ohjaus tehdään ja se otetaan huomioon suunnitelmissa ennen suunnitelmien viemistä Erityiselimen käsiteltäväksi. Joissain yksittäisissä tapauksissa saattaa olla tarpeen käsitellä hanketta Erityiselimessä keskeneräisenä, Erityiselimen kannan saamiseksi suunnittelun jatkokehittämistä varten.

5.6. Avustukset

Vanhan Rauman kunnostamiseen ja rakentamiseen liittyvien avustusten myöntämisessä noudatetaan asemakaavamääräyksiä ja kaavaan liittyviä erityismääräyksiä. Avustuksen myöntäjä voi kuitenkin edellyttää myös sellaista, jota ei ole asemakaavamääräyksissä ja erityismääräyksissä edellytetty.

5.7. Luvitus

Vanhan Rauman erityisyydestä johtuen lupa- tai lausuntokynnys on tavallista matalampi. Kaikkiin historiallisiin rakennuksiin, rakenteisiin ja rakennusosiin sekä julkisiin alueisiin ja pihoihin kohdistuvat muutostoimenpiteet edellyttävät lupaa tai lausuntoa.

Esitettyjen suunnitelmien ja selvitysten tulee olla niin tarkkoja, että hanketta pystytään riittävällä tavalla arvioimaan. Esimerkiksi voidaan edellyttää energialaskelmia tai alueleikkauksia. Lupahakemukseen tulee liittää hakijan selostus hankkeen tarkoituksesta, nykytilanteesta, rakennuksen arvojen huomioon ottamisesta sekä suunnittelijan intentiosta. Merkittävisissä kohteissa, kun tehdään korjauksia, tulee laatia restaurointiraportti, joka hankkeen valmistuttua toimitetaan omistajalle sekä rakennusvalvontaan arkistoitavaksi.

Rakentamislupa- tai lausuntotarve koskee Vanhassa Raumassa kaikkea uudisrakentamista. Uudisrakentamisen yhteydessä on aina esitettävä uudisrakentamisen sovittaminen tontille, kortteliin ja kaupunkikuvaan. Suunnitelmassa on esitettävä katujulkisivupiirustukset sekä julkisivu- ja leikkauspiirustukset tontilla olevista muista rakennuksesta sekä viereisten tonttien rakennuksista tarvittavilta osin.

Rakentamislupa tarvitaan sellaiseen korjaus- ja muutostyöhön, joka on verrattavissa rakennuksen rakentamiseen, sekä rakennuksen laajentamiseen tai sen kerrosalaan laskettavan tilan lisäämiseen. Rakennuskohdetta korjattaessa rakentamislupa tarvitaan, jos korjaus kohdistuu vähäistä merkittävämmässä määrin toimenpidealueessa todetun terveyshaitan poistamiseen, toimenpidealueen kantava rakenne on vaurioitunut tai korjaustoimenpiteet voivat vaarantaa rakennuskohteen terveellisyyden tai turvallisuuden taikka korjaamisella on vaikutusta kaupunkikuvaan, maisemaan tai kulttuuriperintöön. Rakentamislupa tarvitaan korjaamiseen, joka kohdistuu rakennuskohteen olennaisiin ominaispiirteisiin. Korjaamiseen tarvitaan rakentamislupa, jos korjataan tai muutetaan rakennusta tai rakennetta tavalla, jolla on vaikutusta sen suojeltavalle tai rakennustaiteelliselle arvolle. Rakentamislupa tarvitaan myös, kun muutetaan rakennuksen tai sen osan käyttötarkoitusta olennaisesti.

Erityismääräyksissä on kerrottu mitä arvokkaita ominaispiirteitä pitää säilyttää ja mitkä ovat mahdollisesti poistettavissa. Poistettavuus arvioidaan rakentamisluvan kautta. Esimerkiksi tulisijojen purkaminen tai ikkunoiden vaihtaminen edellyttää aina rakentamislupaa, jonka käsittelyn yhteydessä arvioidaan rakennusosan merkittävyys ja säilyttämismahdollisuus.

Mikäli hanke koskee maaperään, on hankkeeseen ryhtyvän selvítettävä Museovirastolta arkeologisen tutkimuksen tarve. Tämä koskee myös rakennuksen alla olevaa maaperää.

Poikkeamisluvan käyttöä kulttuurihistoriallisesti erityisen arvokkaalla alueella tulee aina harkita huolellisesti. Mikäli poikkeamislupaa käytetään, tulee siitä pyytää vähintään museoviranomaisen ja kaavoitusta ohjaavan valtion viranomaisen lausunnot. Lisäksi poikkeamisluvan yhteydessä on esitettävä kaikki tarpeellinen materiaali, jonka avulla voidaan arvioida hankkeen vaikutukset ja sopivuus alueen ja kohteen arvoihin ja ominaispiirteisiin.

5.8. Suunnittelu

Vanhan rakennuksen korjauksen tai kokonaisen uudisrakennuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon monia asioita. Vanha rakennus tai pihapiiri saattaa vaikuttaa yksinkertaiselta, mutta kokonaisuuden ymmärtäminen vaatii perehtymistä. Rakennuksen, pihapiirin ja alueen kehityshistoriaan on paneuduttava muistitiedon, arkistolähteiden ja kohteen itsenä kautta.

Rakennuksiin liittyy paljon sellaisia arvoja, joita ei välttämättä pintapuolisesti tarkasteltuna ymmärrä. On tunnistettava mitkä ovat rakennuksen vikoja ja mitkä vain ominaisuuksia. On myös ymmärrettävä, miten rakennus toimii teknisesti. On mietittävä missä kohtaavat nykyajan vaatimustaso ja rakennuksen asettamat reunaehdot. Vanha rakennus ei välttämättä pysty tyydyttämään kaikkia sen hetkisiä tarpeita, vaan on tehtävä kompromisseja.

On erittäin tärkeää palkata vanhoihin rakennuksiin ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden alueiden täydennysrakentamiseen perehtynyt suunnittelija. Taitava suunnittelija osaa optimoida tilojen käytön ja korjaamisen asteen sekä uudisrakentamisessa osaa sovittaa uudisrakennuksen vanhaan ympäristöön sen laatua parantaen. Pätevä suunnittelija tunnistaa historialliset arvot ja osaa vaalia niitä. Vanhoja rakennuksia korjattaessa suunnitelmat usein tarkentuvat rakennustyön edetessä. Tästä syystä suunnittelija tulee pitää hankkeessa mukana sen valmistumiseen asti.

Erityiselimen tulee arvioida tarvittaessa suunnittelijan osaamisen riittävyttä Vanhan Rauman hankkeisiin. Arviossa tulee ottaa huomioon hankkeen laajuus ja merkittävyys sekä aikaisempi onnistuminen vastaavissa suunnittelutehtävissä. Arviota ei voi tehdä pelkkien pätevyysasiakirjojen perusteella.

5.9. Tutkimus ja dokumentointi

Vanhan Rauman tutkimus on tärkeää paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Vanhasta Raumasta on tehty erilaisia ja eritasoisia tutkimuksia ja julkaisuja sekä järjestetty luentoja ja muita tilaisuuksia, jotka hyvin monipuolisesti koskettavat aluetta. Vanhassa Raumassa on edelleen paljon tutkittavaa ja uutta tutkittavaa tulee koko ajan. Osa tutkimuksesta ja tiedon tallentamisesta helpottavat esimerkiksi suunnittelua ja päätöksentekoa. Osa tutkimuksesta ja dokumentoinnista on sellaista, joka on tehtävissä hyvin pienellä aikaikkunalla sekä materiaalista, joka on katoavaista.

Talon historian tuntemus syventää ihmisen suhdetta rakennukseen ja koko Vanhaan Raumaan.

Vanhasta Raumasta ei ole kovinkaan vanhoja karttoja. Vanhan Rauman kaupunkirakenteellinen kehittyminen on askarruttanut vuosisatoja. Arkeologiset kaivauksetkaan eivät ainakaan vielä ole antaneet yksiselitteisiä vastauksia tähän kysymykseen.

Vanhan Rauman kiinteistöistä on löydettävissä tietoa melko paljon. Keskeisimmät arkistotietolähteet ovat rakennuslupapiirustukset, palovakuutusasiakirjat, valokuvat ja kartat.

Suomessa rakennuksia on dokumentoitu pitkään, joten Vanhan Rauman tapaisesta kohteesta on kertynyt materiaalia. Muinaismuistoyhdistys teki Raumallekin suuntauneen dokumentointi retken vuonna 1874. Tätä materiaalia on voitu hyödyntää esimerkiksi Raatihuoneen korjauksissa. Vuoden 1912 raatihuoneen dokumentointipiirustukset taas Raatihuoneen sen aikaisen tilanteen. Vuonna 1940 maisteri Lars Pettersson dokumentoi tarkkaan Pinnalan ja Kirstin rakennukset.¹⁷

Museovirasto laati vuonna 1966 Vanhan Rauman inventoinnin ja luokituksen. Hyvin pelkistettyä inventointia tarkastettiin 1970-luvun puolivälissä uuden asemakaavan laadinnan taustaksi. 1980-luvulla inventointiin Vanhan Rauman kellarit.¹⁸ Myös Vanhan Rauman portit inventoitiin.

Leena Rautavuori ja Anna Nurmi-Nielsen ovat seikkaperäisesti tutkineet ja analysoineet Vanhan Rauman rakentumisen, tonttien ja rakennusten historiaa.yh

Yksittäisistä rakennuksista on tehty eri aikoina eritasoisia tutkimuksia. Perustiedot rakennuksista on koottu Satakunnan Museon vuosina 2010-2013 laatimaan inventointiin. Kiinteistönomistaja saa pyydettäessä inventointitiedot omasta kiinteistöstään. Inventoinnilla tarkoitetaan järjestelmällistä tiedonhankintaa määritellyn kohdejoukon tai alueen historiasta, nykytilasta ja tunnusomaisista piirteistä sekä hankitun tiedon kokoaminen, tuottaminen ja tallentaminen.

Vanhan Rauman nykyisistä päärakennuksista on arkistoissa ainakin joitakin rakennuslupapiirustuksia. Myös Vanhan Rauman palovakuutusasiakirjat ovat laajasti säilyneet. Vanhasta Raumasta arkkitehtipiskelijat ovat myös tehneet niin sanottuja mittauspiirustuksia.

Valokuvaaminen on yksikertaisin dokumentointitapa. Vanhimmat Vanhaa Raumaa esittävät valokuvat ovat 1800-luvulta. Kuvat tarjoavat usein hyvin tarkkaa ja helppolukuista materiaalia. Yhä vielä on ottaa valokuvia ja tallentaa ne niin että ne säilyvät pitkiäkin aikoja.

Maailmanperintöstatukseen liittyy raportointivelvoitteita Unescolle ja tarvittaessa tulee tehdä vaikutusten arviointia maailmanperintöön.

Vanha Rauma tarvitsisi jatkuvaa järjestäytyntä rakennustutkimusta. Vanhassa Raumassa tehdään paljon korjauksia, joiden yhteydessä tulee esiin vanhoja rakennuskerrostumia. Vaikka arvokkaat kerrokset säilyttäisiin, ne jäävät lähes aina uusien pintakerrosten alle ja ovat näkymättömissä vuosikymmeniä. Siksi olisi tärkeää, että eri kerrostumat dokumentoitaisiin asiantuntijan taholta sekä analysoitaisiin ja tieto arkistoitaisiin järjestelmällisesti. Tämä toisi uutta tietoa rakennusten kehityksestä, koko Vanhasta Raumasta ja pohjoismaisesta puukaupungista.

Kiinteistöissä tehtävät muutokset ja korjaukset on syytä dokumentoida tarkasti. Rakennus- ja muiden suunnitelmien tulee vastata todellista tilannetta. Eri työvaiheista kannattaa ottaa valokuvia ja tehdä muistiinpanoja. Näin voidaan osoittaa esimerkiksi kiinteistön vaihtaessa omistajaa tehtyjen korjausten asianmukaisuus. Tiedot helpottavat myöhemmin tehtävää suunnittelua ja korjaamista sekä parantavat asianomaisten oikeusturvaa.

Talossa säilyneet piirustukset, talonkirjat ja muut dokumentit on syytä jatkossakin siirtää seuraaville omistajasukupolville tai kysyä Rauman Museon kiinnostusta kyseisiin dokumentteihin. Vanhat

¹⁷ Mattila s. 32.

¹⁸ Mattila s. 34.

asiakirjat tulee säilyttää asianmukaisesti. Esimerkiksi vanhat tussilla tehdyt rakennuspiirustukset haalistuvat ja katoavat lopulta valoisassa tilassa.

Poikkeuksellisen arvokkaita kohteita, kuten Raatihuonetta, varten on hyvä laatia tarkempi selvitys rakennuksen lähtötiedoista. Rakennushistoriaselvitys (RHS) antaa tietoa rakennuksesta tai rakennusryhmästä, sen historiasta, ominaispiirteistä, arvoista ja merkityksestä. Useimmiten rakennushistoriaselvitys laaditaan rakennuksen korjaussuunnittelun tueksi. Tällöin selvityksen keskeisimpänä tavoitteena on tuoda esiin ne ominaispiirteet ja arvot, jotka ovat olennaista huomioida ja säilyttää korjauksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Rakennushistoriaselvityksen kohteena on rakennus nykytilassaan, sellaisena kuin se on tutkimusta tehtäessä. Selvitys vastaa kysymyksiin ”Millainen rakennus on?” ja ”Miksi se on sellainen kuin on?”.¹⁹

Rakennushistoriaselvitystä suppeampi on rakennuksen ominaispiirteiden selvitys (ROS), jossa painottuu rakennuksen ominaispiirteiden kuvailu.

¹⁹ Museovirasto 2010 s. 9.

5.10. Arkeologia

Rauma on yksi viidestä keskiajalla syntyneestä kaupungista Suomessa. Keskiakaisista rakennuksista ovat jäljellä ainoastaan Pyhän Ristin kirkko, Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot. Kaupungin vanhimmat kerrostumat ovat näkymättömissä maan sisällä. Ne ovat arvokas osa kulttuuriympäristöä ja tärkeä historiallisen tiedon lähde, jota voidaan tutkia arkeologisin kaivauksin.

Arkeologian keinoin voidaan selvittää monia sellaisia kaupunkien historiaan liittyviä asioita, joista ei muuten ole mahdollista saada tietoa. Maakerrostumissa on säilynyt erilaisia jäännöksiä rakennuksista ja rakenteista, esineitä ja niiden osia sekä muuta materiaalia, jotka kertovat kaupungin kehityksestä ja vuosisatoja sitten eläneiden kaupunkilaisten elämästä. Rakenteet, esineet ja maakerrostumat muodostavat yhdessä niin sanotun kulttuurikerroksen. Vanhan Rauman arkeologisesti tärkeät kerrokset ovat hyvin lähellä maanpintaa ja näin ollen herkkiä tuhoutumaan.²⁰ Arkeologisten arvojen määrittelyn voi tehdä vain asiantuntija.

Kaupunkien vanhat kulttuurikerrokset rakennusjäännöksineen ja esineineen ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka muinaismuistolaki (295/1963) rauhoittaa ilman erillistä päätöstä. Vaikka muinaisjäännös sijaitsisi omalla maalla, siihen ei ilman lain nojalla asetettua lupaa saa kajota esimerkiksi kaivamalla, peittämällä, vahingoittamalla tai poistamalla sitä. Myös maasta löytyneet yli sadan vuoden ikäiset irtaimet esineet, joiden omistaja ei ole tiedossa, ovat muinaismuistolain rauhoittamia ja ne tulee toimittaa Museovirastoon.

Museovirasto on laatinut valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnin. Hankkeessa on määritetty manner-Suomen merkittävimmät arkeologiset kohteet. Valtioneuvosto hyväksyi sen maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi. Vanha Rauma on yksi inventointiin sisältyvä kohde.

Rauman kaupunkiarkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta ja tutkimuksesta vastaava viranomainen on Museovirasto. Museovirasto määrittelee kiinteät muinaisjäännökset ja valvoo niiden rauhoitusta. Rauhoituksen perimmäisenä tarkoituksena on turvata muinaisjäännökseen liittyvän tiedon säilyminen ja ympäristön konkreettinen historiallinen jatkuvuus. Jos kohde tuhoutuu tutkimatta, menetettyä tietoa ei saada koskaan takaisin.

Kaikista kaivamista edellyttävistä hankkeista, myös pienimuotoisista, tulee olla yhteydessä Museovirastoon jo suunnittelun alkuvaiheessa. Kaivamisella tarkoitetaan pieniäkin kaivantoja kuten porttien uudistamista ja aitaloppien kaivamista. Museovirasto arvioi suunnitelmien perusteella mahdollisen tutkimustarpeen. Tutkimukset voidaan hankkeen sijaintipaikasta riippuen tehdä joko kaivuun aikana valvontana tai varsinaisena arkeologisena tutkimuksena. Usein tutkimukset kuitenkin aloitetaan koetutkimuksilla, joissa selvitetään muinaisjäännöksen säilyneisyys ja päätetään mahdolliset jatkotoimenpiteet. Mikäli maaperään joudutaan koskemaan äkillisesti esimerkiksi putkirikon yhteydessä, on asiasta ilmoitettava viipymättä Museovirastolle. Jos osoittautuu, että paikalla on sellaisia muinaisjäännökseen kuuluvia rakenteita, joita koetutkimusten yhteydessä ei voida poistaa, tulee hankkeelle vielä hakea kajoamislupaa Museovirastolta ennen varsinaisten kaivausten toteuttamista. Kun kyseessä on pienimuotoinen yksityinen hanke, Museovirasto vastaa tutkimuksen kustannuksista.

²⁰ Jopa lapiolla voi turmella arvokkaita arkeologisia kerroksia.

6. Historiaa

6.1. Rakentumisen historia

Rauman kaupungilla on poikkeuksellisen pitkä ja värikäs historia Suomen kaupunkien joukossa. Kaupungin historia on kiinnostanut jo vuosisatoja. Historiallista aistia ovat osoittaneet monet sukupolvet, jotka ovat kirjanneet ylös kaupungin oman aikansa kuin muistissa yhä olleita tietoja.²¹ Arkistotutkimus ja arkeologiset löydöt tarkentavat jatkossakin Vanhan Rauman historiaa.

Länsirannikolla on aina ollut vilkasta kulkemisen, asumisen ja kaupan sekä muun elinkeinon harjoittamisen suhteen. Kulloistenkin olosuhteiden muuttumisen myötä solmukohdat ovat siirtyneet. 1400-luvun puolenvälin lähestyessä oli Rauman kaupungin synnyn aika. Tähän vaikuttivat kaupan ja valtarakenteiden muuttuminen. Valtaapitävät halusivat Turun ja Ulvilan välillä keskittää kaupan kaupunkiin. Eurajoen ja Lapinjoen suulla Liiinmaan linna menetti merkityksensä kuten myös erinäiset kauppapaikat.²² Turun linnassa valtionhoitaja Kaarle Knuutinpoika Bonde²³ myönsi raumalaisille porvareille privilegio- eli etuoikeuskirjeen 17.4.1442, jolla hän soi ”...Rauman porvareille oikeuden harjoittaa kauppaansa kaikissa suhteissa niin kuin Turun porvaritkin rakentavat ja asuvat kaupunkiaan, oikeuden myydä ja ostaa ja nauttia kaikkia lain ja oikeuden suomia etuja, erioikeuksia ja vapauksia...”²⁴ Myöhemmin 1400-luvulla kaupungin oikeudet vahvistettiin vielä kolmella privilegiokirjeellä, jotta muun muassa ”...kauppakaupunkimme Rauma tulisi paremmin rakennetuksi ja parannetuksi ja siellä olevat porvarit vaurastuisivat...”²⁵

Kaupungin paikka oli merenrannalla, purjehduskelpoisen joen suulla. Täyttä varmuutta ei ole tuon kirjettä edeltäneen paikan oloista ja oikeuksista.²⁶ Joidenkin tulkintojen mukaan paikalla on ollut jo aikaisemmin kaupunkimaista rakentamista kun taas joidenkin muiden tulkintojen mukaan kaupunki alkoi vasta tunnetusta ensimmäisestä privilegiokirjeestä. Aikalaislähteitä ei ole ja arkeologiset tutkimukset eivät ole tarjonneet selvää vastausta.

Keskiajalle oli tyypillistä pitkä ja kapea korttelityyppi, jossa pitkät ja kapeat tontit olivat kahden kadun välissä. Päärakennukset ja talousrakennukset sijoittuivat tontin vastakkaisille puolille. Tyypillisesti talojen päädyt olivat kadun suuntaisia.²⁷ Suuremman kadun varressa oli ulkorakennusrivi, jossa oli myös portti. Asuinrakennus sijaitsi umpinaisen pihan toisella puolella tyypillisesti pienemmän kadun puolella.²⁸ Tavanomaiset asuintalot olivat savupirttejä. Rauman kaupungin nautinta-alue tarkastettiin ja sen rajat määriteltiin 1470-luvulla. Rauman kaupungista ei ole säilynyt sen kahdesta ensimmäisestä vuosisadasta karttaa. Asiakirjalähteistä ja arkeologisesta tutkimuksesta ei ole pystytty saamaan riittävää tietoa kaupungin alun kehityksestä. Yleisesti pidetään todennäköisenä, että kaupunki kehittyi nykyisin Kalatorina tunnetun alueen ympäristöön. Lisäksi päätelty, että Kalatorilta nykyiselle Kuninkaankadulle olisi kulkenut pääkatu.²⁹ Arkeologissa tutkimuksissa Vanhin säilynyt kerros on hienojakoinen luonnon hiekka jonka pintaan on jäänyt jälki pellon aurauksesta.³⁰ Tämän päälle on kasautunut vuosisatojen kaupunkielämän tuottamat kulttuurikerrokset.

Keskiaikaiset näennäisesti epäsäännölliset asemakaavat olivat aina kontrolloituja ja ainakin jotenkin suunniteltuja. Asemakaavan kehitykseen vaikuttivat maasto, tavoitteet ja periaatteet sekä kartoitus ja mittaus. Keskiaikaisten kaupunkien rakentumista ohjattiin kaupunkilain voimalla. Esimerkiksi Maunu Eerinkinpojan todennäköisesti vuonna 1349 valmistuneessa kaupunkilain rakennuskaaressa määrättiin, että jokaisessa kaupungissa tuli rakennustoimintaa olla valvomassa kaksi miestä, joiden tuli hyväksyä rakennussuunnitelmat naapuritonttien omistajien kanssa. Rakentaminen tuli tehdä oikean perinteisen tavan mukaisesti.³¹

^[1] Lähteenoja II Alkulause. Aina Lähteenoja (1881-1952) avustajineen laatima Rauman kaupungin historian osat I-IV käsittelevät kaupungin historiaa vuoteen 1917. Teos on kirjoitettu 1932-1946 ollut valtava urakka huomioiden sen aikaisen tekniikan niin tutkimuksessa kuin tekstinkäsittelyssä. Teos on laaja ja yksityiskohtainen, mutta osin vanhentunut sisällöltään ja kieliasultaan. Rauman kaupunki vaatisi päivitetyn historiikin.

^[2] Lähteenoja I s. 68-69.

^[3] Myöhemmin tunnetaan Ruotsin kuningas Kaarle VIII:ta.

^[4] Lähteenoja I s. 71-74.

^[5] Lähteenoja I s. 77-82. Ote kuningas Kristianin vuoden 1461 etuoikeuskirjeestä.

^[6] mm. Lähteenoja I s. 74-75. Rauman alkuvaiheisiin liittyy huomattavia näkemys- ja tulkintaeroja.

^[7] Esimerkiksi Hiekkänen arvioi, että kaupungin paikalla ei ole ollut asutusta ennen kaupungin perustamista. kts. Hiekkänen 2007, 253. 2000-luvun arkeologiset tutkimukset ovat tuoneet lisää tietoa kaupungin syntyvaiheista, mutta kattavaa kokoavaa tutkimusta ei ole tehty.

^[8] Lilius 1985, s. 10–11.

^[9] Lähteenoja

^[10] Aina Lähteenoja ja Markus Hiekkänen on esittäneet vanhan pääkadun kulkeneen Kalatorilta viistosti Kauppatorille kulkeneesta kadusta. Myös arkeologiset havainnot viittaavat katuun, joka on kulkenut Kalatori 3:n nykyisen

Pyhän Kolminaisuuden kirkko toteutettiin kivisenä 1400-1500-lukujen taitteessa. Kirkkoa oli edeltänyt ainakin yksi puukirkko. Rauman kaupungille leimansa antoi myös fransiskaani konventti. Luostari varhaisin säilynyt tieto on vuodelta 1449. Luostarin kivinen pyhän Ristin kirkko rakennettiin todennäköisesti 1500-luvun alussa. Sitä mitä ilmeisemmin edelsi puinen kirkkorakennus.³² Kumatkin kivikirkot ja harmaat veljet loivat vahvan karaktäärin keskiaikaiseen kaupunkimaisemaan.

Ensimmäinen kirjattu kaupunkipalo on vuodelta 1522, jolloin tanskalaiset polttivat kaupungin. Vuosien 1536 ja 1538 kaupunkipalojen välissä vuonna 1536 paloi pappila ja 200 ihmistä kuoli ruttoon, mikä tarkoitti ehkä noin puolta asukasluvusta.³³ Kaupungissa on arvioitu olleen 1570-luvulla noin 650 asukasta.³⁴ 1550 Rauman porvarit saivat käskyn siirtyä Kustaa Vaasan juuri perustamaan Helsinkiin, mutta seitsemän vuotta myöhemmin porvarit saivat luvan palata takaisin. Nämä mullistukset muuttivat kaupungin ilmettä. Myös rakennustapa muuttui. Keski-Euroopan uudet kaupunki teoriat ja ideologiat kulkeutuivat pohjolaan saakka.³⁵ Renessanssin ihanteiden mukaisesti asuinrakennuksia alettiin pystyttää pääkatujen varsille.

Ensimmäinen karttapiirustus on vasta 1600-luvulta. Ensimmäinen maisemakuva on kuitenkin säilynyt Margareta Jussoilan muistotaulussa vuodelta 1572. Sen voi katsoa melko viitteellisesti kuvaavan Raumaa. Varsinainen tarkempi mittauksiin perustuva maanmittari Daniel Gadolinin laatima asemapiirustus on vasta vuodelta 1756. Katujen nykyiset linjat sekä kortteleiden ja tonttien muoto noudattelevat hyvin tarkkaan tuota karttaa. Kartassa esitetyt tonttien nimet ovat suurelta osin yhä käytössä. Monet Vanhan Rauman talot ovat maalta kaupunkiin tulleiden kotitalon tai kylän mukaan. Monet nimet periytyvät 1500-luvulta, mutta ne eivät välttämättä tarkoittaneet silloin nykyisten tonttien sijaintia.³⁶

Vanhaa Raumaa ympäröivän maiseman historiaa on hyvin vaikea hahmottaa. Vanhat merenlahdet kuivuivat pelloiksi ja niityiksi, muutoksenvaiikutukset näkyivät erityisesti 1600-luvulla. Maiseman avoimuus ja sitä korostavat kalliot kuitenkin säilyivät. Kuvaava on, että kaupungin länsipuolinen merenlahti Salmi muuttui joeksi ja lopulta osin kanaaliksi. Kaupunkia idästä reunustanut lahti eli Paskalmi oli muuttunut 1600-luvulla vesijättöniityksi ja 1880-luvulla alue sai uuden nimen Kaunisjärvi. Kukkiskallio hallitsi avointa maisemaa pitkään.³⁷ 1900-luvun puolenvälin aikaan alkanut voimakas talojen, teiden, katujen ja puistojen voimakas rakentaminen täytti lopulta maiseman.

Uskonpuhdistuksen myötä fransiskaani luostari lakkautettiin vuonna 1538 ja luostarin alue muutettiin ensin pappilaksi ja myöhemmin kuninkaankartannoksi ja hevospasvattamoksi. Luostarin kirkon tuon aikaisesta käytöstä ei ole varmuutta.

Kustaa II:n Adolfin ja kuningatar Kristiinan aikana aloitettiin valtakunnassa asemakaavojen uudistustyö. Uusiin kaupunkeihin vahvistettiin perustettaessa ruutukaava ja vanhempien kaupunkien uudistuksia toteutettiin esimerkiksi kaupunkipalojen jälkeen.

Vuonna 1640 tuhoutui tulipalossa kolmannes kaupungista mukaan lukien kaupunkilaisten käytössä olleen Pyhän Kolminaisuuden kirkon. Tämän jälkeen kaupungin kirkoksi otettiin käyttöön Pyhän Ristin kirkko ja Pyhän kolminaisuuden kirkko jäi raunioksi. Seuraavan ja viimeisen suurpalon kaupunki kohtasi 20.6.1682. Palojen jälkeen katuverkkoa uudistettiin jonkin verran.

porttikäytävän eteläpuolella. Kapeita tontteja on myös raastuvan tontin länsipuolella olevassa korttelissa, nykyisen Isoraastuvankadun varrella, sekä Kuninkaankatu 32–38:n kohdalla, jossa tontit ovat ulottuneet rantaan asti. Markus Hiekkänen on hahmotellut vuoden 1756 tonttien rajoja hyödyntäen toisenkin lähes itä-länsisuuntaisen kadun, joka on hänen mukaansa alkanut nykyisen Kalatorin luoteiskulmasta ja kulkenut kortteleiden 146 ja 147 puolivälistä nykyiselle Kauppatorille.

^[11] Kunnallisteknisten kaivantojen yhteydestä on saatu havaintoja peltomaaksi tulkitusta hiekasta suunnilleen Kauppatorin, Kuninkaankadun ja Kalatorin väliseltä alueelta. kts. Koivunen 1966, RHOA; Uotila ja Kivistö 2008, RHOA; Kivistö ja Manninen 2007, RHOA; Tuomi 1968 RHOA.

^[12] Lilius 2014 s.34. Kaupunkilaki oli voimassa vuoden 1734 lakiin asti. Lakia täydennettiin 1619.

^[13] Hiekkänen 2014, s. 246–251. Pyhän Kolminaisuuden kirkon rakennus ajankohdaksi on aikaisemmin arvioitu 1300-luvun puoltaväliä ja Pyhän Ristin kirkon ajankohdaksi 1400-luvun alkupuolta. Pyhän kolminaisuuden kirkko mainitaan kyseisellä nimellä ensimmäisen kerran 1772, kirkko on tunnettu nimellä ”vanha kirkko”.

^[14] Lähteenoja I s. 104.

^[15] Lilius 1987, s. 282.

^[16] Lilius s.104

^[17] Lähteenoja I s. 105.

^[18] Lähteenoja II s. 3.

Vanhan Rauman asemakaavamuutos AK 01-102, Ehdotusvaihe, versio 22.1.2025

1700-luvun alku

Rauman kaupunkikirkko, 1700-luvun alku

1700-luvun alussa isoviha tuhosi Rauman kaupunkia, mutta se ei kokenut samanlaista lähes totaalista tuhoa kuin monet muut Suomen paikkakunnat. Pakolaisina olleiden kaupunkilaisten palatessa oli kunnossa 30 rakennusta. Korjaustöitä varten myönnettyjen verohelpotusten eli seitsemän vapaavuoden jälkeen kunnossa oli jo toista sataa rakennusta.

Rauman kaupunkikirkko

1700-luvun alun merkantilistinen talouspolitiikka suosi porvareita ja kaupunkeja. Vaurastuminen kohdistui erityisesti valtaporvareihin ja kauppiaisiin. Yleinen toimeliaisuuden ja sivistyksen sekä materiaalisen kulttuurin monipuolistuminen antoi pienporvareille eli niin sanotuille porvareille, ruokatavarakauppiaille ja käsityöläisille mahdollisuuden parantaa olojaan. Kaupunkien suojelusmiehet kuten esimerkiksi kirvesmiehet, ajurit, merimiehet, kutojat ja muut vähäväkiset hyötyivät myös varallisuuden ja toimeliaisuuden noususta. Elintasoerot olivat kuitenkin suuria.³⁸ Tämä näkyy yhä Vanhassa Raumassa erialueiden eroina. Pääkatujen varsilla ovat suurimmat komeimmat rakennukset ja pienimmät ovat keskittyneet erityisesti Naulamäkeen.

Rauman kaupunkikirkko

Vapauden aikana kuten myös kustavilaisen aikana asemakaavoitusta pyrittiin edistämään koko valtakunnassa, mutta kuten jo 1600-luvulla, uudistukset jäivät Rauman kaupunkirakenteen osalta vähäisiksi. Rauman rakennuskantaa kuitenkin uudistettiin. Uudistusten esikuvana valtakunnassa toimi Tukholmaa varten laaditut rakennussäännöt. Kuvaava oli, että Suomen kaupungeissa piti erikseen kieltää savutupien rakentaminen 1720-1730-luvuilla.

Rauman kaupunkikirkko

Uudisrakentamisessa ja vanhojen rakennusten korjauksissa tuli ihanteeksi ajanmukaisia rokokoon ja klassismin arkkitehtuurinpyrkimyksiä. Vaikka muutos oli hidasta tyyli-ideaalit muuttivat voimakkaasti asuntoarkkitehtuurin tasoa 1700-luvun lopulla.³⁹ Useat 1700-luvun porvaristalot säilyttivät ulkoasunsa aina 1800-luvun lopulle, jolloin ne tallentuivat valokuviin ennen niiden ulkonäöllistä uudistamista tai purkamista. Raumalla kustavilaisen ajan merkittävin rakennus Turun kaupunginarkkitehti muurarimestari Christian Friedrich Schröderin (1722-1789) suunnittelema raatihuone valmistui vuonna 1770-luvun loppuun mennessä.

Rauman kaupunkikirkko

1675 on arvioitu Rauman kaupungissa asuneen noin 930 henkilöä. Kaupunki oli asukasluvultaan Suomen seitsemänneksi suurin. 1785 kaupungissa oli noin 1500 asukasta ja sitä ympäröivässä maaseurakunnassa vajaa 1300 asukasta.

Rauman kaupunkikirkko

1800-luvulla oli ajan ihanteiden mukaisesti myös Vanhan Rauman alueelle suunniteltu ruutukaava korvaamaan keskiaikaisperäisen kaupunkirakenteen. Ruutukaavoja oli useita. Ne eivät kuitenkaan toteutuneet. Syiksi toteutumattomuudelle on mainittu köyhyys ja itsepäisyys. Kuitenkaan pikkukaupungissa ei ollut realistista tehdä niin suuria ja kokonaisvaltaisia uudistuksia eikä kaupunki ollut palanut vuoden 1682 jälkeen. Myöskään uuden kaupunginosan puolella ruutukaavasunnitelma ei lähtenyt toteutumaan, koska kaupunkilaisilla ei ollut varaa niin suuriin tontteihin ja taloihin tai täysin uusiin katulinjoihin, joita ruutukaava olisi edellyttänyt. Realistisempaa oli rakentaa olemassa olevien kulkuväylien äärelle pienemmille tonteille.

Rauman kaupunkikirkko

Vuonna 1808 luovuttiin pikkutulleista, joten kaupunki rajannut tulliaita voitiin poistaa. Autonomian ajan alussa rakentamista koskevaa lainsäädäntöä ja hallintoa uudistettiin. Vuonna 1811 perustettiin Suomen intendentinkonttori, jonka tavoitteena parantaa rakentamisen arkkitehtonista tasoa joka koski myös yksityistaloja. Virastoa koskevassa asetuksessa kerrottiin, että kaupungeille tulee säätää rakennusjärjestys, jotta kaupungeista toteutuisi ”kauniimpi ja enemmän sääntöjä vastaava rakenne”.

Rauman kaupunkikirkko

Rauma sai ensimmäisen virallisen rakennussäännön vuonna 1823. Säännössä toistuu usein sanamuoto; *kaikissa rakennuksissa on pidettävä silmällä, että ne ovat kaupungin kaunistukseksi, eivätkä pilaa sen ulkonäköä*.⁴⁰

Rauman kaupunkikirkko

Säännön mukaan kaupungin laajentaminen ja uusien rakennuskorttelien piti liittyä elimellisesti, mutta laajemmin ja säännöllisinä neliöinä, suoria linjoja noudattaen kaupungin olemassa olevaan asemakaavaan. Jos kaupunki palaisi kokonaan tai osittain pitäisi säännön mukaan korttelit ja tontit suoristaa ja kadut leventää. Kuten kaupunki oli jo aikaisemmin muodostunut tuli myös rakentamissäännön mukaan varata keskustan tilavimmat tontit kauppiaiden ja porvarien käyttöön ja kaupungin reunoilta vähävaraisille pienet tontit. Keskustan tonttien tuli olla niin isot, että niihin voitiin rakentaa kyllin arvokkaita liike- ja asuinrakennuksia.

Rauman kaupunkikirkko

Rauman kaupunkikirkko

Rauman kaupunkikirkko

Rauman kaupunkikirkko

Vuoden 1823 rakennussääntö ei ratkaisevasti vaikuttanut Vanhan Rauman asemakaavan uudistamiseen, koska kaupunkia ei kohdannut tulipalo ja rakennuskantaa uudistettiin näin ollen hitaasti. Rakennussääntö kuitenkin vaikutti maanmittauksen ja rakentamisen järjestämiseen.

Rauman kaupunkikirkko

1836 kuultiin raastuvankokouksessa porvariston näkemyksiä kaupungin asemakaavallisesta kehittämisestä. Kirjansitoja Joh. Petter Renstöm ehdotti, käsityöläisten puolesta, että kaupunkia laajennettaisiin kaupungin länsipuolelle lähemmäs merta.⁴¹ Alue oli tullut maankohoamisen myötä otolliseksi rakennusmaaksi. 1800-luvun alkupuolella tuli ajankohtaiseksi maankohoamisen takia kaupungin edustalla olleen merenlahden eli Salmen muokkaaminen kanaaliksi.

Rauman kaupunkikirkko

Vuonna 1856 tuli voimaan kaupunkien yleinen rakennusjärjestys, joka jakoi kaupungit neljään luokkaan. Rauma kuului 3. luokkaan, joka tarkoitti matalia puurakennuksia. 1. ja 2. luokan kaupungit saivat rakentaa 2–3 kerroksisia kivitaloja. Tämä valtakunnallisesti annettu määräys jakoi Suomen kaupunkeja mittakaavallisesti. Jako kuitenkin mahdollisti puukaupunkien säilymisen leimallisesti pohjoismaisina, kun taas suurimpiin kaupunkeihin tuli myös kivitaloja.⁴² Rauman olosuhteissa tuskin kuitenkaan olisi ollut mahdollisuuttakaan rakentaa isompia kivitaloja.

Rauman kaupunkikirkko

Vuonna 1850 maanmittari Carl Cederin laatimassa asemakaavakartassa esitettiin olemassa olevan kaupungin muokkaamista ruutukaavaan ja uusien kortteleiden rakentamista Tarvonsaareen. Kyseinen suunnitelma kuten sen jälkeenkin tehdyt suunnitelmat saivat vastusta osakseen ja uudistukset eivät edenneet. Kaupungin tonttialaa laajennettiin kuitenkin laajentamalla etelään ja pohjoiseen sekä länteen liittämällä Tarvonsaari kaupunkiin. Oolannin sodassakaan vuonna 1855 Britannian laivaston tulituksesta huolimatta Vanha Rauma ei tuhoutunut, vaan suuremmat vahingot kärsi kaupungin satama.

Rauman kaupunkikirkko

1800-luvun puolessa välissä näyttää tulevan yleiseen käyttöön käsite Vanha Rauma. Tähän todennäköisesti vaikuttaa se, että maahan syntyi uusia kaupunkeja ja Rauma erottautui näistä vanhana ja Rauma murtautui kaupunkina ulos entisistä rajoistaan. Näin vanha osa määriteltiin tarkemmin Vanhaksi Raumaksi.

Rauman kaupunkikirkko

Lopulta vuonna 1863 intendentin konttori hyväksyi ja viimeisteli ja vuonna 1865 keisari hyväksyi maanmittari Henrik Wahlroosin asemakaavan kaupungin vanhan osan uudistamiseksi ja kaupungin laajentamiseksi Tarvonsaareen laatiman suunnitelman. Suunnitelma noudatteli aikakauden kaava ihanteita. Vanhaan osaankin olisi tehty ruutukaava, levennetty katuja ja istutettu puistoja ja sekä vähennetty tonttien lukumäärää. Kaupunki ei kuitenkaan alkanut laajentua suunnitellulla tavalla länteen. Syntyi sitkeä vääntö siitä, siirtykö kaupungin liikekeskusta pois vanhasta kaupungista Tarvonsaareen.

Rauman kaupunkikirkko

1873 Uusi Suometar lehdessä kuvailtiin Vanhaa Raumaa seuraavasti: *...Se ei tarjoo vierastajalla miellyttävää näköä, sillä sen ympäristö on ruma ja köyhä. Pienillä vanhanaikaisilla rakennuksillaan ja kaidoilla mutkaisilla kaduilla on se muistona muinaisista ajoista.... toivokaamme sitä – ajan kaikkikäsitävä virta on vetävä myöskin vanhaa Raumaa eteenpäin...*⁴³ Seuraavien vuosien ja vuosikymmenien lehdissä kehutaankin kaupungin kehittymistä. Uusi Suometar kehui 1886: Kulkiessaan sitten kaupungissa saisi nähdä, kuinka uudet korjaukset, sekä uusimiset ovat muuttaneet vanha Rauman ennen huonoa ulkomuotoa todellakin paljoa kauniimmaksi.⁴⁴ 1886 Aamulehdessä todettiin seuraavasti: *Ettei vanha Rauma olisi yleensä edistynyt viime aikoina, sitä ei suinkaan kukaan olojamme tunteva suinkaan väittäne. Kaupungin ulkomuotoa, erittäin kapeine katujensa ja vinonurkkaisten rakennusten tähden on aina haluttu, vaan uuden kaupunki-asemakaavapiirroksen on kuitenkin varma, että ”tuleva Rauma” on kuin muutkin uudemmat kaupungit, laajakatuinen, suorarakennuksinen j. n. e.*⁴⁵

Rauman kaupunkikirkko

Asemakaava ei kuitenkaan alkanut toteutua nopeasti. Uusia rakennuksia rakennettiin hiljalleen ja vanhassa osassa uudistuksia kierrettiin korjaamalla vanhoja rakennuksia. Vanhan korjauksen yhteydessä sallittiin lisärakentaminen, joka ei ylittänyt 50 prosentilla olemassa olevan rakennuksen pinta-alasta. Kymmenen vuotta myöhemmin kaava uudistettiin taas Vanhan Rauman osalta, mutta kaava ei lähtenyt vieläkään toteutumaan.

Rauman kaupunkikirkko

1890-luvulla Rauma koki huomattavan talouskasvun. Kaupunki alkoi teollistua, perustettiin opettajaseminaari, rakennettiin yksityinen rautatie, ja kaupungin valtameripurjehdukseen kasvanut kauppalaivasto oli monena vuonna maan suurin. Uusi varakkuus näkyi vilkkaana rakennustoimintana. Kaupunkiin rakennettiin uusia julkisia rakennuksia Vanhan Rauman ulkopuolelle, mutta asuinrakentaminen keskittyi Vanhan Rauman olemassa olevien rakennusten korjaamiseen. Korjausten yhteydessä uusittiin usein kivijalka, korotettiin ullakkoa, laajennettiin runkoa uusilla

^[38] Lilius s. 387.

^[39] Lilius s. 387.

^[40] Lähteenoja s. 42. Sääntö oli yhteinen Tampereen ja Uudenkaupungin kanssa.

^[41] Lähteenoja s. 43.

^[42] Lilius s. 131.

^[43] Uusi Suometar 22.10.1873.

^[44] Uusi Suometar 14.8.1888.

^[45] Aamulehti 18.9.1886.

huoneilla pihanpuolelle ja uusittiin vuorilaudoitus. Suurin osa rakennuksista sai vuosikymmenen aikana uusrenessanssia mukailevan vuorilaudoituksen.

1890-luvulla todettiin, että kaikkia uusia rakennuksiakaan Vanhassa Raumassa ollut toteutettu asemakaavan ja rakennusjärjestyksen mukaisesti ja kaupungin uuteen osaan oli rakentunut ainoastaan 20 tonttia. Vuonna 1905 valtuusto päätti teettää Vanhaan Raumaan uuden asemakaavan, jossa ainakin päätäjien tulisi pysyä paikallaan.⁴⁶

Suunnittelu tilattiin yhdeltä aikansa tunnetuimmalta arkkitehdiltä Lars Sonckilta, joka oli jo suunnitellut Turun Mikaelin kirkon, Tampereen Johanneksen kirkon ja Jean Sibeliuksen Ainolan sekä Töölön asemakaavan Gustaf Nyströmin kanssa. Sonckin merkitys Suomen asemakaavataiteelle on merkittävä. Hän julkaisi vuonna 1898 itävaltalaisen arkkitehti Camillo Sitten aatteiden innoittamana artikkelin Modern vandalism, jossa hän vaati kaupunkirakennustaiteen näkökohtien huomioon ottamista asemakaavoituksessa. Sonck oli jo 1800-luvun puolella suunnitellut kansallisromanttisia rakennuksia, joten hänellä oli arvostusta Vanhan Rauman rakennusperintöä kohtaan.

Vuoden 1918 sisällissodan aikana Vanha Rauma olisi saattanut tuhoutua. Kaksi kertaa valkoiset suunnittelivat kaupungin valtaamista punaisilta. Tämän lisäksi Saksalaiset suunnittelivat maihinnousua Raumalle. Sisällissodassa Rauman verisimmät hetket koettiin osapuolten yhdenpäivän kestäneissä taisteluissa Verisunnuntaina 14.4. Sota kuitenkin ratkaistiin muualla ja Vanha Rauma säästy.

Taloja laajennettiin ja koristeltiin samojen ihanteiden mukaan kuin muissa kehittyvissä kaupungeissa. Melko pieniin taloihin lisättiin muualla suuremmissa taloissa esiintyviä koristeluja. Näin joihinkin taloihin syntyi hieman koomiset mittasuhteet. Viikko-Sanomissa muutosta arvioitiin vuonna 1926 näin: ”Vanha kaunis keskiaikainen rakennustyylä hävisi kuin puhaltamalla. Kaupunki muutettiin yhtäkkiä »nykyaikaiseksi». Pieniin puutaloihin lyötiin muodottoman suuret akkunat, kaunis räystäsviiva rikottiin latomalla se täyteen »koirankoppeja» ja tyylikäs laudoitus vaihdettiin timpermannin näveryksiin.”⁴⁷ Suomen Kuvalehti kertoi vuonna 1924 muutoksesta näin: ”Viime vuosina ovat nämä vanhat asumusmuodot ja kaunistyyliset talot kuitenkin nopeasti hävinneet toinen toisensa jälkeen tyyllisesti ala-arvoisten korjausten ja uudistusten kautta. Tämä onkin herättänyt huolestusta historianharrastajain keskuudessa ja viime syyskuun 22 p:nä ensi kerran myöskin Rauman maistraatti merkitsi kantansa asiassa »Hauvenguano» nimisen talon rakennusuudistus-piirustuksiin vahvistusta haettaessa.”⁴⁸

Talvisodassa Neuvostoliiton koneet pommittivat kaupunkia useita kertoja. Tuhoisimmassa pommituksessa niin sanottuna Pahana perjantaina 2.2.1940 tuhoutui Vanhan Rauman ja kanaalin välisiltä ruutukaavakortteleista lukuisia rakennuksia. Yksittäisiä rakennuksia tuhoutui myös Vanhasta Raumasta. Merkittävimpänä rakennuksena elokuvateatteri Titania, joka rakennettiin välirauhan aikana uudestaan elokuvateatteri Iso-Hannuksi.

1900-luvulla, ennen vuoden 1981, toteutetut näkyvimmit uudisrakennukset olivat kolme kivistä pankkirakennusta, osuuskaupantalo, painotalo ja kaksi elokuvateatteri. Rautlan (Pohjoismainen yhdyspankki, ns. Feren talo), Tolwasen (Helsingin Osakepankki) ja Kiwelän (Elokuvateatteri Formia) sekä Aguksen (Länsi-Suomen painotalo) talot ovat tyyllisesti Vanhan Rauman klassismin jatkumoa. Pelkistetyt rapatut julkisivupinnat jopa muistuttavat uusrenessanssia edeltänyttä jäsentelyä. Rakennusten materiaali ja koko kuitenkin merkittävästi poikkeavat Vanhan Rauman traditiosta. Vanhassa Raumassa oli aikaisemmin vain yksi kivinen kaksikerroksinen yksityistalo.

Kalatorin laidan huomattavan iso Osuuskaupan liikerakennus on sijoitettu tontille vanhaa tonttijakoa ja katulinjoja kunnioittaen. Rakennuksen julkisivuissa on nähtävillä functionalismin ja 20-luvun klassismin piirteitä. Elokuvateatteri Iso-Hannun julkisivuissa ja sisustuksessa on modernististen piirteiden lisäksi art decoa. Kumminkin rakennukset on pyritty sovittamaan ympäristöönsä arkkitehtuurin murroksesta ja rakennusten huomattavasta koosta huolimatta.

Ruandlan tontille 1960 rakennettu pankkitalo (Kansallis-Osake-Pankin talo, KOP:n talo) torinlaidalla piti olla aloitus koko korttelin uudistamiselle. Rakennuksen koko ja modernistinen julkisivu kilpailevat Raatihuoneen kanssa kaupunkikuvallisesta painoarvosta. Sanomalehti kuvaili, miten rakennuksen torille antava julkisivu on suunnittelussa käsitelty siten, että se domineeraa tyyliä rikkomatta ympäristöönsä. Talon valmistuttua lehti kirjoitti, miten pankkitalo suunniteltu siten, että kaikesta uudenaikaisuudesta huolimatta rikkeettömästi ja kauniisti sopeutuu sitä ympäröivän vanhan Rauman kaupunkikuvaan. Talon puhtaaksi muuratut keltatiiliset seinät poikkeavat perinteestä. Viittauksena menneeseen voi pitää vanhoja katulinjojen ja tonttijaon kunnioittamista. Myös jotkin julkisivun linjat kytkeytyvät muuhun rakennuskantaan. Rakennus on kuitenkin rakennettu hyvin aidoista materiaaleista ja kytkeytyy näin käsityöperinteeseen. Rakennuksen ulkonäköä on arvosteltu koko sen olemassa olon ajan, joten rakennusta ei koettu sanomalehden esittämällä tavalla. Ennen kaikkea rakennus on todistusvoimainen esimerkki siitä, miten voimakas uudistaminen uhkasi muuttaa Vanhaa Raumaa merkittävästi. Erityisesti 1980-luvulla ja 2000-luvun taitteessa käytiin keskustelua KOP:n talon julkisivujen muuttamisesta enemmän klassistiseen arkkitehtuuriin viittaaviksi. Muutokset hämärtäisivät rakennuksen kertovuutta Vanhan Rauman kehityksestä.

Vuoden 1981 kaavan voimassa oloaikana on Vanhaan Raumaan toteutettu useita uudisrakennuksia. Suurin osa uudesta rakentamisesta on tehty olemassa olevien rakennusten laajentamisena tai piharakennuksina.

Toria kehitettiin 2000-luvun alussa...

46 Lähteenoja s. 55.

47 Viikko-Sanomien nro. 42, 23.10.1926.

48 Suomen Kuvalehti nro. 48 29.11.1924 ”Maistraatti, joka ei tässä suhteessa vaillinaisen rakennusjärjestyksen vuoksi voinut piirustuksia hylätä, lausui toivomuksen, että hakijat säilyttäisivät kyseenalaisen talon vanhan, nykyään Raumalla ainutlaatuisen päärakennuksen kolmelle kadulle ulottuvat julkisivut vanhoissa muodoissaan, ja alist

asian Turun läänin maaherran ratkaistavaksi, joka sittemmin on muutosehdotuksen hyväksynyt ilman ehtoja. Ikkunat raumalainen porvaritalo, jonka harvinainen umpipiha käsittää mielenkiintoisia portinväli-, luhti- ym. solakkeita kodikkain suhteineen, tulee siis perin pohjin menettämään vanhan tyylikauneutensa.”

6.2. Suojelun historia

Arkkitehti Lars Sonckin asemakaava valmistui vuonna 1915.⁴⁹ Kaavassa pääkatuverkko oli jätetty paikoilleen, mutta katuleveyttä oli lisätty, koska asemakaavalle ei olisi muuten saatu virallista vahvistusta. Eli vaikka kaava olisi säilyttänyt katuverkkoa osin, olisi sen mukaan rakennuskanta uudistunut laajasti.

Vanhan Rauman idyllisen ympäristön arvostuksen kasvu on eri lähteiden mukaan selvästi havaittavissa 1900-luvun alussa. Arkkitehti Harald Andersinilta tilattiin Rauman kaupungin uusi asemakaava. Kaava kattoi vanhan kaupungin sekä toisen ja kolmannen kaupunginosan. Andersin näki vanhassa kaupungissa rakennustaiteellista ja asemakaavataiteellista arvoa.⁵⁰

Korjaamista Andersinin asemakaavassa ohjattiin niin, että kaupunkikuva tulisi säilymään yhtenäisenä. Muutokset tuli sovittaa viereisiin rakennuksiin ja niiden tyyliin. Jo tuolloin edellytettiin, että kaupunki palkkaa ammattilaisen ohjaamaan muutos- ja uudisrakennusten suunnittelua ja antaa hänelle vallan muuttaa piirustuksia niin, että ne soveltuvat katukuvaan. Andersin näki myös tärkeänä vanhan kaupungin lähialueiden rakentamisen ohjaamisen.⁵¹

Vaikka Harald Andersin näki Vanhassa Raumassa arvoja ja hänen laatimassaan asemakaavassa niiden toivottiin säilyvän, ei kaavassa varsinaisesti suojeltu rakennuksia. Rakentamista ohjaavana oli tuolloin lähinnä rakennusjärjestys.

Sonckin ja Andersinin kaavojen mukaan ei katujen leventämisiä juuri lainkaan toteutettu. Ainoa Sonckin kaavan mukaan rakennettu talon on Teppolan Koulukadun puoleinen asuinrakennus. Tuona aikana rakennukset olivat vielä suhteellisen hyvässä kunnossa 1890-luvun vilkkaan korjaustoiminnan seurauksena ja rakentamispaine kohdistui enemmän Vanhan Rauman ulkopuolelle.

Euroopassa rakennussuojelukeskustelu laajeni monumenteista 1900-luvun alussa käyttörakennuksiin ja historiallisiin aluekokonaisuuksiin. Rakennussuojelulakeja ryhdyttiin laatimaan Pohjoismaissa, mutta ei vielä Suomessa.⁵² Vuonna 1932 voimaan astunut asemakaavalaki ja rakennussääntö tosin mahdollistivat vanhan kaupunginosien säilyttämisen.⁵³ Suojeltavaksi tarkoitettu, arvokas alue tuli nimetä *vanhaksi kaupunginosaksi*. Näin voitiin vahvistaa tavanomaisista poikkeavat määräykset taide- ja kulttuuriarvojen suojelemiseksi.

Toisen maailmansodan takia Suomessa monet rakennukset olivat jääneet kunnostamatta. Sodan jälkeen puurakennukset vaikuttivat nuhruisilta ja vanhoilta, varsinkin jos vertasi uusiin hyvin varusteltuihin jälleenrakennuskauden taloihin. Yleinen asenneilmapiiiri vanhoja taloja kohtaan oli huono. Väestökasvun, kaupungistumisen ja teollistumisen myötä oli kova asutopula. Usein nopein tapa oli rakentaa keskustojen ulkopuolelle. Hyvin nopeasti kuitenkin rakennuspaine kasvoi myös keskustoissa. Usein vanhat rakennukset sijaitsivat parhailta paikoilla. Vanhassa Raumassa uudistamista hillitse se, että keskustassa ja sen välittömässä läheisyydessä oli isompia helpommin hankittavia ja rakennettavia tontteja kuin Vanhassa Raumassa. Lisäksi kaupungin kasvun hurjimmat vuodet ajoittuvat aikaan jolloin Vanhan Rauman merkitys oli paremmin ymmärretty. Kasvava kaupunki loi uskoa myös Vanhaa Raumaa säilyttävien resurssien löytymiselle.

Vuosina 1972-1974 toimi valtioneuvoston asettama Rakennussuojelukomitea, jonka mietintö vaikutti asenteisiin ja tuleviin lainsäädäntöihin. Ne olivat reaktio yhteiskunnan ja rakennetun ympäristön muutoksiin. Kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelun painoarvo lisääntyi. Tarpeita ja paineita aiheuttivat muiden muassa liikenne, asuinolojen vaatimusten kasvu, maaltamuutto sekä kaupunkien keskustojen uudistaminen.

Andersinin kaavan voimaan tulosta 30 vuoden kuluttua Kaupunginarkkitehti Hannu K. Vainio ehdotti rakennus- ja kiinteistölautakunnalle Vanhan Rauman julistamista vanhaksi kaupunginosaksi. Ehdotus hyväksyttiin lautakunnassa 1.4.1952 ja lautakunta lähetti ehdotuksen edelleen kaupunginhallitukselle ja kaupunginvaltuustolle. Kaupunginvaltuusto päätti hyväksyä ehdotuksen yksimielisesti 15.5.1952. Sisäasiainministeriö vahvisti kaupunginvaltuuston päätöksen 11.8.1952.⁵⁴

^[1] Aina Lähteenoja, Rauman kaupungin historia IV, Rauma 1809-1917

^[2] Harald Andersin, asemakaavaselostus 1921: Vanhan kaupungin luonteen säilyminen on rakennustaiteellisessa suhteessa erittäin tärkeä, koska muita niin hyvin säilyneitä esimerkkejä vanhasta rakennustaiteestamme ei maassamme löytynе.

^[3] Harald Andersin, asemakaavaselostus 1921.

^[4] Kärki 2010, s. 47–50. Tanska 1918, Norja 1920, Ruotsi 1942.

^[5] Nousiainen s. 45. Asemakaavalaki 145/1931, voimaantulo 1.1.1932. ”Asemakaavaa muodostettaessa on kauneusarvoja ja kulttuurimuistomerkkejä sekä miellyttäviä maisemakuvia suojeltava ja säilytettävä.”

^[6] Rauma I kaupunginosasta osan julistaminen vanhaksi kaupunginosaksi, maaliskuu 1952.

^[7] Rauman I kaupunginosan osittainen julistaminen vanhaksi kaupungiksi, Selostus, 28.3.1952, Hannu K. Vainio

^[8] Muinaistieteellinen toimikunta lakkautettiin vuonna 1972 ja tilalle perustettiin Museovirasto.

Vanhaksi kaupunginosaksi julistamisen taustalla oli riittämättömäksi koettu suojelu. Siitä huolimatta, että tuolloin Vanhan Rauman alueella oli ollut vireillä uuden asemakaavan laatiminen ja sen odotettiin valmistuvan piakkoin. Julistuksen koettiin tai ainakin kerrottiin tukevan asemakaavallista suojelua.⁵⁵ Ehkä ei kuitenkaan uskottu, että tuleva asemakaava olisi riittävä väline alueen säilymiselle.

Asemakaavan uudistaminen Vanhan Rauman alueella tuli ajankohtaiseksi jo 1930-luvulla ja sen sai tehtäväkseen arkkitehti Bernt Aminoff. Kaava viivästyi ja kaavaehdotus valmistui vasta vuonna 1954. Aminoffin mukaan alueen luonne johtui ennen kaikkea kapeista kaduista ja rakentamisen mittakaavasta. Hän ei nähnyt tarpeelliseksi rakennusten suojelua muutamaa merkittävää rakennusta lukuun ottamatta. Kaavasta käytiin keskusteluja ainakin Muinaistieteellisen toimikunnan⁵⁶ ja Porvoon kaavoittajien kanssa. Vuonna 1964 Aminoffin laatima asemakaava vedettiin pois sisäasiainministeriöstä, jossa se oli ollut odottamassa vahvistamista. Kaavasta tehtiin ohjeellinen, jolloin lupaa vaativille toimenpiteille oli haettava poikkeamislupaa.

Lainsäädännön uusimisellakin saattoi olla merkitystä, uusi rakennuslaki astui voimaan vuonna 1958.

1900-luvun alkupuolella rakentaminen perustui vielä käsityöhön ja perinteisiin rakennusmateriaaleihin. Vuosituhannen puoliväliin tultaessa tilanne kuitenkin muuttui rakentamistavan ja –materiaalien sekä rakentamispaineen osalta ja huoli Vanhan Rauman ominaispiirteiden ja mittakaavan menettämisestä kasvoi. 1960-luvulla oli esillä myös suurisuuntaisia suunnitelmia korvata Vanhan Rauman liikekeskustassa rakennuskantaa jopa 7-kerroksisilla uudisrakennuksilla.

1900-luvun alusta lähtien asiantuntijat alkoivat pitää Vanhaa Raumaa ja Vanhaa Porvoota tärkeinä rakennustaiteen muistomerkkeinä. Kuitenkin vasta 1960-luvun lopulla tavoitteeksi alkoi muodostua rakennuskannan laajamittainen säilyttäminen.⁵⁷

Vuonna 1964 Rauman kaupunginvaltuuston päätöksellä käynnistettiin avoin arkkitehtikilpailu Rauman keskustan asemakaavan suunnittelusta⁵⁸. Niin sanotusta keskustakilpailusta kirjoitettiin sanomalehdissä, että kilpailun avulla toivotaan selvitetävän millä tavoin vanha kaupunki voidaan toiminnallisesti liittää keskustaan sekä löytää ratkaisu alueen luonteenomaiselle käsittelylle asemakaavassa⁵⁹.

Vuonna 1964 Rauman kaupunki järjesti niin sanotun keskustakilpailun, joka koski lehtitietojen mukaan 382 hehtaarin aluetta ulottuen rautatiestä Rauma Repolan alueeseen ja valtatie 8:lta Anderssonin sillalle⁶⁰. Vanhan Rauman osalta tavoitteena oli säilyttää kaupunkirakenne ja mittakaava sekä yhdistää alue toiminnallisesti uusiin kaupunginosiin. Palkintotoimikunnassa oli seitsemän kaupungin ja kaksi arkkitehtiliiton valitsemaa edustajaa⁶¹. Voittajaksi valittiin arkkitehti Veijo Martikaisen johtaman ryhmän ehdotus ”Rakenna ja suojele”⁶². Lisäksi jaettiin kaksi toista palkintoja ja kaksi lunastusta. Nimestään huolimatta voittaneen ehdotuksen toteuttaminen olisi tuhonnut suuren osan Vanhaa Raumaa. Tosin kilpailun taustalla olleen Muinaistieteellisen toimikunnan lausunnon mukaan ei edellytetty rakennuskannan säilyttämistä Naulamäkeä ja muutamia rakennuksia lukuun ottamatta. Ehdotus säilytti Vanhan Rauman liikealueen osana keskustaa, mitä pidettiin oikeana ratkaisuna.

Yleiskaavan laatija arkkitehti Risto Sammalkorpi Vanhaa Raumaa käsittelevässä kirjeessään kaupunginhallitukselle vuonna 1966: *Jäljelle jää nykyiseen asemakaavan ja rakennuskantaan pohjautuva kehittäminen. Eri piirien on tällöin vakuutauduttava ettei kyseessä ole uhraus vaan kaikkien paras. Asuinalueidenosalta kiinnittäisin huomion kahteen vanhan Rauman tarjoamaan etuun: asumiseen keskustassa, kaupungin tarjoamien palveluiden äärellä; asumiseen maantasossa oman pihan äärellä. Mitä kauemmaksi työntyvät uudet asuntoalueet, mitä yksipuolisemmiksi ne tehdään, mitä enemmän syntyy nykyisten tapaisia kerrostaloja, sitä enemmän ruvetaan arvostamaan alussa mainitsemiäni seikkoja. Kaupan harjoittamiselle ei taas ole muutamaa tuhatteen vuoteen osoitettu suotuisempaa ympäristöä kuin sijoittuminen kapeiden jalankulkijaa suosivien väylien*

^[9] Kaupunkimaisten yhdyskuntien kehittämiskampanja, julkaisu 2/1982, Vanha Rauma

^[10] Satakunnan Työ 7.4.1964.

^[11] Uusi Aika 7.4.1964.

^[12] Uusi Aika 7.4.1964.

^[13] Rauman kaupunki: pj. kaupunginjohtaja E. H. Oksanen, varapj. toimitusjohtaja Matti Hirsimäki, varatuomari Lauri Pöyhönen, levyseppä Tauno Sirnelä, kaupungininsinööri Paul Vuorento ja kaupunginarkkitehti Leevi Nurmi.

^[14] Arkkitehtiliitto: Arne Ervi ja Pentti Pajarinen.

^[15] ”Rakenna ja suojele” tekijä arkkitehti Veijo Martikainen, avustajina arkkitehti Otto Vonlaufen, arkkitehtiylioppilaat Atte Aromaa ja Esa Malmivaara sekä opiskelija Pentti Tolvanen, liikenneasiantuntijana diplomi-insinööri Kirill Härkänen.

*varteen. ... Aikojen kuluessa on laadittu montakin asemakaavaa vanhan Rauman päälle. Kaikki ne ovat jääneet paperille. Eikö sekin todista alueen elinkelpoisuudesta.*⁶³

Yleiskaavan laatiminen alkoi vuonna 1966 ja se valmistui vuonna 1969. Yleiskaavassa Vanhaa Raumaa pidettiin omaleimaisena ja historiallisesti arvokkaana. Siinä todettiin, että aluetta tulisi kehittää nykyisen mittakaavansa ja tehokkuutensa pohjalta. Suurempaa muuttamisen tarvetta nähtiin vain pienellä osalla Vanhan Rauman liikekeskustaa. Yleiskaavatyötä ohjannut toimikunta⁶⁴ ja kaavoitusta johtanut asemakaava-arkkitehti Reino Joukamo näkivät, että Vanha Rauma tulisi säilyttää. Yleiskaavassa ei kuitenkaan viitata rakennusten suojeluun, vain ainoastaan kaupunkirakenteen ja mittakaavan säilyttämiseen.

Samoihin aikoihin yleiskaavan kanssa käynnistettiin Vanhan Rauman asemakaavan laatiminen ja tekijäksi valittiin arkkitehti Eero O. Kari. Kaavatyö viivästyi ja kaavarunkoehdotus valmistui vasta vuonna 1972. Ehdotuksessa oli säilytettäväksi osoitettu vain valikoiden joitakin rakennuksia ja katumiljööitä. Edelleenkin tämäkään kaava ei sisältänyt juuri lainkaan rakennusten suojelua muutamaa rakennusta lukuun ottamatta.

ICOMOS (International Council of Monuments and Sites), maailmanlaajuinen asiantuntijoista koostuva järjestö, joka edistää historiallisten rakennusten ja alueiden, arkeologisten kohteiden ja kulttuurimaisemien tutkimusta ja suojelua järjesti 1967 Espanjan Caceresissa kansainvälisen konferenssin kaupunkien kasvusta, uhkakuvista, muutoksista ja suojelutarpeesta. Pohjoismaissa huomattiin, että ominta kaupunkiperintöä olivat uhanalaiset puukaupungit. Pohjoismainen yhteistyö käynnistyi Ruotsin aloitteesta. Valmistelijoina olivat Ruotsi, Suomi, Norja ja Tanska.⁶⁵

Puukaupunkien suojelussa pohjoismainen yhteistyö huipentui Norjan Sandefjordissa 1972 pidettyyn konferenssiin, joka aloitti uuden ajanjakson puukaupunkien historiassa. Laajan yhteistyön pohjalta laadittiin raporttisarja *Trästäder i Norden*, jossa kartoitettiin maakohtaisesti eri kaupunkien historiaa, ominaispiirteitä, säilyneisyyttä ja kaavatilannetta. Asemakaavoja ryhdyttiin muuttamaan suojelukaavoiksi ja vanhojen rakennusten kunnostamiseen organisoitiin tukea. Puukaupunkien suojelun myötä alettiin yleisemminkin ymmärtää, että yksittäisten monumenttien lisäksi yhtenäisellä miljööllä ja laajoilla kaupunkikuvallisilla kokonaisuuksilla oli merkitystä.⁶⁶ Samana vuonna valmistui Vanhan Porvoon suojeleva asemakaava. Kaavaratkaisu toimi esimerkkinä monille muille puukaupungeille.

Vanhan Rauman rakennusten kulttuurihistoriallisia arvoja on ensimmäisen kerran selvitetty kattavasti vuonna 1967 Muinaistieteellisen toimikunnan laatimassa inventoinnissa⁶⁷. Samalla tehtiin rakennustaiteellisten ja kulttuurihistoriallisten ominaisuuksien arviointi, jonka yhteenvedo on samalla Muinaistieteellisen toimikunnan esitys vanhan kaupungin rakennus- ja miljöösuojelukohteista. Siinä esitetään, että katuverkko säilytetään kokonaan ilman katujen leventämisiä, rakentamisen mittakaava ja pienijakoisuus säilytetään ja kaikki inventoinnin arvotuksessa A-luokkaan⁶⁸ luokitellut rakennukset säilytetään. Liikekeskustan keskeisin osa ja torin ympäristö katsottiin kuitenkin vielä sellaisiksi, joilla rakennuskanta voitaisiin uudistaa.

6.3. Kunnostamisen historia

...

Inventoinnin lähetekirjelmässä Rauman kaupunginhallitukselle kesällä 1967 on Muinaistieteellinen toimikunta esittänyt, että Rauman kaupunki perustaisi erityisen elimen, joka voisi suunnitella ja ohjata Vanhan Rauman rakennusten kunnostusta, sekä sen yläpuolelle asiantuntijoista koottu vanhan kaupungin toimikunta.

Vanha Rauma suojeltiin asemakaavalla vuonna 1981. Kaavamateriaaliin sisältyi kuvitetut korjaus-, muutos- ja rakentamistapaohjeet. Vanhan Rauman Erityiselin on asetettu vuodesta 1982 lähtien. Vuonna 1981 vahvistetun Vanhan Rauman asemakaavan laativat asemakaava-arkkitehti Reino Joukamo ja toimistoarkkitehti Jukka Koivula. Erityselin on vuosikymmenien aikana ohjannut ja valvonut asemakaavan toteuttamista ja linjannut Vanhan Rauman suojelua, rakentamista, kaupunkikuvaa ja kehittämistä. Vanhan Rauman Erityiselimen linjauksien laadintaan ovat erityisesti vaikuttaneet alusta asti aina 2000-luvun alkupuolella neuvonta-arkkitehti Kalle Saarinen ja museonjohtaja Anna Nurmi-Nielsen sekä luonnollisesti Museoviraston edustajat. 2010- ja 2020-luvulla kaavoitusarkkitehdit Henri Raitio ja Mervi Tammi ovat olleet keskeisessä osassa Erityiselin työskentelyssä.

Arkkitehdit Markus Bernoulli, Jukka Koivula ja Timo Tuomola ovat itsenäisinä ammatinharjoittajina vahvasti vaikuttaneet Vanhan Rauman hankkeiden suunnittelu- ja toteutustapaan.

Vuonna 1974 perustetulla Vanha Rauma Yhdistyksellä on ollut iso merkitys vanha raumalaisten ja muiden raumalaisten asenteiden muokkaamiseksi suojelulle myönteiseksi. Ensimmäisinä vuosikymmeninä yhdistys järjesti erilaisia luentoja ja muita opintotilaisuuksia. Yhdistys kuvasi aluetta, keräsi listamalleja, teki porttikortiston valokuvista ja piirustuksista sekä hankki perustietoja perusparannusprojektia varten. Yhdistys perusti myös varaosapankin. Jäsenet keräsivät innokkaasti talkoilla vanhoja rakennusosia uudelleen käytettäväksi muualta puretuista taloista. Myöhemmin Vanha Rauma yhdistys on muuttunut enemmän tavanomaista kaupunginosayhdistykseksi.

Vuonna 1976 perustettiin Vanha Rauma säätiö Vanhan Rauman säilyttämisen edistämiseksi. Säätiön tärkeimmät rahoittajat olivat Valtio ja Rauman kaupunki. Säätiö on myöntänyt lainoja ja avustuksia erilaisille hankkeille. Erityisesti porttien rakentamista on avustettu. Valtion myöntämät avustukset koskevat yleensä vanhan korjaamista, näin ollen uusien porttien rakentamiselle ei niitä ole voitu myöntää. Näin ollen porttien rakentamisen avustaminen on ollut hyvin tärkeää.

Vanha Rauma oli osana perusparannuskokeilua vuodesta 1977 lähtien. Suurin osa hankkeista rahoitettiin perusparannuslainoin. Lainan saaminen oli 1970-luvulla huomattavan haastavaa vanhan talon korjaamiseen. Osana järjestettiin kursseja rakentajien ammattitaidon parantamiseksi vanhojen rakennusten osalta.

Hyväksyntä⁶⁹

⁶³ Inventoinnissa oli rakennuksista noin 30% arvotettu A-luokkaan kuuluviksi.

⁶⁴ Nousiainen s. 186. Toimintatapoja ohjaavat myös erilaiset vuosikymmenten saatossa muodostuneet uskomukset, joita ei juuri kyseenalaisteta, kuten käsitykset vanhojen rakennusten kelvottomuudesta kulloisiinkin nykytarpeisiin. Erilaisia uskomuksia vahvistetaan jatkuvasti politiikassa ja mediassa. Kulttuuriympäristötyössä on pitkään uskottu tiedolla vaikuttamiseen, mutta tutkimustieto törmää asenteiden ja vakiintuneen toimintakulttuurin voimaan etenkin aihepiireissä, joihin liittyy taloudellisia intressejä tai kyseisen toimintatavan kautta saavutettuja etuja.

⁶⁵ Lopuksi Sammalkorpi esittää yhden kysymyksen: Mitä olisi Rauma ilman Vanhaa kaupunkia?

⁶⁶ Kaavoitustoimikunta: E.H.Oksanen, Veini Aronen, Uki Kiukas, Tauno Sirmelä, Matti Sorsakivi, L.E. Aakula, Tauno Halmevirta, Reino Joukamo, Leevi Nurmi, Paul . Vuorento, Jyrki Kivistö. Ulkopuoliset asiantuntijat: Risto Sammalkorpi, Unto Toikkanen (arkkitehtitoimisto Risto Sammalkorpi), Pentti Murole, Antti Alitalo, Pekka Seppälä (Oy Kunnallistekniikka Ab), Antti Tuura (Suunnittelututkimukset), Arto Salmela.

⁶⁷ El Harouny.

⁶⁸ El Harouny.

⁶⁹ Inventoinnin laati amanuenssi Pekka Kärki Rauman asemakaava-arkkitehti Reino Joukamon aloitteen pohjalta.

6.4. Suunnittelun historia

Vuoden 1734⁷⁰ laissa, joka koski myös rakentamista, ohjattiin hyvin yleisesti rakentamista. Usein kruunu ohjasi rakentamista tämän lisäksi erillisillä määräyksillä. Tätä ennen Maunu Eerinkinpojan todennäköisesti vuonna 1349 valmistuneessa kaupunkilain rakennuskaaressa määrättiin, että jokaisessa kaupungissa tuli rakennustoimintaa olla valvomassa kaksi miestä, joiden tuli hyväksyä rakennussuunnitelmat naapuritonttien omistajien kanssa. Rakentaminen tuli tehdä oikean perinteisen tavan mukaisesti.

Tukholman kaupungille vuosina 1725, 1736 ja 1763 säädetyt rakennussäännöt olivat maistraattien ohjeina niiden valvoessa kaupunkien rakennustoimintaa. Yli-intendentti Carl Hårlemanin aloitteesta julkaistiin vuonna 1750 kirje, jonka mukaan asemakaavakarttojen perusteella asekaavoja ja rakennustyyliä säännösteleviä määräyksiä.

Suomessa ei ole 1700-luvulta juuri säilynyt edes komeimpien porvaristalojen alkuperäissuunnitelmia. Maistraatit ja rakennusraatimiehet tyytyivät siihen, että piirustukset näytettiin, mutta kopiota ei edellytetty arkistoon säilytettäväksi. Rakennuttajan piirustus oli todennäköisesti työmaalla ja ehkä tuhoutui jo tuolloin tai hukkui myöhemmin. Ammattimaisia suunnittelijoita oli vähän. Muurari- ja rakennusmestarit olivat ensisijaisesti urakoitsijoita. Tosin muurarimestarinäytteeseen kuului kivirakennuksen suunnitelma, joka tosin usein kopioitiin muualta. Todennäköisesti porvarit saivat vaikutteita Raumalla naapurilta, Turusta ja ulkomaan purjehduksilla nähdyistä kaupungeista. Porvarien omat ajatukset työsti todennäköisesti melko yksinkertaiseksi suunnitelmaksi jokin taitavaksi tiedetty mies esimerkiksi muurarimestari tai laivanrakennusmestari.

Kuningas Aadolf Fredrik kehotti vuonna 1757 hankkimaan upseeri Carl Wijnbladin mallikirjan kaupunkeihin. Wijnbladin julkaisuilla valtakunnassa huomattava vaikutus uusien rakennusten arkkitehtoniseen ja tekniseen laatuun.⁷¹

Vuonna 1734 ensimmäiseksi Turun kaupunginarkkitehdiksi tuli saksalaissyntyinen rakennusmestari Samuel Berner, joka toi Suomeen tuoretta osaamista Tukholmasta. Hänen jälkeensä Turun kaupunginarkkitehdiksi tuli muurarimestari Christian Friedrich Schröder (1722-1789), joka suunnitteli julkisten rakennusten lisäksi myös porvaristaloja. Vuonna 1775 maaherra Christopher Rappe ei hyväksynyt Rauman maistraatin lähettämiä uuden raatihuoneen piirustuksia. Maaherra antoi uusien piirustusten laatimisen kaupunginarkkitehti Schröderille. Todennäköisesti muurarimestari Johan Schytten laatimien aikaisempien suunnitelmien pohjalta laadittu uusi suunnitelma päätettiin toteuttaa ja rakennus valmistui eri vaiheissa vuosina 1776-1779. Hårlemaninlainen klassimi heijastuu pääfasadin maalaamalla toteutetuissa keskirisaliiteissa ja liseeneissä. Rakennusentorni edustaa vanhampaa tyylikerrostumaa eli barokkia. Rakennuksen vertikaalinen ja ryhdikäs volyyymi on ehkä tulkittavissa adelcrantzilaisen eli Ludvig XV:n klassismin muodostamaa taustaa vasten.⁷²

1800-luvun alkupuolella Raumalla suunnitelmia yksityistaloihin laativat, kuten muissakin vastaavissa kaupungeissa, muun muassa porvarit, käsityöläiset ja virkamiehet. Rauman vuoden 1823 rakennussäännössä oli kaupungin kaunistamiseksi määrätty, että rakennusten kadunpuoleiset ikkunat on asetettava keskenään samaan korkeuteen ja säännöllisen kauas toisistaan. Talon portin symmetriaan ja suhteisiin oli kiinnitettävä erityistä huomiota. Määräys koski kaikkea rakentamista, myös kaupungin vaatimattomimpia taloja.⁷³

Vuoden 1848 asetuksen mukaan silloinen rakennusvalvonta viranomaisen, maistraatti joutui hyväksyttämään kruunulla yksityisrakentamistakin koskevat rakennuslupa-anomukset.⁷⁴ Henrik Wahlroosin asemakaavan mukaan kaupungin vanhan ja uuden osa kaunistamiseksi, että päärakennusten ulkoseinät oli kadun ja torin varrella joko laudoitettava tai maalattava tai verhottava kalkkiruukilla tai tiilillä. Nurkat tuli olla lyhyet. Vanhassa osassa hyväksyttiin, kunhan ne ohjeiden mukaan muodostaisivat pilareita ja järjestettäisiin vähemmän silmiinpistäviksi.⁷⁵

Vanhimmat, tosin harvalukuiset, rakennuspiirustukset ovat säilyneet 1850- ja 1860-luvuilta, mutta niitä on vain muutamia. Vanhimmat eli vuodelta 1856 säilyneet suunnittelijan allekirjoittamat suunnitelmat ovat J.S. Hafvermanin nimissä. 1870- ja 1880-luvuilla piirustuksensa allekirjoitti myös

⁷⁰ Laki tuli voimaan vuonna 1736.

⁷¹ Lilius s. 391.

⁷² Lilius II s. 56.

⁷³ Lähteenoja s. 47.

⁷⁴ Lilius II s. 106.

⁷⁵ Lähteenoja s. 52.

John. C. Leander. Arkistoissa on säilynyt myös muutama tuntemattomien suunnittelijoiden piirustus.⁷⁶

1870-luvulta lähtien käytetyin suunnittelija oli John Fredrik Lindegren. Kuuroutuessaan urkuri siirtyi kokonaan suunnittelu tehtäviin. Vanhan Rauman monet säilyneet uusrenessanssi julkisivut ovat Lindegrenin suunnittelemia.⁷⁷ Turkulainen rakennusmestari August Helenius sai Raumalle toimeksiantoja monen merkittävän rakennuksen suunnittelusta. Hän suunnitteli Vanhaan Raumaan mm. Vähä-Knuutlan, Marelan ja Maalarin näyttävät päärakennukset.

Ensimmäinen Raumalle astetenut arkkitehti oli Otto F. Holm, joka suunnitteli Vanhan Raumaan mm. Lakan julkisivumuutoksen. Opettajaseminaariin kuvaamataidon opettajaksi tullut arkkitehti Yrjö Blomstedt perusti yhdessä arkkitehti Onni von Zansenin kanssa toimiston Tullin taloon. Miehet muuttivat pois jo ensimmäisen vuoden jälkeen, tosin von Zansen palasi myöhemmin Raumalle. Molemmat miehet tekivät suunnitelmia Vanhaan Raumaan. Von Zansen suunnitteli torin tieltä puretun Ruudun talon ja torin laidassa olevan tornilla varustetun Iso-Tokilan jugendasun. Von Zansen siirtyi Rauman maistraatin palvelukseen ja hänen nimensä näkyy vuosikymmenien ajan vanhaa Raumaa koskevien rakennuslupapiirustusten hyväksyjänä. Arkkitehteillä oli merkitystä myös amatöörisuunnittelijoiden esikuvana.⁷⁸

Metsänvartija koulun käynyt Arvi Forsman, joka suomensi nimensä ensin Tuomokoskeksi ja sitten Leikariksi, Lindegrenin lopetettua käytetyin suunnittelija. Suunnittelijan ura kesti 1890-luvun lopulta 1920-luvun alkuun. Tänä aikana julkisivut muuttuivat koristeellisesta uusrenessanssista, jugendiksi ja lopulta pelkistetyksi 1920-klassismin pelkistettyihin linjoihin.

Pekka Kärki on arvioinut, että parilla kolmella mestarilla oli valtavasti suunnittelutöitä, mutta heille maksettiin ilmeisesti melko vähän, joten he eivät erityisesti paneutuneet tehtäviinsä. Esimerkiksi Leikari päätyi vanhan rakennuksen uudessa ulkokuorauksessa tavallisesti fasadin kaavamaiseen kolmijakoon ilman sen kummempia arkkitehtonisia nyansseja, mutta muualla suunniteltujen uudisrakennusten julkisivut olivat selvästi parempia.⁷⁹

Rakennusmestari Leonard Ahti joka suunnitteli muun muassa Krannin, Wähä-Lellan, Longin ja Pyrrmanin jugendasut.⁸⁰

Taitelija Ilmari Karhula tallensi maalauksiinsa Vanhan Rauman maisemia ja museotyössään Vanhan Rauman rakennusperinnettä. Karhula myös suunnitteli myös Sukklan ja Klöövän jugendasut.⁸¹

Forsmanin kuoleman jälkeen piirtäjä Kaino Karista tuli Vanhan Rauman käytetyin suunnittelija. Karin suunnitelmat noudattelivat ajan muotivirtauksia.

Torin laidalle Rautlan pankkirakennuksen suunnitteli arkkitehti W. G Palmqvist vuonna 1924. Aguksen kaksikerroksisen kivitalo Länsi-Suomelle suunnitteli seminaari lehtori Niilo Nieminen ja Tolwasen pankkirakennuksen arkkitehti Frans Nyberg vuonna 1940. Kalatorin laidalle osuuskauppa rakennutti SOK:n rakennusosaston arkkitehti Paavo Riihimäen suunnitelmien mukaisen rakennuksen 1930-luvun lopulla.

1960-luvulla rakennusmestari Leo Lamminpää sai paljon suunnittelutoimeksiantoja Vanhasta Raumasta. 1800-luvun puolen välin suunnitelmia leimaa hyvin pelkistetyt julkisivut. Mainittujen nimien lisäksi Vanhaan Raumaan suunnitteli lukematon määrä ihmisiä.

Jälleenrakennuskautena Vanhaan Raumaan toteutettiin sodassa tuhoutuneiden tilalle kaksi rintamamiestalo-tyyppistä asuinrakennusta. Kirkkoa vastapäätä tehtiin myös rapattu liskin asuinrakennus joen varteen. Tuolta ajalta on myös lukematon määrä pieniä julkisivumuutoksia standardi-ikkunoineen.

Kaikki toteutettu rakentaminen pyrittiin selvästi jollain tavalla kytkemään ulkonäöllisesti olemassa olevaan rakennuskantaan, vaikka alueelle oli muospainetta. Monet korjaukset kuitenkin tehtiin uusilla tekniikoilla, joita sitten seuraavina vuosikymmeninä jouduttiin muuttamaan.

Kalatorin laidalle Kalinin tontille suunnitteli arkkitehti Seppo Salvo vuonna 1974 kaksikerroksiset rivitalot. Tontti on täyteen ahdettu ja rakennukset ovat poikkeuksellisesti kaksikerroksiset. Julkisivut

⁷⁶ inventointiraportti s. 14.

⁷⁷ inventointiraportti s. 14.

⁷⁸ inventointiraportti s. 15.

⁷⁹ Länsi-Suomi 7.9.1966.

⁸⁰ inventointiraportti s. 16.

⁸¹ inventointiraportti s. 16.

ovat helposti tunnistettaviksi 1970-lukulaisiksi. Rakennus on kuitenkin pyritty sovittamaan ympäristöönsä.

Vuoden 1981 kaavan voimaan tulon jälkeen korjaus- ja täydennysrakentaminen piristyi selvästi Vanhassa Raumassa. Tähän vaikutti varmasti yleinen yhteiskunnan kehitys, mutta varmasti eniten se, että vihdoin tuli päätös Vanhan Rauman tulevaisuudesta ja järjestelmällisesti aloitettiin ohjaaminen, suunnittelu ja korjaaminen sekä rakentaminen.

Rautlan talo jäi epäsymmetriseksi, kun länsisiipi jäi rakentumatta 1920-luvulla. 1960-luvulla paikalle rakennettiin tasakattoinen valkoinen sokeripalamainen liikerakennus. Vain vähän yli kaksikymmentä vuotta myöhemmin arkkitehti Markus Bernoulli suunnitteli rakennuksen täydentävän siiven, jonka pienet yksityiskohdat paljastavat kyseessä olevan muuta rakennusta nuoremman osan.

1970-luvulta lähtien Markus Bernoulli on tehnyt toista sataa suunnitelmaa Vanhan Rauman korjaus- ja täydennysrakennussuunnitelmaa. Jukka Koivula ryhtyi asemakaavan valmistumisen jälkeen omaan arkkitehtitoimistoonsa tehden lukuisia Vanhan Rauman suunnitelmia. Vuosikymmenen vaihteessa arkkitehti Timo Tuomola perusti toimiston Vanhaan Raumaan. Kaikki kolme arkkitehtia ovat vaikuttaneet suunnitteluratkaisuilla Vanhan Rauman korjauksiin, muutoksiin ja uudisrakentamiseen. Jokaisen suunnittelussa yhdistyy paikalliset erityispiirteet, pohjoismainen puuarkkitehtuuri, taitava puunkäyttö ja omaleimainen hienovaraisuus. Kaikkien suunnitelmia on esitelty monissa julkaisuissa.

2000-luvulla puurakentamiseen paneutunut rakennusinsinööri Pertti Pirinen on tehnyt monia suunnitelmia Vanhaan Raumaan.

On tärkeä, että myös jatkossa Vanhan Rauman kiinteistön omistajat ymmärtävät hyvän suunnittelun merkityksen. Hyvällä suunnittelulla rakennuksista ja tonteista saadaan toimivia ja tehokkaita sekä aikaa kestäviä.

T

1.1. Korjausneuvonta

Vanhan Rauman rakennukset vaativat omistajiltaan ja käyttäjiltään huomattavaa harrastuneisuutta vanhoihin rakennuksiin, mutta ei voida kuitenkaan olettaa, että he olisivat ammattilaisia korjaamisessa tai korjausten tilaamisessa.

Monipuolinen restaurointi ja korjausrakentamisosaaminen vaativat huomattavaa ammattitaitoa. On tärkeää, että Vanhassa Raumassa on saatavissa helposti asiantuntevaa ja puolueetonta korjausneuvontaa sekä korjausten toteuttamisessa, että muutosten ja uudisosien käytännön toteuttamisessa. Iso osa Vanhan Rauman korjausrakentamisesta on sellaista korjaamista ja huoltamista, joka ei tarvitse rakentamislupaa.

2. Korjaaminen ja rakentaminen

Vanha Rauma on satojen vuosien aikana luonnollisen muutosprosessin kautta syntynyt kokonaisuus. Muutos on edelleen jatkuvaa, mutta sen tulee tulla olla harkittua ja hallittua. Keskeisenä asiana alueen, rakennusten ja rakenteiden korjaamisessa, muuttamisessa ja rakentamisessa on autenttisuuden säilyttäminen, mitä myös kohteen maailmanperintöstatus edellyttää. Näiden erityismääräysten kohdassa 3. on avattu laajemmin niitä tavoitteita ja yleisiä periaatteita, jotka Vanhassa Raumassa ovat keskeisiä.

2.1. Korjausrakentaminen ja muutokset

Vanhassa ympäristössä olettaa näkevänsä oikeasti vanhaa, vähän kulunutta ja patinoitunutta pintaa, uniikkia käsityön jälkeä ja ajan tekemää rosoisuutta. Ne luovat aitoa tunnelmaa, jota ei uudella pystytä saavuttamaan.

Keskeisenä tavoitteena korjausrakentamisessa on autenttisuuden säilyttäminen. Korjausten yhteydessä tulee uusia vain vahingoittunut osa. Ehjää osaa ei kannata uusia ja monet rakennusosat ovat käyttökelpoisia, vaikka ne olisivat vähän kuluneita. Korjaus saattaa erottua ensin muusta vanhemmasta materiaalista, mutta ajan kuluessa ero häviää. Uudistettuja osia ei ole tarpeen yrittää keinotekoisesti vanhentaa.

Korjausrakentamisen tulee perustua tietoon alueen ja korjattavan kohteen historiasta ja ominaispiirteistä. Rakennukset, rakenteet ja pihapiirit Vanhassa Raumassa eivät ole syntyneet lyhyessä ajassa tai yhden tyyliuuntauksen mukaisesti, vaan vähitellen kehittyen pitkän ajan kuluessa erilaisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Ei ole aivan yksinkertainen asia arvioida kunkin kohteen eri osien arvoja. Tästä syystä on tärkeää, että ennen korjaamista on yhteydessä asiantuntijoihin.

Korjaamisessa on tärkeää käyttää samoja hyväksi havaittuja materiaaleja ja työstötapoja kuin kohteessa on käytetty aiemminkin. Rakennusvirheitä ei ole kuitenkaan syytä toistaa.

Detaljit ovat tärkeitä. Rakennus on osiensa summa. Onnistuneen kokonaisuuden saamiseksi jokaiseen yksityiskohtaan on kiinnitettävä huomiota. Korjausrakentamisessa tulee vaalia kohteen omia ominaispiirteitä yksityiskohtineen.

Korjausten tekeminen opettaa ja monet tavanomaiset korjaukset ovat helposti omaksuttavissa. Kirjallisuutta ja erilaisia ohjelmia on paljon saatavilla. Lisäksi alan erikoisliikkeet ohjeistavat mielellään.

2.2. Täydennysrakentaminen

Uudisrakentaminen vanhassa ympäristössä on haastava tehtävä ja sitä voi lähestyä monesta näkökulmasta. Tärkeää on sovittaa uudisrakentaminen mittakaavallisesti ja eri tasoilla hierarkisesti ympäristöönsä. Rakennuksen on kuitenkin hyvä kuvastaa omaa aikaansa, mutta samalla asettua osaksi ympäristön ominaisuuksia. Paikalliset erityispiirteet tulee ottaa huomioon.

Uudisrakentaminen on sovittava huolellisesti Vanhan Rauman ympäristön arvoihin, ominais- ja erityispiirteisiin sekä kortteli- ja kaupunkikuvaan muun muassa koon, korkeuden, kerrosluvun, muodon, mittasuhteiden, materiaalien, julkisivusommittelun, yksityiskohtien ja värien sekä ovien, ikkunoiden ja muiden rakennusosien puolesta.

Professori Olli-Paavo Koponen (2006) käsitteli väitöskirjassaan arkkitehtuurin, historian ja paikan erityisyyteen perustuvia täydennysrakentamismalleja. Täydennysrakentaminen on mahdollista hyvin erilaisista lähtökohdista, valintojen mahdollisuudet muodostavat hahmottoman kokonaisuuden.

Koponen erottaa viime vuosikymmenien täydennysrakentamisen diskurssista kaksi vastakohtaparua, joiden avulla voidaan konstruoida ns. nelikenttä täydennysrakentamisen jäsentämiseksi. Nämä vastakohtaparit ovat 1. modernismi vs. traditionalismi ja 2. universaalisuus vs. erityisyys. Ainoastaan nelikentän universaali-traditionalismia Koponen pitää lähtökohdiltaan vaikeimpana onnistuneen lopputuloksen saamiseksi. Hän kiinnittää huomiota siihen, että erilaisista lähtökohdista on mahdollista saada aikaan erinomaista täydennysrakentamista. Kontekstin määrittäminen ja

arkkitehdin omat vahvuudet vaikuttavat onnistuneeseen lopputulokseen johtavan lähtökohdan valintaan.⁸²

Koponen katsoo, että onnistunut täydennysrakentamisen toteutus pitää sisällään komponentit (historiallisen kaupunkiympäristön) lukeminen, tulkinta ja suunnittelu. Luennalla pyritään tavoittamaan paikkakunnan identiteettiin ja arvoihin vaikuttavia tekijöitä. Tulkinta on luennassa tunnistettujen nykyisten arvojen, ongelmien ja tarpeiden keskinäisten suhteiden analysointia. Sen yhteydessä punnitaan olemassa olevan ympäristön arvotusta, säilyttämistarvetta ja kehittämistä. Vanhasta Raumasta löytyy suunnittelijalle lukematon määrä jo valmiiksi kaivettua materiaalia. Se helpottaa paikan erityispiirteiden hahmottamista. Jokaisen suunnittelijan kuitenkin hyvä myös itsenäisesti analysoida aluetta ja rakennuspaikkaa. Suunnittelussa ratkaistaan, miten täydennysrakennus asettuu akselille sopeutuminen – uuden ja vanhan välinen vuoropuhelu- hallinta. Suunnittelussa ratkaistaan myös kymmenille paikalle ja historiaan liittyville merkityksille voidaan antaa yksilöllinen arkkitehtoniset ratkaisut.⁸³

Vanhassa Raumassa uudisrakentamisen tilasuunnittelun tulee perustua tilojen selkeyteen ja alueelle ominaisen hierarkian säilyttämiseen. Päätilat on kadun varressa sijoitettava kadun puoleiseen osaan ja aputilat vähempiarvoiseen paikkaan. Talousrakennusten on oltava alisteisia päärakennukselle muun muassa korkeuden, materiaalien, detaljien ja värityksen osalta.

Asemakaava ohjaa käyttötarkoituksia rakennusalaakohtaisesti ja käyttötarkoituksissa on huomioitu muun muassa tontin rakennusten keskinäinen hierarkia.

Uudisrakentamisessa tulee käyttää historiallisia dimensioita rakennuksen ulkoasussa. Esimerkiksi uudet ikkunat ja ovet tulee olla sirorakenteiset ja julkisivun ulkopintaan asennetut.

2.3. Yksikerroksisuuden merkitys

Perinteinen Vanhan Rauman rakennus on ollut yksikerroksinen kapearunkoinen hirsirakennus, joita on myöhemmin laajennettu ja samalla hieman korotettu. Pääosa rakennuksista on kuitenkin edelleen yksikerroksisia. Alueella on myös useampikerroksisia rakennuksia, mutta yksikerroksisuus on Vanhalle Raumalle tyypillistä ja säilytettävä ominaispiirre.

Vanhimmat rakennukset ovat usein suhteellisen pieniä ja menettävät ympäristön rakennusten korkeuden kasvaessa helposti vaikuttavuuttaan. On tärkeää, että uudisrakentamisen korkeudessa otetaan huomioon vanhojen rakennusten kaupunkikuvallinen ja hierarkkinen asema.

2.4. Korjausrakentamista, muuttamista ja uudisrakentamista koskevat määräykset

Korjaus- ja muutostöiden sekä uudisrakentamisen tulee perustua tietoon alueen ja kohteen historiasta ja ominaispiirteistä.

Kaikessa rakentamisessa, korjaamisessa ja huoltamisessa keskeisenä tavoitteena on autenttisuuden säilyttäminen.

Korjaamisen, muuttamisen ja uudisrakentamisen tulee soveltua muun muassa koon, korkeuden, kattomuodon, kattokaltevuuden, julkisivun mittasuhteiden ja julkisivusommittelun, pintojen, värien, ovien ja ikkunoiden, rakennusmateriaalien sekä yksityiskohtien osalta rakennukseen, rakennelmaan, pihapiiriin, ympäristöön ja Vanhan Rauman kokonaisuuteen ja ominaispiirteisiin.

⁸² Koponen s. 232–234.

⁸³ Koponen s. 230-232 ja s. 239.

Vanhalle Raumalle tyypillinen tilahierarkia, tilojen jäsentely ja sijoitus tontilla ovat osa kulttuuriympäristön ominaispiirteitä ja ne tulee säilyttää.

Katoksia saa rakentaa vain kaavassa niille erikseen osoitetuille rakennusaloille. Pienet ovikatokset ovat sallittuja, mutta ne tulee huolellisesti sovittaa rakennuksen julkisivuun. Katoksissa ei saa olla seiniä, ovia, lasitettuja osia eikä säleikköjä. Katosten tulee olla kolmiorimahuopakattoisia. Rungon ja katon aluslaudoituksen tulee olla keittomaalattua puuta. Katosten rakentaminen edellyttää hyväksyttyä suunnitelmaa.

Asemakaava mahdollistaa pääkäyttötarkoituksen mukaisten tilojen sijoittamisen ullakoille. Se ei kuitenkaan saa aiheuttaa muutoksia julkisivuihin tai vesikattoon. Rakennukset on edelleen säilytettävä selkeästi yksikerroksisina. Ullakolla olevat tilat voivat muodostaa itsenäisiä huoneistoja, jos se ei vaaranna rakennuksen suojeluarvojen säilymistä ja on mahdollista rakennusteknisesti.

Uudisrakentamisen korkeus on huolellisesti sovitettava ympäristöön ja korkeudessa on huomioitava tontin ja lähiympäristön hierarkian säilyminen. Rakennuksen korkeus sekä ala- ja välipohjien asemointi on sovitettu kyseiselle rakennuspaikalle ja Vanhan Rauman ominaispiirteisiin. Myös julkisivusommittelulla on suuri vaikutus siihen, miten rakennuksen massa saadaan sovitettua ympäristöön.

3. Käyttötarkoitukset

Kaikkien Vanhan Rauman rakennettujen korttelialueiden käyttötarkoitukset sisältävät kirjaimet WH, millä viitataan siihen, että alue on maailmanperintökohdetta. Määräystekstissä todetaan myös, minkä lainsäädännön nojalla korttelialue on suojeltu. Käyttötarkoitusten tulee olla sellaisia, että ne tukevat alueen yleismaailmallisia erityisarvoja ja kulttuurihistoriallisia arvoja.

Liikekeskusta-alueella käyttötarkoitus on CWH eli alue on varattu keskustatoiminnoille. Alue on erikoiskaupan keskus. Määräyksessä kaupan suuryksiköt ovat kiellettyjä. Muulla osalla Vanhaa Raumaa pääasiallinen käyttötarkoitusmerkintä on WH, jolla ei ole painotettu mitään erityistä käyttötarkoitusta. Nämä alueet ovat pääosin asuinkäytössä. Näiden lisäksi Vanhan Rauman yleisten rakennusten alueet on osoitettu merkinnällä YWH yleisille rakennuksille, YKWH seurakunnan rakennuksille ja YMWH museorakennuksille. Vanhan kirkon raunioiden alue on osoitettu muinaismuistoalueeksi SM. Vanhan Rauman itä- ja eteläpuolella olevat pysäköintialueet on osoitettu autopaikkojen korttelialueeksi LPA.

Korttelialueilla edellytetään riittäviä taloustiloja. Määräys koskee myös niitä tontteja, joille ei ole erikseen merkitty talousrakennuksen rakennusala.

Kaavaratkaisussa majoitustoimintaa on rajattu siten, että tontilla sallitaan majoitustoimintaan varattua tilaa enintään 30m². Yleisille rakennuksille varatuilla alueilla ei sallita majoitusta mutua kuin, jos tontilla on sallittu asumista. Myös näillä tonteilla majoitustila on rajattu 30 m²:iin. Asuinrakennuksia ei ole mahdollista muuttaa majoituskäyttöön, koska halutaan turvata Vanhan Rauman asunnot vakituisen ja ympärivuotisen asumisen käytössä. Lisäksi majoitustoiminnasta saattaa aiheutua haittoja asumiselle.

Vanhassa Raumassa on eroteltu myös liiketilat ja majoitus, koska majoitusta ei voi pitää keskustahakuista erikoistavarakauppaa vastaavana toimintana. Asemakaavaluonnoksessa on

olemassa olevat tai parhaiten tarkoitukseen sopivat rakennukset ja sijainnit osoitettu mahdollisiksi majoitustoiminnalle.

Pääkäyttötarkoitusten lisäksi kaavassa on osoitettu tarkemmat käyttötarkoitukset rakennusaloittain. Määräykset ohjaavat päämääräystä tarkemmin mihin käyttöön kukin rakennus tai rakennuksen osa on osoitettu. Käyttötarkoitus tukee maailmanperintökohteen yleismaailmallisia erityisarvoja (OUV), valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) suojeluarvoja, rakennuksen suojeluarvoja sekä alueen elävyyttä ja sosiaalista monipuolisuutta.

Asuinrakennusten rakennusaloilla on sallittu myös käyttää alle puolet kerrosalasta liike-, palvelu- ja toimistotilaa varten, mutta toimintojen tulee olla vaikutuksiltaan asumista vastaavia.

Maantasokerroksen liiketilat on kaavassa osoitettu liike-, palvelu- ja toimistotilaksi. Toisen kerroksen tiloja on voitu osoittaa muuhun käyttöön kuten asumiseen.

4. Perustamisolosuhteet

Vanhan Rauman maaperä on suurelta osin hiekkamaata.

Maaperään kajoavissa toimenpiteissä tulee arvioida vaikutus ympäröiviin rakennuksiin ja maaperän kantavuuteen ja pohjaveteen.

5. Paloturvallisuus

5.1. Paloturvallisuuden historiaa

Maunu Eerikinpojan kaupunkilain rakennuskaassa oli huomioitu paloturvallisuus. Jokainen kaupunki tuli jakaa neljään yhtä suureen osaan, joista jokaiseen tuli valita vastaamaan kaupunginosan sammutustöistä. Talonomistajien tuli hankkia tontilleen palontorjunta välineistöä. Ei ole kuitenkaan jäänyt todisteita, miten lakia noudatettiin paloturvallisuuden osalta keskiajalla.⁸⁴

Vanhassa Raumassa oli suurpalo viimeksi vuonna 1682. Tämä on yksi tärkeimmistä syistä siihen, että Vanha Rauma on poikkeuksellisen hyvin säilynyt suhteessa muihin Suomen vanhoihin kaupunkeihin. Tulipalo on kuitenkin yhä vieläkin yksi Vanhaa Raumaa uhkaavista suurimmista riskeistä.

Alueella oli huomattava paloriski. Lämmitys ja ruuan valmistus tapahtuivat lähes yksinomaan polttamalla. Kipinät saattoivat sinkoilla ja leijailla sisätiloissa ja myös syttymisherkillä katoilla. Kynttilät, päreet ja öljylamput aiheuttivat suuren paloriskin. Tuhopoltotkaan eivät olleet täysin poikkeuksellisia. Tiivis kaupunkirakenne oli omiaan edistämään tulipalon leviämistä.

Historian aikana palontorjuntaa ja paloihin varautumista on pidetty tärkeänä. Vuoden 1823 rakennussäännössä edellytettiin, että paloalttiit toiminnot kuten panimot, savenvalajan verstaat, värjäämöt, leipomot ja muut vastaavat oli sijoitettava kaupungin laidalle, jolleivät ne olleet kivirakennuksia. Riihet oli sijoitettava kokonaan kaupungin ulkopuolelle. Saunojen kiukaat oli halvattava ja varustettava hormilla.⁸⁵

Rauman kaupungille vuonna 1871 annettu Paloasetus määritteli varautumista ja velvollisuuksia hyvin tarkkaan. Paloriskiä tuli vähentää palokaluston ja sammutusveden varaamisella, materiaalivalinnoilla, palokujilla, palotikkailla, käyttötarkoitusten ohjaamisella, myös paloherkkien aineiden säilyttämisestä säädettiin ja veloitettiin palovartiointiin.⁸⁶ Vuosisatojen ajan palovahdit valvoivat kaupunkia yöaikaan ja näin palot saatiin aisoihin ja rajattua ajoissa. Palo- ja tornivartioperinne loppui vasta vuonna 1936.

Vuoden 1823 rakennussäännön mukaan kaivo oli rakennettava jokaisen talon pihaan, paloveden saannin turvaamiseksi. Säännön edellytti, että kaivot tuli varustaa pumpuilla tai rautaköytisillä sankolaitteilla.⁸⁷

Vuonna 1878 kuivien vuodenaikojen sekä tulipalojen varalta jokeen toteutettiin lammikkomaisia hirsisalvottuja jokikaivoja Taarin sillan läheisyyteen ja vastapäätä Pappilankatua. Mitä ilmeisimmin viimeistään tässä yhteydessä toteutettiin myös joen rannassa katujen päissä olevat paloportaot veden ottamista varten. 1900-luvun alussa otetuista kuvista on havaittavissa, että ainakin osa portaista oli puurakenteisia. Nämä portaat on sittemmin korvattu lohkokivistä tehdyillä mahdollisesti 1910-luvulla.

Rauman Vapaaehtoinen Sammutuskunta perustettiin 1870-luvulla ja ensimmäinen vakinainen palomies palkattiin 1930-luvulla.

Tulipaloihin varauduttiin 1700- ja 1800-luvuilla lukuisten erilaisten palovakuutuslaitosten avulla. Hakemuksiin ja sopimuksiin voitiin kirjata hyvin yksityiskohtaisesti kiinteistöistä ja irtaimistoista.

5.2. Paloturvallisuus, nykytilanne ja tausta

Tulenkäyttö on nykyaikana vähäisempää ja turvallisempaa kuin aikaisemmin Vanhan Rauma historiassa. Paloherkät puukatot ovat vaihtuneet paloturvallisempiin materiaaleihin. Palohälyttimiä on asennettuina ja ensisammutuskalusto on kädenulettuvilla.

Vanhassa Raumassa on säästynyt paljon vanhaa pelastuskalustoa kuten esimerkiksi ruiskuja ja ämpäreitä. Ne ovat suurelta osin menettäneet merkityksensä palontorjunnassa. Ne kuitenkin

⁸⁴ Lilius 2014 s. 46.

⁸⁵ Lähteenoja s. 47

⁸⁶ Palo-asetus Rauman kaupungille 1871.

⁸⁷ Lähteenoja s. 48.

kertovat ikiaikaisesta tulipaloriskistä. Kalustoa suositellaan säilytettävän historiallisena muistona, mutta on huolehdittava, ettei vanha kalusto aiheuta väärinkäsityksiä tositilanteessa.

Nykyaikainen pelastustoiminta on Raumalla erittäin tehokasta, mikä parantaa huomattavasti Vanhan Rauman selviytymismahdollisuuksia. Huonoissa olosuhteissa syntyvän suurpalon riski on kuitenkin todellinen. Tulipalot pyritään aina saamaan mahdollisimman nopeasti hallintaan, mutta Vanhan Rauman kaltaisella puutaloalueella toiminnan nopeus korostuu entisestään. Tarpeeksi laajalle levinnyttä voimakasta suurpaloa on lähes mahdotonta sammuttaa. Tämän takia ennaltaehkäisy ja pelastustoiminnan etupainotteisuus ovat tärkeitä.⁸⁸

Alueella tulee toimia yksittäisten palojen ja kaupunkipalon estämiseksi. Vanhassa Raumassa jokaisen tulee työskennellä paloturvallisuuden parantamiseksi. On tärkeää, ettei omalla toiminnallaan aiheuta tai edesauta palon syttymistä. Yleisesti Vanhassa Raumassa tulee noudattaa paloturvallisuudessa lakeja ja määräyksiä.

Paloturvallisuuden parantamiseksi Vanhassa Raumassa voidaan tehdä valistus-, opastus- ja tarkastustyötä.

Rakennuksia suositellaan pidettävän lukittuna niin, että tuhopolton tai vahingon riski vähenee. Pihalla olevat roska-astiat suositellaan pidettäväksi lukittuina. Keskitetyllä jätteenkeräysratkaisulla pystytään parantamaan alueen paloturvallisuutta. Polttopuita tai muuta palokuromaa ei saa säilyttää seinustoilla. Rakennusten ryömintätilat ja seinustat kannattaa pitää puhtaana palavasta materiaalista esimerkiksi puiden lehdistä.

Käytettäessä savustimia ja vastaavia laitteita piha-alueilla, on huolehdittava paloturvallisuudesta.

5.3. Paloturvallisuuteen liittyviä määräyksiä

Uudisrakentamisessa, laajassa korjauksessa tai muutoksessa on huomioitava paloturvallisuus. Ullakoille tulee tehdä suurempien korjausten yhteydessä palokatkot, mikäli tämä ei ole kohtuuttoman vaikeaa, eikä palokatko ole voimakkaassa ristiriidassa rakennuksen suojelevarvojen kanssa. Palokatko voidaan tehdä moderneilla materiaaleilla, mikäli ne teknisesti soveltuvat rakennukseen.

On huolehdittava, ettei ullakolla tai muualla ole kielletyllä tavalla palokuormaa. On huolehdittava, että hätäpoistumistiet ja pelastustiet ja muut vastaavat ovat asianmukaisessa kunnossa.

Ryömintätilat tulee pitää puhtaana palavasta jätteestä kuten lehdistä. Kadun puolella sokkeleiden tuuletusluukut tulee varustaa sisäpuolelta riittävän tiheällä verkolla, ettei esimerkiksi tupakan tumppeja voi heittää ryömintätilaan. On kuitenkin varmistuttava siitä, että ryömintätilassa on riittävä tuuletus

Rakennus- ja korjaustöissä on huolehdittava paloturvallisuudesta. Koneella hiomalla voi syntyä helposti kipinöitä tai lämpöä, jotka aiheuttavat tulipalon. Lisäksi esimerkiksi pellavaöljyssä on itsesyttymisriski. Sen käytössä on oltava erityisen tarkka. Rätit tulee hävittää asianmukaisesti.

⁸⁸ Jylhä, s.

Kantavat rakenteet

Vanhan Rauman rakennusten yleisin rakennusmateriaali on hirsi. Vanha Rauman viimeinen suurpalo tapahtui vuonna 1682 eli Vanhan Rauman hirsitalot ovat rakentuneet tämän jälkeen. Osa Vanhan Rauman käytetyistä hirsistä tosiaankin saattaa olla 1600-luvun lopulta.⁸⁹ Sonckin talon piharakennusta vanhaa aittaa pidetään Vanhan Rauman vanhimpana puurakennuksena.⁹⁰ Vanhan Rauman hirsikehikot on usein tehty kierrätetystä materiaalista, mikä näkyy hirsien kuluneisuutena, lyhyttenä ja koloina. Hirsikehikko on saatettu tuoda jostain muualta tai hirsistä on kierrätetty tontilla. Hirsiseinissä saattaa näkyä vanhoista salvoksista jääneitä reikiä. Eri-ikäisiä ja erilaisia hirsistä on saatettu yhdistellä yhdeksi kokonaisuudeksi. Jossain kehikoissa näkyy miten hirret ovat kuluneet ulkona vuosikymmeniä, ja niitä on saatettu maalata tervalla tai munamullalla, kunnes ne koottu uudelleen siten, että entinen ulkopuoli on tehty siirtynyt sisäpuolelle. Jossain seinissä näkyy myös miten entinen pyöröhirsi on saatettu veistää suoraksi. Vanhan Rauman hirsissä ei ole tuskin koskaan löydettävissä yhtenäistä piilupintaa.

Tyypillisesti hirsiiin tarvittavat puut kaadettiin talvella. Tällöin ei ollut peltotöitä tai purjehduskautta. Lisäksi tukit saatiin talvella helpommin pois metsästä ja puun ajateltiin olevan talvella kuivempaa. Puut kaadettiin kivikaudelta lähtien kirveellä. Sahat tulivat käyttöön 1500-luvulla vesivoimalla pyörivissä sahalaitoksissa. 1700-luvulla otettiin käyttöön lankkusahat. Seppien tekemät justeerit ja käsisahat olivat hankalia. 1800-luvulla Amerikasta tulivat tehdasvalmisteiset terässahat rakennustyömaille ja joustavat justeerit metsätyömaille.⁹¹

Yleensä tukit veistettiin hirsiksi tuoreena ja kehikot koottiin samana keväänä. Hirret sovitettiin toisiinsa varauksilla ja sidotaan toisiinsa salvosten lisäksi tapeilla.

Tyypillinen seinähirren leveys on noin kuusi tuumaa eli noin 150 millimetriä. 1700-luvulla hirsikehikot tehtiin niin sanottuna pitkänä nurkkana. Osassa Vanhan Rauman rakennuksissa on pitkänurkka. Usein hirren päitä on saatettu lyhentää myöhemmin tehdyissä julkisivumuutoksissa. 1700-1800-lukujen taitteessa asuinrakennuksissa yleistyi sirompi ja tiiviimpi lyhytnurkka, jota oli jo aikaisemmin käytetty kirkoissa. Lyhytnurkka voitiin toteuttaa lohenpyrstösalvoksena tai lukkonurkkana.

Hirsikehikon valmistumisen jälkeen seinä painui, mikä piti ottaa huomioon julkisivuverhoiluja, muureja, ovia ja ikkunoita tehtäessä ja asentaessa.

Maalarin piharakennuksen itäpään ristikkorakenne on koko Suomessa poikkeuksellinen. Upseeri Carl Wijnblad (1705-1768) opasti mallikirjassaan, miten rakenne on halvempi kuin massiivikiviseinä ja paloturvallisempi kuin puuseinä.⁹²

Vanhassa Raumassa rankorakenteita käytettiin erityisesti talousrakennuksissa. Usein eläimillä oli suojanaan hirsikehikko kun taas esimerkiksi heinillä muilla sellaisilla oli suojanaan kevytrakenteinen lautakehikko. Usein piharakennuksiin käytettiin vähänkään köyhemmissä taloissa kierrätettyä materiaalia. Uusi puutavarakin oli usein vajaan kantista. Laudasta tehtävät rankorakenteiset talojen kehitystyö alkoi 1800-luvun loppupuolella teollistuvassa Pohjois-Amerikassa. Rakentamistavasta käytettiinkin vuosisadan vaihteessa nimitystä amerikkalainen rakennustapa. Menetelmä oli helppo oppia ja se oli materiaalitehokas. Puutavaraa kului vähemmän ja pystyttäminen oli nopeaa, kun liittäminen tehtiin lovittamisen sijaan nauiloilla. Rankorakenne vakiintui 1920-luvulla, mutta hirsirakenteen arvostus säilyi.⁹³ Vanhassa Raumassa on muutamia jälleenrakennuskauden rankorakenteisiä rakennuksia. Suurin osa vuoden 1981 kaavan voimassa oloikanatehdyt rakennukset ovat rankorakenteisiä.

⁸⁹ Hirsien ikää voisi ajoittaa järjestelmällisesti dendrokronologisesti eli puun vuosirengasajoituksella.

⁹⁰ Rakennuksen ikää ei ole tiedettävästi vielä tarkemmin tutkittu.

⁹¹ Kaila 2022, s. 378.

⁹² Kaila 2022 s.436-442.

⁹³ Kaila 2022 s. 451-456.

5.4. Hirsikehikkoa koskevat määräykset

Vaihtuvien osien takana oleva hirsikehikko on usein rakennuksen vanhinta osaa ja se tulee säilyttää. Muutokset tulee suunnitella niin, että hirsikehikon terveisiin osiin ei tarvitse kajota.

Usein lahonneiden hirsien korjaamiseen riittää paikkaus laudalla tai lankulla. Suuremmat hirsien korjaukset tulee tehdä ensisijaisesti hirsiiä uusimalla.

Joissain tapauksissa saattaa olla tarve tehdä uusi oviaukko tilaan. Monesti vanhoja oviaukkoja on tukittu ja ne löytyvät joko vanhojen dokumenttien pohjalta tai pintakerrosten alta. Vanhoja tukittuja oviaukkoja voi ottaa uudelleen käyttöön. Aina vanha oviaukko ei osu pohjasuunnitelman kannalta optimaaliseen paikkaan. Oviaukon vähäistäkin siirtämistä tai leventämistä tulee kuitenkin välttää.

5.5. Muita rakenteita koskevat määräykset

Massiivitiili, rankorakenteita ja muita rakennetyyppejä korjatessa on varmistuttava, että korjaus ei vaaranna rakenteen toimivuutta.

Lautarakenteisissa talousrakennuksissa lisälämpöeristäminen saattaa olla tarpeen, mikäli rakennukseen tehdään asemakaavan mukaisia tiloja kuten esimerkiksi sauna tai vierashuone. Lisälämmöneristäminen tulee tehdä ensisijaisesti sisäpuolelle ja sen tulee olla hygroskooppinen.

6. Vesikatto

Katto on merkittävä osa Vanhan Rauman taloja ja kaupunkikuvaa. Rakennuksen säilymisen kannalta ehjä vesikatto on äärimmäisen tärkeä. Vanhan Rauman kaikissa rakennuksissa tulee olla ehjä katto.

6.1. Vesikattojen historiaa

Vanhan Rauman taloissa on historian aikana ollut monenlaisia kattoja niin muodoltaan kuin materiaaleiltaan. Varhaisimpien kattojen tekemiseen käytettiin puuta eri muodoissa. Todennäköisesti Raumalla on käytetty jossain määrin myös muita kasviperäisiä materiaaleja, kuten turvekattoja ja kaisla- ja olkikattoja.

1600-1700 –luvulla Vanhan Rauman taloissa oli yleisesti malka- ja tuohikatot.⁹⁴ 1700-luvun lopulta lähtien yleistyivät lautakatot. Vesikatoissa käytettyjä uritettuja lautoja näkee edelleen uudelleenkäytettyinä talojen rakenteissa. 1800-luvun puolesta välistä lähtien tuli suosituksi käyttää halpaa, mutta lyhytikäistä pärekattoa.

(kuva: uralauta)

1800-luvulla markkinoille tulivat erilaiset huopakatteet, joita tehtiin muun muassa kivihiilitervasta ja bitumista⁹⁵. Kun huopakatetta oli saatavana rullatavarana, vakiintui tavaksi asentaa huopa lappeen suuntaisesti tai pystyvuotina ja pystysaummat suojattiin kolmiorimoilla.

Vuonna 1878 Rauman kaupungille annetun rakennusjärjestyksen mukaan vaadittiin kaupungin ”sisempien osien” päärakennuksissa paloturvallisempia katemateriaaleja. Siirtymäajaksi paloturvallisempiin katemateriaaleihin oli määrätty 10 vuotta. Vähäisemmissä rakennuksissa hyväksyttiin lautakatot.⁹⁶

Viimeistään 1800-luvun loppupuolella päärakennuksissa yleistyivät peltikatot. Vanhassa Raumassa peltikatteella tarkoitetaan sileää pystysaumaista käsin tai koneella saumattua peltikatetta⁹⁷. Peltikatto tehtiin paloista, mikä näkyi katoissa vaakasaumoina. Usein Vanhan Rauman katoissa viimeinen rivi tehtiin vielä jäljelle jääneistä pellin paloista, mikä näkyi tiheinä vaakasaumoina. Tämä osoittaa hyvin silloisen materiaalin arvon. Varhaisemmat pellit suojattiin tervaamalla. Myöhemmin pellit olivat valmiiksi galvanoituja ja ne maalattiin paikallaan.

Historiallisesti Vanhassa Raumassa on hyvin vähän käytetty kattolyhtyjä. Yleensä niitä on käytetty kadun puolella koristeena tai ullakoilla ikkunoina.

Vuoden 1878 rakennusjärjestyksessä edellytetään julkisivuille rännejä ja syksytorvia. Jalkarännit ja syöksytorvet ovatkin vakiintuneet osaksi Vanhan Rauman ilmettä.

Ainakin viimeistään 1800-luvulla Vanhassa Raumassa käytettiin punaisia savikattotiiliä. Kattotiiliä tuotiin Raumalle laivojen painolastina. Joistain Vanhan Rauman yhä säilyneistä katoista on tiedossa millä laivalla ja milloin tiilet on tuotu. Myöhemmin Vanhassa Raumassa on käytetty myös betonikattotiiliä.

Aidot savikattotiilet ovat pitkäikäisiä. Viime vuosikymmeninä kuitenkin monet tiilikatot ovat hävinneet Vanhasta Raumasta. Tiilikattojen historiasta ja merkityksestä...

Vanhassa Raumassa on jonkin verran käytetty siroa sementtitiilikatetta 1900-luvulla. Betonista valetulla kattotiilellä on lyhyempi käyttöikä kuin savikattotiilellä. Ajan myötä rapautuneet sementtitiilikatot on monesti korvattu muilla materiaaleilla ja näin ollen sementtitiilikatteet ovat lähes hävinneet Vanhasta Raumasta.

⁹⁴ Aina Lähteenoja, Rauman kaupungin historia II, s. 31.

⁹⁵ Bitumista käytettiin ennen ensimmäistä maailmansotaa termiä asfaltti, lähde: Helamaa Erkki Vanhan rakentajan sanakirja s. 11.

⁹⁶ Rakennusjärjestys Rauman kaupungille 1880. ”35§ Kivi- ja kalkkuruukkihuoneuksia niin myös isompia asuinhuoneuksia pystylaitoksesta tahi puusta kaupungin sisäisemmissä osissa ei sa kattaa muulla aineella kuin laatoilla kuparista, raudasta, lyijystä tahi sinkistä, asfaltti huovalla, liuskakivellä, kattopannuilla tahi kattotiillillä, ell’ei muuta kattamis-ainetta vastedes saateta siihen suhteesen sallia, ja ovat sellaiset parhaimmin pantavat ruoteille eli lehtereille, jotka toki asetettakoot laudoitukselle.

Vähemmille asuinhuoneuksille puusta niin kuin myös kaikille ulkokuonerakennuksille, milloin ne eivät ole kivistä rakennetut asetettakoon kattoja laudoista.”

⁹⁷ Erityismääräyksissä käytetään termiä peltikatto tai konesaumattu peltikatto.

Yksittäisiin rakennuksiin on toisen maailmansodan jälkeen laitettu aaltopelti- ja profiilipeltikattoja, jotka laadullisesti tai ulkonäöllisesti eivät sovi Vanhan Rauman rakennuksiin eivätkä edusta Vanhan Rauman käsityöperinteen jatkumoa.

Vanhan Rauman tyypilliseksi katemateriaaliksi on muodostunut peltikate. Vanhan Rauman peltikattoon kuuluu koukullinen jalkaränni, yksinkertainen suppilo ja kahdella saumalla kolmesta osasta tehty syöksytörven mutka.⁹⁸

1980-luvulta lähtien Vanhan Rauman peltikattoja on uusittu huomattava määrä. Vanhat 1800- ja 1900-luvun taitteen peltikatot ovat katoamassa. Varsinaisesti puhki ruostuminen ei ole ollut ongelmana, vaan saumat tai taitokset, jotka ovat vuotaneet ja joiden korjaaminen ei ole onnistunut. Monet katot on tehty yksinkertaisella saumalla.

Vanhassa Raumassa huopakate on muodostunut tyypilliseksi talousrakennusten katemateriaaliksi. Materiaalina se mielletään halvemmaksi ja arvohierarkialtaan vähempiarvoiseksi kuin pelti- ja tiilikate. Alueella on sileitä huopakatteita ja kolmiorimahuopakatteita. Kolmiorimahuopakatetta pidetään yleisesti teknisesti toimivampana ja esteettisesti kauniimpana kuin sileää huopakatetta.

⁹⁸ Koukullinen jalkaränni edustaa vanhempaa tyyppiä kuin sileä puurunkoinen jalkarännimalli.

6.2. Vesikattoja koskevat määräykset

Vanhan Rauman päärakennuksissa ja pihataloissa on arvohierarkian mukaisesti tyyppillisesti peltikatto tai tiilikatto ja talousrakennuksissa huopakatto. Vesikattona voidaan käyttää pelti-, tiili- ja huopakaton lisäksi erityisestä syystä päre- tai lankkukattoa. Vanhan Rauman Erityiselin arvioi erityisen syyn, joka voisi olla esimerkiksi rekonstruktio.

Asuin- ja liikerakennuksissa sekä muissa vastaavissa rakennuksissa ensisijainen vesikattomateriaali on koukullisella jalkarännillä varustettu konesaumattu peltikatto poikittaissaumoin tai saven punainen savitiilikatto. Talousrakennuksissa tai sen kaltaisissa rakennuksissa ensisijainen katemateriaali on kolmiorimahuopakate. Kattoihin liittyvät syöksytorven mutkat tehdään ensisijaisesti kahdella saumalla ja syöksytorvi ensisijaisesti kiinnitetään koukulla, joka kiristetään rautalangalla.

Vanhan Rauman kattoja ei saa oikoa. Vanhan Rauman rakennukset ja niiden katot ovat harvoin suoria, mutta taitava katontekijä saa sovitettua uuden katteen myötäilemään katon muotoja. Katon painumia voi tarvittaessa hieman nostaa, mutta katon ja rakennuksen yleisilme ei saa korjausten takia muuttua.

Suomen talvet ovat lauhtumassa ja näin vesirasitus tulee kasvamaan entisestään. Vanhassa Raumassa tulee pyrkiä hallittuun veden ohjaamiseen pois katolta. Kaikkien rakennusten katot tulee varustaa jonkinlaisella rakennukseen sopivalla vedenohjauksella. Ellei veden ohjausta ole, voi esimerkiksi tuuli heittää veden talon seinälle.

Vanhan Rauman galvanoidut peltikatot tulee peittomaalata. Uuden peltikaton ensimmäinen maalaus tulee tehdä, kun pellin pinta on tarpeeksi hapettunut eli muutaman vuoden kuluttua katon valmistumisesta. Peltikatot tulee maalata niihin soveltuvilla maaleilla. Peltikattojen vähintään viimeinen maalikerros on maalattava pensselillä eloisan pinnan saamiseksi. Pellit eivät saa olla valmiiksi maalattuja tai pinnoitettuja, koska niiden liian tasainen pinta näyttää luonnottomalta historiallisessa rakennuksessa ja koko kaupunkikuvassa. Sama määräys koskee syöksytorvia, suppiloita ja kouruja tms. Kuitenkin valmiiksi pohjamaalatun ja muut ehdot täyttävän pellin käyttäminen on sallittua tavanomaisissa peltikatoissa. Pohjamaalattu pelti tulee yli maalata pensselityönä heti asennuksen jälkeen sään salliessa. Sinkittyä peltikattoa ei tule hiekkapuhaltaa koska sinkkikerros vaurioituu puhaltamisessa.

Kupari-, sinkki-, messinki- tai muut vastaavat katot tai katon osat eivät ole sallittuja Vanhan Rauman rakennuksissa, koska kyseiset materiaalit eivät ole vakiintuneet Vanhan Rauman historian köyhissä olosuhteissa.

Poikkeuksen kuitenkin muodostavat Raatihuoneen ja Pyhän Ristin kirkon pellitykset, Ruandlan katto ja muutamien muiden 1900-luvun rakennusten pellitykset.

Tyypillinen Vanhan Rauman peltikaton väri on mattamusta. Värejä on käsitelty tarkemmin kohdassa ”värit ja maalit”.

Aaltopeltikatot, profiilipeltikatot ja lukkosaumapeltikatot tai muut vastaavat eivät ole sallittuja missään rakennuksissa tai rakennelmissa. Vanhan Rauman syöksytorvet ja niiden mutkat tulee olla käsin tehtyjä. Mutkan tulee olla kolmiosainen. Esimerkiksi modernit rypytytety tai muotoon pakotetut syöksytorven mutkat ovat kiellettyjä. Kyseisen kaltaiset syöksytorven mutkat tulee uusimisen yhteydessä korvata Vanhalle Raumalle tyypillisillä kolmiosaisilla.

Tyypillisten suppiloiden lisäksi joissakin Vanhan Rauman taloissa on tai on ollut koristeellisemmat uusrenessanssiajan suppilot. Olemassa olevat koristeelliset suppilot tulee säilyttää tai ne tulee korvata vastaavilla. Koristeellisten, mutta myöhemmin yksinkertaisemmilla suppiloilla korvattujen tilalle tulee uusittaessa palauttaa vanhan mallin mukaan tehdyt koristeelliset suppilot. Mallina voidaan käyttää esimerkiksi Wiljalan ja Mattlan suppiloita (kuvateksteihin).

Yksittäisissä rakennuksissa on käytetty rakennuksen julkisivun kokonaisarkkitehtuuriin suunniteltuja kouruja ja syöksytorvia, kuten esimerkiksi Rännärin päärakennuksessa. Nämä tulee säilyttää tai uusia vastaavilla.

Joissain viime vuosikymmeninä alueelle toteutetuissa uudisrakennuksissa on niihin erikseen suunnitellut syöksytorvet ja suppilot, kuten esimerkiksi Tawastissa. Vaihdettaessa syöksytorvet ja suppilot tulee korvata identtisillä.

Vanhassa Raumassa syöksytorvi asennetaan kiinnikkeeseen kahden koukun väliin ja sidotaan rautalangalla. Uusittaessa syöksytorvia vanhat kiinnikkeet tulee säilyttää tai uusia vanhan mallisilla kiinnikkeillä.

Tavanomainen syöksytori on halkaisijaltaan noin 10 cm. Esimerkiksi kuisteissa on mittasuhteiden takia syytä käyttää halkaisijaltaan pienempää syöksytorvea.

Jalkarännien kaadon suuntaa ja syöksytorvien paikkaa voi tarvittaessa vaihtaa.

Uudisrakennuksissa syöksytorvet, niiden mutkat ja suppilot voivat hillityllä tavalla poiketa perinteisestä mallista, mutta siinäkin tapauksessa niiden tulee edustaa käsityöperinteen jatkumoa.

Vanhan Rauman jäljellä olevat tiilikatot tulee säilyttää edelleen tiilikattoina. Ensisijaisesti vanha tiilikate säilytetään ja paikataan tarvittaessa uusilla samanlaisilla tiilillä. Mikäli samanlaisia tiiliä ei ole

saatavilla, voidaan vanhoja tiiliä käyttää osalla kattoa ja osalle asentaa uusia tai käytettyjä tiiliä. Mikäli tiilikattoa esitetään uusittavaksi, tulee asiantuntijan arvioida uusimisen tarve.

Uuden tiilikaton tiilimalli tulee mahdollisimman tarkasti muistuttaa vanhaa tiiltä. Kourullisissa kankikattotiilissä ei saa käyttää urareunallista mallia. Uusissakin tiilissä edellytetään pientä väri vaihtelua eloisan kattopinnan aikaan saamiseksi. Savitiilikate tulee uudella korvattaessa säilyttää aina savitiilikatteena. Betonikattotiilet eivät ole näissä tapauksissa sallittuja.

Tiilikatteiden aluskatetta- ja rakennetta voi olla tarpeen kunnostaa. Mikäli tiilet ovat ehjiä ja niille on odotettavissa vielä pitkä käyttöikä, voi ne ottaa ehjänä alas ja asentaa uudelleen paikoilleen, kun alusrakenteet on kunnostettu.

Sementtitiilikate tulee korvata uusittaessa samanlaisella katteella. Mikäli samanlaista sementtikattotiiltä ei ole saatavilla, voidaan katemateriaali vaihtaa savikattotiileksi.

Tiilikatto voidaan varustaa aluskatteella.

Talousrakennuksiin sopii sadevesikouru, joka voi olla metallinen tai puinen. Sadevesi voidaan ohjata kourusta alas syöksytorvella, kettingillä tai puisella roikkuvalla seipäällä. Pääsääntöisesti huopakate tulee uusia huopakatteena. Kolmiorimahuopakate tulee uusia kolmiorimahuopakatteena. Sileä huopakate voidaan uusia joko kolmiorimahuopakatteena tai sileänä huopakatteena.

Ensisijaisesti huopakatteen väri on musta. Mikäli rakennuksessa on ennestään punainen huopakate, voi sen uusia edelleen punaisena huopakatteena.

Vanhojen talousrakennusten katoissa voidaan nykyinen katemateriaali vaihtaa vanhempaan rakennustapaan eli päre-, malka- tai lankkukattoon.

Uusissa talousrakennuksissa tulee käyttää kolmiorimahuopakatetta tai vanhempaa rakennustapaa eli päre-, malka- tai lankkukattoa.

Vanhat huopakatteet saattavat sisältää terveydelle haitallisia aineita. Niitä purettaessa tulee noudattaa kulloinkin voimassa olevia sääntöjä ja ohjeita.

Palahuopakatteet ja vastaavat eivät ole missään muodossa eikä missään rakennuksessa tai rakennelmassa sallittuja. Rauman Pyhän Ristin kirkon ja sen pohjoispuolella olevan pienen kivirakennuksen katteena tulee säilyttää tervattu paanukatto. Historialliset kattolyhdyt tulee säilyttää. Kadonneita historiallisia kattolyhtyjä voidaan palauttaa, mikäli se on sovitettavissa nykytilanteeseen.

Olemassa oleviin rakennuksiin ei saa lisätä kattolyhtyjä tai kattoikkunoita.

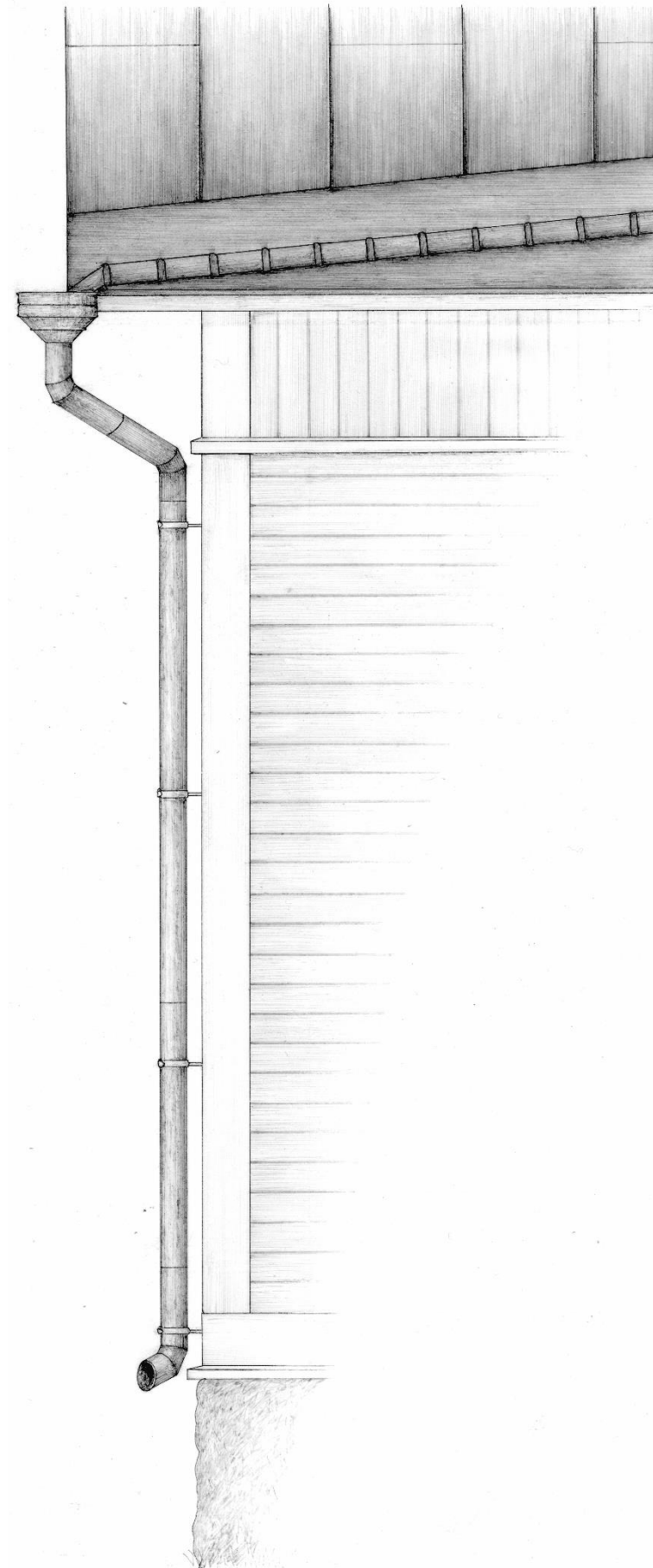
Uudisrakennuksiin saa tehdä yksittäisiä hillittyjä ja siroja kattolyhtyjä, jos ne liittyvät kiinteästi rakennuksen arkkitehtoniseen ilmaisuun. Lappeen suuntaiset kattoikkunat eivät ole sallittuja.

Kaikissa kattomateriaaleissa läpiviennit tulee tehdä perinteisellä tavalla pellistä. Muovisia läpivientejä tai vastaavia ei sallita. Mikäli välttämättä tarvitaan suurempia läpivientejä, tulee läpivienti muotoilla muistuttamaan Vanhan Rauman perinteisiä savupiippuja.

6.3. Katon huoltaminen

Vesikaton tärkein ominaisuus on johtaa sade- ja sulamisvedet talon ulkopuolelle. Katon vedenpitävyys tulee tarkastaa aika ajoin. Eristämätön tuulettuva ullakko on rakenteellisesti toimiva ja helppo tarkastaa vuotojen varalta.

Katto, jalkarännit ja kourut tulee pitää puhtaana lehdistä, neulasista ja muusta elollisesta materiaalista. Rännien ja kourujen toimivuutta kannattaa tarkkailla kovalla sateella, jolloin näkee mistä vesi tulee ja mihin se menee. On tärkeää, että vettä ei pääse kulkeutumaan talon alle eikä sitä roisku talon seinille. Vanhan Rauman kaltaisessa tiiviissä kaupunkirakenteessa on myös hyvin tärkeää huomioida, että vettä ei ajaudu myöskään naapurin rakennuksien perustuksiin, seinille tai tontille.

6.4. Kattovarusteet ym.

Vanhassa Raumassa ovat olleet räystäälle nojaavat puiset tikkaat yleinen näky.⁹⁹ Puutikkaat ja joskus myös metalliset tikkaat ovat tärkeä osa Vanhan Rauman talojen pihajulkisivua. Pelastusviranomaiset ja nuohoojat ovat 2000-luvulla yhä vahvemmin vaatineet asianmukaisia vaatimukset täyttäviä turvallisia tikkaita. Vaikka puutikkaat eivät olisi lahot eivätkä liukkaat, ne eivät silti täytä näitä vaatimuksia.

Vanhan Rauman katoilla on käytetty puisia lapetikkaita ja kattosilloja. Ne saattavat olla liukkaista ja lahovaurioisia.

Vanhassa Raumassa ei edellytetty lumiesteitä. Tavoitteena on, että lumiesteitä ei tehdä myöskään jatkossa. Jalkarännit ja kiinteistön omistajien huolellisuus ovat olleet riittäviä toimenpiteitä.

6.5. Kattovarusteita koskevat määräykset

Vanhat laadukkaat kattotikkaat tulee säilyttää. Ne tulee korjata ja uusia puutikkaita voi asentaa.

Vanhojen puutikkaiden lisäksi on asennettava nykyaikaiset vaatimukset täyttävät tikkaat. Nykyaikaiset tikkaat tulee asentaa pihan puolelle mahdollisimman huomaamattomaan, mutta tarkoituksenmukaiseen paikkaan. Tikkaiden väri tulee sovittaa rakennuksen muuhun väriytykseen.

Puisia ja muita vanhoja lapetikkaita ja kattosilloja voi vaihtaa nykymääräykset täyttäväksi.¹⁰⁰ Uudet lapetikkaat ja kattosillat tulee olla väriykseltään kattoon sopivia ja ne tulee asentaa mahdollisimman huomaamattomaan paikkaan eli yleensä pihan puolelle.

Vanhassa Raumassa ei ole edellytetty lumiesteitä. Mikäli tulevaisuudessa lumiesteitä joudutaan yleisten määräysten tiukentuessa asentamaan, niiden tulee olla minimivaatimuksen tasolla esteettisen haitan vähentämiseksi. Pihan puolella lumiesteen voi tarvittaessa korvata sisäänkäynnin kohdalla hieman korkeammalla jalkarännillä. Mahdolliset lumiesteet tulee olla saman väriset kuin muu katto.

⁹⁹ Tikkaiden ulkonäöllistä tärkeyttä kuvaa hyvin se, että usein lasten piirustuksissa on taloissa tikkaat suuressa roolissa.

¹⁰⁰ Tarkoitetaan kaavan valmistumisajankohdalle tyypillisiä kaiteettomia kattotuotteita.

6.6. Kattomuotoja, kattokoristeita ja katon teknisiä laitteita koskevat määräykset

Uusrenessanssin ollessa muotia, tehtiin kattokoristeita ja kylttitelineitä komeampiin Vanhan Rauman rakennuksiin. Monet niistä ovat hävinneet, mutta joitain on viime vuosikymmeninä rakennettu uudelleen. Piirustusten ja valokuvien perusteella voidaan kattokoristeita ja muita vastaavia palauttaa, mikäli ne soveltuvat rakennuksen nykyiseen ilmeeseen.

Mikäli katoille tulee teknisiä laitteita kuten ilmalämpöpumppuja tai ilmanvaihtokoneita, tulee ne pellittää ja maalata kattoon sopiviksi. Kyseiset tekniset laitteet tulee aina sijoittaa mahdollisimman huomaamattomaan paikkaan ja yleensä pihan puolelle.

1900-luvun loppupuolella lautasantennit yleistyivät, mutta osoittautuivat ohimeneväksi trendiksi, kun uudempi tekniikka syrjäytti ne. On oletettavaa, että samankaltaisia laitteita ilmaantuu myös jatkossa. Vanhan Rauman Erityiselimen tulee linjata kulloisistakin laitteista erikseen. Kaupallisessa tarkoituksessa olevat, kuten esimerkiksi radiokanavan tarvitsemat antennit ja laitteistot, ovat yksittäisinä sallittavia, jos ne ovat sovitettavissa kaupunkikuvaa.

6.7. Aurinkopaneeleita ja –keräimiä koskevat määräykset

Katot, kattomaisema ja silhuetti ovat tärkeä ja näkyvä osa Vanhaa Raumaa. Katon materiaali ja sen tekstuuri sekä pinnan jako ovat merkittävässä osassa rakennusta ja koko kaupunkikuvaa, jota säädellään tarkasti. Näin ollen kattoa tai sen osaa ei voi peittää teknisillä laitteilla kuten aurinkopaneeleilla tai –keräimillä. Jotkin aurinkopaneelit on mitoitettu peltikaton jaotuksen mukaiseksi. Mutta nämäkin aurinkopaneelit muuttavat katon tekstuuria ja kaapeloinnit tulevat näkyviin tai vaativat kattoon läpivientejä.

Aurinkopaneelit lisäävät katon tuulikuormaa ja saattavat joissain tilanteissa lisätä paloturvallisuusriskiä.

Vanhassa Raumassa on monissa kiinteistöissä sähkölämmitys, jota tarvitaan erityisesti kylmänä vuodenaikana. Tällöin aurinkopaneelien tuotto on vähäisimmillään. Aurinkopaneelien hyötysuhde ei ole niin hyvä, että niiden kieltäminen alueella olisi kohtuutonta. Mikäli kiinteistönomistaja haluaa käyttää aurinkovoimaa, voi sitä tarvittaessa ostaa sähköverkon kautta.

Kaavanlaatimisaajan kohtana markkinoilla olevat aurinkopaneelit ja –keräimet eivät ole sallittuja Vanhan Rauman rakennusten tai rakennelmien katoilla tai seinillä eivätkä piha-alueilla. Mikäli tekniikka aurinkoenergian talteenotto kehittyy niin huomaamattomaksi, että sillä ei ole vaikutusta Vanhan Rauman suojeluarvoihin voi erityiselin arvioida asiaa uudelleen kuultuaan kulttuuriympäristö viranomaisia.

7. Ullakot

Ullakot mielletään helposti käyttämättömäksi potentiaaliiksi ja laajennusvaraksi. Ullakon käyttöönotolla saattaa kuitenkin olla merkittäviä vaikutuksia sekä rakenteen teknisen toimivuuden, että rakennuksen arvojen säilymisen kannalta. Ullakko on usein rakennuksen autenttisimpana säilynyt osa, jossa ei ole ollut tarvetta tehdä muutoksia samaan tapaan kuin aktiivisemmassa käytössä olevissa tiloissa. Ullakkotilan käyttöönotto aiheuttaa usein muutospaineita rakennukseen. Portaan sijoittaminen suhteellisen pieneen mutta korkeaan tilaan on haastavaa ja se yleensä vie juuri niitä kaikkein käytettävimpiä tiloja.

Vanhan Rauman vuoden 1981 asemakaavassa ullakoiden muuttamisen huonetiloiksi oli tarkoitettu ylläkkeeksi rakennusten korjaamiseen ja kunnossapitämiseen, mutta jo vuonna 1992 arvioitiin, että rakennusten liian tehokkaaseen käyttöön ja huonoihin tilaratkaisuihin.¹ Myöhemmin monet ullakon kattoa vasten tehdyt uudet rakenteet ovat paljastuneet ongelmallisiksi riskirakenteiksi. Monia rakenteita on jouduttu erityisesti kosteusvaurioiden takia korjaamaan myöhemmin. Suurin osa niistä ullakoista on muutettu lämpimiksi jotka ovat olleet mitoituksellisesti ja teknillisesti muutettavissa.

Ullakot saattavat olla matalia, jolloin riittävän eristyksen ja vesikatton tuuletuksen järjestäminen on hankalaa. Riittävä valon saanti ja poistumisteiden järjestäminen voivat myös olla ongelmallisia. Uusia kattoikkunoita ei Vanhan Rauman rakennuksiin tule tehdä. Hyvin harva ullakko täyttää varsinaisen asuinhuoneen vaatimukset näin ollen kyseessä onkin varasto tai muu sekundäärinen tila.

Mahdollisia vuotokohtia on helppo etsiä avoimelta ullakolta. Mahdolliset vuodotkaan eivät avoimella ullakolla ehkä aiheuta välitöntä tuhoa, kun rakenteet pääsevät kuivumaan ja niitä voi tarvittaessa suojata. Parhaiten ullakot toimivat rakennuksen ja kattopinnan erottavana välitilana.

Ullakolle kertyy helposti tavaraa säilytykseen ja perinteisesti sinne onkin viety talvivaatteet ja tuplaikkunat säilytykseen. Tällöin on kuitenkin muistettava, ettei kasvata palokuormaa liikaa.

7.1. Ullakkoja koskevat määräykset

Historiallisen rakennuksen historialliset katon rakenteet ovat suojeltuja. Mikäli ullakko muutetaan lämpimäksi tilaksi tai olemassa olevaa lämmintä ullakkoa muutetaan ei katon rakenteita saa muuttaa. Usein vanhat kattotuolirakenteet ovat sellaisia, että ne muodostavat ullakosta avaran tilan.

Ullakon lämmöneristäminen voidaan tehdä uudenaikaisella rakenteella, jos se täyttää yleiset rakentamisenmääräykset eivätkä vaaranna muuta rakennusta. Seinärakenteelta ei tältä osin edellytetä hygroskooppisuutta. Tulevaisuudessa markkinoille tulevat eristeet voivat olla niin tehokkaita, että ovat nykyisiä selkeästi ohuempia ja vievät näin vähemmän tilaa. Lämmöneristystä tehtäessä on kiinnitettävä huomiota rakenteen tuulettuvuuteen katon ulkovaipan ja eristeen välissä. Erityisesti kattojen jiirit ovat haasteellisia. Tuulettuvuutta voidaan parantaa esimerkiksi katolle tehtävillä venttiileillä. Historiallisen rakennuksen julkisivuihin ei saa tehdä muutoksia ullakon eristämisen takia esimerkiksi venttiileihin tai tuuletusraoihin. Rakenne tulee tehdä sellaiseksi, ettei mahdollinen kosteus johdu julkisivuvuorauksen ja rungon väliin.

Vanhan Rauman sirot avo- ja umpiräystäät ovat Vanhan Rauman ominaispiirre jotka tulee säilyttää. Kattorakenteita, kuten räystästä ei saa korottaa. Ullakkorakentamisen vuoksi kattoihin ei saa lisätä kattolyhtyjä, lappeensuuntaisia kattoikkunoita tai muita vastaavia.

Suunnitelmissa tulee esittää, miten tuuletus hoidetaan riittävällä tavalla ja minkälaisia tuuletus rakoja tai venttiileitä rakentaminen edellyttää. Muutokset eivät saa heikentää tai vaarantaa rakennuksen arvoja. Myös paloportaat tai tikkaat tulee esittää suunnitelmissa.

Suosittelavaa on tehdä ullakoille palokatkot. Palokatkoja edellytetään tehtäväksi laajempien remonttien yhteydessä. Palokatkot pystytään tekemään melko taloudellisesti suhteessa niiden hyötyihin. Katkojen ansiosta palotilanteessa palo ei pääse vapaasti leviämään.

7.2. Räystäitä koskevat määräykset

Räystäään muoto, materiaalit ja yksityiskohdat on säilytettävä.

8. Hormit ja piiput

Savuhormilla varustettu uuni yleistyi jo 1500-luvulla, ja suurvalta-ajalla siitä tuli jo hyvin yleinen.¹⁰¹ Savutuvat olivat silti vielä pitkään tavallisia vaatimattomammilla tonteilla ja pihataloissa.

8.1. Hormeja ja piippuja koskevat määräykset

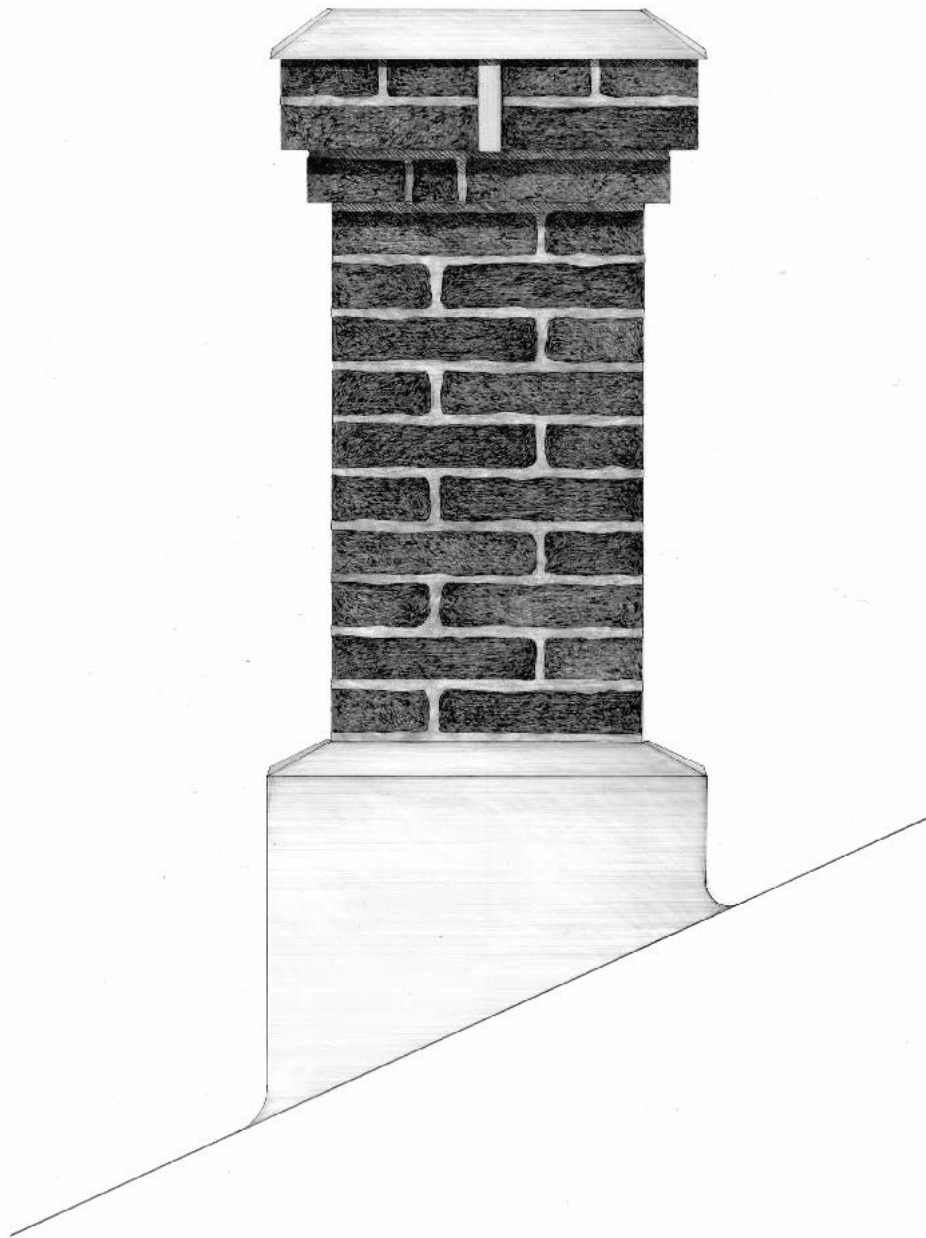
Piippujen kunnostamisessa ja uusimisessa tulee säilyttää piipun muoto. Mikäli piippu on aiemmin korjattu tai uusittu rakennukseen sopimattomaksi, tulee piippu kunnostaa tai uusia muodoltaan rakennukseen sopivaksi. Mikäli piippu on kruunullinen, tulee kruunumuoto säilyttää. Mikäli kunnostettavassa tai uusittavassa piipussa ei ole kruunua, tulee tutkia ja arvioida onko piipun muoto syytä muuttaa kruunulliseksi. Arvion asiasta tekee Vanhan Rauman Erityiselin tai Erityiselimen valmistelusta vastaava arkkitehti.

Piippujen muuraamisessa ja korjaamisessa tulee käyttää näkyviltä osiltaan mitoiltaan rakennukseen ja ympäristöön sopivaa käsilyötyä tai käsilyödyn näköistä tiiltä.

Piiput voivat olla pellitettyjä.

Mikäli piippuihin asennetaan piipunhattuja, tulee niiden olla mustaksi maalattuja ja räystäslinjaltaan tasaisia.

¹⁰¹ Suomen kaupunkirakentamisen historia I, Suomen kaupungit suurvalta-ajalla 1617-1721

9. Seinärakenteita koskevat määräykset

Vanhan Rauman rakennusalat on mitoitettu ulkoseinien ulkopinnan mukaan eikä niissä ole huomioitu mahdollista paksumpaa seinärakennetta. Jotkut seinärakenteet saattavat olla niin paksuja, että ne tekevät rakennusmassasta huomattavasti suunniteltua suuremman, mikä ei vastaisi enää paikalle kaavassa esitetyn rakennuksen kokoa. Rakennus ei voi ylittää rakennusala.

10. Julkisivut

10.1. Tyylit

...

10.2. Hierarkia

...

10.3. Julkisivujen...

Neuvonta-arkkitehti Kalle Saarinen on käyttänyt sanaa *nuivuus* kuvaamaan Vanhan Rauman kaunista yksikertaisuutta.¹⁰²

10.4. Julkisivuihin kiinnitettäviä laitteita koskevat määräykset

Vanhan Rauman rakennukset ja kaupunkikuva eivät tarvitse ylimääräisiä irrallisia elementtejä. Rakennusten seinille ja eteen laitettut uudet koristeet, kuten kukka-ampellit, seinälyhdyt sekä portti- ja seinäkoristeet peittävät taakseen rakennuksen kädentaitoja vaatineet, ajan patinoimat osat. Uudet elementit ikään kuin vievät voimaa aidolta, historialliselta rakennukselta. Katsojan silmä kiinnittää vaistomaisesti huomiota epäolennaiseen ja joutuu keskittymään aitouden löytämiseen. Vanha rakennus on sellaisenaan kaunis.

Rakennusten kaupunkikuvassa näkyviin julkisivuihin, portteihin ja aitoihin ei saa asentaa ylimääräisiä laitteita tai koristeita, kuten esimerkiksi koristeita, kylttejä, ampeleita, kukka-astioita ja postilaatikoita. Seinillä olevat kukka-astiat eivät kuulu Suomalaiseen puukaupungin traditioon. Kukka-astiat altistavat seinän kosteudelle ja kuluttavat seinää epätasaisesti. Postilaatikoita voidaan asentaa porttien ja aitojen sisäpuolelle, siten, että näkyville jää niin sanottu kirjeluukku, joka voi olla maalattu seinän väriseksi tai messinkinen.

102 Saarinen pohti vuonna 2013: Kaikkien laitteiden, ovat sitten kadunkalusteita tai seinään kiinnitettäviä lippusalonjalkoja tulee olla riittävän yksinkertaisia ja materiaaliltaan sekä työstötavaltaan jaa tyyliään oikeaoppisia. Yksinkertaisessa Vanhan Rauman rakennuksessa liki barokkistyylinen liian koukeroinen hitsisaumattu polttorautainen teline on kuin vertaus hajuvesi ja lihapulla. Mitä tyyliä se edustaa? Jotain korsitessanssiako? Montako krääsäihettahistoriallisen rakennuksen julkisivu kestää. Valittavasti koristelussa lisäksi syntyy kilpavarustelu, mitä yksi edellä sitä naapurit perässä.

Ikkunat

Ensimmäiset lasiset ikkunat tulivat uutuutena varakkaimpien raumalaisten taloihin ennen keksiajan loppumista. Köyhempien tupiin päivänvaloa saatiin eläimistä saatujen kalvojen, vahapaperin tai öljytyn palttinakankaan lävitse. Lasiset ikkunat yleistyivät kaupunkien asuinrakennuksissa vasta uudella ajalla.

Ikkunalasit olivat alkujaan niin pieniä, että niitä yhdisteltiin lyijyllä. Kitillä puupuitteeseen kiinnitetty ikkunatyyppe syrytytti vanhan mallin hitaasti. Ikkunat olivat arvokkaita, joten niitä mielellään kierrätettiin, joten vanhat lasit säilyivät pitkään, vaikka ikkuna keskeisesti vaikutti rakennusten ulkonäköön ja edustavuuteen. 1730-luvulta lähtien ikkunaruuutujen koko alakoi kasvaa valmistustekniikan kehittyessä. Ikkunat olivat yksilaisia, mutta niitä todennäköisesti usein varustettiin ulkopuolelta suljettavilla luukuilla.¹⁰³

Varhaisimmat Vanhan Rauman rakennuksissa säilyneet ikkunat ovat kuusiruutiset uusklassisia eli empire-ikkunoita. Vanhassa Raumassa on ollut myös käytössä neliön mallinen matala neli ruutuinen ikkuna, joka on ikkunatyypin lähes kadonnut. Osa kuusiruutisista ikkunoista on myöhemmin uusittuja tai palautettuja versioita. Usein pihanpuolelle on jätetty vanhat ikkunat vaihtamatta, kun kadunpuoleista julkisivua on muodistettu ja ikkunakokoa kasvatettu. Entisiä pääarakennuksen ikkunoita on myös siirretty piharakennuksiin uuteen käyttöön.

Uusrenessanssin aikana käytettiin yleisesti kolmiruutuista T-ikkunoita ja neliruutuisia risti-ikkunoita. Uusrenessanssi ikkunaan liittyi usein hyvin koristeellinen listoitus. Jugendin tullessa muotiin 1900-luvun alussa koristelu yksikertaistui ja selkeytyi. Jugend vaikutteisten julkisivuissa ikkunoissa oli paikoin pieni ruutuisemmat ikkunat kuin aikaisemmin.

1800-luvun loppua kohden porvaristalojen kuisteja varusteltiin puitejaoltaan hyvin näyttävillä ikkunoilla. Usein oven yläpuolella ikkuna.

1800-luvun lopussa avattiin ensimmäiset näyteikkunat pääkatujen varsille. Malli oli sein leveydeltään vastaava kuin tavalliset ikkunat, mutta ikkunan alareuna oli ulotettu lattiatasoon, jotta kadulta oli helppo tarkastella tavaratarjontaa. Näyteikkunoiden ikkunakehykset mukailivat julkisivun muuta tyyliä. 1900-luvun alussa näyteikkunoiden koko kasvoi. Jugend vaikutteisissa näyteikkunoissa usein käytettiin ylhäällä pieniä ruutuja, jotka loivat historiasta ammentavaa tunnelmaa viitaten aikaisempiin

pikkuruutuisiin ikkunoihin. Esimerkiksi Liffanderin talon julkisivussa on nähtävissä vielä empire listoitusta, mutta ikkunoiden ja ovien tyyli ja koko on vaihdettu jugend asuun.

Vanhimmat säilyneet liikeikkunat ovat Isoraastuvankadulla. Ne kertovat parhaiten 1900-lvuun alun Raumalaisesta liikekatunäkymästä.

Toisen maailmansodan jälkeen muodin ja vaurastumisen myötä näyteikkunoiden koko kasvoi. Näyteikkunoita myös valaistiin aikaisempaa useimmin. Ikkunoiden ilme otettiin suoraan ajan modernista rakentamisesta. Ikkunat olivat usein sen kokoisia kuin vain suinkin sai mahdutettua julkisivuun. Isot ikkunat ovat ristiriitaisia hirsisen rakenteen kanssa. Hirsikehikosta on jäänyt jäljelle vain salvokset. Osaan julkisivuista jäi jäljelle fragmentteja aiemmista julkisivusta kuten esimerkiksi Luwilan rakennuksessa. Jonka lähes akvaariomaisia ikkunoita kehystää taidokkaasti tehdyt renessanssikoristeet. Osa julkisivuista muuttui lähes täysin vastaamaan jälleenrakennuskauden modernia arkkitehtuuria. Neuvonta-arkkitehti Kalle Saarinen kuvasi rakennuksia moottorisahamurhatuiksi. Talot eivät kuitenkaan kuolleet tähän. Remonteissa on menetetty korvaamattoman arvokkaita autenttisia osia. Isot näyteikkunat ovat kuitenkin palvelleet liikkeitä hyvin ja ovat tuoneet liikekeskustamaista ilmettä. 1970-luvun energia kriisi ja ehkä myös yleisen tietoisuuden parantuminen Vanhan Rauman yleisestä arvosta sekä se ettei ollut juuri enää muutettavia ikkunoita lopettivat ikkunakoon kasvattamisen. Osa isoistakin julkisivuista voi tulkita käsityöperinteen jatkumona ja osaa tavanomaisena rakentamisena.

1970-1980-luvulla suuria näyteikkunoita teipattiin räikeillä tai muutoin häiritsevillä mainoksilla. Tämä korosti ikkunoiden ristiriitaa suhteessa rakennuksiin ja katunäkymiin. Ikkunoiden teippausten tilanne on sittemmin huomattavasti visuaalisesti parantunut.

Muutamissa liikerakennuksissa ikkunoita on muutettu vuoden 1981 kaavan voimassaoloaikana. Esimerkiksi Wähä-Klööwin moderniin julkisivuun on lisätty julkisivun edellisestä vaiheesta muistuttavat uusrenessanssi koristeet, Spärrin julkisivun moderniin ilmeeseen on palautettu empire- ja jugendasua ja Aarenin julkisivu mukailee rakennuksen entistä uusrenasanssiasua. Muutokset ovat ehkä parantaneet rakennuksen ja kaupunkikuvan historiallista ilmettä, mutta samalla on menetetty autenttisuutta.

¹⁰³ Lilius s. 304.

Vanhassa Raumassa ei ole sallittu vuoden 1981 kaavan voimassa oloaikana alumiini kehyksiäsi ikkunoita tai muutoin moderneja ikkunaratkaisuja. Vanhaan Raumaan on ilmaantunut vain yksittäisiä sinne sopimattomia ikkunatyyppejä. Sopimattomia luvatta muutettuja ikkunoita ovat talon omistajat joutuneet tuoreeltaan vaihtamaan paremmin Vanhaan Raumaan sopiviksi. Monissa muissa Suomen puukaupungeissa vanhoja ikkunoita on vaihdettu suhteellisen paljon moderneihin ikkunatyyppeihin, mikä on heikentänyt voimakkaasti historiallisten puukaupunkien ilmettä. Monet ikkunavaihtoon päätyneet ovat tosin jälkikäteen katuneet ratkaisuaan. Talon julkisivuilme on menetetty ja uusia paremmin sopivia ikkunoita ei raaskita enää teettää. Uusien ikkunoiden helppokäyttöisyys ei ole riittävästi korvannut harmistusta.

Oikeustapausten perusteella ikkunamalli ja -rakenne on nähty myös juridisesti eräänä keskeisenä rakennuksen suojeluarvona. Vanhassa Raumassa on jonkin verran vaihdettu historiallisia ikkunoita uusiin samankaltaisiin ikkunoihin tai muutostöissä on lisätty historiallista mallia mukailevia ikkunoita. Osa ikkunoista on säilynyt hyvänä kaksi- kolmekymmentä vuotta, mutta osa on jo vaihtokunnossa. Ikkunoissa on laatueroja ja niiden huolto vaihtelee. Usein puumateriaali on jo itsessään pehmeämpää kuin ennen käytetty tarkoin valikoitu puu. Vanhassa Raumassa on pihanpuolelle asennettu luvatta 1990- ja 2000-luvulla muutamia yksittäisiä alumiinipintaisia tai muita moderneita ikkunoita. Nämä ikkunat tulee vaihtaa suurempien remonttien tai ikkunan uusimisen yhteydessä Vanhan Rauman määräysten mukaisiksi.

Ikkuna joutuu koviin olosuhteisiin. Sitä kuluttavat aurinko, sade ja liika sekä käyttö. Ikkuna joutuu usein kriittisen katseen alle. Se on yleensä ensimmäinen yksityiskohtaisempi asia mihin rakennuksessa kiinnitetään huomiota.

Ikkunoiden korjaamisesta on saatavilla hyvin ohjeita ja kirjallisuutta. Lisäksi ikkunakorjauskurssit ovat eräitä yleisintä perinnerakentamiskoulutusta ja -harrastusta.

Perinteinen ikkuna koostuu kiinteästä karmista ja avattavasta puitteesta eli pokista, joihin lasi on kiinnitetty. Tyypillinen ja eräs tärkeimmistä ominaispiirteistä Vanhan Rauman ikkunatyyppi on sisään ulos aukeava-ikkuna. Lähinnä liiketiloissa on kiinteitä ikkunoita. Ulos aukeava osaa ei kannata jättää sateella auki, ettei ikkuna saa kosteutta. Ulos aukeavan ikkunan ulkopinnan peseminen ei onnistu sisäpuolelta. Vaan ikkuna pitää pestä ulkopuolelta esimerkiksi turvallisia tikkaita käyttäen.

Liiketilojen isot ikkunat luovat ristiriitaisen vaikutelman suhteessa hirsiseen rakennukseen. Liikekiinteistöjen omistajien mukaan yrittäjät yleensä toivovat näyteikkunoita markkinointi tarkoituksessa. Toisaalta jotkut pitävät näyteikkunoiden somistamista työläänä. Yleinen näkemyksen mukaan hyvä näyteikkuna parantaa myyntiä. Näin ollen ei ole ehkä perusteltua pienentää näyteikkunoita. Erityisesti isojen näyteikkunoiden korjauksen yhteydessä voi arvioida onko ikkunajakoa syytä muuttaa esimerkiksi jaoltaan pienemmäksi.

Lähes poikkeuksetta vanhat ikkunat ovat korjattavissa. Ne ovat merkittävä osa rakennuksen julkisivua. Rakennuksessa voi olla erilaisia ja eri-ikäisiä ikkunoita. Vanhat puuosat ja epätasainen lasi tuovat julkisivuun herkkyyttä.

Sisään ulos aukeavat ikkunat ovat sirorakenteisia. Nykyisin tavanomaisessa rakentamisessa käytettyjen sisään aukeavien ikkunoiden tekninen rakenne aiheuttaa rakenteeseen ulkonäöllistä kömpelyyttä. Rakenteessa ikkunapuitteen pitää painautua ulkopuolella olevaa listaa vasten.

Sälekahtimet ovat käytännöllisiä valolta ja katseilta suojaamiseen. Ikkunoihin sälekaihdin luo kuitenkin tylyn ja julkisivun kanssa ristiriitaisen ilmeen. Vanhassa Raumassa ei suositella käytettävän sälekaihtimia. Puoliverho eli salusiini on paremmin Vanhan Rauman rakennusten julkisivuihin ja sisustukseen sopiva vaihtoehto.

10.5. Ikkunoita koskevat määräykset

Historiallisesti arvokkaat ikkunat ovat suojeltuja ja ne tulee näin ollen ensisijaisesti korjata. Uusien ikkunoiden tulee olla dimensioiltaan sirot ja puupuitteiset, joihin lasi on kiinnitetty kittaamalla. Ikkunan karmien tulee olla puiset. Ikkunoiden tulee olla sisään-ulos aukeavia. Moderneissa näyteikkunoissa sallitaan kiinteät ikkunakehykset.

Ikkunoiden tulee olla puupuitteiset, joihin lasi on kiinnitetty kittaamalla. Ikkunan karmien tulee olla puiset. Ikkunoiden tulee olla sisään-ulos aukeavia. Tätä periaatetta tulee noudattaa myös uudisrakentamisessa.

Irttonaisia ristikoita ei sallita ikkunoiden ulkopuolella, lasien välissä tai sisäpuolella.

Historiallisesti arvokkaat ikkunat ovat suojeltuja. Mikäli historiallisesti arvokas ikkuna halutaan vaihtaa, tulee niiden merkittävydestä ja korjattavuudesta tehdä arvio. Arvio tulee olla ammattilaisen laatima ja erityiselimen tulee käsitellä asia.

Uusittaessa ikkunaa tulee tarkkaan säilyttää sen profiili. Ikkunoiden vaihtoa arvioidessa tulee hakijan esittää yksityiskohtaiset suunnitelmat uudesta ikkunasta esimerkiksi malli-ikkunan avulla.

Mikäli historiallisesti ei-arvokas ikkuna vaihdetaan, tulee uuden ikkunan olla rakennukseen ja koko Vanhaan Raumaan sopiva. Ikkunamuutoksista on aina esitettävä suunnitelma.

Ikkunat ja ovet sekä luukut tulee asentaa ulkoseinän ulkopinnan tasolle.

Osassa liiketilojen ikkunoista on kiinteäkarmisia ja ikkunoiden alalista saattaa olla metallinen. Näitä isoja ikkunoita ei teknisesti pysty tekemään avattavina. Osa ikkunoista on asennettu kiinteinä siten, että niiden välistä olevaa sisäpuolta ei pysty puhdistamaan helpolla. Tällaiset ikkunat voi muuttaa yhtenäiseksi lämpölasiksi. Ikkunan kehykset tulee kuitenkin olla puiset.

Suuret modernit näyteikkunat ovat teknisesti usein niin huonossa kunnossa, että niitä on vaikea korjata. Ne ovat usein myös paljon energiaa kuluttavia. Ikkunoita voidaan korjata ja uusia nykyiseen kokoon. Voidaan myös perustelluista syistä muuttaa ikkunajakoa tai julkisivusommitelmaa. Tällöin ei kuitenkaan saa menettää rakennuksen historiallisia arvoja. Ne liiketilat joissa on isot näyteikkunat ovat osoitettu kaavassa liiketiloiksi. Näin ollen suurta ikkunoiden pienentämistarvetta ei ole.

Ikkunoihin ei saa asentaa sellaisia kalvoja, jotka vaikuttavat ikkunan läpinäkyvyyteen tai heijastavuuteen tai muuhun vastaavaan.

Ikkunoita voidaan varustaa markiiseilla. Asuinrakennuksissa markiisien tulee olla valkoisia tai vaalean harmaita niin sanottuja lippamarkiiseja. Markiisit voivat olla tarvittaessa sivuiltaan umpinaisia. Liiketeiloissa tulee

käyttää lippamarkiisia, joka sovitetaan väritykseltään rakennukseen ja ympäristöön. Markiisin etulipassa saa olla liikkeen nimi ja logo tyylikkäästi ja hillitysti toteutettuna. Markiisien asentaminen on julkisivumuutos, joka edellyttää luvan. Olemassa olevien markiisien muodon ja värin muuttamiseen on pyydettävä Vanhan Rauman Erityiselimen lausunto tai kommentti.

Näyteikkunoiden tulee näyttää ulospäin siisteiltä.

11. Helat, ruuvit...

Naulojen käyttö rakentamisessa yleistyi 1700-luvulla, jolloin naulat olivat seppien tekemiä. Prässi- eli tamminaulojen valmistus aloitettiin 1800-luvun puolessavälissä. Niitä seurasivat nykyaikaiset lankanaulat, joiden valmistus alkoi 1800-luvun lopulla. Vanhan Rauman maalipintojen alta näkyy vanhojen naulojen epäsäännöllisiä kantoja.

11.1. Heloja, ruuveja ym. koskevat määräykset

Korjattaessa ja uusittaessa julkisivuvuorausta tulee käyttää käsin paikalleen lyötyjä nauloja. Naulapyssyllä ammutut naulat uppoutuvat lähes aina liian syväälle ja rikkovat puun pinnan. Tämä näyttää rumalta ja mahdollistaa veden kulkeutumisen puuhun.

Ruuvien käyttö on nykyrakentamisessa yleistynyt. Vanhassa Raumassa ruuveja käytettäessä on kiinnitettävä huomiota näkyville jäävän ruuvin kantaan. Parhaiten historialliseen ympäristöön soveltuu perinteinen uraruuvi. Ristipääkanta yleistyi 1900-luvun jälkipuoliskolla ja torx-kanta 2000-luvulla. Ruuvien käyttö on tekniikan kehittymisen myötä yleistynyt rakentamisessa. Tällä ei ole Vanhan Rauman korjaamisen kannalta ongelmallista, mikäli ruuveja ei käytetä näkyvissä paikoissa. Esimerkiksi rakenteiden korjaamiseen ruuvit soveltuvat hyvin. Sellaisia listoituksia, joita joutuu joskus irrottamaan esimerkiksi tapetoinnin takia ei kannata ruuvata paikoilleen. Ruuvin kanta voi olla hajonnut tai se on maalikerroksen alla, näin ollen listoitukset irrottaessa usein hajoavat

Historiallisesti arvokkaat helat on säilytettävä.

Näkyvillä paikoilla julkisivuissa tulee ensisijaisesti käyttää ristipääruuveja. Kyseisissä paikoissa modernit ruuvinkannat tulee kitata ja maalata piiloon ympäröivän materiaalin kaltaisesti, mutta tästäkin huolimatta ne usein näkyvät.

12. Ulko-ovet

Ovi on keskeinen osa rakennuksen henkeä. Ovi tervehtii kävijää ja se luo helposti vahvan mielikuvan koko rakennuskokonaisuudesta.

Rakennuksissa on sisäänkäyntejä sekä kadun puolella, että pihan puolella. Yleisimmin sisäänkäynnit asuintiloihin ovat pihan puolella, mutta joitakin poikkeuksia on, joissa myös asuintiloihin on menty suoraan kadulta paraatiovien kautta. Liiketilojen sisäänkäynnit ovat puolestaan useimmiten katujulkisivussa.

Leveistä laudoista rakennettu lankkuovi on vanhan kaupungin vanhin ovityyppi. 1700-luvulla alettiin asuinrakennusten pääovina käyttää peiliovia. Peiliovet olivat aluksi yksinkertaisia, mutta muuttuivat vauraammissa taloissa 1800-luvun lopulla kertaustyylien myötä runsaasti koristelluiksi. Erittäin yleinen oli kapea pariovi, josta yleensä käytettiin vain toista puolikasta.

Vanhassa Raumassa on jonkin verran uusittu ovia jälleenrakennuskautena. Tällaiset ovet ovat usein heikkolaatuisempia kuin vanhemmat ovet. Toisaalta ne kertovat sodan jälkeisestä niukkuudesta. Osa vanhaista ovista on modernisoitu uudella paneloinnilla. Tällöin kyse on saattanut olla muodistamisesta tai vanhaa huonokuntoista ovea on pyritty korjaamaan. Näillä ovilla on oma kulttuurihistoriallinen arvonsa ja ovea korjatessa tai vaihdettaessa on hyvä arvioida mihin asuun ovi halutaan korjata tai edustaako mahdollinen kokonaan uusittu ovi modernismia tai rakennuksen muuta julkisivun tyyliä. Osassa liiketiloissa on 1900-luvulla tehtyjä erittäin laadukkaita usein tammesta toteutettuja ovia. Niitä kannattaa korjata ja uusittaessa teettää niistä toisinto.

Vanhassa Raumassa osa ovista on uusittu moderneiksi tavanomaista pientalo rakentamista edustavilla ovilla. Usein mdf- tai muu puupuriste ovet viittaavat näennäisesti urituksillaan ja irtoristikoiden perinteiseen puurakentamiseen. Ne eivät ole Vanhaan Raumaan tyyliään, ulkonäöltään ja materiaalikäsittelyltään Vanhaan Raumaan sopivia. Usein tällaisen oven ikä on muutama kymmenen vuotta. Mikäli tällainen ovi uusitaan ovet tulee vaihtaa Vanhaan Raumaan paremmin sopiviksi. Lähinnä yksittäisissä liiketiloissa on käytetty

12.1. Ulko-ovia koskevat määräykset

Historiallisesti arvokkaat ulko-ovet ja niiden laadukkaat rekonstruktiot ovat suojeltuja.

Mikäli historiallisesti ei-arvokas ulko-ovi vaihdetaan, tulee uuden ulko-oven olla rakennukseen ja koko Vanhaan Raumaan sopiva. Ovimuutoksista on aina esitettävä suunnitelma. Teräksiset, alumiiniset, vaneriset tai muut vastaavat ovimateriaalit eivät ole hyväksyttäviä. Ovien tulee olla ensisijaisesti puisia.

Ovien kynnykset tulee toteuttaa puisina tai messinkisenä tai maalattuna metallina. Ruostumattoman teräksestä tai alumiinista tai muista vastaavista materiaaleista tehdyt kynnykset eivät ole sallittuja.

Mikäli on tarve tehdä talousrakennukseen isot ovet, kuten esimerkiksi autotallin ovet, tulee ovien jako ja materiaali olla historiallisten talousrakennusten ovien kaltainen.

13. Yläpohjat, alapohjat ja välipohjat

13.1. Yläpohjia, alapohjia ja välipohjia koskevat määräykset

Ylä- ja välipohjia ei saa purkaa kokonaan tai osittain eikä niiden korkeusasemaa saa muuttaa. Tarvittaessa rakenteita voidaan uusia. Historiallisesti arvokkaat palkit ja lankut tulee säilyttää. Mikäli välipohjaan on tehty alas laskettu katto, saa sen poistaa.

Alapohjan korkeusasemaa ei saa muuttaa. Mikäli alapohjan korkeusasemaa on muutettu, on sen korkeusaseman palauttaminen mahdollista rakennusteknisistä tai vastaavista syistä. Korkeusaseman muutos ei kuitenkaan saa aiheuttaa rakennuksen suojelun kannalta merkittävää muutosta julkisivuun tai muuhun rakennusosaan. Tarvittaessa rakenteita voidaan uusia. Historiallisesti arvokkaat palkit ja lankut tulee säilyttää.

Historiallisissa rakennuksissa ensisijainen alapohjarakenne on tuulettuva rossipohja. Rossipohjia ei saa muuttaa esimerkiksi maanvaraisiksi rakenteiksi.

14. Kellarit

Monilla Vanhan Rauman tonteilla on kellari, joka saattaa olla itse rakennusta vanhempi. Vanhat kellarit ovat kivistä tai tiilistä muurattuja. Alueella on myös uudempiä betonisia kellareita. Kellareita ei useinkaan ole esitetty piirustuksissa. Kellareita alueella on ainakin noin 170, mutta ne eivät kaikki ole historiallisia. Osa Vanhan Rauman kellareista on todennäköisesti keskiaikaisia. Ne ovat siis kaupungin vanhinta rakennetta. Holvattu kellari oli hyvin tarpeellinen niin myös rahallisesti hyvin arvokas. Vanhat kellarit pyrittiinkin jättämään uusien talojen alle. Niillä ei ollut välttämättä yhteyttä päälle tulevaan rakennuksen pohjakaavaan. Uudet kellarit taas rakennettiin uuteen rakennukseen paremmin kytkeytyviksi.¹⁰⁴

Vanhan Rauman kellareista on tehty selvitys vuonna 1981. Selvityksessä löytyi holvikellareita 61 kpl, kellareita, joissa holvaus on tehty rautakiskojen varaan 8 kpl, harmaakivikellareita, joissa on suora kivikatto 14 kpl, kellareita, joiden katon muodostaa rakennuksen alapohja 7 kpl ja betonikattoisia kellareita 6 kpl. Modernimmat kellaritilat eivät olleet mukana selvityksessä. Kellarit ovat yleensä tontin päärakennuksen alla, mutta myös talousrakennuksiin liittyviä kellareita on muutamia. Kellareissa on käytetty materiaaleina luonnonkiveä, harmaakiveä, lohkokiveä, tiiltä ja hollannintiiltä.

Tyypillinen kellari muodostuu kivistä tai tiilistä muuratusta holvihuoneesta sekä huoneeseen johtavasta portaikosta eli halssista. Holvihuone sijaitsee suunnilleen oman korkeutensa verran maanpinnan alapuolella. Seinät on useimmiten muurattu harmaakivistä ja ne kannattavat tiilistä tai kivistä tehtyä holvia. Holvi ja seinät on usein rapattu ja maalattu kalkkimaalilla. Korkeutta kellarilla on tavallisesti 1,5-2 metriä. Tuuletus on järjestetty 10-20 senttimetrin läpimittaisella kanavalla, joka lähtee yleensä holvihuoneen takaseinästä, joskus myös muista seinistä tai holvista. Läheskään kaikissa kellareissa ei ole tuuletusta.

Lattiana kellareissa on usein maalattia, tosin se on monissa tapauksissa jossain vaiheessa päällystetty laastilla tai jopa betonilla. Tiililattia on erittäin harvinainen. Monissa kellareissa lattia on sekoitus kiveä, multaa ja laastia. Erikoisuutena voi pitää Heikkilan kellarin lattia, joka on päällystetty nupukivillä.

Kellareiden pohjakaavioiden yleisin tyyppi on yksihuoneinen, suorakaiteen muotoinen kellari, johon kuljetaan halssin, välikön tai rakennuksen alustan kautta. Tonteilla on myös jonkin verran kaksi- ja kolmehuoneisia kellareita. Kellareihin on saatettu tehdä jatkeita, kun rakennusta on laajennettu. Vanhaan kellariin on saatettu tehdä pitkä käytävä tai kokonaan uusi kellaritila, jonka kautta pääsee vanhempaan kellariosaan.

Kellareiden holvikatot ovat useimmiten tynnyriholveja. Holvi lepää yleensä seinien päällä, jotka ovat harmaakiveä. Muutamassa tapauksessa holvi jatkuu lattiaan asti. Materiaalina tynnyriholveissa on käytetty lohkokiveä, luonnonkiveä ja tiiltä. Tynnyriholvikatot on usein rapattu ja kalkittu. Suora harmaakivikatto koostuu isoista, tavallisesti lohkotuista harmaakiviharkoista. Rautakiskokatossa yhdensuuntaisten rautakiskojen väliin on tehty tiilistä pienet holvaukset. Rautakiskokattoiset kellarit tehtiin ilmeisesti vuosisadan vaiheen tienoilla. Betonia on käytetty kellareitten katoissa joko vahvistuksena tai kokonaan uutena rakenteena. Muutamissa kellareissa on peiliholvi, joka jossain on täsmällinen ja toisessa muodoltaan vaihteleva ja säännötön. Holvausta esiintyy myös halssien katoissa. Jotkut halssit on katettu kokonaan holvauksella.

¹⁰⁴ Lilius s. 398.

14.1. Kellareita koskevat määräykset

Kaikki historiallisesti arvokkaat kellarit on suojeltu. Kellari tulee pitää kuivana. On huolehdittava, etteivät hulevedet johdu kellariin. Suojeltuja kellareita ei saa täyttää maa-aineksella tai muulla vastaavalla.

Kellareiden historiallisesti arvokkaat halssit on suojeltu. Jos halssi on rakennettu, korjattu tai muutettu Vanhaan Raumaan sopimattomaksi, tulee se seuraavan laajemman korjauksen yhteydessä muuttaa rakennukseen ja Vanhaan Raumaan sopivaksi.

Kellarikerrokset voidaan ottaa pääkäyttötarkoituksen mukaiseen käyttöön, mikäli ne soveltuvat siihen ominaisuuksiltaan ja suojeluarvot eivät vaarannu. Uutta kellaritilaa saa rakentaa ja kellarialueita voidaan laajentaa, mikäli suojeluarvot eivät vaarannu. Ajoluiskia kellarikerrokseen ei saa rakentaa.

Uudisrakentamisen yhteydessä saa rakentaa kellarikerroksen kerrosluvun ja rakennusoikeuden estämättä koko rakennuksen alalle ja se voi olla pääkäyttötarkoituksen mukaisessa käytössä. Ajoluiskia kellarikerrokseen ei saa rakentaa.

Sokkeleihin ei saa tehdä uusia ikkunoita ja olemassa olevia tuuletusluukkuja ei saa muuttaa ikkunoiksi. Hätäpoistumisteitä varten voidaan tehdä uusia aukkoja, mikäli hätäpoistumistietä edellytetään ja uusi aukko saadaan sovitettu huomaamattomasti kokonaisuuteen.

15. Perustukset

Kivijalka siirtää rakennuksen painon maaperän kannettavaksi ja erottaa kosteudelle herkät rakennusmateriaalit maaperästä. Hyvä perustus ei anna rakennuksen vääntyä, nousta eikä painua. Vanhan Rauma on suurelta osin perustettu hienolle rantahiekkamaiselle maaperälle, kun taas osa rakennuksista seisoo kalliolla. Hiekkakerrosten seassa on ainakin osin savipatja.

Suurin osa Vanhan Rauman perustuksista on tehty latomalla lohkottuja luonnon kiviä. Usein vanhemmat kivijalat on tehty pienistä ja epäsäännöllisistä kivistä ja uudemmat työstetyimmistä säännöllisemmistä isommista kivistä. Yksinkertaisimmissa rakennuksissa on ollut perustuksina vain kivet nurkissa.

Sokkeleita on ajansaatossa vaihdettu ja korjattu. Vanhassakin talossa voi olla uudempi betoninen sokkeli.

Vanhan Rauman talojen vanhimmat osat ovat keskiaikaisia kellareita, joiden päälle on rakennettu myöhemmin talot. Saman tyyppisiä kellareita on rakennettu 1900-luvulle asti. Kellarit ovat usein kuivia ja niitä voidaan käyttää yhä vuosisatojen jälkeenkin alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan. Kellareita on saatettu muuttaa lisäämällä esimerkiksi halssi. Osaan Vanhan Rauman rakennuksista on rakennettu 1900-luvun puolivälissä kellarikerros ja kellarihuoneita. Niitä on tarvittu säilytystiloina tai pannuhuoneina. Kaikki historialliset kellarit ovat asemakaavassa suojeltuja.

Lähes kaikissa Vanhan Rauman historiallisissa rakennuksissa alapohja on tuulettuva eli rakennuksessa on niin sanottu ryömintätila. Yksittäisiä alapohjia voi olla vielä jäljellä asuinrakennuksissa niin sanottuna maanvaraisena lattiana tehtynä, mikä kuvastaa hyvin Vanhan Rauman vettäläpäisevää maaperää.

1900-luvulla monien Vanhan Rauman rakennusten sokkelit on kuorutettu betoni kerroksella. Ilmiössä on ollut kyse rakennuksen ilmeen modernisoinnista, sokkelin tiiviyn parantamisesta, erilaisten sokkeliosien ilmeen yhtenäistämistä ja sokkelin vahvistamisesta. Monesti pintakerros on tehty krouvisti, pinnassa näkyy epämääräisiä muotin jälkiä ja ajansaatossa betoni on murtunut ja osin tippunut. Lisäksi betonikerros on muodostanut tason minkä päällä vesi makaa pitäen julkisivuverhousta ja alinta hirttä kosteana. Osaan rakennuksista on tehty kokonaan uusi sokkeli betonista. Usein viime vuosikymmeninä sokkeleiden betonipintoja on hakattu pois ja palautettu näkyviin vanha luonnonkivinen sokkeli. Tämä on parantanut yksittäisten rakennusten ulkonäköä ja koko kaupungin ilmettä.

15.1. Perustuksia koskevat määräykset

Mikäli rakennuksen kivisokkeli on päällystetty betonikuorella ja se halutaan poistaa piikkaamalla, on syytä varmistaa, että sen alla on kunnollinen kivisokkeli. Betonikuoren saa poistaa ja tarvittaessa voi mahdollisesti huonokuntoisen kivisokkelin tilalle latoa tai muurata uuden luonnonkivisokkelin. Kivijalan korjauksen yhteydessä tulee huomioida rakenteiden riittävä tuuletus.

16. Kuistit ja verannat

16.1. Kuisteja ja verantoja koskevat määräykset

1800-luvulla yleistyivät sisäänkäyntien yhteyteen ja niitä suojaamaan rakennetut kylmät lautarakenteiset kuistit. Jotka usein rakennettiin myös koristamaan talon julkisivua. Kuistirakennus tehtiin suojaamaan porrasta, joka kokonaan tai osin sijoittui kuistin sisään. Kuistin sisäpuolella olevaa porrasta ei tule siirtää kuistin ulkopuolelle.

Historiallisesti arvokasta lämpöeristämätöntä kuistia ei tule lämmöneristää, jotta kuistin ominaispiirteet säilyvät.

16.2. Liikerakennusten yhdyskäytäviä koskevat määräykset

Keskeisiin liikekortteleihin on osoitettu joidenkin rakennusten välille ohjeellisia yhdyskäytävän paikkoja. Yhdyskäytävien tarkoitus on mahdollistaa liiketilojen ja liikealueen kehittäminen ja korttelin sisäosien parempi hyödyntäminen. Yhdyskäytävät ovat osin ristiriidassa suojelutavoitteiden kanssa.

Yhdyskäytävien toteutus edellyttävät hyvää suunnittelua ja toteutusta

Yhdyskäytävät tulee huolellisesti sovittaa rakennusten ja ympäristön kulttuurihistoriallisiin arvoihin.

Yhdyskäytävät tulee sijoittaa siten, että ne mahdollisimman vähän näkyvät kaupunkikuvassa

Yhdyskäytävän sisäleveys saa olla enintään 1,3 metriä. Soveltuvuutta arvioi erityiselin

17. Saavutettavuus ulko- ja sisätiloissa

Vanha Rauma on hyvin suosittu käynti- ja matkailukohde. Iso osa Raumalla sijaitsevista liikkeistä sijaitsee juuri Vanhassa Raumassa. Katujen uusimisen yhteydessä 2000-luvulla esteettömyyttä on katualueilla parannettu. Suurimpaan osaan Vanhan Rauman liikkeistä johtaa vähintään muutama askelma. Tämä vaikeuttaa tai tekee mahdottomaksi ainakin osalle asioinnin liiketiloissa. Hyvin harva yritys tai kiinteistönomistaja on Vanhassa Raumassa parantanut tilojensa esteettömyyttä. Oviaukot ovat pieniä, katukäytävät hyvin kapeita, lattiatasot usein melko korkealla ja rakennusten julkisivut ja kaupunkikuva ovat hyvin herkkiä muutoksille. Näin ollen erilaisten määräykset täyttävien luiskien tai nostimien sijoittaminen katujen puoleisille julkisivuille on mahdotonta. Osalla yrityksistä on jonkinlainen lastauspiha, jossa mitoitus on väljempi ja julkisivujen muutoskestävyys on parempi. Tämän kaltaisissa tapauksissa esteettömyyttä voitaisiin parantaa pihanpuolella. Pihanpuolelta käynti saatetaan kuitenkin kokea eriarvoistavaksi. Kaikkia tiloja ja paikkoja Vanhassa Raumassa ei pystytä muuttamaan esteettömäksi. Liikkumista voitaisiin parantaa myös kaiteilla, kahvoilla ja opasteilla sekä ovikelloilla, joilla voisi kutsua henkilökunnan auttamaan. Näitä pystytään sovittamaan paremmin Vanhan Rauman arvoja säilyttäen.

Lisäksi olisi hyvä, että olisi vapaasti saatavilla Vanhaa Raumaa koskevat esteettömyys tiedot kootusti. Yritysten henkilökuntaa olisi hyvä kouluttaa avustamaan ja tunnistamaan avuntarve paremmin.

Yksittäisen toimijan tieto ja taito eivät usein riitä esteettömyyden arviointiin ja sen parantamiseen. Määräykset, laitteet, suunnittelu ja toteutus ovat monimutkaisia. Näin ollen myös kustannukset ovat usein korkeita.

Laajoissa korjaushankkeissa ja uudisrakennushankkeissa tulee pyrkiä esteettömyyden parantamiseen.

18. Sisätilat ja kiinteä sisustus

Rakennuksia rakennetaan nimenomaan niiden sisätilojen takia. Säänsuojassa ajan muutoksessa jääneet osat ovat säilyneet paremmin kuin ulkopuolella olevat.

Kun erityisesti vapauden aikana ikkunoiden aukkojen ja ruutujen koko kasvoi, kasvoi lisääntyneen valon myötä tarve kehittää sisustusta. Pääosa huoneista todennäköisesti pysyi vielä hirsipinnalla. Mutta vauraimpien talojen komeimpien huoneiden seinälle saatettiin kiinnittää palttinakangas, jolle maalattiin ornamentteja tai jopa maisema-aiheita. Lattioiden ja kattojen lankut olivat yleensä maalaamattomia.

Tyypillisesti lämmitys hoidettiin asuinrakennuksissa avoimella tulisijalla, josta oli suora hormi ulos. Järjestelmä oli hyvin tehoton. Takkaan liittyi usein myös leivinuuni. Takka toimi myös valon lähteenä. Vapauden aikana huomattavasti tehokkaammat kakluunit alkoivat yleistyä.¹⁰⁵ Kauppamerenkulun kehittyessä ja kasvaessa vaikutteita saatiin yhä enemmän suoraan ulkomailta. Vaikutteita pystyttiin soveltamaan kotikaupungin vaatimattomissa ja puisissa rakennuksissa.

Ihmisen mittakaava ei ole paljon muuttunut historian aikana. Keskipituus on jonkin verran kasvanut. Vanhan Rauman sisätilat ovat kuitenkin pysyneet toimivina ja mitoitukseltaan suurelta osin riittävinä. Matalat ja kapeat oviaukot eivät ole olleet kohtalon kysymys. Suurin muutospaine, joka Vanhan Rauman sisätiloja koskee, on keittiöiden ja märkätilojen rakentaminen ja liiketilojen tarvitsema näkyvyys ja avaruus. Muu sisätiloihin kohdistunut muutospaine on johtunut erilaisista muotivirtauksista koskien tyyliä ja materiaaleja sekä tekniikkaa.

Yleisesti Vanhan Rauman kiinteistönomistajat ovat sitoutuneita sisätilojen säilyttämiseen ja monet olivat huolissaan siitä, miten heidän vaivalla ja rakkaudella korjaamansa sisätilat säilyvät heidän jälkeensä. Yleinen tahtotila alueella on, että sisätilojen säilymistä ja muuttamista tulee ohjata ja valvoa voimakkaasti.¹⁰⁶

Hyvin harva Vanhan Rauman sisätila on säilynyt historiallisessa asussaan. Lähes poikkeuksetta sisätiloja ja kiinteää sisustusta on jollain tavalla muutettu, mutta paljon on jäänyt jäljelle näkyviä yksittäisiä fragmentteja ja uusien pintamateriaalien alle jääneitä osia. Valitettavasti Vanhassa Raumassa ei ole säilynyt historiallisia asuinhuoneita tai liiketiloja, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta, täysin ennallaan. Museoidenkin tilat ovat osin rekonstruktioita, tosin harkittuja ja taitavasti toteutettuja. Myös monissa yksityiskodeissa ja liiketiloissa on korjaamalla saatu hyvin harmonisia ja Vanhan Rauman historiaa kuvastavia sisätilakokonaisuuksia. Tämä on vaatinut suunnittelijoilta, omistajilta, toteuttajilta ja keräilijöiltä huomattavaa panostusta.

Piharakennusten sisätilat ovat usein menettäneet alkuperäisen käyttötarkoituksensa esimerkiksi eläinsuojina, mutta tilat ovat kuitenkin hyvin pienin sisätilamuutoksin hyödynnettävissä esimerkiksi varastona tai verstaana.

Erityisesti toisen maailmansodan jälkeen tulleet muotivirtaukset muovimatot, lastulevyseinät ja alas lasketut katot ovat turmelleet rakennusten sisustuksia. Ne eivät edusta materiaalin aitoutta tai

käsityöperinteen jatkumoa ja saattavat olla ongelmallisia rakennuksen teknisen toimivuuden kannalta. Erityisesti 1980-luvulta lähtien on sisustuksia palautettu eli moderneja pintakerroksia on poistettu, vanhempia pintakerroksia otettu esille ja vaurioituneita kohtia korvattu uudella sekä mahdolliset muutostyöt on pyritty sovittamaan historiallisen asun ominaispiirteisiin.

Vanhassa Raumassa on tehty myös rakennuksiin teknisesti ja tyyllisesti sopimattomia remontteja vielä 2000-luvullakin. Historiallisia kerroksia on poistettu tai peitetty ja seiiniä ja kattoja on oiottu turhaan. Näin on heikennetty rakennuksen ominaispiirteitä ja vaarannettu rakennuksen säilyneisyyttä. Tällaiset ratkaisut ovat kuitenkin käytössä vuosikymmeniä, mutta silti Vanhan Rauman aikaperspektiivissä edustavat kertakäyttökulttuuria. Huonosti tehdyt remontit pilaavat kokemuksen rakennuksen hienoudesta kokonaiselta sukupolvelta

Asemakaavan valmistelun yhteydessä tehdyissä haastatteluisa asukkaat ja yrittäjät olivat erittäin huolissaan huonosti tehdyistä korjauksista, jotka pilaavat Vanhan Rauman historiaa ja kiinteistönomistajien mainetta Vanhaan Raumaan sitoutuneina omistajina. Useat haastateltavat toivoivat, että pikaremonttikulttuurin levittäjät pysyisivät poissa alueelta.

Vanhan Rauman sisustuksiin ovat vaikuttaneet tyyliuunnat, varallisuus, käytännöllisyys, hygieniä ja lämpötalous. Sisustuksia on koko niiden historian aikana muutettu, mutta yleensä vanhat kerrostumat ovat saaneet jäädä uusien alle. Nykyaikainen kaikki vanhat kerrokset poistava remontointi on yleistynyt vasta muutamana viimeisenä vuosikymmenenä.

Vanhassa Raumassa asuinhuoneiden seiiniä on aina pyritty vuoraamaan jollain tavalla. Köyhimpienkin talojen asuinhuoneissa pyrittiin seuraamaan porvariskotien tapaa peittää pinnat. Vuoratut seinät ovat parantaneet vaipan ilmatiivyyttä ja hygieenisyyttä sekä luoneet huoneeseen arvokkuutta ja viihtyisyyttä. Vanhan Rauman hirret ovat yleensä uusiokäytettyjä ja moneen kertaan paikattuja. Paljas hirsiseinä on Vanhaan Raumaan sopimaton. Osassa hirsiseinistä on poistettu vanhoja pintoja, tapettikerroksia, sanomalehtikerroksia ja pinkopahvia. Lukuisat kerrokset kuvaavat hyvin, että hirret eivät ole olleet perinteisesti näkyvissä.

Vanhan Rauman seinille on laitettu pinkopahvit, jotka ottavat hyvin huomioon seinän vinoumat ja elävät talon mukana sekä parantavat ulkoseinissä ilmatiivyyttä. Pinkopahveja on käsitelty maalaamalla tai tapetoimalla.

Tapetit ovat olleet erittäin suosittuja kaikissa yhteiskuntaluokissa. Tapetteja on uusittu hyvin usein ja vanhoissa rakennuksissa näkyy parhaimmillaan kymmeniä tapettikerroksia. 2000-luvulla on hyvin saatavilla uustuotantona historiallisia niin sanottuja tyyli tapetteja.

Seinän maalipintaa on saatettu elävöittää roiskemaalauksella tai erilaisilla sabluunamaalauksilla.

Vanhassa Raumassa hirsien sisäpinnoille on tehty myös savirappauksia, joista suurin osa on ajan kuluessa poistettu.

Vanhassa Raumassa on käytetty sisätiloissa panelointia ulkonäöllisesti tyylikeinona ja muutoin herkkien seinäpintojen suojaamiseksi kulutukselta. Tyypillisiä arkitiloissa ovat olleet helmiponttipaneloinnit ja näyttävämmissä saleissa ja liiketiloissa on voitu käyttää esimerkiksi peilipanelointeja kuten Posellissa, Marelassa ja Wähä-Knuutlassa. Esimerkiksi niin sanottua helmiponttipaneelia ja siskonpaneelia on markkinoilla saatavilla edelleen.

1970-80 –luvulla osaan rakennuksista tehtiin sisäpuolelle lisälämpöeristystä, jossa usein eristeenä oli lasivilla. Lisälämpöeristäminen on ollut ongelma hirren säilymisen kannalta ja niiden yhteydessä on jouduttu uusimaan esimerkiksi listoistusta ja näin menetetty rakennuksen historiallisia arvoja.

¹⁰⁵ Lilius s. 395. Kaakeliuuneja valmistettiin Suomen kaupungeissa. Energia tehokkuus parani myös hormoneihin lisätyillä pelleillä.

¹⁰⁶ Vanhan Rauman asemakaavamuutokseen liittyvien tonttikatselmusten yhteydessä tehdyt kiinteistönomistajien, asukkaiden ja liikkeenharjoittajien haastattelut 2019-2022.

18.1. Sisätiloja koskevat määräykset

Vanhan Rauman sisätilat ja kiinteä sisustus muodostavat historialtaan, materiaaliltaan ja käytöltään merkittävän osan Vanhan Rauman arvoista. Suojelluissa rakennuksissa suojelu koskee myös sisätiloja ja kiinteää sisustusta. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat osat tulee säilyttää ja muutokset tulee sovittaa suojeluarvoihin. Uudisrakennuksissa ja ei-suojelluissa rakennuksissa sisätilat ja sisätilojen muutokset tulee sovittaa Vanhan Rauman ominaispiirteisiin.

Vanhan Rauman hirsitalojen puurakenne on periaatteeltaan niin sanotusti hengittävä eli hygroskooppinen. Rakenne tulee säilyä hygroskooppisena ja mikäli rakenne on muutettu ei-hygroskooppiseksi, tulee rakenne suurempien korjausten yhteydessä ensisijaisesti palauttaa hygroskooppiseksi. Korjauksissa käytettävien materiaalien tulee myös olla hygroskooppisia. Muut kuin hengittävät materiaalit kuten mineraalivillat ja muovieristeet ovat sallittuja vain niissä tapauksissa, joissa hygroskooppisen materiaalin käyttö ei ole mahdollista.

Isompien korjauksien yhteydessä tulee sisäpuoliset lisälämpöeristykset poistaa.

Vanhan Rauman kiinteässä sisustuksessa tulee käyttää rakennuksen yleiseen arvohierarkiaan ja ominaispiirteisiin sopivia ratkaisuja, toisin sanoen vaatimattomammassa rakennuksessa käytetään hieman vaatimattomampia listoituksia ja panelointeja ja vastaavasti leveämmät ja kruusatummat sopivat komeampiin saleihin. Taloissa on saattanut säilyä kiintokomerossa tai muualla katkelmia vanhoista listoista ja paneeleista. Näitä kannattaa hyödyntää valitessa uutta tai vanhan mallin mukaan voi myös teettää uusia.

18.2. Sisäseinä- ja -listoituksia koskevat määräykset

Vanhan Rauman rakennusten sisätiloissa on kiinteän sisustuksen osalta säilynyt paljon ainutlaatuisia yksityiskohtia ja osakokonaisuuksia. Ne ovat olennainen osa rakennuksen ominaispiirteitä ja säilytettäviä. Korjattavissa olevat historialliset listoitukset tulee säilyttää. Ne tulee tapetoinnin tai levyttämisen jälkeen asentaa takaisin paikoilleen.

Paljas hirsiseinä on Vanhaan Raumaan sopimaton. Hirsiseiniä ei saa ottaa kokonaisuudessaan esille, koska paljas hirsiseinä on historiallisesti vieras ja hirsiseiniä suojaavien pintakerrosten poistaminen vähentää historiallista kertovuutta ja samalla vähentää ilmatiiviyyttä. Huonetilasta voi kulkeutua hirteen ilman mukana kosteutta, joka aiheuttaa hirsiiin vaurioita ja ulkotilasta sisälle voi imeytyä kosteutta ja ilman epäpuhtauksia. Esimerkinomaisesti, voidaan jättää hirsiseiniä väliseinässä näkyviin.

Pinkopahvi on suositeltava seinien ja myös sisäkaton pintamateriaali, joka ottaa hyvin huomioon alustansa vinoumat ja elää talon mukana sekä parantaa ulkoseinissä ja katossa ilmatiiviyttä.

Hygroskooppisen rakenteen toimivuuden kannalta suositellaan tapetoitaessa käyttämään paperitapetteja ja niiden kiinnittämiseen hengittävää liimaa. Mikäli haluaa huoneeseen yksinkertaisemman ilmeen, on saatavilla yksivärisiä vanhan mallin mukaan tehtyjä tapetteja tai seinät voi maalata. Seinän maalipintaa voi elävöittää roiskemaalauksella tai erilaisilla sabluunamaalauksilla. Poikkeuksellisen hienoissa sisätiloissa huoneen väritys, tapetit ja muut pinnat tulee sovittaa rakennuksen ominaispiirteisiin sopivaksi.

Vanhassa Raumassa hirsien sisäpinnoille on tehty myös savirappauksia, joista suurin osa on ajan kuluessa poistettu. Jäljellä jääneitä seinäpinnassa kiinni olevia savirappauksia ei saa poistaa, vaan niitä tulee täydentää savirappaamalla tai peittää muulla seinämateriaalilla.

Käytettävät materiaalit ja maalit tulee olla teknisesti sellaisia, etteivät ne turmele rakennusta.

Tarvittaessa ulkoseinien riittävä lisälämpöeristys voidaan toteuttaa yhteensä enintään 30 mm huokoisella puukuitulevyllä, mikä mahdollistaa hirsiseinän teknisen toimivuuden. Huokoisen puukuitulevyn alle tulee jättää historialliset seinän pinnoitekerrokset. (katso tarkemmin runko, energiatehokkuus).

Vanhan Rauman talojen hirsikehikkoisten huonetilojen seiniä ei saa lisälämpöeristää sisä- eikä ulkopuolelta.

Vanhassa Raumassa lastulevy- ja kipsilevy- ja vastaavia rakenteita ei suojella. Ne eivät edusta materiaalin aitoutta ja näin ollen ne voi poistaa. Laajempien kunnostusten yhteydessä kyseiset rakenteet on syytä poistaa. Seinäpahvit eli Enso-pahvit ja vastaavat ovat rakennusperinteen jatkumoa ja ne tulee pyrkiä säästämään.

18.3. Sisäkattoja koskevat määräykset

Vanhan Rauman vanhemmissa säilyneissä sisäkatoissa on leveä lankku, joka on usein peitetty pinkopahvilla. Myöhemmin pintakerroksissa on voitu käyttää esimerkiksi panelointia.

Vanhat sisäkattolankut tulee säilyttää ja niitä voi tarvittaessa korjata ja täydentää. Joissain tapauksissa paras keino vaurioituneen, mutta tukevan sisäkattopaneloinnin kunnostuksessa, on asentaa uusi panelointi vanhan päälle. Tällöin myös esimerkiksi sähköjohdot saadaan asennettua sen alle.

Katoissa pinkopahvi parantaa tiiveyttä ja mahdollisesti estää yläpohjan eristeen varisemisen huonetilaan. Näin ollen ei ole useinkaan syytä poistaa pinkopahvia.

Vanhoja kattopintoja on saatettu peittää huokoisilla puukuitulevyillä. Huokoisia puukuitukattoja suositellaan säilytettäväksi, erityisesti kokonaisvaltaisissa sisustuksissa, joihin kuuluu olennaisesti huokoinen puukuitukatto.

Vanhan Rauman sisäkattoja ei saa alaslaskea ja olemassa olevat alaslasket¹⁰⁷ suositellaan poistettavan isojen korjausten yhteydessä.

Sisäkaton korkeusasemaa ei saa muuttaa esimerkiksi siirtämällä kattopintaa sen yläpuolella olevien palkkien päälle. Ratkaisu ei ole Vanhan Rauman ominaispiirteiden mukainen.

Vanhassa Raumassa on säilynyt joitakin kolmilapekattoja, jotka edustavat vanhinta kerrostumaa ja ne tulee säilyttää.

Vanhassa Raumassa on säilynyt jonkin verran erilaisia rosetteja ja kattokoristemaalauksia, jotka on säilytettävä. Torihaukan liiketilassa, entisessä apteekkisalissa on säilynyt erityinen lasilevyistä koottu koristeellinen sisäkatto.

¹⁰⁷ Alaslaskuja tehtiin erityisesti energiakriisin aikaan lämmitettävän kuutiomäärän pienentämiseksi.

18.4. Sisäovet ja oviaukot

Vanhan Rauman taloissa on monen ikäisiä, kokoisia ja erilaisia tyyliuuntia edustavia väliovia. Harvassa talossa on sisäovimalleja yhtenäistetty isojen korjausten yhteydessä.

Ovet ovat yleisesti todella pitkäikäisiä, hyvistä materiaaleista tehtyjä ja taidokasta puusepäntyötä. Huonokuntoisenkin oven pystyy korjaamaan. Varsinkin väliovissa oven, karmien ja kynnyksen kuluminen kuuluvat asiaan. Kierrätettyjä ovilehtiä on hyvin saatavilla ja niitä on suositeltavaa hyödyntää sopivissa paikoissa. Mikäli ovilehti on tiellä, on hyvä varastoida ovilehti kiinteistöllä mahdollista tulevaa paikalle palautusta varten.

18.5. Sisäovia ja oviaukkoja koskevat määräykset

Mahdolliset sisämuutokset tulee suunnitella niin, että historialliset väliovet säilyvät. Mikäli historiallisesti arvokas siirretään uuteen paikkaan, tulee ovi siirtää karmeineen. Tapauksissa, joissa oviaukko peitetään, tulee karmit, ovilehti ja helat jättää seinärakenteen sisälle tulevia muutoksia varten.

Mikäli perustellusta syystä tarvitaan uusi oviaukko, tulee se ensisijaisesti sijoittaa vanhan peitetyn oviaukon paikalle. Vanhojen oviaukkojen sijaintia voi ensisijaisesti selvittää vanhoista piirustuksista ja toissijaisesti rakenteita avaamalla. Uusien oviaukkojen tulee soveltua kooltaan ja mittasuhteiltaan rakennuksen ominaispiirteisiin.

On tärkeää säilyttää ovissa niihin kuuluvat helat kuten saranat, lukot ja kahvat. Vanhoja lukkoja voidaan korjata. Vanhassa kamarilukossa ainut vika yleensä on jousen hajoaminen.

Sellaisissa rakennuksissa, joiden rakennusajankohdalle ovat tyypillisiä massiivipuiset ovilehdet, tulee uudet ovilehdet olla myös massiivipuiset.

18.6. Lattioita koskevat määräykset

Vanhan Rauman rakennuksissa on käytetty erilaisia lankkulattioita. Osa lankuista on aikoinaan tarkoitettu huonetilaan sellaisinaan ja osa alustaksi jollekin muulle pintamateriaalille.

1800-luvun loppupuolella Vanhassa Raumassa alettiin käyttää linoleumimattoja. Ne olivat koristeellisia, helppo pitää puhtaana ja paransivat huoneen ilmatiiveyttä. Linoleumi on myös hygroskooppinen eli hengittävä. Hyvin säilyneet korjattavissa olevat historialliset lankkulattiat ovat säilytettäviä. Niitä voidaan korjata ja täydentää. Mikäli lankkulattioita halutaan korvata, tulee asiantuntijan arvioida uusimis- tai korvaamistarve. Tarvittaessa eri huoneiden lattialankkuja voidaan yhdistää tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden saamiseksi. Lattiarakenteet voidaan korjata ja vaihtaa ja lattiaa oikoa.

Pääsääntöisesti vanhat lattiat ovat olleet maalattuja.

Parhaiten säilyneet lankkulattiat tulee käsitellä ja kunnostaa restauroiden. Yksityiskohdat, kuten lattialuukku pesua varten ja vastaavat on hyvä jättää osaksi lattiaa.

Suurin osa vanhoista linoleumimatoista on hävinnyt, mutta linoleumia on käytetty myös korjauskohteissa. Linoleumin pintaa on joskus mahdollista elvyttää öljyämällä tai vahaamisella. Vanha linoleumlattia tulee pyrkiä säilyttämään. Mikäli sitä ei pysty säilyttämään, voi siitä jättää mallin esimerkiksi komeron lattiaan tai muuhun vastaavaan paikkaan. Linoleumi sekoitetaan usein muovimattoon. Muovimattoja ei ole Vanhassa Raumassa tarkoituksenmukaista pyrkiä säilyttämään.

Vanha historiallinen lattia voidaan peittää sellaisilla uusilla materiaaleilla, jotka eivät turmele vanhoja rakenteita ja ovat teknisesti niiden kanssa yhteensopivia.

18.7. Tulisijat

Vanhassa Raumassa on erilaisia kaakeliuuneja hyvin moninainen joukko. Uunit perustuvat 1700-luvun jälkipuoliskolla kenraali Wreden ja yli-intendentti Cronstedtin laatimiin suunnitelmiin energiatehokkaasta uunista, jossa savukaasut kiertävät pystysuunnassa.

Raumalla valmistettiin kaakeliuuneja ja tästä teollisuuden alasta on jäljellä Nummen alueen itälaidalla oleva savenvalajan verstaas, joka ainutlaatuisella tavalla ilmentää tätä teollisuuden haaraa. Tyypillisessä raumalaisen tuotannon uunissa on rakkolevän eri sävyjä toistava lasitettu kaakelipinta.

Vanhassa Raumassa on paljon uusien lämmitysmuotojen tullessa purettu kaakeliuuneja ja muita tulisijoja. Ne on valitettavan paljon koettu tarpeettomiksi ja tilaa vieviksi. Uuneihin on myös asennettu sähkövastuksia toisen maailmansodan jälkeen, mutta ne ovat lähes aina poistettavissa.

Uunit ovat osa talon painovoimaista ilmanvaihtoa ja ne kannattaa sen takia säästää.

Kaakeliuunien vaurioituneiden kaakelien tilalle saattaa löytyä kierrätettyjä osia tai niiden tilalle voi teetättää uusia kaakeleita.

Vanhaan Raumaan on siirretty muualta useita vanhoja uuneja viime vuosikymmeninä. Kuten Niiwon päärakennuksessa, johon on siirretty Turun kaakelitehtaan vuoden 1903 kuvaston saksalaista art nouveaut edustava kaakeliuuni.

18.8. Tulisijoja koskevat määräykset

Vanhan Rauman muuratut historialliset ja käsityöperinteen jatkumoa edustavat tulisijat, kaakeliuunit, puuhellat ja –uunit sekä historialliset metalliset liedet ja kamiinat tulee säilyttää.

Tulisijojen ja hormien käyttökunto tulee arvioida paloturvallisuuden varmistamiseksi. Vaikka tulisijat eivät olisi käyttökuntoisia, niitä ei saa purkaa kokonaan pois. Ne voidaan kuitenkin korjaamisen ajaksi ennen uudelleen pystyttämistä purkaa.

Savilaastilla pystytettyihin kaakeliuuneihin kuuluu sisäosien rapistuessa uunin purkaminen ja uudelleen pystytys. Rikkoutuneita ja kadonneiden kaakelien tilalle on usein löydettävissä tai teetettävissä uusia kaakeleita. Uudelleen pystytyksen yhteydessä tulee säilyttää kaakeliuunien historiallisia ominaispiirteitä.

Niin sanottuja pönttöuuneja joutuu myös niiden rapistuessa korjaamaan. Tällöin niissä tulee ensisijaisesti uudelleen käyttää vanhat ulkokuoret ja mikäli osoittautuu, ettei kuoria voi uudelleen käyttää, tulee ne uusia vastaavan kaltaisiksi tai siirtää paikalle historiallinen kaakeliuuni tai sellaisen kopio.

Jos historiallisesta rakennuksesta puuttuu uuni, parhaiten paikalle sopii siirrettävä historiallinen uuni tai uustuotantona tehtävä uuni.

Suurimmalla osalla uudemmissa uuneista ei ole sellaisia arvoja, että ne tulisi säilyttää. Nämä tulee kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti.

Kaikissa tulisijojen purkamisissa ja uusimisissa tulee viranomaisen, esimerkiksi korjausneuvojan, arvioida uunin säilyttämisen tarve.

18.9. Tilojen käyttö, tilajako ja tilahierarkia

Suurin osa Vanhan Rauman rakennuksista koostuu hirsisalvoksista. Varhaisimmat pohjakaavatyyppit olivat yksinäistupia ja paritupia, joita myöhemmissä vaiheissa on voitu yhdistää toisiinsa ja laajentaa. Tavanomaista oli, että tontin koko kadunpuoleinen raja oli lähes kokonaan täyteen rakennettu huoneen levyisellä rivillä. Vain portille oli jätetty tila tai sitten sekin oli vielä katettu niin sanotusti susiportiksi. Kun kadun varsi oli tehty täyteen, alettiin rakennusta kasvattaa pihan suuntaan vinkkeliin tai lisäämällä toiseen riviin huoneita ja aputiloja. Monia Vanhan Rauman rakennuksia on myös korotettu 1800-1900-lukujen vaihteen tienoilla erityisesti suurempien pihan suuntaan tehtyjen laajennusten yhteydessä.

Päärakennuksissa päätilat on perinteisesti sijoitettu katuvisulle ja vähempiarvoiset ja aputilat pihan puolelle. Asuintiloihin on kuljettu pihan puolelta ja liiketiloihin kadun puolelta. Tyypillistä huonejaolle on, että taloissa ei ole käytäviä. Huoneet liittyvät eteiseen tai niihin kuljetaan toisen huoneen kautta.

Vanhan Rauman tonteilla ja rakennuksissa on lämmitettäviä, puolilämpimiä ja lämmittämättömiä tiloja. Niillä on erilaisia käyttötarkoituksia ja merkitystä rakennuksen ja rakenteen toimivuudelle. Erilaiset tilat ovat osa alueen ja rakennuksen ominaispiirteitä ja kertovat alueen historiasta ja elämästä siellä. Lisäksi erityyppisillä tiloilla on edelleen käyttöä.

Rakennuksilla ja sisätiloilla on erilaisia käyttötarkoituksia. Kun käyttöihin suunnitellaan muutoksia, tulee niitä arvioida huoneiden historian, ominaispiirteiden ja säilyneisyyden kautta.

Hyvin monia päärakennuksia on laajennettu 1800-luvulta alkaen pihan suuntaan. Sitä ennen ne olivat kapearunkoisempia. Kapearunkoiseen taloon saattaa olla haastavaa löytää sijoituspaikkaa esimerkiksi pesutiloille. Kun taas leveärunkoisista taloista löytyy helpommin sopivia aputiloja kylpyhuoneille. Tilojen käytön suunnitteluun kannattaa panostaa ja käyttää aikaa sekä pätevää suunnittelijaa.

Päärakennuksille tyypillinen tilajako, jossa huonetilat sijoittuvat riviin kadun puolelle ja niitä voidaan yhdistää ja erottaa tarvittaessa ovat toimivia myös liikekäytössä.

18.10. Tilojen käyttöä, tilajakoa ja tilahierarkiaa koskevat määräykset

Vanhalle Raumalle tyypillinen tilahierarkia, tilojen jäsentely ja sijoitus tontilla ovat osa kulttuuriympäristön säilytettäviä ominaispiirteitä ja ne ovat lähtökohtana käyttötarkoituksia ja tiloja suunniteltaessa.

Vanhassa arvokkaassa rakennuksessa ei välttämättä kaikkia tilantarpeita voi toteuttaa. Uusi käyttö ei saa aiheuttaa kohtuuttomia muospaineita rakennukselle. Pätevän suunnittelijan avulla on mahdollista löytää riittävän toimivia ratkaisuja erilaisille käyttö- ja tilatoiveille.

Tilahierarkian ja tilojen autenttisuuden säilymisen kannalta kylmiä ja puolilämpimiä tiloja ei tule lähtökohtaisesti lämmöneristää. Tilojen lämmöneristämistä esittäessä on huomioitava rakennuksen ja tilan ominaispiirteiden säilyminen.

Tilojen käyttöä tulee arvioida huoneiden historian, ominaispiirteiden ja säilyneisyyden kautta.

Ensisijainen suunnitteluratkaisu asuintiloissa on, että isot salit ja tuvat säilyvät oleskelutiloina eikä niitä pilkota pienemmiksi tiloiksi.

Keittiöt ja ruokailutilat tulee ensisijaisesti sovittaa pienempiin tiloihin ja mahdollisesti tiloihin, joissa on jo läpikulkua. Keittiöt ja märkätilat vaativat muutoksia, joten näitä tiloja ei tule sijoittaa rakennuksen säilyneimpiin osiin.

Kylpyhuoneet yleistyvät 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Kylpyhuoneet ovat yleensä jo löytäneet paikkansa, mutta ne ovat usein mitoitukseltaan tiukkoja. Usein kylpyhuoneen joku seinä on kevyt ja sitä siirtämällä mitoitusta pystytään kasvattamaan. Joissain tapauksissa esimerkiksi saunan pystyy muuttamaan kylpyhuoneeksi ja uuden saunan rakentamaan talousrakennukseen.

Jos isompia huoneistoja esitetään jaettavaksi pienemmiksi, ei saa syntyä tilannetta, että uudet kylpyhuoneet, keittiöt ja wc:t muuttavat liikaa tai tarvelevät tilajakoa tai kiinteää sisustusta. Esimerkiksi kylpyhuoneelle ei saa erottaa tilaa hyvin säilyneestä huonetilasta. Mutta hyvällä suunnittelulla voi olla mahdollista tila-tilassa menetelmällä sijoittaa kylpyhuone esimerkiksi suurempaan eteistilaan.

18.11. Talousrakennukset

Talousrakennukset ovat yksi tärkeä osa Vanhan Rauman kulttuuriympäristöä, ne kertovat asumisen historiasta ja niiden autenttisuuden säilyttäminen on tärkeää. Taloustilat ovat edelleen tarpeellisia ja käyttökelpoisia.

Talousrakennuksissa on ollut eläinsuojia, varastoja, aittoja, kuivakäymälöitä ja verstaita. Talousrakennukset ovat hyvin usein eristämättömiä tiloja. Talousrakennukset ovat saattaneet säilyttää paremmin autenttisuutensa kuin päärakennukset, niihin on kohdistunut pienempi muutospainne. Talousrakennuksissa Käyttötarkoituksen muuttaminen vaativammaksi esimerkiksi majoitus- tai asuintilaksi edellyttää lämmöneristämistä ja muita muutoksia, joiden johdosta rakennuksen ominaispiirteet häviävät ja tontin tilallinen arvojärjestys hämärtyy.

Kaikilla tonteilla ei ole talousrakennusta. Ne on voitu purkaa tai muuttaa toiseen käyttöön.

18.12. Talousrakennuksia koskevat määräykset

Talousrakennukset tulee säilyttää talousrakennuskäytössä ja talousrakennusten ominaispiirteet tulee säilyttää. Talousrakennuksiin on mahdollista sijoittaa jonkin verran tontin pääkäyttötarkoitusta palvelevia lämmöneristettyjä tiloja, jos ne ovat toteutettavissa ominaispiirteet säilyttävällä tavalla. Esimerkiksi niin sanottu tila-tilassa menetelmä on käyttökelpoinen, mutta edellyttää riittävän suurta tilaa.

Asuinrakennusten yhteyteen talousrakennukseen voidaan sijoittaa sauna, saunatupa tai vierashuone. Itsenäistä asuinhuoneistoa talousrakennukseen ei voi sijoittaa.

Vanhojen eläinsuojien hirsirakenteet ovat usein huonokuntoisia. Niitä voidaan kuitenkin paikata ja korjata ja tarvittaessa uusia hirsisiä. Entinen eläinsuoja toimii sellaisenaan kylmänä varastotilana.

18.13. Märkätilat ja saunat

Vanhan Rauman menneisyydessä peseydyttiin nykyaikaa harvemmin. Monessa talossa ei ollut omaa saunaa ja ruokakunnat kävivät saunomassa yleisissä saunoissa tai naapurissa. Yksittäisten tonttien omat saunat yleistyivät 1900-luvun alussa. 1970-luvulta lähtien asuinhuoneistoihin tehtiin saunoja, usein pihan puolelle kylpyhuoneen yhteyteen. Näitä saunoja on 2000-luvulla purettu. Ne ovat teknisen käyttöikänsä päähän. Jossain remonteissa alun perin hyvin tiukasti mitoitettuun kylpyhuoneeseen on saatu lisää tilaa puretusta saunasta. Uusi sauna on usein rakennettu piharakennukseen.

18.14. Märkätiloja ja saunoja koskevat määräykset

Märkätilat ja saunat ovat rakenteellisesti haastavia tiloja yleisesti, mutta erityisesti vanhassa puutalossa. Niiden suunnitteluun kannattaa käyttää aikaa, vaivaa ja pätevää suunnittelijaa.

Märkätilojen sijaintia kannattaa harkita tarkkaan. Niitä ei voi ensisijaisesti sijoittaa pääjulkisivun puolelle eikä yhtenäisiä säilyneitä huonetiloja tule pilkkoa pienillä aputiloilla. Myöskään kuisteille märkätiloja ei pidä sijoittaa, koska niiden olemus kevyestä sisäänkäynnin suojasta muuttuu tällöin umpinaiseksi laajennusosaksi.

Teknisesti märkätilojen sijoituksessa on huomioitava myös vesi- ja viemäriputkien vedot ja ilmanvaihdon järjestäminen. Ilmanvaihdon kannalta on usein edullista, että märkätila sijoittuu rakennuksen keskelle hormin viereen. Huonosti sijoitettu tai toteutettu märkätila saattaa aiheuttaa riskiä muulle rakennukselle.

Saunatilat tulee sijoittaa ensisijaisesti talusrakennuksiin. Mikäli niissä ei ole saunatilaloiksi sopivia tiloja voi saunatiloja sovittaa asuinrakennukseen. Mikäli ne eivät sovellu niihinkään, tulee sauna jättää rakentamatta. Usean asunnon tonteilla sauna on hyvä toteuttaa kaikkien asuntojen yhteisenä.

19. Energiatehokkuus

Vanha Rauman rakennus on itsessään energiaystävällinen ja ekologinen valinta. Rakennus on pitkäikäinen ja sitä on mahdollista korjata. Lisäksi hirret ovat sitoneet itseensä hiiltä pitkäksi aikaa. Rakennukset eivät energiatehokkuudeltaan täytä kaikkia nykyvaatimuksia, mutta siihen ei tule edes pyrkiä. Usein laajojen energiatehokkuuteen liittyvien muutostoimenpiteiden takaisinmaksuaika on pitkä, kalliinkin energian aikana, eli niiden mielekkyyttä kannattaa harkita tarkkaan. Käyttötottumukset vaikuttavat paljon energiankulutukseen.

Resurssien tarkka käyttäminen, luonnon rasittamisen vähentäminen ja ilmastonmuutoksen torjunta ovat tärkeitä. On kuitenkin tarkkaan mietittävä mitkä energiatehokkuuden parantamiseksi tehtävät toimenpiteet ovat sellaisia, etteivät ne vaaranna Vanhan Rauman ominaispiirteitä. Monet ratkaisut ovat kuitenkin hyvin lyhyt ikäisiä suhteessa Vanhan Rauman rakennusten ikään.

19.1. Energiatehokkuutta koskevat määräykset

Energiatehokkuutta voidaan lisätä ulkovaipan eristävyttä parantamalla. Sitä ei kuitenkaan saa tehdä siten, että rakennuksen tekniset ominaisuudet heikentyvät tai arvot turmeltuvat.

Vanhan Rauman talojen puurakenne on periaatteeltaan niin sanotusti hengittävä eli hygroskooppinen, joten korjauksissa käytettävien materiaalien tulee myös olla hygroskooppisia. Hirsi, sammal, paperi, selluvilla, kutterinlastu-, sahanpuru ovat hygroskooppisia. Nykyaikaisia hengittäviä rakennusmateriaaleja voidaan käyttää, mikäli varmistutaan niiden toimivuudesta, tällainen materiaali voi olla esimerkiksi aerogeeli.

Muut materiaalit kuten mineraalivillat ja muovieristeet ovat sallittuja vain niissä tapauksissa, joissa hygroskooppisen materiaalin käyttö ei ole mahdollista. Tiivistämiseen ei saa käyttää polyuretaanivaahtoa tai muita vastaavia eristeitä. Pellavariveellä voidaan saavuttaa yhtä tiivis, pitkäikäisempi ja teknisesti toimivampi lopputulos.

Hirsirakennusten korjauksissa pitää pääsääntöisesti poistaa mahdolliset edellisissä korjauksissa tehdyt höyrynsulun muodostavat rakenteet.

Historiallista huonetilaa ei saa turmella energiatehokkuuden takia. Hirsirakenteen toimivuuden kannalta on tarpeellista tilkitä mahdolliset raot pellavariveellä ja parantaa ilmatiiviyttä paperoinnilla. Tarvittaessa ulkoseinien riittävä lisälämmöneristys voidaan toteuttaa yhteensä enintään 30 mm huokoisella puukuitulevyllä, mikä mahdollistaa hirsiseinän toimivuuden. Huokoisella puukuitulevyllä pystytään mukailemaan seinien muotoja ja vinouksia. Mutta tällaisenkin toimenpiteen takia joudutaan muun muassa siirtämään vanhaa listoitusta.

Ullakko on lämpimän huonetilan ja vesikaton välinen puskuritila, joka esimerkiksi mahdollistaa riittävän tuuletuksen, toimii huoltotilana ja mahdollistaa rakenteiden kunnon seuraamisen.

Yläpohjan lisälämpöeristäminen tuulettuvilla ullakoilla on yksinkertaista ja tehokasta. Alapohjan lämmöneristävyttä voidaan parantaa painuneita eristeitä täydentämällä ja ilmapuotojen sulkemisella. Joskus on tarvetta uusilla alapohjalla laajemmin esimerkiksi kosteusvaurioiden takia. Kaikissa tapauksissa on muistettava alapohjan ryömintätilan riittävä tuuletus ja siisteys.

Vanhojen ikkunoiden tiivisteet kannattaa tarkistaa vuosittain. Talvisin ikkunat voidaan teipata liimapaperilla. Huomioitavaa on, että painovoimaisessa ilmanvaihdossa korvausilma tulee pääasiassa ikkunoiden kautta.

Historiallinen ikkuna on arvokas suojeltu osa Vanhan Rauman rakennuksia. Historiallisen ikkunan saa korvata uudella vain tilanteissa

joissa ikkunan korjaaminen on mahdotonta. Mikäli ikkuna halutaan vaihtaa, tulee lupaa varten asiantuntijan arvioida ikkunan kunto ja erityiselimen lausua asiasta. Historiallisesti arvokkaisiin ikkunoihin ei saa asentaa kaksinkertaisia laseja eli niin sanottuja lämpölaseja.

Usein suurissa toisen maailmansodan jälkeen tehdyissä näyteikkunoissa on kiinteä suuri lasi. Lasin voi vaihtaa lämpölasisiksi, mikäli se ei muuta olennaisesti ikkunan ulkonäköä.

Lämpölasin sisällä oleva lista tulee olla maalattu ikkunan muihin puitteisiin sopivaksi kaikissa uusissa ja vaihdettavissa ikkunoissa. Mikäli markkinoille tulee uusia tuotteita, tulee tätä määräystä soveltaa niiden käyttöön.

Niihin historiallisiin ikkunoihin, joihin on aiemmin sisäpuolelle vaihdettu lämpölasi, ei vaadita palauttamaan yksinkertaista lasia.

Vanhan Rauman rakennuksia on alun perin lämmitetty tulisijoilla. Yhä edelleen puulämmitys on monessa rakennuksessa muiden lämmitysmuotojen rinnalla. Lämmitysmuoto soveltuu hyvin Vanhan Rauman rakennuksiin. Tulisijojen ja hormien kuntoa tulee kuitenkin tarkkailla ja tarvittaessa ryhtyä toimiin palovaaran vähentämiseksi. Lisäksi nuohous tulee tehdä erikseen määrätyin ajoin.

Suora sähkölämmitys ei ole ympäristöystävällisin ja energiatehokkain, mutta sähköpatteri on usein huomaamattomin ja yksinkertaisin asentaa sekä hankintakustannuksiltaan edullisin. Sähköpatterit voidaan asentaa ikkunoiden alle, jolloin ne vähentävät vedon tunnetta. Aikoinaan uuneihin on asennettu sähkövastuksia, mutta nykyisin monet uunit on haluttu takaisin puulämmitteisiksi.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä Vanhan Rauman rakennuksiin on asennettu vesikiertoisia keskuslämmitysjärjestelmiä. Lämpö järjestelmään tuotetaan usein nykyisin kaukolämpönä tai maalämpönä. Uusien keskuslämmitysjärjestelmien rakentamisen mielekkyyttä on tarkkaan harkittava, koska ne vaativat melko laajoja muutostöitä.

Maalämpöä tehtäessä on muistettava selvittää Museovirastolta arkeologisen tutkimuksen tarve. Maalämpökaivon kansi tulee asentaa siten, ettei se jää näkyviin.

Lattialämmitysten tekeminen historiallisen rakennuksen rossipohjaisiin lattiarakenteisiin on kiellettyä. Lattialankkujen alle asennettavan lattialämmityksen lämpö ei kulkeudu riittävästi huonetilaan eikä se lämmitä tarpeeksi ikkunasta tulevaa vaihtoilmaa, mikä lisää vedon tunnetta. Näin ollen lattialämmitystä ei ole syytä käyttää lukuun ottamatta pesutilojen lattiaita.

Ilmalämpöpumpun hyötysuhde on parempi kuin suorassa sähkölämmityksessä ja sillä voidaan joissain olosuhteissa tasoittaa huoneiden välisiä lämpötilaeroja. Vanhojen hirsirakennusten jäähtytystä pidetään ongelmallisena, koska se saattaa aiheuttaa rakenteissa teknisiä ongelmia. Ilmalämpöpumpun sisä- ja ulkoyksikkö ovat aina esteettinen haitta. Ilmalämpöpumppu ja siihen liittyvät osat tulee sijoittaa mahdollisimman huomaamattomasti. Laitteisto ja asennus ei saa turmella rakennuksen ja ympäristön ulkonäköä peittäen, rikkoen tai lahottaen. Ilmalämpöpumppujen ulkoyksiköitä ei saa missään tapauksessa sijoittaa kadunpuoleisille julkisivuille eikä sellaisille julkisivuille, jotka näkyvät ympäristöön. Pumppua ei kannata kiinnittää julkisivuun. Mikäli pumppu pitää erityisistä syistä asentaa katolle tulee pumppu naamioida kotelolla, joka maalataan katon värimaailmaan sopivaksi. rakennuksen katolle, tulee se koteloida. Usein rakennusten väliset tilat kuten esimerkiksi niin sanotut palokujat ovat ympäristöllisesti huomaamattomampia paikkoja.

Pumpun sijoittumista suunniteltaessa on myös arvioitava sen tärinä ja metelivaikutus ympäristöönsä. Ulkoyksikkö tulee peittää metallisella tai puisella rakennuksen julkisivuun sopivalla värillä, mikä on usein sama kuin julkisivun pääväri. Koteloinnin katon tulee olla peltinen. Asennuksessa tulee ensisijaisesti pyrkiä siihen, että putki- ja johtovedot tehdään rakennuksen sisäpuolella ja toissijaisesti ulkopuolella. Putki- ja johtovedot tulee koteloida tasaiselle rakennuksen julkisivuun sovitetulla pellillä.

Kotelointien tulee olla pysty ja vaakasuuntaisia. Vinottaisia kotelointeja hyväksytään vain erityisistä syistä. Peltinen kotelointi on sirompi ja muodoltaan selkeämpi sekä materiaaliltaan aidompi kuin esimerkiksi tyyppillisesti käytössä olevat muovista tehdyt kourut. Kaikkiin Vanhan Rauman rakennuksiin ei löydy sellaista paikkaa, etteikö pumppu heikentäisi liikaa ulkonäköä tai muita arvoja.

Näissä tilanteissa pumpulle ei voida myöntää lupaa eikä sitä saa asentaa. Pumpuissa on huolehdittava pumppujen tuottaman veden poistamisesta rakennuksesta ja sen ympäristöstä hallitusti. Ilmalämpöpumput aiheuttavat usein tärinää, eikä näin ollen pumppua kannata asentaa kiinni hirsirakennuksen seinään vaan erilliselle maahan asennettavalle telineelle. Kun olemassa oleva pumppu uusitaan, tulee arvioida uudelleen pumpun sopivuus paikkaansa.

Edellä mainitut määräykset koskevat vesi-ilmalämpöpumppuja ja muita vastaavia järjestelmiä.

Riittävä sisäilman vaihto on turvattava. Usein hormien kautta avattava painovoimainen ilmanvaihto on riittävä. Yleensä koneellisesti tehostettua ilmanvaihtoa kannattaa käyttää vain märkätiloissa ja keittiön liesituulettimessa. Liian voimakas ilmanvaihto saattaa johtaa huonetilaan epäpuhtauksia muun muassa alapohjasta.

20. Tekniset järjestelmät

20.1. Teknisiä laitteita ja järjestelmiä koskevat määräykset

Vesipostit, sähkö- ja datakaapit tai muut sellaiset tulee sijoittaa ensisijaisesti pihoille katutilan tai muun julkisen tilan sijaan. Kaapit tulee maalata ensisijaisesti mattamustiksi tai taustalla olevan rakennuksen väriseksi. Jos jokin muu väri sopii paikkaan paremmin, voidaan sitä harkita tapauskohtaisesti.

21. Aidat ja portit

Vanhassa Raumassa tontit on tyypillisesti rajattu joka suuntaan, mikä on tunnusomaista suomalaisissa puukaupungeissa. Rakennukset sijoittuvat yleisesti tonttien rajoille ja rakentamattomat tonttien reunat on rajattu aidoin ja portein. Aidat ja portit rajaavat katutilaa ja suojaavat tonttia.

Portit ovat yksi Vanhan Rauman tunnusmerkeistä ja merkittävä osa kaupunkikuva. Samoin kadunvarsia täydentävät aidat. Portit on tyypillisesti suunniteltu kokonaistaideteokseksi rakennuksen julkisivun kanssa. Rakennukset, portit ja lauta-aidat erottavat yksityiset alueet pihoiiksi ja muodostavat Vanhalle Raumalle ominaisen tiiviin ja suljetun katutilan.

(Kuva, kuvateksti: Vanhan Rauman eteläosassa Naulamäessä sijaitsevan Naolan portin on arveltu olevan peräisin jopa 1700-luvun alusta. Portti edustaa ehkä vielä vanhempaa 1600-luvun mallia.)

Rauman kaupungin vuoden 1880 rakennusjärjestyksessä on määrätty varustamaan ne tontin rajat, joilla ei ole rakennuksia, lankkuaidalla tai riukuaidalla. Aidan tuli olla vähintään 8 jalan (2,4 metriä) korkuinen. Aidalla ei saanut olla kivijalkaa, jotta se ei palotilanteissa olisi esteenä. Tonttien sisäisistä aidoista oli määrätty, että ne tuli tehdä enintään 4 jalan (1,2 metriä) korkuisina ja ”reikäisinä”. Tonttien välisistä aidoista naapurukset saattoivat sopia keskenään, mutta ellei sopimusta syntynyt, aita tuli tehdä umpinaisena höylätystä laudasta 9 jalkaa korkeana (2,7 metriä).

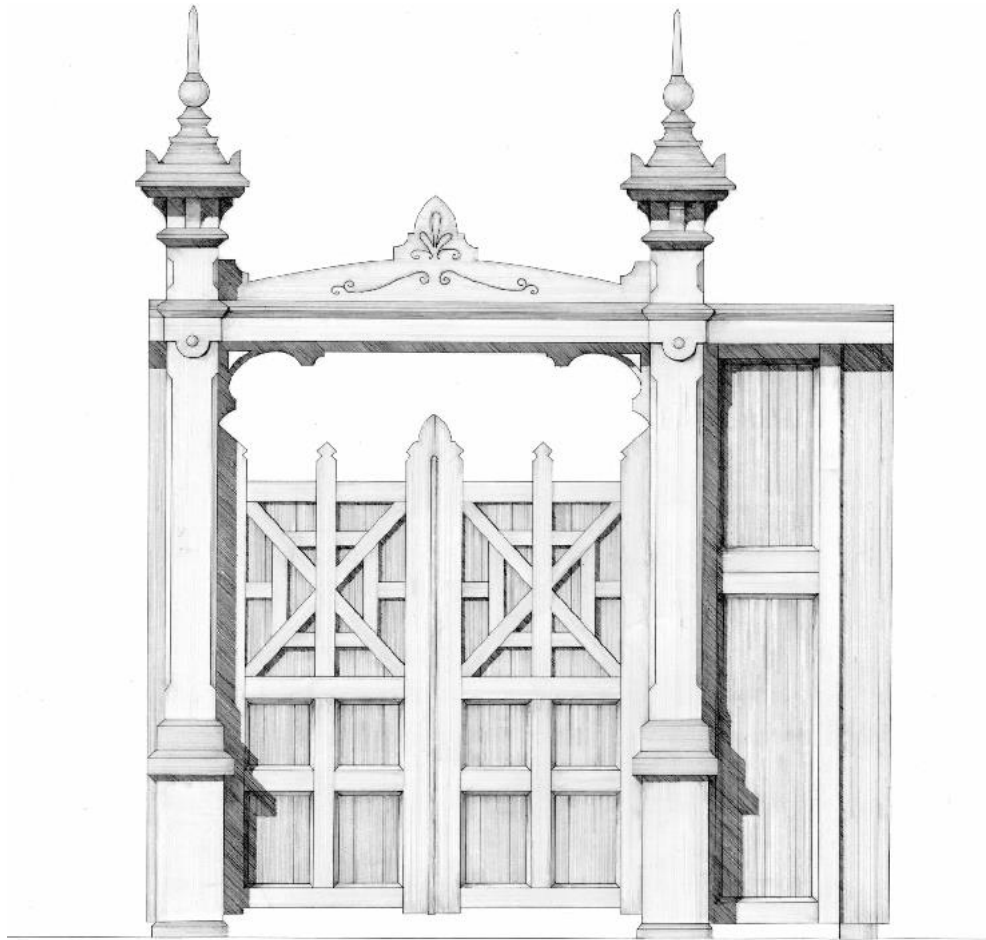
Monet vanhat portit ovat ajan saatossa kadonneet. Ne ovat kuluneet loppuun tai niiden on katsottu olevan tiellä tai tarpeettomia. Joillakin tonteilla vanha puinen portti on korvattu metalliportilla.

Erityisesti 1980-luvun alusta lähtien rakennusten julkisivujen rakennusajankohdan mukaisia portteja on tehty uudelleen vanhojen piirustusten ja valokuvien pohjalta. Kaikkia vanhoissa rakennuslupakuvissa esitettyjä portteja ei välttämättä ole aikoinaan toteutettu, niistä ei ole valokuvia tai ne eivät enää sovellu muuttuneeseen ympäristöön. Näin ollen ei aina ole luontevaa ja rehellistä toteuttaa vanhan mallin mukaista porttia, vaan arkkitehdille on mahdollista antaa taiteellista vapautta. Portin rakentaminen haasteellisena ja merkittävänä rakennusosana vaatii taitavan suunnittelijan ja toteuttajan.

Joissakin viime vuosikymmeninä toteutetuissa puuporteissa on mittakaavallisia ja rakenteellisia virheitä sekä Vanhalle Raumalle vierasta materiaalin käsittelyä, kuten höyläämätöntä paneelia tai vaneria. Tällaiset portit eivät edusta aikansa hyvää tekemistä sekä samoja virheitä ei tule toistaa porttia korjattaessa.

Kaikki Vanhan Rauman portit eivät ole puisia. Lähinnä 1930- ja 1960-lukujen välillä on alueelle asennettu myös metallisia portteja. Monet näistä ovat krouvisti tehtyjä, mutta osa edustaa aikansa hyvää osaamista. Hyvin tehdyt ja säilyneet metalliportit tulee jatkossakin säilyttää.

Pääsääntönä on, että olemassa olevaa aitaa korjataan tai se korvataan samanlaisella. Kaikki olemassa olevat aidat eivät kuitenkaan ole paikkaansa sopivia. Siksi myös siinä tapauksessa, että aita korvataan samanlaisella, on asiasta pyydettävä Vanhan Rauman Erityiselimen lausunto tai Vanhan Rauman suunnittelunohjauksesta vastaavan arkkitehdin kannanotto.

21.1. Aitoja ja portteja koskevat määräykset

Rakentamattomat tonttien rajat on varustettava puisin lankkuaidoin ja portein.

Historiallisesti arvokkaat portit on suojeltu. Suojelu koskee myös muutamia metallisia portteja, jotka edustavat aikansa hyvää suunnittelua ja toteutusta. Mikäli portti vaihdetaan, korjataan tai muutetaan, tulee suunnitelmat siitä hyväksyttää.

Suojeltuja portteja ei ole erikseen listattu, vaan ne on suojeltu osana kokonaisuutta.

Portit ja aidat tulee ensisijaisesti korjata. Korjattaessa ne pitää rakentaa entisten kaltaisiksi. Myös yksityiskohdat tulee tehdä huolella.

Mikäli tontin portti on aiemmin uusittu sopimattomasti, tulee tilanne korjata uutta porttia rakennettaessa.

Pitkäikäisen ja toimivan portin suunnittelu ja tekeminen on haastavaa. Puuporteissa on useita puukerroksia ja listoja, joiden väliin vesi pääsee. Molemmilta puolilta peittomaalattu puu kuivuu hitaasti. Portit ovat alttiita myös liikenteen aiheuttamalle kulutukselle. Rakenteellisesti tolppiin ja lehtiin kohdistuu kova vääntö.

Portin tulee avautua pihan suuntaan.

Aita ja portti tulee aina sovittaa materiaaleiltaan, muodoltaan ja väriltään rakennuksen arkkitehtuuriin ja paikan ominaispiirteisiin arvohierarkia huomioiden.

Aidan korkeus tulee sovittaa katukuvaan. Katua vasten olevan aidan korkeus tulee olla vähintään 2 metriä. Tontin rajalla olevan aidan korkeuden tulee olla vähintään 1,7 metriä.

Vanhan Rauman tonttien välisissä aidoissa on usein ollut huomaamaton kulkuportti eli niin sanottu klinkka. Pihojen väliseen aitaan voidaan tehdä tontin omistajien yhteisellä sopimisella klinkkoja, jonka tulee olla yhtenäinen muun aidan kanssa.

Tontteja ei saa jakaa aidoin yksittäisten asuntojen erillisiksi pihoin. Mikäli tontin sisäisiä aitoja käytetään, ne tulee perustua tontin käytön historiaan. Tontin sisäinen aita tulee olla ns. pälkkiaita ja se saa olla enintään 1,2 metriä korkea.

Pensaista, puista tai muista kasveista istutetut aidat ovat kiellettyjä.

Katu-, aukio- ja puistoalueen reunalla aidan tulee olla höylättyä puuta ja pääosin umpinainen. Lautojen tulee olla mieluummin leveitä kuin kapeita. Tavoitteena on mahdollisimman sileä ja yhtenäinen pinta. Aidan yläreuna tulee suojata vaakalistoin. Perustukset on sijoitettava kokonaan maan alle. Aidan kaikki vaakapinnat tulee viistää, ettei vesi jää makaamaan ja imeydy puuhun.

Erityisesti Vanhan Rauman reuna-alueilla on joissakin kohdin käytetty pälkkiaitaa myös tontin rajalla. Jossain kohteissa pälkkiaidan käyttö on perusteltua. Erityiselimen tulee arvioida arvioi asiaa.

Portin ja aidan yksityiskohdat tulee suunnitella tarkasti niin, että vesi ei pääse rakenteisiin ja toisaalta niin, että vesi pääsee rakenteista nopeasti valumaan ja kuivumaan pois.

Painekyllästetyn puun käyttö ei ole suositeltavaa, mutta se on mahdollista esimerkiksi helpoiten lahoavissa pystytolpissa. Painekyllästetty puu on aina peittomaalattava.

Vanerin käyttö aidassa tai portissa ei ole sallittua eikä kannattavaa, koska se ei ole riittävän kestävä.

Aitoihin ja portteihin liittyvät mahdolliset pellitykset on tehtävä pinnoittamattomasta sinkitystä pellistä, joka maalataan. Vähintään viimeinen maalauspinna on tehtävä pensselityönä.

Olennainen osa portteja ovat niiden helat. Helat ovat usein hyvin kestäviä ja ne kannattaa käyttää uudelleen porttia uusittaessa. Heloja voi teettää sepällä tai hankkia varaosapankista käytettyjä. Helat on sovitettava portin kokonaisilmeeseen. Helat tulee esittää suunnitelmassa.

Porttia uusittaessa tai avausmekanismia vaihdettaessa salpa tulee vaihtaa Vanhalle Raumalle tyypillisen malliseksi. Erityisistä syistä voi Vanhan Rauman Erityiselin hyväksyä toisenlaisen mallin käytön.

Saranat tulee olla sijoitettuna portissa pihan puolelle.

Porttien koko on kasvanut autoistumisen myötä. Portin mittojen kasvaessa mittasuhteet on kuitenkin koitettu säilyttää vanhan kaltaisina. Jykevät portit tarvitsevat myös jykevät perustukset. Mittasuhteisiin on kiinnitettävä huomiota myös portin kestävyuden näkökulmasta. Liian suuret ja raskaat rakenteet saattavat hajota nopeasti.

Portit ja aidat tulee peittomaalata. Maalipinta suojaa rakennetta, joten se kannattaa myös huoltaa riittävän usein. Aidan ja portin ikää voi lisätä myös säännöllisellä huoltamisella, puhtaanapidolla sekä lumen ja jään poistamisella. Portin tuulihaka kannattaa pitää kiinni, ettei tuuli vaurioita porttia. Mahdolliset vauriot kannattaa korjata mahdollisimman pian ja oikein menetelmin.

Vanhan Rauman rakenne on tiivis ja rakennukset, aidat ja portit muodostavat yhtenäisen julkisivun kaduille ja yleisille alueille. Monesti naapurin aita tai portti tulee kiinni naapurin talon nurkkaan. Tämä on alueelle tyypillinen ominaisuus, johon siellä on totuttava. Kunnostusten yhteydessä naapurusten tulee sopia keskenään toimintatavoista. Monesti aidat eivät kulje aivan tontin rajoja myöten, kun esimerkiksi aidan on saanut kätevästi kiinnitettyä talon nurkkaan. Monissa tapauksissa naapurit ovat sopineet keskenään väärälle puolelle aitaa jäävän pihan osan hoidosta.

Alueella on säilynyt joitakin susiportteja, jotka ovat olleet merkittävä ominaispiirre Vanhassa Raumassa ja keskiaikaisissa puukaupungeissa. Ne tulee säilyttää ja niiden korjaamisessa on noudatettava erityistä huolellisuutta. Susiporttia ei tule ottaa muuhun käyttöön.

22. Talojen nimikyltit

Vanhan Rauman tonttien nimet ovat peräisin jopa 1500–1600 -luvulta. 1900-luvun alusta lähtien nimet on maalattu soikeille peltikylteille. Kaupungin ja yksityisten tahojen yhteistyöllä taloihin kiinnitetyt nimikyltit yhtenäistettiin vuonna 1961. Tuolloin laatat tilattiin koristetaiteilija Kaarlo Trogenilta. Kylttejä on myöhemmin uusittu ja korjattu.

Historialliset talonnimet ovat eräs Vanhan Rauman tunntuimpia ja poikkeuksellisimpia ominaispiirteitä.

22.1. Talojen nimikylttejä ja numerokylttejä yms. koskevat määräykset

Talojen ovaalit nimikyltit, kadunnimikyltit sekä numerokyltit ovat kaupungin omaisuutta.

Kaikki talojen nimikyltit ovat suojeltuja. Niitä voi korjata ja uusia tarvittaessa. Nimet ovat Rauman kaupunginvaltuuston hyväksymiä. Uusia nimiä tai vanhoja jäljitteleviä kylttejä ei saa asentaa kuin kaupungin päätöksellä. Kyltit tulee olla käsinmaalattuja, valkoisella pohjalla musta teksti. Tolwasen kivinen ja Ruandlan kuparinen nimikyltti ovat myös suojeltuja.

Niihin rakennuksiin, joihin on historiallisia perusteluja asentaa kyltti, se tulee olla asennettuna. Vanhan Rauman muut kyltit eivät saa muistuttaa talonnimikylttejä.

Talojen katunumerot tulee olla merkitty talojen seiniin kyltillä, jossa on musta teksti valkoisella pohjalla.

Vanhan Rauman rakennusten julkisivuihin voidaan kiinnittää yhtenäiset pienet huomaamattomat rakennusten historiaa suppeasti esittelevät kyltit. Laajempaa sisältöä voidaan tarjota esimerkiksi sähköisellä linkillä.

23. Valaistus

Vanhan Rauman menneinä vuosisatoina on valaistuksen valoteho ja valon lämpö luonnon tuli eri muodoissa, päreenä, kynttilänä, öljylamppuna. Vanhan Rauman katuja valaistiin 1820-luvulla kynttilälyhdyillä, joita oli vain muutama kadunkulmissa. Talon omistajatkin hankkivat oman porttinsa päällä olevan lyhdyn. 1880-luvulla saatiin satamaan ja katujen varsille ensimmäiset petroolilamput. Syksyllä 1889 kaupungissa oli 73 lyhtyä.

Katujen valaiseminen aloitettiin syksyllä Aleksanterin päivänä 11. syyskuuta ja lopetettiin keväällä 1. huhtikuuta. Vuonna 1888 päätettiin aloittaa valaiseminen jo syyskuun alussa. Vuonna 1889 esitettiin mielipiteitä valaistuskauden pidentämisestä, sillä kaduilla oli pimeän tultua rauhatonta ja lampuja rikottiin.

Kaupungin ensimmäiset sähkövalot syttyivät rautatien avajaisissa elokuussa vuonna 1897. Tämän jälkeen tehtailija Karl Fr. Sjöblom hankkima sähködynamo siirtyi palvelemaan tämän yksityisasuntoa ja nahkatehdasta.

Vuosisadan vaihteessa kaupungissa oli 155 petroolilyhtyä. Vuoden 1900 syksyllä tehtiin päätös kaupungin sähköistämisestä.

Uudet korkeat puiset sähköpylväät oli vaikea sijoittaa kapeille kaduille. Myös niiden ulkonäköä arvosteltiin ”Miltä tuleekaan näyttämään, kun valo on päällä,

mutta eivät nuo pylväät oikeastaan näin kapeille ja mutkikkaille kaduille kaunistuksena ole”

Joulutähteä varten kirkkoon vedettiin sähköjohto vuonna 1905 ja kirkko sähköistettiin vuonna 1910. Vanhan Rauman ulkopuolelle laajentuvassa kaupungissa vuonna 1905 yksityisiä kuluttajia oli 18, vuoteen 1908 mennessä luku oli kasvanut 26:een. Aguksen talossa toiminut Walfrid Wikmanin kirjakauppa ja kirjapaino olivat varhaisimpia sähkökäyttäjiä. 1910-luvun lopulla kirjapainolla oli jopa valomainos.

Vuonna 1936 todettiin, että Vanhan Rauman ilmassa kulkevat sähköjohdot tulisi uusia ja kaivaa maahan vuosikymmenen loppuun mennessä. Työ kuitenkin kesti 1950-luvulle asti. Näin poistuivat sähköpylväät Vanhasta Raumasta, tosin puhelinjohdot ja -pylväät vielä jäivät.

Sähköä käytettiin aluksi erityisesti valaistukseen, mutta erilaiset sähkölaitteetkin alkoivat yleistyä. Lämmitykseen sähköä ei ollut vielä mielekästä käyttää. Vanhan Rauman ulkovalaistuksessa käytettiin useita niin teknisesti kuin ulkonäöllisesti erilaisia valaisin malleja. Vuoden 1981 asemakaavan myötä valaistusta on yhtenäistetty 1980-luvulta aina 2020-luvulle asti. Katuvalaisin malliksi valikoitui kuparinen torvivalaisin. Se on siro ja klassinen valaisin malli.¹⁰⁸

23.1. Valaistusta koskevat määräykset

Vanhan Rauman yleisvalaistuksessa tulee käyttää lämmintä valkoista valoa. Valotehon tulee olla hillitty.

Katuvalaisimet tulee kiinnittää ensisijaisesti rakennusten seiniin. Ensisijainen valaisin malli Vanhassa Raumassa vakiintunut torvi mallinen valaisin.

Sisätiloissa käytettävän ulos näkyvän valon tulee olla hillitty.

Varhaisimmat ulkovalot pihossa on niin sanottuja tallivalaisimia. Metallisen usein kaarevan varren päässä on lasikuvulla suojattu poltin, jonka ympärillä on varjostin. Se on hillitty, aidoista materiaaleista tehty ja pitkäikäinen. Vanhassa Raumassa on yleinen myös 1900-luvun posliinikantaiset ja lasikupuiset valaisimet, joita on käytetty niin sisällä kuin ulkona. Myös lyhtymäisiä valaisimia on saatettu sähköistää. Nämä mallit ovat ensisijaisia ulkovalaisintyyppejä.

Liikkeiden sisäänkäyntejä voi lisävalaista hillityllä valaisimella.

¹⁰⁸ Idmanin valmistama kuparista torven mallista valaisinta käytettiin asuinkaduilla ja liikekaduilla käytettiin aikaisemmin alumiinista OVR-150 valaisinta. Kaikki alueen valaisimia on pyritty yhtenäistämään torven malliseksi.

Valaisimen valaistusominaisuudet eivät ole parhaat mahdolliset. Valoa saatiin lisää valaisinväliä pienentämällä.

Vanhan Rauman julkisivuihin ei saa osoittaa julkisivuun tai katuun kohdistettuja valaisimia. Valaisimilla pitää valaista pihaa, kulkuyhteyksiä, sisäänkäyntejä tai kylttejä.

Julkisivuja voi esimerkiksi teemavalaista väliaikaisesti tiettyjen tapahtumien aikana. Jouluaikana talojen julkisivuihin voidaan laittaa jouluvaloja. Valojen tulee olla yleisilmeeltään hillittyjä. Valojen kiinnityksellä ei saa vahingoittaa julkisivuja. Jouluvalot tulee olla sävyltään lämpimän valkoisia eivätkä saa olla vilkkuvia.

Hetkellisissä julkisivu- ja muissa valaistuksissa saa olla liikkuvaa kuvaa, välkettä ja väriä. Hetkellisille muusta ohjeistuksesta poikkeavista valaistuksista ja vastaavista on pyydettävä Vanhan Rauman erityiselimen lausunto.

24. Värit

Julkisivujen väriytyksiin ovat eri aikoina vaikuttaneet sekä kansainväliset virtaukset, erilaiset väriteoriat ja makumieltymykset että maalien ja pigmenttien saatavuus ja hinta. Vanhan Rauman rakennuksissa on saattanut aikojen saatossa olla useita erilaisia värejä.

Suomen keskiaikaisia kirkkojen julkisivujen rappauksia ja valkoisia kalkkipintoja kunnostettiin 1700-luvun loppupuolelle asti. 1800-luvulla tätä ei enää edellytetty ja monet kirkot saivat lopulta harmaakivisen ulkoasunsa. 1800-luvun loppupuolella heräävä kansallisromantiikka halusi tulkita luonnollisten, aitojen ja jyrkävien pintojen kuvastavan kansan olemusta. Todennäköisesti siis Raumankin harmaakivikirkot ovat olleet alkujaan seinäpinnoiltaan hohtavan valkoiset.

1960-luvulla Pekka Kärki kuvaili Vanhan Rauman väriskaalaa yksitoikkoiseksi.¹⁰⁹

1900-luvun alkupuolella rakennuksia alettiin maalamaan hyvin vaaleiksi. Kyse oli todennäköisesti muodista ja saatavuudesta.

1960-luvulta ryhdyttiin näkyvästi ohjaamaan kohti rakennuksille tyypillisiä voimakkaampia värejä. Kaupunki kuva muuttuikin monipuolisemmaksi.

1980-luvulla tehtiin rakennuksille värikortteja. Ne eivät kuitenkaan ole toteutuneet sellaisenaan niin niissä esitetyt värit eivät välttämättä sovellu toteutuneeseen ympäristöön. Ehdotuksissa on myös nähtävissä tekoajankohdan väri-ihanteita.

Punamullassa Suomessa kolme käytetyintä sävyä ovat Falunin punainen, Italian punainen ja Hangon ekstra. Kaikki kolme sävyä sopivat hyvin Vanhaan Raumaan. Uudestaan maalatessa kannattaa pysyä lähellä alkuperäistä sävyä.

24.1. Julkisivun värejä koskevat määräykset

Rakennuksen uudelleenmaalauksen yhteydessä väritystä arvioidaan historiallisen rehellisyyden, yleisen rakennushistoriallisen kontekstin, kaupunkikuvan ja värisommittelun kannalta.

Väritys on eräs merkittävimmin kaupunkikuvaan vaikuttava tekijä.

Nykyisin vanhat maalikerrokset saatetaan poistaa kokonaan ja näin menetetään mahdollisesti kaikki tieto vanhoista väriytyksistä ja maalityypeistä. Tämän vuoksi vanhat sävyt on tärkeää saada dokumentoiduiksi. Tietoa voidaan hyödyntää seuraavan väriytyksen suunnittelun lisäksi kyseisen rakennuksen tutkimisessa ja laajemmin rakennustutkimuksessa.

Uudelleenmaalauksen ja korjausmaalauksen helpottamiseksi on hyvä merkitä muistiin käytetyn maalityypin nimi, maalausvuosi ja värisävyn numero.

Vesipostit, sähkö- ja datakaapit tai muut sellaiset tulee sijoittaa ensisijaisesti pihoille ja ne tulee maalata ensisijaisesti mattamustiksi tai taustalla olevan rakennuksen väriseksi. Jos jokin muu väri sopii paikkaan paremmin, voidaan sitä harkita tapauskohtaisesti.

¹⁰⁹ Länsi-Suomi 8.8.1966 ja Länsi-Suomi 7.9.1966.

25. Maalaaminen ja pintakäsittely

Julkisivumaalaus on eräs yleisimmin toistuvista, raskaimmista ja kalleimmista huolto- ja korjaustoimenpiteistä. Sillä on kuitenkin suuri merkitys yleisvaikutelmaan ja rakennuksen kunnossa pysymiseen. Kussakin kohteessa ja paikassa käytettävän maalin tulee olla sellainen, ettei se vaaranna kohteen säilymistä.

Vanhassa Raumassa päärakennuksen höylätyt vuorilaudat on lähes poikkeuksetta maalattu öljymaalilla ja piharakennusten vaatimattomampi laudoitus tai täysin laudoittamaton hirsiseinä vastaavasti keittomaalilla. Julkisivun käsittelystä ja rakennusosien yksityiskohdista on nähtävissä tontin sisäinen arvohierarkia.

Historiallisesti arvokkaissa Vanhan Rauman rakennuksissa ei ole rungon ja julkisivu vuorauksen välissä tuuletusrakoa. Nykyrakentamisessa tätä pidetään rakennus virheenä, mutta hirsirunkoisissa ns. hengittävässä rakenteissa se on toimiva ratkaisu. Tuulettumaton rakenne edellyttää, että puuvuoraukseen kulkeutunut vesi pääsee pois maalipinnan läpi. Näin maalipinta ei voi olla liian tiivis. Niin sanotut lateksimaalit tai muovimaalit yleistyivät 1960-luvulla. Ne muodostivat niin tiiviin pinnan, että kosteus jäi rakenteisiin ja aiheutti homeutumista ja lahoamista.

Vanhan Rauman rakennuksia on saatettu maalata hyvin erilaisilla maalityypeillä toisen maailmansodan jälkeen. Hyvin usein vähintään yksi maalikerros on tiivis muovimaali. Liian paksu kerros hengittäviäkin maaleja muodostaa usein liian tiiviin kerroksen. Kun maalikerroksia on lukuisia lopulta maalikerrokset alkavat irrota pohjastaan. Jossain vaiheessa on syytä poistaa vanhat maalikerrokset, jottei kalvo ole liian tiivis ja maali pysy paremmin seinässä.

Vanhoja seinästä löytyviä maalikerrosten tyyppiä voi arvioida niiden ulkoisten ominaisuuksien mukaan niin ulkonäön, taivuttamisen kuin polttamisen perusteella tai tarvittaessa maaleja voi tutkia laboratoriossa.

Maalauksen onnistumiseen vaikuttavat lukuisat asiat. On tärkeää, että maalattavan pinnan pohja on hyvä. Irtoava aines ja lika on poistettu ja varmistettu siitä, että maali tarttuu pohjaan. Halkeillut ja kova puu usein vielä maalattavissa. Lahoja kohtia ei saa peittää maalilla, vaan kohdat on korjattava. Valittu maali tulee olla laadukas. Maalausta ei saa suorittaa liian kosteassa, liian kylmässä tai kuumassa. Lisäksi on varmistettava, että maalin kuivuminen tapahtuu hallitusti. Eri maalivalmistajilla on omat maalaustyöohjeensa maaleilleen.

Uudelleenmaalauksen ja korjausmaalauksen helpottamiseksi on hyvä merkitä muistiin käytetyn maalityypin nimi, maalausvuosi ja värisävy numero. Maalivalmistajien tuotemerkkien takana olevien maalit saattavat muuttua silloin tällöin. Näin ollen markkinoilla oleva maali ei välttämättä samaa kuin edellisellä kerralla maalattaessa. Yhteensopivuus kannattaa varmistaa asiantuntijalta.

Päärakennuksissa suositeltava maalityyppi käytettävän öljymaalin on sideaineeltaan yleensä pellavaöljyvernissapohjainen eikä siinä kuivikkeita ja täyteaineita lukuun ottamatta saa olla liuottimia tai muita lisäaineita, koska on tarkoituksenmukaista, että historiallisen kohteen pintakäsittely vastaa sekin mahdollisimman tarkasti historiallisia maaleja. Lisäksi aidon pellavaöljymaalin kiilto on

Mikäli rakennus tai rakennelma on maalattu aikaisemmin julkisivuun tai kaupunkikuvaan tyyliin sopimattomalla sävyllä, tulee se seuraavan maalaustyön yhteydessä palauttaa julkisivuun ja kaupunkikuvaan sopivaksi. Värimuutoksista on aina esitettävä suunnitelma.

ainutlaatuinen ja tunnistettava ja se himmenee vuosien myötä kauniisti sekä sen uudelleenmaalaus on helppoa.

Petroliöljymaalia ei ensisijaisesti suositella julkisivuihin, sillä sen käyttäytymistä toisen maalityypin päällä tai alla voidaan ennustaa huonosti kokemuksen puuttuessa. Petroliöljymaali on pellavaöljymaaliin verrattuna varsin moderni maalityyppi. Jokainen rakennus on kuitenkin yksilö, ja tarkoituksenmukainen maalityyppi arvioidaan tapauskohtaisesti riippuen aiemmista maalikerroksista ja maalattavan pinnan funktiosta.

Modernien maalien käyttö öljymaalin sijasta on sallittua, mikäli ne eivät vaaranna rakennuksen säilyvyyttä ja sopivat rakennuksen ilmeeseen. Maali ei saa olla liian tiivis tai muilta ominaisuuksiltaan sellainen, että se aiheuttaa puun lahoamista. Maalin yleisilmeen tulee vastata pellavaöljymaalia.

Keittomaalin sideaine, tärkkelys, muodostaa kosteutta läpäisevän kalvon. Tämän vuoksi sateella maali ei estä puun kostumista, mutta toisaalta puu pääsee sateen jälkeen kuivumaan nopeasti. Keittomaali on kosteusteknisesti varma, edullinen ja korjausmaalauksen kannalta vaivaton. Markkinoilla on useita erilaisia peltikatoille tarkoitettuja maalityyppisiä ja niiden sopivuus tulee arvioida tapauskohtaisesti.

Peltikattomaalin paremman tarttuvuuden ja pintatekstuurin takia kannattaa maalaaminen tehdä pensselillä. Yleisin Vanhassa Raumassa käytetty peltikaton väri on mattamusta.

Maalin pysymistä uudessa höylätyssä julkisivupinnassa voidaan parantaa pintaa hieman hiekkapaperilla karhentamalla tai maalaamalla höylätty pinta vasta vuoden sääaltistumisen jälkeen. Nykyisin tavanomaisissa puuverhouksissa käytetty karkeapintainen hienosahattu puutavara on vieras elementti Vanhassa Raumassa. Hienosahatun käyttö julkisivuissa on Vanhassa Raumassa kielletty ja mikäli hienosahattua laudoitusta uusitaan, tulee käyttää höylättyä puutavaraa.

Tarvittaessa julkisivun kittaukseen käytetään pehmeää ja joustavaa pellavaöljykittää, joka sopeutuu puun elämiseen eikä estä puun kuivumista. Yleisessä käytössä olevat massat usein aiheuttavat

Kaikki julkisivupintaa vaurioittavat toimenpiteet on kielletty. Julkisivun vanhaa maalia poistettaessa on tärkeä huomioida, että ei vahingoiteta pohjaa esimerkiksi puuverhouksissa pintaa tai profiilia. Esimerkiksi skrapaa eli kaavinta on käsiteltävä niin, ettei puuhun tai jäljelle jäävään maalipintaan jää uria. Hiomakonetta käytettäessä jää myös helposti jälkiä. Erilaisten lämmitykseen perustuvien maalinpoistolaitteiden kanssa tulee olla äärimmäisen tarkkana paloturvallisuuden kannalta. Kuumailmapuhaltimet lämmittävät pinnan niin kuumaksi, että tulipaloriski on huomattava. Infrapunalämmittimen lämpö on matalampi, mutta tällöinkin tulee olla tarkkana.

Erilaiset kemialliset maalinpoisto aineet soveltuvat huonosti laajempien maalipintojen poistoon. Esimerkiksi helojen puhdistamisessa maalinpoistoaineet ovat näppäriä.

Erilaiset puhallusmenetelmät eivät sovellu maalinpoistoon julkisivujen pinnasta, koska puhallettaessa rakeet kuluttavat julkisivun pintaa epätasaisesti. Erilaiset puhallusmenetelmät ovat yksiselitteisesti kiellettyjä. Irtonaisen lian poistamiseen voidaan puhaltamista käyttää, jos on varmistuttu siitä, ettei menetelmä turmele varsinaista pintaa.

25.1. Julkisivujen maalaamista ja pintakäsittelyä koskevat määräykset

Kussakin kohteessa ja paikassa käytettävän maalin tulee olla sellainen, ettei se vaaranna kohteen säilymistä. Esimerkiksi puujulkisivuissa käytettävä maali ei saa olla niin tiivis, että mahdollinen kosteus ei poistuisi julkisivurakenteesta.

Seinää puhdistettaessa ei saa vaurioittaa seinäpintaa. Kaikki julkisivupintaa vaurioittavat toimenpiteet on kielletty. Julkisivupinnan tai katon puhdistamisessa tai maalinpoistossa erilaisten puhallusmenetelmien käyttäminen on kielletty.

Niissä rakennuksissa jotka perinteisesti kuuluu maalata pellavaöljymaalilla tulee käytettävän maalityypin olla ulkonäöltään pellavaöljymaalin kaltaista.

Käytettävien keittomaalien tulee olla keittomaaleja.

26. Pihat ja puutarhat

Keskiajalla Rauma oli pieni muutaman sadan asukkaan yhdyskunta. Kadut ja korttelit muodostivat kaupunkimaiset puitteet, mutta kaupunkikuva oli silti edelleen hyvin maalaismainen. Kaupungin ympärillä ja tulliaidan sisällä oli peltoja ja niittyjä.

Pääelinkeinona raumalaisilla oli 1400- ja 1500-luvuilla merenkulku ja kauppa. Mutta ahtaissa oloissa elävälle pikkukaupungin porvaristolle olivat sivuelinkeinot niiden rinnalla välttämättömät toimeentulon parantamiseksi. Ilman oman pellon viljelystä ja omaa karjaa olisi leipä ollut lujassa ja särpimenä vain kala.¹¹⁰ Kaupunkilaiset viljelivät peltojen lisäksi lähinnä kasvimaita ja humalatarhoja 1600-luvulla.¹¹¹ 1700-luvulla kehitettiin puutarhaviljelyä. Tavoitteena oli edistää hyödyllisten kasvien viljelyä, tuoda uusia kasveja ja tuottaa lisäelinkeinomahdollisuuksia.

Tontin omistajan elinkeinon ja varallisuuden mukaan pihassa saattoi olla erilaisia eläinsuojia kuten talli, navetta, kanala, lampola ja sikala sekä aitta, liiteri ja erilaiset käsityötilat. Pihaa tarvittiin erilaisia askareita varten ja siellä varastoitii polttopuuta, eläinten ruokaa ja jätteitä. Puutarhakulttuurin kehittyessä 1800-luvun kuluessa, pihaille tulivat kasvimaat sekä hedelmäpuut ja marjapensaat. Talouspiha oli luultavasti tallattua pihatannerta, jossa kulkureittejä ja vesiuomia saatettiin kivetä. Joidenkin ammattien harjoittamiseen tarvittiin pihatilaa ja pihapinnalle rakenteita. Suuri osa Vanhasta Raumasta oli luontaisesti hiekkamaata, joka kuivui hyvin ja oli kantavaa.¹¹²

Puoliagrarinen talousmuoto jatkui kaupungissa läpi 1800-luvun ja jopa pitempääkin.¹¹³ Puutarha- ja maatalousnäyttelyt vaikuttivat puutarhojen perustamiseen 1840-luvulta alkaen. Näyttelyissä oli kilpailuja yksityishenkilöiden kasvattamille kukille, hedelmille ja vihanneksille.¹¹⁴ Rauman opettajankoulutusseminaarin valmistuminen vuonna 1899 lisäsi osaltaan valistusta puutarhaviljelystä. Seminaariin liittyi alusta lähtien puutarha, jossa myös opettajiksi koulutautuvat harjoittelivat puutarhanhoitoa.

Kotitarveviljely ja eläinten pito olivat tärkeää sodan aikana ja vielä 1950-luvulla erityisesti vähävaraisemmalle väelle. Teollistumisen myötä ja liikenneolojen parantuessa 1900-luvun alussa

varakkaamman väen ei enää tarvinnut viljellä itse, mikä alkoi muuttaa heidän pihankäyttötarpeitaan. Kotieläinten pito Vanhassa Raumassa loppui 1960-lukuun mennessä. Pihalla viihtyminen ja harrastaminen alkoivat korostua pihossa 1970-luvulta lähtien.

Pihat, puutarhat ja kasvillisuus ovat tärkeä osa Vanhan Rauman kokonaisuutta. Historiasta kertovia piirteitä on säilynyt pihan pinnan muotoilussa, pihaniittyjen ja nurmikoiden kasvilajistossa, hedelmäpuiden ja marjapensaiden vanhoissa hyötyistutuksissa sekä koristeistutuksien rajauksissa ja kasvilajistossa.¹¹⁵

Vanhaan Raumaan eivät kuulu pystyssä seisovat lipputangot. Historiassa juhlakunniaksi saatettiin nostaa väliaikainen salko.

Vanhan Rauman pihosta alle puolet edustavat perinteistä pihojen rakentamista ja niillä näkyy historiallisia piirteitä ja pitkää kehityskaarta. 1900-luvun loppupuolelta 2020-luvulle asti on tehty suuria muutoksia vähän yli puolella pihosta, jolloin on menetetty vanhat piirteet, pinnat, vuosisatojen kuluessa muodostunut kulttuurimaaperä, maassa oleva eloperäinen aines, eliöstö ja uinuvat siemenet sekä kaikki kasvillisuus.

Vanhassa Raumassa on selkeä tarve huomioida 2000-luvun alun tilannetta paremmin pihojen historialliset ominaispiirteet muutostöiden yhteydessä, muutoin lopulta menetetään korvaamaton osa Vanhan Rauman historiaa ja kulttuuriympäristöä.

Vanhan Rauman piholla on erilaisessa käytössä olevia ja eri luonteisia alueita. Pihossa on ajo- ja kulkureittejä, oleskelualueita, säilytykseen varattuja alueita ja kasvillisuuden alueita.

Vanhan Rauman pihat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään asuinpihat ja julkiset pihat. Julkisiin pihoihin kuuluvat liiketilojen ja ...

¹¹⁰ Rauman kaupungin historia I, Aina Lähteenoja 1953, s. 192

¹¹¹ Vanhan Rauman asemakaavamuutoksen yhteydessä on tehty pihainventointi: Vanhan Rauman pihat, pihainventointi 2017, Kehitys talouspihoista ja kasvimaista asuinpihoiksi ja pihapuutarhoiksi, Maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh

¹¹² Vanhan Rauman pihat, pihainventointi 2017, Rihtniemi-Rauh

¹¹³ Suomen kaupunkirakentamisen historia II, Pekka Kärki s. 432

¹¹⁴ Vanhan Rauman pihat, pihainventointi 2017, Rihtniemi-Rauh

¹¹⁵ Vanhan Rauman pihat, pihainventointi 2017, Rihtniemi-Rauh

26.1. Piharakenteita ja materiaaleja koskevat määräykset

Pihojen historialliset arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää. Muutokset tulee sovittaa ympäristöön.

Hiekoitussepeä ja -sora kertyy nopeasti peittäväksi kerrokseksi. Pihatoran alla voi olla piilossa vanha kiveys. Hiekoitetuilta kulkuväyliltä tulisi joka kevät harjata pois hiekoitussepeä. Niitä pihajonoja kivetessä, joissa on ollut aikaisemmin mukulakivi, on uudelleen kivetessä ensisijainen kivetysmateriaali mukulakivi. Uuden kiveyksen tekeminen ja vanhan kiveyksen poistaminen edellyttävät hyväksytyä suunnitelmaa.

Ilmastonmuutoksen myötä sadeiden ja tulvien määrän odotetaan kasvavan. Vanhan Rauman alueella hulevesien hallinnan parantaminen on hyvin vaikeaa. Pihajonoissa tulee suosia vettä läpäiseviä pintojonoja.

Pihajonoja voi kivetä vain tarvittavilta osin ja jos kovan pinnan tarpeelle on perusteltu syy. Kiveys ei saa kattaa koko pihajonoja.

Pihajonojen kiveämisessä tulee käyttää luonnonkiveä. Betonikiveykset ja asfaltointi eivät ole sallittuja.

Maan pinnasta korotetut terassirakenteet eivät ole sallittuja. Oleskelutilat tulee järjestää maantasossa.

Oleskelualueita ei saa kattaa, ellei katokselle ole erikseen kaavassa osoitettu rakennusala.

Oleskelualueiden aitaaminen ei kuulu vanhaan ympäristöön.

Pihajonoja voi sijoittaa pienimuotoisia kasvihuoneita viljelyä varten.

Kiinteiden uima-aldajien rakentaminen Vanhan Rauman pihajonoille ei ole sallittua.

Pihajonoille ei saa pystyttää lipputankonoja. Tarvittaessa lipputankon telineen voi laittaa kadun puoleiseen julkisivuun.

27. Kasvillisuus

Yksi arvotekijä historiallisissa kohteissa on kasvillisuus. Vanhan Rauman katukuva on perinteisesti puuton, ja kasvillisuus on pääosin keskittynyt pihoille ja puistoihin. Historiallisen ympäristön aitoutta ja arvoa tulee vaalia kokonaisvaltaisesti, ja rakennusten tapaan myös pihoilla tulee käyttää perinteisiä materiaaleja ja kasvilajeja. Vanhan Rauman alueella on säilynyt edelleen mielenkiintoista perinnekasvillisuutta, joka on saattanut jäädä tontin omistajalta huomaamatta.

Vanhan Rauman pitkä historia, tiheä asutus ja pienet tontit ovat yhdessä tuottaneet kerroksellisen ympäristöjen mosaiikin, jossa viihtyy rikas kasvilajisto. Vanhasta Raumasta löytyy vanhoille kotipihoille luonteenomaisia omenapuita, marjapensaita, sireenejä ja juhannusrusuja. Koristekasveista löytyvät jalokiurunkannus, akileija, suopayrtti, kielo ja sinivuokko. Harvinaisempia kasveja ovat pikkuruinen hiirenhäntä, historiallinen juhannuspioni ja purjelaivakauden painolastikasvi keltareseda.¹¹⁶

Kasvillisuus saattaa yllättävästi peittää näkymiä tai vaikuttaa puurakenteiden kestävyteen tiiviisti rakennetuilla alueilla, minkä vuoksi istutukset on suunniteltava huolella. Kukkapenkkiä, pensaita ja puiden ei tule olla liian lähellä seinää, jotta mikään rakennuksen osa ei ole jatkuvasti varjossa ja alttiina kosteudelle. Suuret puut muuttavat myös ympäristön valo- ja kosteusoloja sekä mittakaavan tuntua.

Vieraslajit valtaavat helposti elintilaa perinteisiltä lajeilta ja niiden leviäminen voi köyhdyttää alueen ominaista lajistoa.

Vanhan Rauman pihapuiden kaatoluvat käsittelee rakennusvalvonta. Puiden kaatamisella tulee olla Vanhan Rauman Erityiselimen suunnittelun ohjauksesta vastaavan viranhaltijan puolto. Asemakaavassa on muutama erityisen merkittävä puu suojeltu.

¹¹⁶ Vanhan Rauman asemakaavamuutoksen yhteydessä on tehty pihojen perinnekasviselvitys: Raportti Vanhan Rauman pihakasvien kartoituksesta kesällä 2017, Dos., MMT Leena Lindén

27.1. Kasvillisuutta koskevat määräykset

Pihojen historialliset arvokkaat ominaispiirteet tulee säilyttää. Muutokset tulee sovittaa ympäristöön. Pihossa tulee suosia vettä läpäiseviä pintoja. Pihapäälysteiden tulee olla alueen historialliseen luonteeseen sopivia. Suositeltavin materiaali kulkuväylillä on luonnonsora, komeammissa rakennuksissa myös mukulakiveys. Pihan kiveämisessä tulee käyttää luonnonkiveä. Betonikiveykset ja asfaltointi sekä muut vastaavat materiaalit eivät ole sallittuja. Maan pinnasta korotetut terrassirakenteet eivät ole sallittuja. Oleskelutilat tulee järjestää maantasossa. Oleskelualueita ei saa kattaa, ellei katokselle ole erikseen kaavassa osoitettu rakennusala. Oleskelualueiden aitaaminen ei kuulu vanhaan ympäristöön.

Alueella tulee suosia perinteistä kasvillisuutta ja vanhaa perinnekasvillisuutta tulee pyrkiä säilyttämään. Alueella ei saa käyttää alueen ominaispiirteisiin sopimattomia kasveja, kuten piholla tuijia tai puurakennusten seinustoilla villiviiniä. Pihapuina kannattaa suosia hedelmäpuita. Vanhoja siemeniä sisältävää pintamaata ei tulisi poistaa alueelta. Pihaniityt, monilajiset pihanurmet ja kedot ovat arvokkaita ja ne tulee ensisijaisesti säilyttää ja palauttaa. Siirtonurmikoita ei suositella ja keinonurmet ovat kiellettyjä.

28. Jätehuolto

28.1. Jätehuoltoa koskevat määräykset

Jätehuolto on toteutettava kulloinkin voimassa olevien määräysten mukaan. Vanhassa Raumassa on kuitenkin aina otettava huomioon myös historiallisesti arvokas ympäristö, johon uudenaikaiset jäteastiat soveltuvat huonosti.

Jäteastiat tulee sijoittaa tontilla siten, että ne eivät näy katukuvassa.

Yksinkertainen pelkistetty nykyaikainen jäteastia tai sen kuori on huomaamattomampi kuin jätekatos. Näin ollen pelkkä jäteastia, ilman katosta on ensisijainen vaihtoehto.

Jäteastioissa ja niiden sijoituksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota paloturvallisuuteen. Avoimien ja suojaamattomien jäteastioiden sijoittaminen lähelle rakennusta on paloturvallisuusriski. Monilla tonteilla on kuitenkin hyvin vaikea löytää sellaista sijoituspaikkaa jäteastialle, joka täyttäisi kaikki etäisyysvaatimukset. Suositeltavaa ovat yhteisten jätepisteiden käyttäminen ja kiinteistöjen omien jätepisteiden palosuojaaminen.

29. Hulevedet

Ilmastonmuutoksen myötä sateiden ja tulvien määrän odotetaan kasvavan. Vanhan Rauman alueella hulevesien hallinnan parantaminen on hyvin vaikeaa. Alueella on erittäin tärkeää suosia vettä läpäiseviä pintoja.

Tonttien pintavedet tulee käsitellä omalla tontilla tai ohjata kaupungin sadevesijärjestelmään. Tärkeää on ohjata vesi pois oman rakennuksen tai naapurin rakennuksen perustuksista. Vanhan Rauman maaperä on monin paikoin vettäläpäisevää. Kulttuurimaakerrokset kasvavat vähitellen, jos eloperäisiä materiaalia ja veden mukana kulkenutta materiaalia ei kerätä pois. Varsinkin palokuijiin ja suojuisille seinustoille kertyy nopeasti veden kulkua muuttava kerros lehtikarikkeesta, tomusta ja hiekoitushiekasta. Myös kasvavat puuntaimet muuttavat maan pinnan kallistuksia. Tonttien rajoilla ja palokujissa on tärkeä säilyttää korkeusasemat. Veden kulku ei saa estyä eikä matalien perustusten tuuletus tukkeutua. Palokujat tulee tarkastaa ja puhdistaa lehtikarikkeesta vuosittain varsinkin niillä pihhoilla, joiden läheisyydessä on puita. Maan pinnan noustessa jäävät matalat kivijalat ja tuuletuskanavat maan pinnan alle. Lahovaurioiden välttämiseksi tulisi monissa paikoissa seinän vierillä maan pintaa laskea ja suunnata kaltevuus rakennuksista pois päin.

30. Autojen ja polkupyörien pysäköinti

Kaavassa on määritelty pysäköintinormit. Kaavassa määrättyjä pysäköinnin vähimmäismääriä tulee noudattaa. Pysäköintiä on hyvä järjestää tontilla sen verran kuin sinne mahtuu tilan, toimivuuden ja ympäristön arvojen kannalta. Kaava mahdollistaa autopaikkojen osoittamisen myös muualta kuin tontilta, jos sille on mitoituksellinen tai suojelullinen syy. Tällöin autopaikan voi osoittaa toimivalta etäisyydeltä rasitteena

Uudisrakentamisen ja laajempien korjausten yhteydessä on aina tutkittava ja esitettävä tarvittava pysäköintimäärä ja sen toteutus.

Pelastusviranomaisen arvion mukaan sähköautojen lataaminen nostaa alueen paloriskiä. Sähköauton lataamista varten on syytä selvittää kiinteistön sähköjärjestelmän soveltuvuus ja turvallisuus. Tonteille on mahdollista sijoittaa sähköauton latauspiste. Latauspistettä ei saa sijoittaa katujulkisivuun tai kadulle näkyvään julkisivuun. Latauspiste tulee sovittaa mahdollisimman huomaamattomasti pihapiiriin. Kaapelointeja tehtäessä on selvitettävä arkeologisen tutkimuksen tarve.

Polkupyöräily on ekologisesti kestävä liikkumismuoto, joka tukee hyvinvointia ja terveyttä. Pyöräilyn osuuden kasvamista tukee tarkoituksenmukainen polkupyöräpysäköinti.

Vanhan Rauman asemakaavassa on määrätty polkupyöräpysäköinnistä seuraavaa: Tontilla on varattava yksi säältä suojattu polkupyörien säilytystä palveleva pyöräpaikka kerrosalan 40m² kohti. Tämä tulee toteuttaa olemassa olevien rakennusten tai rakennusalojen puitteissa.

Polkupyörille on hyvä varata tilaa tontilla ja rakennuksissa. Polkupyörien varastointiin soveltuvat hyvin esimerkiksi vanhat eristämättömät talousrakennustilat. Mikäli tontille ei voi järjestää polkupyörien varastointia, voidaan veloitteesta vapauttaa.

31. Yleiset alueet

31.1. Puistot

Vanhan Rauman keskiaikaisperäisessä kaupunkirakenteessa puistot ovat suhteellisen nuori ilmiö, mutta tärkeä osa kaupungin kehityshistoriaa. Suomessa rakennettiin ensimmäisiä kaupunkipuistoja 1800-luvun alkupuolella¹¹⁷. Tuolloin Raumalla oli kaupunkirakenteen sisällä joitakin luonnontilaisia aleuita, mutta ei varsinaisia puistoja. Raumalla ensimmäiset puistomaiset alueet tulivat vanhan kaupungin ulkopuolelle.

Vanhan Rauman alueella ensimmäisenä puistona pidetään tanskalaislähtöisen Catherine Westerlingin toimesta istutettua aluetta itäisessä tullissa. Westerling esitti puiston istuttamista jo 1870-luvulla. Westerling oli mukana vuonna 1982 perustetussa erityisessä kaupungin kaunistuskomiteassa, joka toimi vuoteen 1904 asti. 1800-luvun lopulla kaupungin käytetyimpiä puistoja olivat nykyinen

Talliketo

Talliketo oli vielä 1700-luvun puolivälissä suurelta osin peltomaana. Puiston viereinen kortteli 165 on rakennettu tulliaidan ulkopuolelle mahdollisesti jo 1700-luvun puolella. Talojen totit ulottuivat vielä vuoden 1841 asemakartan perusteella nykyisen Tallikedon puiston alueelle, mutta jo vuoden 1882 asemakaavan pohjakartassa ne oli rajattu tiukemmin. Raumajoki kulki ennen sen uoman muuttamista Tallikedon läpi korttelin 165 ja Wännin päiväkodin tontin välistä.

Talliketo tulee säilyttää vihreänä, mutta avoimena eikä puiston osuutta saa yhtään vähentää. Puiston läpi kulkevat ajoyhteydet tonteille tulee säilyttää sorapintaisina ja mahdollisimman kapeina. Puistoa ei saa käyttää pysäköintiin. Puisto toimii rajaavana tekijänä Vanhan Rauman ja modernin rakenteen välillä.

Harmaidenveljestenpuisto (sijainti suojavyöhykkeellä)

Pyhän Ristin kirkon pohjoispuolinen alue oli vielä keskiajalla vetäytyvää merenlahtea. Alue oli viimeistään 1700-luvulla niittynä ja säilyi rakentamattomana aina 1950-1960-luvuille saakka. Pohjoisen suunnasta saavuttaessa avautui satojen vuosien ajan näkymä peltojen ja niittyjen yli kirkolle, jonka takana oli tiiviiksi rakennettu kaupunki.¹¹⁹

Harmaidenveljestenpuisto muodostaa historiallisen avoimen näkymän pohjoisesta Pyhän Ristin kirkon ja Vanhan Rauman suuntaan. Harald Andersin esitti 1922 kaavassaan alueelle puistoa. Nykyinen puisto rakennettiin samoihin aikoihin viereisen kirkkoherran viraston kanssa 1960-luvun puolella välissä.

Harmaidenveljesten puisto on hoidettuna puistona ennen kaikkea kaupunkikuvallisesti arvokas ja sen kautta aukeaa avoin, historiallinen näkymä kirkon ja Vanhan Rauman suuntaan. Samalla puisto rajaa myös historiallista kaupunkialuetta.

Katariina Westerlingin puisto eli uusi puisto tai Eteläpuisto sekä nykyinen Tekkalanpuistoksi kutsuttu alue eli vanha puisto.¹¹⁸

Vuoden 1898 kartassa on edellä mainittujen puistojen lisäksi esitetty puistoina nykyinen Pajaketo ja Kirkkopuisto. Raumajoen varsi ja kirkon seutu toimi kaupunkilaisten virkistysalueena ainakin 1800-luvusta lähtien. Alueelle tehtiin käytäviä ja istutuksia. Raumajoen varressa olevat koivut istutettiin vuonna 1879. Niillä korvattiin huonokuntoiset piilipuut eli salavat.

Raumajoki ja sitä reunustavat puistoalueet muodostavat hyvin merkittävän vihreän kokonaisuuden Vanhan Rauman sisällä. Siihen kokonaisuuteen liittyvät myös Kirkkopuisto, Pajaketo ja Orellipuisto.

Harmaidenveljesten puisto ja sen kautta näkymä kohti kirkkoa ja Vanhaa Raumaa tulee säilyttää mahdollisimman avoimena, mutta vihreänä puistona.

Kirkkopuisto

Nykyisen Kirkkopuiston alueella ja kirkon pihassa oli tiettävästi vielä 1700-luvulla asuintontteja. Myöhemmin kirkon lähelle rakentamista rajoitettiin. Vuoden 1756 asemakartan mukaan nykyisen Kirkkopuiston alueella oli jäljellä vielä Martti-niminen asuintontti, jonka raja seurasi kaarevasti melko tarkkaan nykyistä puiston halkaisevaa polkua. Polun paikalla oli tie, jonka toisella puolella oli Ståhlensin kaalimaat.

Puistona Kirkkopuisto on esitetty kartoissa 1800-luvun lopulla¹²⁰. Lars Sonckin asemakaavassa vuodelta 1915 Kirkkopuisto on määritelty puistoksi. Sonckin ajatuksena oli rajata vanhaa kaupunkia ruutukaava-alueista.

Pohjankatu jatkui 1950-luvulla asti kohti kirkkoa ohittaen sen pohjoispuolelta nykyistä pihassa olevaa kulkuväylää seurailen.

Seurakuntakodin pihapiiri noudattaa suurelta osin John Hausenin Puutarhataito Oy:n vuonna 1951 tekemää puutarhasuunnitelmaa. Vaikka kirkon ja seurakuntakodin pihapiiri on erotettu aidalla, on Kirkkopuiston ja kirkon pihapiirin yhtenäisyys edelleen havaittavissa.

Kirkon länsipuolella oleva aita on kaarevalta osin vuonna 1904 uudistettu. Eteläisestä porttihuoneesta itään on vanhempaa kiviaitaa.

Kirkon länsipuolella oleva pieni puisto (Fransiskaaneljstenpuisto), jossa on Jussi Vikaisen veistämän fransiskaani-patsas vuodelta 1974, liittyy historiallisesti Rauman kouluhistoriaan, joka on alkanut jo fransiskaani-luostarin aikana. Paikalla oli satojen vuosien ajan koulurakennus.

¹¹⁷ Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys, Olli Joukio 2020

¹¹⁸ Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys, Olli Joukio 2020

¹¹⁹ Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys, Olli Joukio 2020

¹²⁰Kopio Rauman kaupungin asemasta, 25.2.1898, Arvi Forsman

Kirkon pihapiiri, fransiskaanipatsaan puistokaistaleen ja Kirkkopuiston historia nivoutuvat yhteen. Varsinkin kirkon pihapiiri sekä nykyinen Kirkkopuisto olivat pitkään yhtenäistä viheraluetta. Arvokas alue muodostaa yhtenäisen historiallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden. Kirkkopuisto ja Pajaketo yhdessä jokirannan ja kirkon pihapiirin kanssa muodostavat melko yhtenäisen puistokokonaisuuden, joka periaatteessa noudattaa edelleen Sonckin ideaa vanhaa kaupunkia rajaavasta viheralueesta. Pohjankadun vanha linjaus on edelleen havaittavissa.

Pääosin hyvin 1950-luvun muutosasussaan säilynyttä Kirkkopuistoa rajaa pohjankadun puolella iäkäs luonnonkivistä toteutettu pengerrys. Puiston puuston iäkäs ja koostuu varsinkin eteläosassa pääosin lehmuksesta. Pohjankadun varren pengerrys, iäkäs puusto sekä puistoa halkovan kaarevan polun linjaus ovat Kirkkopuiston kulttuurihistoriallisesti merkittävimmät yksityiskohdat. Kokonaisuutta rikkoo luoteiskulmassa oleva karaattilevypäälysteinen sähkökaappi.

Pajaketo

Paikalla on ollut puisto 1900-luvun alusta lähtien. Puiston nimi on tullut paikalla olleesta sepän pajasta, samoin joen ylittävän sillan nimi Pajasilta. Puistosuunnitelma on vuodelta 1955. Paja oli paloturvallisuus syistä sijoitettu joen rantaan ja irti asutuksesta.

Puistossa oleva alasin on käsityötaidon muistomerkki, jonka Lönnström Oy lahjoitti kaupungille. Jalustan on suunnitellut kaupunginarkkitehti Leevi Nurmi.

Pohjankadulta tuleva polkulinjaus ja joen varren kulkuyhteys ovat hyvin iäkkäitä. Kiviporras Pohjankadulta puistoon on mahdollisesti 1950-luvulta. Polkujen linjaukset ja luonnonmukainen pinta tulee säilyttää.

Luostarinpuisto (sijainti suojavyöhykkeellä)

Vuoden 1808 kartassa, joka on kopio vuoden 1756 asemakartasta, on kirkon pohjoispuoli ja Kukonkari merkitty kaupungin niityiksi¹²¹. Niittyjen tiedettiin kärsineen vielä 1600-luvun lopulla suolaisen veden takia. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kartoissa Luostarinpuiston alueella on ollut kalliota. Alueelle suunniteltiin rakentamista Harald Andersinin vuoden 1922 kaavassa, mutta se ei toetunut. Nykyisen Luostarinpuiston historia liittyy jälleenrakennuskauteen ja sen aikaiseen kaupungin alueen kasvuun.

Orellinpuisto

Orellinpuiston Porintullin pohjoispuolisen osan historia juontuu 1800-luvun lopulle ja on Catherine Westerlingin ehdottamia puistoalueita. Porintullin ja Kuninkaankadun välisellä alueella oli 1700-luvun puolivälissä kruunun viinanpolttimo. Myöhemmin paikalla oli Orellin torppa, josta puisto ja silta ovat saaneet nimensä.

Laurentiuksenlähde

Orellinpuiston länsipuolella joen rannassa oleva puistoalue on nimetty Laurentiuksenlähteeksi paikalla olevan lähteen mukaan. Alueella on ollut joen vastakkaisella puolella sijainneen värjäämön puutarha, jonne valmistui vuonna 1859 uusi puurakenteinen värjäämörakennus. Värjäämö muutettiin vuonna 1875

olutpanimoksi. Vuonna 1868 perustettu olutpanimo oli toiminut aiemmin Kuninkaankadun varressa. Vuonna 1910 panimon pohjoispuolelle valmistui vielä hiilihappotehdas, joka myöhemmin muutettiin panimorakennukseksi. Oluttehdas toimi vuoteen 1969 asti. Rakennus on purettu 1980-luvun alussa, jolloin alueesta tuli puisto.

Puisto on maisemallisesti tärkeä ja Vanhaa Raumaa rajaava vihreä elementti lähellä Vanhan Rauman pääsisäänkäyntiä, itäistä tulliporttia. Alue on tärkeää säilyttää edelleen viheralueena.

Raumajoen varsi

Nykyisen joen paikkeilla oli kaupungin syntyvaiheissa sisämaahan ulottuva salmi. Joki alkoi muodostua 1500-luvulla. Rantaviiva oli 1700-luvulla Savilanpuiston lähetyillä ja joen uoma oli nykyistä leveämpi. Vanhan joen pengerrys ja noin neljän metrin korkeuskäyrällä olevat rantatörmät ovat vielä havaittavissa jokirannassa Pyän Ristin kirkon kohdalla.

Raumajoki oli merkittävä osa arkielämää vielä 1800-luvun puolella ja 1900-luvun alussa. Joen yli kulki parhaimmillaan jopa kolmekymmentä siltaa, joten pieni joki ja sen miljöö on ollut vilkas. Mataloituminen ja likavedet muuttivat joen vähitellen haisevaksi viemäriksi. Hajuhaitat korjaantuivat kunnolla vasta viemärijärjestelmän myötä.

Raumajoki ja sen varsi muodostavat pitkänomaisen ja kasvillisuudeltaan monimuotoisen puistovyöhykkeen, joka on säilynyt pääosin 1800-luvulta. Joen varsi on ollut aina luonnonmukainen ja paikoin suorastaa rehevöitynyt. Jokirantaa on istutettu salavia jo 1800-luvulla. Vuonna 1879 ryhdyttiin salavien tilalle istuttamaan koivuja. Merkittävä osa puistokokonaisuutta ovat sillä vuosisatojen ajan risteilleet luonnollisesti muotoutuneet, sorapintaiset, kapeat polut.

Tärkeä elementti jokimaisemassa ovat sillat. Monia niistä on uusittu. Kirkkosilta, Pajasilta ja Orellinsilta edustavat iäkkäämpiä luonnonkivistä tai lohkokivistä toteutettuja holvattuja siltoja. Näistä Kirkkosilta ja Orellinsilta ajoittuvat 1800-luvulle, aikaisintaan 1900-luvun alkupuolelle. Pajasilta edustaa puolestaan jo teknisesti hienostuneempaa lohkokivistä ratkaisua ja ajoittuu ilmeisesti 1900-luvun alkuvuosiin.

Vuonna 1878 kuivien vuodenaikojen ja tulipalojen varalta jokeen tehtiin hirsisalvottuja lammikkomaisia jokikaivoja Taarin sillan läheisyyteen ja vastapäätä Pappilankatua. Ilmeisesti tässä yhteydessä toteutettiin myös joen rannassa katujen päissä olevat paloportaavat veden ottamista varten. Ainakin osa portaista oli puurakenteisia ja ne on sittemmin korvattu lohkokivistä tehdyillä mahdollisesti 1910-luvulla. Paloportaita on säilynyt ainakin kuudessa kohtaa, mutta kasvillisuuden peitossa saattaa olla enemmänkin.

Raumajoen varsi on historiallisesti, kaupunkikuvallisesti ja maisemallisesti merkittävä. Kokonaisuuteen kuuluvat olennaisena osana sillat, paloportaavat ja 1800-1900-lukujen vaihteen kivipengerrykset, jotka tulee säilyttää. Puistomaisen jokivarren rantoihin liittyvät myös luonnollisesti muodostuneet sorapintaiset kapeat polut ja luonnonmukaisuus, joita tulee vaalia.

¹²¹ Kopio vuoden 1756 asemakartasta, Joh. Tillberg 1808

Triviaalikoulunpuisto

Triviaalikoulunpuisto sijaitsee kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävällä paikalla kirkkoa vastapäätä. Sivistyshistoriallisesti merkittävä rakennus kuuluu olennaisena osana jokirannan maisemaan.

Asfalttikatu triviaalikoulun edustalla on ristiriidassa rakennuksen luonteen ja ympäristön kanssa. Rakennuksen länsi- ja itäpuolella olevat viheralueet ovat tärkeä osa kokonaisuutta ja tulee säilyttää vihreinä. Varsinkin länsipuolen puistomainen kaistale on iäkäs. Sorapintaiset polut ovat säilytettävä ominaispiirre.

Nortamonaukio

Nortamonaukion itäisin osa on ollut kaupunkia ympäröineen tulliaidan sisäpuolella. Puiston tuntumassa oli tulliportti, kaalimaata ja niittyä. Arkkitehti Lars Sonckin vuonna 1915 asemakaavassa on esitetty Nortamonpuiston itä- ja keskiosat. Sonck käytti mahdollisesti Catherine Westerlingin jo 1800-luvulla tai 1900-luvun alussa ehdottamia puistojen paikkoja.

Puistoalue on tunnettu aiemmin Posellinketona ja Ruikanpuistona. Nykyinen puisto perustettiin vuonna 1926. Puistossa oleva Hjalmar Nortamon patsas pystytettiin vuonna 1930. Nortamo oli itse paikalla hänen 70-vuotispäivänään järjestetyssä patsaan paljastustilaisuudessa. Nimi muutettiin Nortamonpuistoksi vuonna 1935. Puistoa kunnostettiin 1930-luvun puolivälissä. Läntinen puistolohko rakennettiin vuonna 1935.

Puisto järjestettiin uudelleen vuonna 1957, jolta ajalta on patsaan ympäristön liuskekiveys. Puiston pinta-alaa supistettiin vuonna 1969 Kuninkaankadun leventämisen takia. Ja jälleen vuonna 1972, jolloin risteykseen tuli liikennevalot. Keskimmaisessä kentässä ollut suuri hevoskastanja kaadettiin 2010-luvulla.

Puisto on kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävä ja merkittävällä paikalla. 1920-1930-lukujen puistosta on jäljellä enää lohkojako ja Nortamon patsas. 1950-luvun kerrostuma on paremmin säilynyt. Puistokokonaisuus muodostaa historiallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden viereisen Kiwelän liike- ja asuinrakennuksen kanssa.

Naulamäki ja Helsingintori

Helsingintorin ympäristö puistoinen on muodostunut nykyiseksi aukioksi vasta 1900-luvun alussa. Alueen itäreunalta purettiin Winterin tontin rakennukset ja pohjoisreunalta Pusslan tontin rakennukset. Winterin talon paikalle istutettiin puisto, mutta aitaamattomana kasvit tallottiin kun alueen läpi oiottiin¹²².

Aukio oli alkujaan avoin ja vasta 1980-luvulla leikkipuisto rajattiin ja myöhemmin puiston reunaan asennettiin reunakivet. Rajaukset ovat hieman ristiriidassa alueen historian ja ominaisuutensa kanssa.

Puistossa oleva kuvanveistäjä Kauko Räikkeen suunnittelema Nyplääjä-patsas pystytettiin vuonna 1976. Pusslan tontin paikalla oli leikkipuisto, mutta se poistui käytöstä 2000-luvulla.

Naulamäen kallioalue oli pitkään luonnontilaisena. 1900-luvun loppupuolella alueelle ryhdyttiin toteuttamaan istutuksia ja rajauksia.

Naulamäen ja Helsingintorin alueet ovat osa pienimuotoisempaa ja vaatimattomampaa Vanhaa Raumaa, joka on säilynyt muuta aluetta vanhemmassa asussa. Alueelle kuuluvat luonnontilaiset kalliot ja sorapintaiset kulkuväylät ja ne tulee säilyttää. Katujen varsien talojen seinustoilla olevat pienet ruohokaistaleet kuuluvat alueen luonteeseen.

Naulanketo

Alue on suurelta osin luonnonmukaisena säilynyttä kallioaluetta Vanhan Rauman ja ruutukaavakortteleiden välissä. Naulanketo on saanut nimensä Naolan talosta. Naulankedon alueella olleet Vanhaan Raumaan kuuluneet asuintontit ovat hävinneet 1970-1980-lukujen vaihteen tienoilla.

Naulankedon luonnontilainen kallioalue ja Eteläkadun varren puistoalue ovat maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittäviä ja säilytettäviä. Vanhan Rauman julkisivu on parhaiten havaittavissa tällä kohtaa.

Savilanpuisto

Meren ranta ulottui 1600-luvulla Savilan puiston liepeille. Alue ole vielä 1700-luvulla vesiperäistä maata. 1780-luvulla tulliaitaa siirrettiin länneemmäksi siten, että se kulki nykyisen Savilan puiston länsipuolitse. Alue oli 1800-luvun lopulla markkinoiden pitopaikka. Tuohon aikaan markkinoiden luonne oli jo muuttunut siten, että huviteltoja oli jo enemmän kuin myyjiä.

Arkkitehti Lars Sonckin vuonna 1915 laatimassa asemakaavassa Savilan keto oli puistoa leikkikenttineen. Puisto tiettävästi myös pohjoispään osalta toteutui.

Linja-autot pysähtyivät Savilan aukiolle odottamaan matkustajia 1920-luvulta lähtien. 1930-luvulla aukio kävi jo ahtaaksi, jolloin alettiin pohtia linja-autoaseman rakentamista.

Savilan aukion puisto säilyi pääosin Sonckin kaavailmassa asussa 1970-luvun lopulle asti. Puiston rakenne muuttui merkittävästi 1980-luvulla, jolloin alueen halki rakennettiin katu sekä vähän myöhemmin toteutettiin kioski-terminaalirakennus.

Savilanpuiston alue on merkittävä vihreä välivyöhyke Vanhan Rauman ja ruutukaavakortteleiden välissä. Alueen rakenne ja materiaalit on täysin uusittu viime vuosikymmeninä eikä historiallisia arvoja ole juuri säilynyt. Muutoksia on tehty paikoin liian kokonaisvaltaisesti ja alueelle vierain materiaalein.

Tullivahe

Tullivaheen ympäristö on muuttunut merkittävästi Kaunisjärvenkadun rakennuttua nykyiselle paikalle. Alueen vanhasta rakennuskannasta ei ole jäänyt jälkiä maastoon. Tullivahe noudattaa historiallista Turkuun johtaneen tien linjausta.

Tullivaheen pysäköintialueen eteläpuolella oleva kumpare peittää näkyvyyttä pysäköintialueelle ja samalla yhdistää Tekkalanpuistoa ja hautausmaata vihreäksi kokonaisuudeksi. Puistoalue tulee säilyttää vihreänä.

¹²² Lähteenoja IV s 62

Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot

Pyhän Kolminaisuuden kirkko on rakennettu Rauman seurakunnan kirkoksi keskiajalla. Ennen kirkkoa paikalla on todennäköisesti ollut puukirkko. Kivikirkko paloi vuonna 1640 ja jäi raunioitumaan. Kirkollinen toiminta siirrettiin entiseen Fransiskaanihuostarin kirkkoon.

Raunioista on vuosisatojen aikana otettu rakennuskiviä muun muassa Pyhän Ristin kirkon torniin. Raunioita ympäröivälle hautausmaalle on haudattu vielä 1800-luvulla. Hautausmaa siistittiin perinpohjaisesti ja sinne tehtiin käytäviä vuonna 1891. Sen jälkeen aluetta alettiin hoitaa puistona.

Raunion ympäristö on ollut puustoinen ainakin sadan vuoden ajan. Vuonna 1904 puistoon istutettiin jalopuita haapojen tilalle ja vanhoja sireenipensaita poistettiin.

Rauniopuisto muodostaa merkittävän maisema-alueen entisen tulliaidan rajalla.

Katariin Westerlinginpuisto ja Tekkalan puisto

Itäkadun kaakkoispuolella oleva puisto on nimetty Katariina Westerlingin puistoksi ja koillispuolella oleva puisto on nimetty Tekkalanpuistoksi. Kuitenkin

juuri Tekkalanpuisto on näistä vanhempi ja se, jonka tanskalais-syntyinen Catherine Westerling ensin perusti.

Niin sanotut Turun tullin puistot muodostavat selkeän portin vanhaan kaupunkiin. Puistot ovat säilyttäneet vanhan ilmeensä 1800-luvun lopulta asti. Tekkalanpuisto on aina ollut suunnitellumpi käytävineen, kivipengerryksineen ja muotoon istutettuine puineen. Katariina Westerlingin puisto on luonnonmukaisempi. Puistot ovat merkittävä osa Rauman historiaa, vanhoja ja säilyneitä ja siten valtakunnallisestikin harvinaisia. Ne muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden osana maailmanperintöä.

2000-luvulla toteutetun uudistuksen yhteydessä Itäkadun varteen puistojen kohdalle tehtiin pysäköintipaikkoja, jotka pienensivät puistoaluetta jonkin verran. Pysäköintiruudut on kuitenkin onnistuttu sovittamaan ympäristöön.

Puistoissa on syytä tehdä tarkka inventointi, jossa voidaan määritellä puuston perusteella eri suunnitteluvaiheiden säilyneisyys. Erityisesti vanhemmassa puistossa tulee käytäväverkosto säilyttää.

31.2. Puistosuunnittelua koskevat määräykset

Puistot ovat tärkeä osa Vanhan Rauman kaupunkikokonaisuutta ja suojeltuja. Kaikissa toimissa on huomioitava puistoalueiden historia ja säilyneet ominaispiirteet.

Puistosuunnitelmien pohjaksi on selvitettävä puiston historia ja siellä säilyneet ominaispiirteet. Säilyneet ominaispiirteet ovat suojeltuja ja ne tulee säilyttää. Muu suunnittelu on sovitettava säilyneisiin ominaispiirteisiin.

Puistoissa tulee suosia vettä läpäiseviä pintoja. Mahdollisten päällysteiden tulee olla alueen historialliseen luonteeseen sopivia. Suositeltavin materiaali kulkuväylillä on luonnonsora. Betonikivetykset ja asfaltointi sekä muut vastaavat materiaalit eivät ole sallittuja. Maan pinnasta korotetut terrassirakenteet eivät ole sallittuja.

Puistoissa tulee suosia perinteistä kasvillisuutta ja vanhaa perinnekasvillisuutta tulee pykiä säilyttämään. Alueella ei saa käyttää alueen ominaispiirteisiin sopimattomia kasveja. Vanhoja siemeniä sisältävää pintamaata ei tulisi poistaa alueelta. Niityt, monilajiset nurmet ja kedot ovat suositeltavia. Puistojen puustoa tulee säilyttää ja uudistaa vaiheittain turvaten puuston jatkuvuus.

31.3. Torit ja aukiot

Raatihuoneentori ja Kauppatori

Rauman katuverkko on osittain keskiaikainen. Usein on esitetty oletamus, että Rauman ensimmäinen kauppatori ja raatihuone sijaitsivat jossain Pyhän Kolminaisuuden kirkon tuntumassa. Leena Rautavuoren muistiinpanojen (sähköposti Henri Raitiolle 27.9.2021) mukaan arkeologinen aineisto ei aukottomasti tue tätä käsitystä.

Rautavuoren mukaan raatihuoneen sijaintipaikkaa on pidetty epäselvänä aina 1500-luvun puolivälin jälkeiseen aikaan saakka. Osa tutkijoista on esittänyt raatihuoneen olleen torin laidalle 1500-luvun loppupuolella. Rautavuoren mukaan kirjallisessa lähteessä vuodelta 1556 mainitaan, miten Sonnilan emäntä kantoi saksanolutta voudille. Sonnilan talon tiedetään olleen nykyisen Kauppatorin itälaidalla. Tämä antaa vihjeen siitä, että raatihuone olisi ollut tuolloin puheena olevan torin laidalla.

Vuoden 1841 kartassa näkyy torin historiallinen muoto, jota voi pitää kadun leventymänä. Nykyinen Raatihuoneentori (ent. Kauppatori/ Stortarget/ Raastuvantori) on arvioitu rakennetuksi siten, että se on länsipäästään auennut kohti länsitullia, rantaa, jossa olivat laiturit ja tavara-aitat. Maan kohotessa on rantaviiva siirtynyt lännemmäs ja kuivunutta maata on otettu rakennuskäyttöön. On arvioitu, että myös

Puistoissa tulee käyttää valaistusta vain, kun sitä tarvitaan esimerkiksi näkyvyyden takia kulkureiteillä, toiminnallisissa paikoissa tai patsaan ja muistomerkin valaisuun. Valaistus on toteuttava historialliseen ympäristöön sopivalla tavalla.

Puistojen suunnittelu, rakentaminen ja kunnostaminen vaikuttavat merkittävästi Vanhan Rauman historiallisesti arvokkaaseen kaupunkikokonaisuuteen. Kaikista puistoihin kohdistuvista suunnitelmista on pyydettävä Museoviraston lausunto tai mikäli on nimetty Vanhan Rauman erityiselimen ohjaamaan ja valvomaan alueen asemakaavan toteuttamista, pyydetään lausunto erityiselimeltä. Lausuntoa varten on toimitettava erityiselimelle riittävät selvitykset ja suunnitelmat hankkeen vaikutusten arvioimiseksi.

Puistoissa, kuten muuallakin Vanhan Rauman alueella, on maahan kajotessa otettava huomioon, että alue on muinaispuistoaluetta ja arkeologisesti mielenkiintoinen. Kaikista puistoja koskevista maahan kajoavista toimenpiteistä on pyydettävä Museoviraston lausunto.

nykyisen Kauppakadun länsipään vähäisempi levnys olisi muodostunut myöhemmin samasta syystä.

Rautavuori katsoo lähteisiinsä viitaten, että torin muodolle on saatu esikuva suoraan Saksasta, ei siis Ruotsin kautta. Danzigin eli nykyisen Gdańskin tori on yhä pitkä markkinakatu. Raumalaisten tiedetään vierailleen siellä aina 1600-luvulle, jolloin Rauma menetti vapaan ulkomaankauppaoikeutensa.

Suuria markkinoita ei raatihuoneen torilla voinut järjestää, sillä markkinoilla myytiin karjaa ja se vaati tilaa. Vuosimarkkinat pidettiin Kalatorilla. 1600-luvulta on tieto, että Rauma sai luvan järjestää suuret markkinat toisinaan kaksi, toisinaan yhden kerran vuodessa. Markkinat saivat kestää enintään viikon.

Nykyinen raatihuone on rakennettu vuonna 1776 sovitettuna keskelle torin etelälaitaa. Rakennuksen on suunnitellut Turun kaupunginarkkitehti, muurarimestari Christian F. Schröder.

Tilan ahtaus... Torin laajentaminen...

Historiallista Raatihuoneentoria päädyttiin laajentamaan ilman kunnollista suunnittelua. Enemminkin vain periaatteella mistä saatiin kulloinkin lunastettua tontteja.

Kokonaisen korttelin purkamisen yhteydessä esillä oli vielä suurisuuntaisempi suunnitelma purkaa myös Rautlan tontti, jolloin kirkon ja raatihuoneen väliin olisi muodostunut keskusakseli. Hanke raukesi. Vastaavasti aikalaisten näkökulmasta arkkitehtuurisesti hyvän sommitelman olisi saanut esimerkiksi purkamalla Raatihuoneentorin pohjoislaidalla olevat tontit niin, että koko tori olisi laajentunut koko matkaltaan. Suuremman torin olisi saanut purkamalla Ruandlan, Siuruksen ja Luwilan tontit. Näin raatihuone olisi keskellä torin eteläreunaa. Tällaisista suunnitelmista ei tiedettävästi ole jäänyt jälkeä ja on hyvä, ettei tällaisia toteutettu.

Toteutunutta laajennettua toria ei ole missään vaiheessa nähty tilallisesti hyvänä aukiona. Jo aikalaiset olivat torin laajentamista vastaan ja pyysivät Raumallekin asemakaavaa laatineelta arkkitehti Lars Sonckilta kannanottoa. Sonck piti suunnitelmaa viheliäisenä ja totesi muun muassa: *”sillä suuren torin varrella näyttävät tietysti raatihuone ja muut pienet rakennukset kääpiömäisiltä ja naurettavilta ja sitä paitsi pyyhkäistään pois suuri osa vanhan Rauman näkyvää historiaa.”* (Rauma, idylliä ja tehokkuutta 1875-0, Ulla Heino 2002)

Raatihuoneentorin ja Kauppatorin käsittävää laajaa aukiota on pidetty aina mittasuhteiltaan ja hahmottumiseltaan ongelmallisena. Torin muoto on epäsymmetrinen ja selvästi poikkeuksellinen, suorastaan outo. Torivarren rakennuksista vain Rautlan (myös Feren talona tunnetaan) ja Ruandlan KOP:n talo on suunniteltu ja rakennettu torin laidalle.

Kalatori

Kalatoria pidetään Rauman vanhimpana torina sijaintinsa perusteella keskeisellä paikalla Turusta ja Ulvilasta tulevien maanteiden tuntumassa Pyhän Kominaisuuden kirkon vieressä. Kirkko tuhoutui vuonna 1640 kaupunkipalossa, jonka jälkeen Kalatorin merkitys väheni ja toiminta siirtyi Raatihuoneentorille. Kalatorin ympäristö on vanhinta asuttua Raumaa, koska se on ollut kuivaa maata jo 1300-luvulla.

Kalatoria on kutsuttu monella nimellä; Pyhän Kolminaisuuden kirkon aukio, Karjanketo, Karjatori, Vähätori, Hevostori, Heinätori ja Uusi tori. Nimitys Kalatori juontaa juurensa 1800-luvun loppuun, jolloin kalan myynti siirrettiin ahtaaksi käyneeltä Kauppatorilta Kalatorille.

Arkeologisissa kaivauksissa Kalatorin alueelta löytyi 1300-1400-lukujen vaihteeseen ajoitettu peltokerros. Keskiaikaisia rakenteita ei ole löydetty. Alueelta on löydetty 1830-luvulla rakennetun kaivon perustus, 1700-1800-luvulla olleiden makasiinien varastokuoppia ja 1500- ja 1600-luvulle ajoittuvia hautakuoppia.

Kalatori kivetettiin 1890-luvulla. Kirkon ja Kalatorin väliin rakennettiin 1800-luvun lopulla vaakahuone, joka oli paikalla vain muutaman vuosikymmenen. Aidan vieressä edelleen oleva ja toimiva muuntamo on rakennettu 1920-luvulla.

Kalatori on uudistettu lähes kauttaaltaan 2000-luvulla. Vain pieni osa vanhaa mukulakiveystä on säilytetty länsireunalla. Uudella kiveyksellä on toripintaan piirretty viiva, joka kuvaa mahdollista rantaviivaa keskiajalla. Viiva perustuu kuitenkin vain korkeuskäyriin, ei tietoon siitä, missä rantaviiva olisi voinut sijaita. Nykyisiä kiveyksiä ja kadun varusteita pelkistetympi ilme olisi alueelle sopivampi.

Hauenguan

Hauenguanon aukio edustaa kaupungin historiallisia kauppapaikkoja ja liittyy myös kaupunkia ympäröineeseen tulliaitaan sekä torin itä laidalla olleeseen tulliporttiin. Pienehkön aukion nykyinen malli on säilynyt ilmeisesti 1740-luvulta.

Hauenguano tunnettiin myös aikaisemmin Komikulmatorina (Trekantika torget) ja 1820-luvulla Kauppiastorina (Köpmanstorget), jolloin rikkaimmat puutavarakauppiat asuivat itäisen tullin ympäristössä.

Torilla on ollut yleinen kaivo, josta on haettu vettä muun muassa eläimille ja mahdollisesti alkujaan myös asukkaille. Puinen kaivokoppi on valokuvien perusteella tehty replika 1990-luvulta.

Kaupungin torit kivetettiin 1893-1903 välillä. Samalla torin laidalle toteutettiin korotetut ja mukulakivin päällystetyt sekä lohkokivin reunustetut jalkakäytävät. Tori on ilmeisesti 1960-luvulla päällystetty asfaltilla ja jalkakäytävät betonilaatalla.

Nykyisessä vanhaa mukailevassa kiveyksessä on monia erilaisia kivimalleja ja eri värejä sekä rajattuja ajoväyliä. Vain kaivokopin ympärillä on perinteistä mukulakiveystä. Lopputulos on kirjava ja levoton.

Anundilanaukio

Savilanaukio käsitellään kohdassa puistot.

Anundilanaukio sijoittuu Savilanaukion pohjoisosaan kaupunkirakenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävälle paikalle, joka on merkittävin Vanhan Rauman sisääntuloalue. Aukio on muodostunut vanhan ja uuden kaupunginosan väliin kun ruutukaavakorttelit alkoivat rakentua Vanhan Rauman ulkopuolelle.

Anundilanaukion nimi tulee Anundilan tontista.

Aukio oli alkujaan yhtenäisesti mukulakivillä päällystetty, selkeä ja pelkistetty. Myöhemmin alueella oli asfalttipintaa ja pysäköintipaikkoja. Alue on uudistettu kokonaan 2000-luvulla keskustan kehittämishankkeen yhteydessä. Erilaiset ja malliset sekä eri väriset kiveykset, tolpat, valaisimet, vesiaihe ja penkit sekä puuistutukset ovat muuttaneet alueen luonteen täysin. Alkujaan hyvin urbaani aukion on kadonnut.

Helsingintori käsitellään kohdassa puistot.

31.4. Liikenne ja kadut

Osa Vanhan Rauman katulinjoista periytyy keskiajalta lähtien. Tosin siitä ei ole olemassa aukottomia todisteita. Arkeologisissa kaivauksissa on löytynyt asuntonttien jäänteitä nykyisten katujen paikalta. Vuoden 1682 viimeinen suuri kaupunkipalo muutti todennäköisesti kaupunkirakennetta merkittävästi. Nykyiset katulinjat ovat käytännössä syntyneet palon jälkeen. Vuoden 1756 asemakaavassa esitetyt katulinjaukset on vastaavat suurelta osin nykyisiä linjauksia.

Menneinä aikoina Vanhan Rauman katuja arvosteltiin liikaisiksi ja tulviviksi. Katujen puhtaanapito oli talonomistajien vastuulla. Kukin huolehti kadun kunnossapidosta, milloin parhaiten sopi. Lopulta säännöt muodostuivat sellaisiksi, että kadut oli lakaistava aamupäivällä ennen kahdeksaa tai iltapäivällä kolmen jälkeen vähintään kolme kertaa viikossa. Nykyisin kadut ovat Rauman kaupungin omistamat ja ylläpitämät. Kiinteistön omistajien tulee kuitenkin huolehtia jalkakäytävien ja talon seinustan siisteydestä.

Hyvin huolehditut kadut ja seinustat antavat viihtyisän yleisvaikutelman. Pujot ja koivun versot eivät sovi kadulle. Jalokiuurunkannusten ja rantavehnan on hyvä antaa kasvaa seinustoilla, mutta ne on syytä lakastumisen jälkeen poistaa jättäen juuret paikoilleen. Jalokiuurunkannus kuvastaa vanhaa kulttuuriympäristöä ja rantavehna Vanhan Rauman historiaa rantahiekalle rakentuneena kaupunkina.

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa torit ja pääkadut kivettiin mukulakivillä. Sivummalla olevat kadut jäivät sorapintaisiksi. 1950-luvun lopulla Vanhan Rauman pääkatuja asfaltoitiin. 1960-luvulla tulivat maksulliset pysäköintipaikat. Vielä 1970-luvun lopulla Rauman kaupunki asfalttoi katuja Museoviraston voimakkaasta vastustuksesta huolimatta. 1970-luvulta lähtien on käyty vilkasta ja monipolvista keskustelua kävelykatujen toteuttamisesta Vanhassa Raumassa. Aina on päädytty samaan lopputulokseen eli määräämäänsä kävelykatujärjestelyyn.

Vuoden 1981 asemakaavassa esitettiin katujen pintamateriaalit. Katujen pinnat on hyvin pitkälle toteutuneet kaavan mukaisesti.

1990-luvulla yleiseurooppalaisen trendin mukaisesti alkoi Vanhan Rauman katujen ja kauppatorin kehittäminen. Pääkatuja muutettiin 2000-luvun alkupuolella jalankulkupainotteisiksi. Autot saivat yhä kulkea, mutta ajokaistoja kavennettiin ja jalkakäytäviä levennettiin. Myös esteettömyyttä parannettiin. Ajokaistojen asfaltti ja jalkakäytävien betonilaatat korvattiin luonnonkivilaatoilla. Mukulakivetys olisi ollut liikkumisen kannalta hankala, asfaltti tai betoni olisivat materiaali vaikutelmaltaan liian teollisia vuosisataiseen ympäristöön. Jalkakäytävillä on käytetty poltettu pintaista luonnon graniittia. Sen koko mukailee nupukiveä. Ajoväylillä on käytetty kaariladottua noppakiveä. Kauppakadulla on uusimisen ensivaiheessa käytetty jalkakäytävällä ulkomaalaista kiveä, joka osoittautui liian kirjavaksi ja myöhemmin kulunut huomattavan nopeasti. Myöhemmin muualla kivenä on käytetty punertavia ja harmaita kotimaisia kivilaatuja. Vaikka kaariladottulla kivellä on Suomessakin historiansa, sitä voi kuitenkin Vanhassa Raumassa pitää astetta liian hienona ja levottomana. Jalankulkuväylät ja pysäköintiruudut on merkitty erivärisillä kivillä. Se selkeyttää liikennettä ja pysäköimistä, mutta toisaalta kadunpinta artikuloi voimakkaasti. Ratkaisuun on todennäköisesti vaikuttanut lainsäädäntö. Yleensä pohjoismaissa kadun toimintoja on ohjattu kadunpinnassa huomattavasti vähäisemmin, merkitsemällä esimerkiksi pysäköintiruudut vain nurkista.

Kuninkaankadulle ja Kauppakadulle on rakennettu katujen uudistustöiden yhteydessä katujen sulanapitojärjestelmä. Se on huomattavasti helpottanut talvikunnassapitoa ja liikkumista vilkasliikenteisimmillä kaduilla.¹²³

¹²³ Toisaalta on kuulunut harmistuneita kommentteja siitä, että lumen sulattaminen vähentää talvisin Vanhan Rauman tunnelmaa.

31.5. Katuja koskevat määräykset

Vuoden 1981 asemakaavassa esitettiin katujen pintamateriaalit. Katujen pinnat on hyvin pitkälle toteutuneet kaavan mukaisesti.

Katupintaa ei saa nostaa. Jos katupinta on noussut, tulee sitä kunnostuksen yhteydessä pyrkiä laskemaan.

Vanhan Rauman sorapintaiset kadut tulee säilyttää sorapintaisina. Vanhan Rauman sorakaduilla tulee käyttää kadun pinnan yleisilmeeseen sopivaa soraa.

Ensisijaisesti Vanhassa Raumassa tulee käyttää pienikokoisia liikennemerkkejä.

Liiketilojen eteen voi sijoittaa liikkeiden aukioloaina A-standeja, siten etteivät vaikeuta liikennettä.

Pienimuotoiset kukkalaitteet tai muut hillityt somisteet ovat liiketilan oven välittömässä läheisyydessä sallittuja, mutta ne eivät saa vaikeuttaa kadun muuta käyttöä.

Yleisesti jalkakäytävälle tai muulle katualueelle ei tule sijoittaa kukkalaitteita tai muuta vastaavaa.

Poikkeuksena tästä jalkakäytävälle ja katualueille voidaan sijoittaa julkisia kukkalaitteita ja muita vastaavia. Niiden tulee soveltua kaupunkikuvaan. Arvion tekee Rauman kaupunki ja Erityiselin.

Katusuunnitelmista tulee pyytää lausunto erityiselimeltä.

31.6. Kaupunkitilan taideteokset

Vanhan Rauman olemassa olevat julkiset taideteokset ja muistokyltit ovat suojeltuja. Uusien Vanhaan Rauman sijoitettavien taideteosten tulee soveltua ympäristöön. Lisäksi taideteoksen sisällön olisi hyvä kytkeytyä Vanhaan Raumaan. Niiden sisällön tulee olla riittävän merkittävä sijoittamiseksi Vanhaan Raumaan. Vanhan Rauman erityiselimen tulee käsitellä kaikki Vanhaan Raumaan sijoitettava taideteokset, muistomerkit ja muistolaatat.

Vanhaan Rauman voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti ennalta määrättyksi ajaksi taideteoksia myös paikkoihin, jotka saattavat olla ristiriidassa Vanhan Rauman suojeluarvojen ja kaupunkikuvan kanssa. Taideteosten tulee olla selkeästi taideteoksia, ei esimerkiksi piilomainontaa tai mainontaa.

32. Kauppaan ja liiketoimintaan liittyvät määräykset

Yritykset ovat olennainen osa Vanhan Rauman elämää. Myös maailmanperintöarvojen kuvauksessa on mainittu Vanhan Rauman erityisarvona sen elävyys ja säilyminen kaupallisena keskuksena.

Vanha Rauma luo yritystoiminnalle reunaehdoja, mutta samalla myös mahdollisuuksia.

Vanha Rauma on uniikki kauppapaikka aivan kaupungin ydinkeskustassa. Vanhan Rauman liikkeitä käyttävät seudun asukkaat, mutta myös lukuisat matkailijat ympäri maailmaa.

Yritystoiminta vaatii markkinointia, mutta mainonnan tulee olla tasapainossa kaupunkikuvan kanssa. Vanhan Rauman harmoninen kaupunkikuva on iso vetovoimatekijä myös yrittäjille. Vanhassa Raumassa ei kilpailla mainostamisen räikeydellä. Erottuvana tekijänä voi olla kaupunkikuvassa tyylikäs yleisilme ikkunasomistuksineen.

Kylttien määrä, koko ja ulkomuoto tulee sopia ympäristöön ja julkisivuihin. Kylttejä voi valaista kaupunkikuvaan sopivalla tavalla. Vanhassa Raumassa käytetään myös niin sanottuja kisällikylttejä. Varsinaisia valomainoksia on hyväksytty vain erityistapauksissa.

Vanhan Rauman mainoskylteistä on erikseen suojeltu mm. Rännärin katolla oleva PAULIG-valomainos, Iso-Taarin konttori teksti, ja elokuvateatterirakennus Iso-Hannun tekstityyli.

2000-luvulla yleinen markkinoinnin ulkoasu on muuttunut hillitymmäksi

Liike- ja mainoskilpien, tekstien ja tunnuskuvioiden tulee kaikissa tapauksissa sopia hyvin rakennukseen ja ympäristöön mm. koon, muodon, materiaalin, värin ja sijainnin suhteen. Vanhan Rauman katukuvassa ei voida kilpailla räikeillä väreillä, valoilla tai kookkailla mainoksilla. Kyltityksessä tulee pyrkiä katukuvan säilyttämisen kannalta hillittyyn yhtenäiseen tapaan, jonka puitteissa on mahdollisuus omaperäisyyteen ja kekseliäisyyteen.

Ulkonevien liikekylttien tai tunnuskuvioiden alin kohta tulee sijaita vähintään 2,4 metrin korkeudessa. Kilven enimmäiskorkeus- ja leveys ovat 90 senttimetriä, ellei ole perusteltua syytä poiketa tästä. Suositeltavaa on, että kilpi on ohut. Parhaimmillaan kilpi on uniikki, oivaltava käsityöperinteen jatkumoa edustava. Kilpi voi olla myös niin sanottu valomainos, mutta tällöin enimmäiskorkeus- ja leveys ovat 60 senttimetriä. Valo ei saa olla vilkkuva tai räikeä.

Vuoden 1981 kaavan voimassaoloaikana linjattiin, että Vanhassa Raumassa kadulla näkyvässä mainonnassa ei ole sallittu merkkimainontaa. Todennäköisesti suurimpana syynä 1980- ja 1990-lukujen räikeät olut- ja halpakauppa- ja mainokset, jotka pyrkivät mahdollisimman suureen huomioarvoon katunäkymässä. Usein näkyvä

mainonta koetaan mauttomaksi, mikä ehkä sopii yksittäisten yritysten mainosstrategiaan, mutta Vanhassa Raumassa ulkonäöllisesti mauton mainonta assosioituu koko alueelle.

Suomalaisille puukaupungeissa oli mainosten yleistyessä tapana maalata yrityksen nimi tai päätuote tai toimiala suoraan seinään. Kyseisen kaltaiset tekstit ovat hyvin pitkälle hävinneet, mutta traditiota voidaan kunnioittaa. Vanhassa Raumassa kirjaimista ja logosta koostuvan liikettä koskevan mainoskyltin voi maalata tasaiseen seinäpintaan tai tarkoitusta varten varatulle alustalle, joka ei voi kuitenkaan olla ulkoneva kotelo. Mainos voidaan toteuttaa myös pintaan kiinnitetyistä läpinäkymättömistä erillisistä yksivärisistä irtokirjaimista ja logosta. Kirjainten taakse voidaan asentaa valo, joka valaisee seinään niin, että kirjaimet erottuvat. Kirjaimet saavat olla enintään 40 senttimetriä korkeita. Mainos ei saa peittää julkisivun listoja, koristeita, ikkunoita tai muita vastaavia.

Merkkimainonnan tulee olla alisteista liikepaikalla toimivan yrityksen omille mainoskylteille ja logoille.

Liiketilöiden näyteikkunoissa saa olla digitaalisia näyttöjä. Digitaalisen näytön tulee olla liiketilassa ikkunan takana. Valoteho ja liike ei saa olla häiritsevä.

Mainosviirejä, -banderolleja, -lippuja, -valoja tai muita sellaisia ei saa käyttää Vanhassa Raumassa. Erilaisia tästä poikkeavia tapahtuma- ja kampanjailmeitä voidaan käyttää rajattuna aikana tarkoituksen mukaisesti erityiselimen hyväksymällä tavalla.

A-malliset mainostelineet eli niin sanotut A-standit ovat olleet yleisessä käytössä Vanhassa Raumassa. Kaupunkivallisesti ne ovat sopivan kokoisia, mutta aiheuttavat haittaa liikuntarajoitteisille ja näkörajoitteisille. Liikkeenharjoittajan tulee tarkkaan harkita A-standin käyttötarvetta ja sijoittamista. Tarvittaessa vaihtuvia mainoksia voi käyttää esimerkiksi näyteikkunoissa. A-standi saa olla enintään 120 senttimetriä korkea ja 60 senttimetriä leveä. Rungon tulee olla väritykseltään musta tai tumman ruskea tai harmaa. Rungon materiaalia ei ole määritelty. A-standin käyttö on sallittua vain toiminnan ollessa käynnissä. Katualueella A-standeja saa olla enintään yksi toimijaa kohden. Piharakennuksissa olevat liikkeet saavat sijoittaa yhden yhteisen telineen pihan pääsisäänkäynnin välittömään läheisyyteen. Mainostelineitä sijoitettaessa on otettava huomioon vapaan jalankulkutilan tarve ja varmistettava, ettei niistä aiheudu minkäänlaista vaaraa esimerkiksi näkörajoitteisille. Telineet on sijoitettava katu- tai muulla yleisellä alueella tukevasti mahdollisimman lähelle rakennuksen julkisivua oman liikehuoneiston kohdalle ja poistettava yöksi. Torialueella siirrettäviä mainostelineitä saa sijoittaa vain kiinteän kioskirakennuksen sekä kahvikojujen ja jäätelökioskin viereen. Liikehuoneistojen edustalla yleisillä katualueilla elävän tulen käyttö on turvallisuussyistä sallittu ainoastaan suljetuissa

lyhtyvalaisimissa. Avoimet ulkotulet ja -roihut on ehdottomasti kielletty koko Vanhan Rauman alueella. Mikäli A-standit osoittautuvat tulevaisuudessa ongelmallisiksi Erityiselien voi linjata, ettei niitä saa käyttää Vanhassa Raumassa.

Vanhan Rauman liiketilojen näyteikkunoita saattaa olla tarve suojata markiisein. Alueella tulee käyttää niin sanottua lippamarkiisi, joka sovitetaan väritykseltään rakennukseen ja ympäristöön. Markiisin etulipassa saa olla liikkeen nimi ja logo tyylikkäästi ja hillitysti toteutettuna. Markiisien asentaminen on julkisivumuutos, joka edellyttää luvan. Olemassa olevien markiisien muodon ja värin muuttamiseen on pyydettävä Vanhan Rauman Erityiselimen lausunto tai kommentti.

Erityistavarakaupan myynnistä ns. merkkituotteilla on yhä suurempi painoarvo brändimarkkinoinnissa. Näin ollen merkkimainonta on sallittua ikkunoissa ja mainoskylteissä.

Liiketilojen näyteikkunoita ei saa yleisesti teipata umpeen. Liiketilojen yksittäisen ikkunan pinta-alasta saa teipata umpeen enintään yhden kolmasosan (1/3). Liiketilojen yksittäisten sekundääristen tilojen, kuten ravintolan keittiön ikkunoita, voidaan teipata kokonaan umpeen. Teippausmääräykset koskevat myös toimisto- ja palvelukäytössä olevia tiloja. Toimistotiloissa voidaan käyttää tietokoneiden näytöillä näkymältä suojaavaa kalvoa ja esimerkiksi hieronnassa voidaan näkymä peittää verholla, siten että näyteikkunan voi somistaa. Tilat tulee sisustaa ja somistaa siten, etteivät ne ole ulospäin häiritseviä.

Perinteinen tapa on ollut liikkeissä pitää aukioloaikana ovea auki. Tapa on kuitenkin ongelmallinen energian kulutuksen takia ja ovi voi helposti vahingoittua. Lisäksi auki oleva ovi kaventaa jalkakäytävää. A-standin lisäksi halutaan ovea somistaa muutoinkin. Pienimuotoiset kukkalaitteet tai muut hillityt somisteet ovat liiketilan oven välittömässä läheisyydessä sallittuja, mutta ne eivät saa vaikeuttaa kadun muuta käyttöä.

Liiketilojen eteen kaduille, jalkakäytävälle ja aukioille voidaan sijoittaa oleskelualueita, joita usein kutsutaan myös terasseiksi. Terassitoiminnan

tulee liittyä ympäristössä toimivan yrityksen toimintaan. Julkisten alueiden kalusteista linjaa Vanhan Rauman Erityiselien. Terassi ei saa heikentää liikenneturvallisuutta, pelastusteitä ja yleisten alueiden esteettömyyttä. Jalankululle tulee jättää riittävä tila. Terassien laajuutta arvioitaessa tulee huolehtia myös siitä, että Vanhassa Raumassa riittää ei-asiakassuhteeseen perustuvia istuma- ja muita oleskelupaikkoja. Mikäli lainsäädäntö, liikenneturvallisuus tai muu tarve edellyttää, terassi voidaan rajata köydellä. Terassien rajaamiseen esimerkiksi kankaat ja aidat eivät ole hyväksyttäviä. Hetkellistä käyttöä varten esimerkiksi yksittäisissä tapahtumissa voidaan käyttää massiivisempaa aitaamistapaa. Terassikalusteiden tulee olla kaupunkikuvaan sopivia, laadukkaita sekä väriltään ja muodoltaan hillittyjä. Terassien yleisilmeen tulee olla ilmava. Terassien varjojen tulee olla kaupunkikuvaan sopivia, kooltaan, muodoltaan ja väriltään hillittyjä. Varjojen tulee seistä yhdellä jalalla. Teltat, lasitukset ja pergolatyyppiset sekä vastaavat rakenteet ovat kiellettyjä. Terassit tulee sijoittaa katukivetyksen päälle ilman laudoituksia, mattoja tai muita vastaavia. Mikäli terassialue on hankalan kalteva, tulee terassi toteuttaa mustalla tai tumman harmaalla laudoituksella tai levytyksellä mahdollisimman matalana. Terassi- tai kalustetyyppiä ei ole tarkoituksenmukaista tarkemmin määritellä kaavassa vaan erityiselien voi tehdä yleislinjauksen sopivasta kalustetyypistä tai harkita kalusteita tapauskohtaisesti.

Terasseilla voi olla aukioloaikoina tarjoilutiskejä tai kärryjä tai muita sellaisia. Aukioloaikojen ulkopuolella ne pitää poistaa. Terasseja voi olla myös talviaikana, mutta terassin koko tulee suhteuttaa tosiasialliseen toimintaan. Sesonkikauden ulkopuolella terassialue ei saa toimia kalusteiden varastointialueena.

Vanhan Rauman pihuille voidaan sijoittaa maanpinnan tasossa olevia terasseja. Terassien tulee olla ympäristöön sopivia. Erityisesti asuinrakennusten läheisyydessä on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei toiminta häiritse ympäristöä.

33. Lähteet ja kirjallisuus

Asemakaavalaki 145/1931.

Bevara & sköta en gammal trädgård, Christina Ilminge, Prisma, 2004

Blommor från mormors tid, Ulla Beyron

Brandi, Cesare, Il restauro, teoria e pratica 1939–1986 (a cura di Cordaro, Michele), Editori riuniti, Roma, 1996.

Burke, Edmund), A Philosophical Enquiry into the Origin of our Idea of the Sublime and Beautiful, Oxford University press, 1998 (1757)

Dumitrescu, Anca: The Management of Change in Finland's Wooden Historic Urban Landscapes Old Rauma. Tampereen teknillinen yliopiston julkaisu 1357. Tampereen teknillinen yliopisto, 2015.

El Harouny Elisa, Historiallinen puukaupunki suojelukohteena ja elinympäristönä. Esimerkkeinä Vanha Porvoo ja Vanha Raahe. Osat 1 ja 2. Acta Universitatis Ouluensis. C Technica 312. Oulu 2008.

Elo, Hanna, Hakola, Marja, Hietanen, Helena, Juntikka, Ilse, Tuhkanen, Maija: Koteja Vanhassa Raumassa, Moreeni, 2022.

Flink, Selja: Runebergin koti – Rakentamisesta restaurointiin, Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 15, 2006.

Gardberg, Carl Jacob: Vanhankaupungin historiallisia tutkimuksia, 1950-1951.

Gudmundsson, Göran: Stora boken om Bynadsvård, Bonnier Fakta, 2010.

Gudmundsson, Göran: Värmen i gamla hus, Byggnadsvård i praktiken II, Gysinge, 2023.

Heikkinen, Maire: Suomalainen tapettikirja, SKS, 2009

Heino, Ulla: Rauma – idylliä ja tehokkuutta 1875-2000, Rauman kaupunki, 2002,

Huovinen, Katja: Koti vaiko museo lapsillemme? Kaupunkisuojelun käytäntö kolmessa eurooppalaisessa maailmanperintökohteessa, Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, 2017.

Hyvänen, Heikki, Knapas, Marja, Terttu: Suomen kirkot – Rauman kirkot, Museovirasto 1990.

Häkkinen, Auri (toim.): Entä jos? Professori Pentti Muroleen blogipohdintoja 2012-2021, Suomen rakennusinsinöörien Liitto RIL ry, 2023.

Immonen, Visa: Muinaistieteellinen toimikunta 2 / 1917–1972. Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Museoviraston julkaisuja 3. Helsinki 2016.

Jokilehto, Jukka: A History of Architectural Conservation, Butterworth Heinemann, Bath, 1999.

Kailla, Panu: Maalari maalasi taloa – Julkisivuväriytyksen historia, Multikustannus Oy, 2009.

Kailla, Panu: Talotohtorin rakenneopas, Kustantamo S&S, 2022

Kailla, Panu: Talotohtori – rakentajan pikkujättiläinen, WSOY, 2004.

Koho, Timo: Menneisyyden muistikuvat – perinne nykyajan arkkitehtuurissa, Atena kustannus, Jyväskylä, 2003.

Koivula, Jukka: Puuarkkitehtuuri, Rakennustieto Oy, 2018.

von Konow, Thorborg: Laastit vanhoissa rakenteissa, Suomenlinnan hoitokunta, Helsinki, 2006.

Koponen, Olli-Paavo: Täydennysrakentaminen – Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys, TTY – Arkkitehtuurin osasto, Tampere, 2006.

Koskinen, Riitta, Hagelstam Katja: Säätyläiskoti Suomessa – Sisustuksia, historiaa ja tapakulttuuria 1700-luvulta, WSOY, 2005.

Kostet, Juhani (toim.): Tiima, tiu, tynnyri – Miten ennen mitattiin, Suomalainen mittasanakirja, Turun maakuntamuseon julkaisuja 9.

Kärki, Pekka: Vanhankaupungin inventointi sekä taiteellinen ja historiallinen arviointi, 1967.

Köksträdgården. Det gröna arvet, Lena Israelsson

Lahtinen, K. M.: Viri ja valkee – Vanhan rakennuksen lämpö- ja energiatalous, Lunette rakennusperinnepalvelut, 2014.

Lilius, Henrik & Kärki, Pekka: Suomen kaupunkirakentamisen historia I, SKS, 2014

Lilius, Henrik & Kärki, Pekka: Suomen kaupunkirakentamisen historia II, SKS, 2014

Lilius Henrik, Suomalainen puukaupunki. Trästad i Finland. The Finnish Wooden Town. Anders Nyborg A / B. Rungsted Kyst 1985.

Lind, Tuija: Rauniot ja restaurointi, kestävyys, kauneus, kertovuus, Lisensiaatintyö TKK, Arkkitehtuurin tutkimuksia 2008/30, 2008.

Lind, Tuija: Muurit ja vallit, Amper, Reetta, Böök, Netta, Lahdenmäki, Heikki, Suomenlinnan kunnostus ja uusi käyttö, Suomenlinnan hoitokunta, 2009.

Lähteenoja, Aina: Rauman historia I, Rauma vuoteen 1600, Rauma 1953.

Lähteenoja, Aina: Rauman historia II, Rauma 1600-1721, Rauma 1932.

Lähteenoja, Aina: Rauman historia III, Rauma 1721-1809, Rauma 19335.

Lähteenoja, Aina: Rauman historia IV, Rauma 1809-1917, Rauma 1939.

Luonnonkasvit puutarhassa, Pentti Alanko, Tammi, 1996

Mattila, Markku: Finn VERNADOC 2013 – Vanha Rauma, Suomen ICOMOS/CIIV, 2014.

Mattinen Maire, Puukaupunkien suojelu. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Tutkimuksia 2/1985. Helsinki 1985.

Metsärinne, Mika ym. (toim.): Maailmanperintö ja kulttuurikasvatus, Rauman normaalikoulu, Turun yliopisto, 2019.

Niemi, Tapio: Näin Vanha Rauma pelastui, RPR Group, 2017

Nousiainen, Reetta: Sattuman varassa – ristiriitaisuus rakennussuojelussa, JYU DISSERTATIONS 791, Jyväskylän yliopisto, 2024.

Palavarakkaus ja särkynytydän sekä muut perinteiset koristekasvit, Pentti Alanko, Tammi 1992

Perkkiö, Miia: Utilitas restauroinnissa, Historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti, Acta Universitatis Ouluensis C Technica 288, Oulun yliopisto, 2007.

Perkkiö, Miia (toim.): Kulttuuriympäristön monet kasvot – Puhetta suojelusta ja restauroinnista, Suomenlinna hoitokunta, 2013.

- Puolamäki, Laura: Kätkeyty maisema: arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa, Turun yliopiston julkaisuja sarja - SER. C OSA - TOM. 489, SCRIPTA LINGUA FENNICA EDITA, 2020.
- Raitio, Henri, Historialliset rakennusfragmentit Rooman nykyarkkitehtuurissa, Diplomityö, TTY, 2011.
- Raitio, Henri, Tammi, Mervi: Vanha Rauma – säilyttämisestä ja tekemisestä, Rauman kaupunki, 2018.
- Rakennusapteen käsikirja - Byggnadsapotekets handbok 3. Anette Ringbom, Rakennusapteenki, Byggnadsapotek Oy Ab 2009.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Askelten alla Perinteisen permannon periaatteet, Tuuma 4/2022.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Mainiot mukavuudet – Hygieniatilat vanhassa talossa, Tuuma4/2022.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Löylyn sylissä ikaikaa nykypäivässä, Tuuma 4/2013.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Kodin sydän – Keittiö arjen ilona, Tuuma 4/2019.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Ihan itse – oppia ja onnistumisia, Tuuma 4/2018.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Perinteinen piha – Talon kehys, silmän ilo, Tuuma 4/2021.
- Rakennusperinteen ystävät ry: Tuumaten ja maalaten – pohjatöistä pintasilaukseen, Tuuma 4/2010.
- Rakennuspuolustuksen mietintö. Komiteamietintö 1974:80. Helsinki 1974.
- Rakennussääntö 41/1932.
- Rautavuori, Leena: Kortteli 43. Rakennukset, asukkaat ja asuminen 1850 - 1980. Rauman museo, 1987
- Rautavuori, Mauri: Rautatie ihan meren keskelle – Rauman rautatie ja Rauman sataman kehitys vuoteen 1950, 2011
- Rautsi, Jussi & Santaholma, Kaija (toim.): Rakennuspuolustus. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Tiedotus 1/1987. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1987.
- Rinne, Hannu: Perinnemestarin materiaalioppi – Mistä on vanhat talot tehty, WSOY, 2018.
- Salmela, Ulla: Urban Space and Social Welfare. Otto-livari Meurman as a Planner of Finnish Towns 1914–1937. Taidehistoriallisia tutkimuksia 30, 2004
- Soiri-Snellman, Helena: Turun kaakelitehtaan kakluunit, SKS, 2009.
- Suomalainen puukaupunki, Henrik Lilius, Anders Nyborg A/S, 1985.
- Suomalainen tapettikirja, Maire Heikkinen, SKS 2009.
- Suomen kaupunkirakentamisen historia, Henrik Lilius ja Pekka Kärki, SKS 2014.
- Suomen keskiajan kivikirkot, Markus Hiekkänen, SKS 2007.
- Stora boken om byggnadsvård, Göran Gudmundsson, Bonnier Fakta 2010.
- Hidemark, Ove: Så renoveras torp och gårdar, ICA Bokförlag.
- Talo kautta aikojen – Kiinteän sisustuksen historia, M. Heikkinen, K. Heinämies, J. Jaatinen, P. Pietarila, Rakentajain kustannus Oy, 1989
- Talotohtori. Rakentajan pikkujättiläinen, Panu Kaila, WSOY 1997
- Trästäder i Norden. Den Nordiska trästaden 1. Et forskningsprojekt om bevarandeproblem initierat av ICOMOS och Nordens riksantikvarier. Stockholm 1971.
- Turun kaakelin kakluunit, Helena Soiri-Snellman, Turun maakuntamuseo 2003
- Ukonhattu ja ahkeralliisa - Perinteiset koriste- ja hyötykasvit, Pentti Alanko ja Pirkko Kahila
- Vanhan talon historia ja hoito – Rakennusperintöä Turunmaan saaristossa, Curatio Turunmaan korjausrakentamisyhdistys ry Moreeni 2009
- Vanhan Porvoon rakennustapaohje 1989, Ahoniemi, Seppälä, Tallqvist, Porvoon kaupunki
- Vanhan Porvoon rakentamistapaohje - Asemakaavojeneritysmääräykset, sekä ohjeita ja neuvoja iloksi, opiksi ja hyödyksi Vanhan Porvoon rakentajille, Porvoon kaupunki 2018.
- Vadstrup, Søren: Byhuset. Historie - bevaring – istandsættelse, Lindhart og Ringhof, 2014.
- Vahtikari, Tanja: World Heritage Cities between Permanence and Change. International Construction of 'Outstanding Universal Value' and Local Perceptions at Old Rauma from the from the 1970s to the 2000s, University of Tampere, 2013.
- Vanhan rakentajan sanakirja, Erkki Helamaa, SKS, 2006-
- Vanha Rauma, Rauman Museo. West Point, Rauma, 1992.
- Venetsian julistus 1964, Kansainvälinen julistus monumenttien suojelusta
- Wallgren, Birgitta (toim.): Bygga och bevara i innerstad –Nordisk arkitekturställning, Byggmästarens Förlag, 1963.

Painamattomat:

- Gardberg Carl Jacob 1950-1951. Vanhankaupungin historiallisia tutkimuksia
- Heikkilä, Laura. Suomenlinnan merilinnoituksen kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset vuonna 2014. Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- Maistraatin rakennuspiirustukset. Rauman kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
- Rauman kaupunkia koskevat palovakuutukset 1830-luvulta 1890-luvulle.
- Rauman kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
- Sahlberg, Marja (toi,) Talon tarinat-rakennushistorian selvitysoapas, Museovirasto 2010.
- Suomen Kuvalehti nro. 48 29.11.1924. Vanha Rauma häviämässä.
- Vanhan Rauman rakennusinventointiaineisto 2010 – 2012. Olli Joukio, Laura Hesso, Kirsi Niukka
- Viikko-Sanomien nro. 42 23.10.1926. Luonnekuvaluonnos Raumasta. Väinö Lahtonen.
- Länsi-Suomi 7.9.1966.
- Vanhan Rauman asemakaavallinen kehitys, Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosaston asemakaavaopin ohjelmatyö 1964.